

POD PILÍŠOM - TAM JE NÁŠ SVET

POD PILÍŠOM - TAM JE NÁŠ SVET

Literárna antológia pilíškych slovenských autorov

POD PILÍŠOM – TAM JE NÁŠ SVET

Literárna antológia
pilíšskych slovenských autorov

Publikácia
Združenia a regionálneho kultúrneho
strediska pilišských Slovákov
a Zväzu Slovákov v Maďarsku

Vydanie antológie finančne podporili:

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (Bratislava) •
Verejnoprospešná nadácia Zväzu Slovákov v Maďarsku
Lipa • Slovenská samospráva Budapešti • Slovenská
samospráva I. obvodu Budapešti • Slovenská samospráva
III. obvodu Budapešti • Slovenská samospráva IX. obvodu
Budapešti • Slovenská samospráva XI. obvodu Budapešti •
Slovenská samospráva XIII. obvodu Budapešti • Slovenská
samospráva XVI. obvodu Budapešti • Obecná samospráva
v Číve • Slovenská samospráva v Číve • Slovenská
samospráva v Dorogu • Obecná samospráva v Kestúci •
Slovenská samospráva v Kestúci • Slovenská samospráva
Komárňansko-Ostrihomskej župy • Slovenská
samospráva v Mlynkoch • Slovenská samospráva
v Santove • Občianske združenie Porozumenie (Senváclav
– Bratislava) • Slovenská samospráva Peštianskej župy
• Slovenská samospráva v Pilišskej Čabe • Slovenská
samospráva v Pomázi • Obecná samospráva v Senváclave

Redaktori:

Gregor Papuček (poézia)
Zoltán B. Valkán (próza)

Jazyková redaktorka:

Vlasta Zsákaiová Držíková

Technický redaktor:

Imrich Fuhl

ISBN 978-963-06-4845-5

© Jozef Baďura, Jozef Bajtek, Zoltán B. Valkán, Štefan
Bendúr, Anton Drevenka, Eva Fábiánová, Rudolf
Fraňo, Imrich Fuhl, Ildika Fúziková, Marta Glücková,
Demjénová, Gabriel Kara, Laco Klaus, Alexander Kormoš,
Gregor Papuček, Koloman Papuček, Zlatko Papuček

Fotografie:

Zoltán Bárkányi, Štefan Bendúr, Imrich Fuhl, Lajos
Gaál, Péter Gaál, Július Kučera, legifotok.hu

Tlač: Spoločnosť Comp-Press Kft., Budapešť
Vydavateľ: Spoločnosť Fuhl Bt., Mlynky

2008

Vitajte u nás!

Takto vítali a podnes takto vítajú Pilišania hosta, prichádzajúceho do ich príbytku. My, autori tejto antológie, ktorí sme sa do nej, obrazne povediac, „nasťahovali” a ktorí sa všetci svojím spôsobom viažeme na tento región, uchovávame, chránime a ďalej rozvíjame jeho slovenskú kultúru a tradície. Držíme sa aj tohoto pekného zvyku a takto po našsky Ťa vítame, vzácny čitateľ, v tomto našom duchovnom príbytku: Vitaj u nás!

Pripomíname Ti zároveň, že naša slovenská kultúra v tomto regióne je starobylá ako náš plešatý Piliš. Už v 9. storočí tu, pod vrchom Pleš, založili benediktínsky kláštor a vedľa neho jeho živiteľku, dedinku Pleš. Aj na druhej strane tohto horského plešateho obra, v dedinke Kostelec, žili Sloveni, ale obývali aj neďaleké osady Boroň, Bitovec a ďalšie. Naši predkovia tu obrábali polia, na slnečných stráňach pestovali vinič, chovali dobytok a hydinu. Vodu mali z okolitých studienok a blízkeho potoka, drevo a lesnú zver im núkali okolité hory. V kláštore i vo dvoroch husto stavaných domčekov znela slovenská reč a ľubozvučné piesne.

Naša bohatá ľudová i kresťanská kultúra siaha hlboko do histórie. Máme v knihách zozbierané množstvo pilišských ľudových piesní, rozprávok, v kestúckom kostole sa nám zachovala aj tradícia sv. Cyrila a sv. Metoda, patrónov Európy, ktorí šíрили a zveľaďovali kresťanstvo medzi našimi predkami v starej slovenčine. Kultúru, ktorú sme zdedili po svojich predkoch, uchovávame a ďalej rozvíjame. Na jej košatom strome, hľa, zakvitol nový kvet: antológia Pod Pilišom – tam je náš svet!

Nápad redaktorov tejto priekopníckej antológie by bol ostal iba nápadom, keby ho neboli podporili vedúci Združenia a regionálneho kultúrneho strediska pilišských Slovákov a Zväzu Slovákov v Maďarsku, ktorí sa zároveň ujali aj zodpovednej úlohy vydavateľa. S iniciatívou redaktorov tejto knihy sa stotožnili Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, miestne a župné slovenské samosprávy pilišského regiónu a Budapešti. Svedčí o tom ich morálna i hmotná podpora, ktorá bola tiež prepotrebná k zrodu tejto knihy. Patrí im všetkým naša vrelá vďaka.

Ctený čitateľ! Berieš do svojich rúk vzácnu, svojho druhu jedinečnú publikáciu. V histórii kultúry Slovákov v Maďarsku je to prvá taká antológia, v ktorej sa predstavujú výberom zo svojej literárnej tvorby autori, ktorých spája zemepisné územie, z ktorého pochádzajú, kde žili alebo žijú aj v súčasnosti. Je to ich krásny pilišsky kraj. Perom požehnaní literárni tvorcovia v nej ospevujú Piliš, Ostrú skalú, Brány, Brdo, Dva buky, Zbojnícku skalú, Trnkov járek, Biele skaly. Skrátka, náš drahý rodný kraj a naše osudy. Štyria prozaici a dvanásť básnici textom i obrazom sa pokúšajú zaviesť čitateľa do čarovného sveta tohoto kraja a jeho obyvateľov. Neobchádzajú ani problémy, ktoré tak ťaživo doliehajú na ich svojrázny národnostný život.

Zámerom redaktorov a autorov antológie však nie je iba púhe predstavenie tohto regiónu, ale zároveň chcú prispieť k pozdvihnutiu slovenského povedomia celej našej Slovače. Želáme si preto, aby tento náš vydavateľský čin podnietil aj spisovateľov v iných Slováckmi obývaných regiónoch našej vlasti.

Redaktori

Jozef Baďura

Narodil sa r. 1941 v Čobánke. Osud mu nedoprial radostné detstvo: otec, ktorého nemohol poznať, zahynul s mnohými tisíckami maďarských vojakov pri Done. Ako polosirotu ho vychovávali starí rodičia z matkinej strany. Roku 1952 ho zapísali do šiestej triedy budapeštianskej slovenskej školy, kde r. 1959 získal diplom slovenského učiteľa pre nižší stupeň. Po maturite päť rokov pôsobil ako slovenský učiteľ v novohradských Veľkých Peťanoch (Felsőpetény), potom ako vychovávateľ v Asóde a r. 1969 sa dostal do Detského mesta v Komárome. Desať rokov pracoval v mestskom výbore MSRS, kde mal o. i. na starosti spoluprácu a udržiavanie kontaktov s úradmi a inštitúciami v slovenskom Komárne. Od r. 1981 až do predčasného odchodu do dôchodku v r. 1989 zastával funkciu predsedu Ľudového kontrolného výboru Komáromu. Jozef Baďura zomrel r. 2001 v Komárome. Bol uvedomelým Slovákom, čo verne odzrkadľujú aj jeho básne uverejňované v Ľudových novinách a v Našom kalendári.

Neskorý plameň

Ťažko mi slová na jazyk prídu,
i keď ich všetky dôverne poznám.
V pletive vrások mozgovej kôry
začarený mám celý ich zoznam.

Všetky tie slová doteraz v hĺbke
potlačené sa na povrch rútia.
Štekliá mi zmysly, dráždia mi hrdlo,
vynárajú sa zo zabudnutia.

Materinské slová desaťročia
udúšam v sebe, ja duša skromná.
Či sa dá väzniť hrom v slabej kľietke?
Tušil som, že to vybuchne zo mňa.

Šedivý popol zhorených hlások
roznesie vietor po širom poli.
Hlboká hanba mlčania trýzni,
výčitky trápia, svedomie bolí.

Prečo som mlčal dvadsaťpäť rokov,
zatiaľ čo sopka chrlila lávu
udúšajúcu matkine slová?
Prečo mi hanba kormúti hlavu?

Krajania moji, Slováci, bratia,
koľkým vám hlava od studu klesá,
že svojho bez slova ste sa vzdali?
A ešte vždy neozývate sa!

Potrátili ste po ceste slová,
teraz vás vlastná chudoba desí.
Ťažko je všetko začínať znova,
budúcnosť svoju nevidíte si.

Predsa však vstaňte a ozvite sa!
Nedajte slovám navnivoč blčať!
Ťažko je vzkriesiť polomŕtveho,
ťažšie je v hanbe nečinne mlčať.

Studienka reči nevyschla ešte,
iba vodu v nej nám kalia, mútia.
Očistíme ju, nenechajme si
unikáť slová do zabudnutia!

Čistučká kvapka matkinej reči,
jablčko našich radostných Vianoc
zachráni smädných, zabráni bludu,
nedovolí nám ustlať si na noc.

Nechoďte teda chodníčkom nemých,
trápne sa sedí vo vlastnom klepci.
Nie naša hanba, nie naša vina,
nie sme my všetci jazykovedci.

Ozvať sa treba tou milou rečou,
nech počuť našu slovenskú hlasnosť!
Po našsky vieš len? Po našsky teda!
Krivkať je predsa človečia vlastnosť.

Zaprieť si jazyk a zradne mlčať,
zapredať svojho vlastného deda
je hriechom veľkým nad všetky hriechy
a taký hriech sa odpustiť nedá.

Plameň môj pozdný, nevyhasni mi,
nech sa môj život čistotou leskne.
Pokým len žijem, ostanem čím som,
až príde môj čas, odídem čestne.

Ostaňme spolu

Šediviem už. No nie som dospelý.
Lež vidím, cítim, chápem, rozumiem.
Jak nemý, keď sa ozvať osmelí,
otvárať ústa, prehovoriť chcem.

Som ako oplodnené vajíčko,
jablčko ešte trošku zelené.
Množí sa vo mne krehké slovíčko,
mení sa v báseň, v ťažké zjavenie.

Poéziu dnes vychutnávať chcem,
čo myšlienky a strohé rytmy má.
Slovíčko k slovku pekne pripíšem,
aj keď len tak, možno len pre seba.

Plával som príliš dlho do hĺbky.
Ktovie, či sa z nej ešte dostanem!
Do vznášania sa som už nevrtký,
možno ta vhodný chodník nenájdem.

A keď aj nájdem, čo ma čaká tam?
Rod takmer mŕtvy, jazyk vymretý.
Ako tam žiť a čo tam robiť mám
na povrchu tej cudzej planéty?

Predsa sa snažím hĺbkou zmorený
vystúpiť na tú rozprávkovú pláž,
strom môjho rodu poliať slzami,
aby bol jeho chládok znovu náš.

Chcem byť konárom v jeho korune.
Na troskách našej reči slovenskej
omietku miešať, znášať kamenie
a stavať múr, jak dobrý čarodej.

Postaviť kostol pre nás pre všetkých,
v ktorom sa zmestia aj tí necnostní.
Zložiť v ňom kázeň o záchrane tých,
čo sedia za tmavými oknami.

Pomodliť sa aj za malicherných,
poprosiť Boha o odpustenie,
že slabí sme, že nestačí nám dych,
že tmavé okná nerozbíjame.

Ostaňme spolu v chráme slovenskom,
vytlačme z neho nenávistnú tmú
a Boh požehná ten náš svätý dom,
zachráni dušu, i reč slovenskú.

Najdrahšie semenka

Blúdím v húštine osudu
chodníkmi našich predkov,
pátram po koreňoch,
z ktorých vyrástlo
a rozšírilo sa po svete
tisíce výhonkov.

Hľadám niť Ariadny,
nech ma zavedie k semienku,
z ktorého vzišli
a rozmnožili sa
záhrady mojich predkov,
pradedov, dedov a starých otcov.

Myslím na rad matiek,
ktoré nás sladkým mliekom
vylákali na svet, kochali sa
v našich prvých krokoch
na stáročia nás vyzbrojili
materinským jazykom.

Hľadám pramene našej hudby,
majstrov píšťaliek a fujár,
krásne piesne radosti a žiaľu,
melódie, rytmy a tance
drevárov, uhliarov, kamenárov
a pilišských vápenkárov.

Hľadám po hrboľatých cestách
hegajúce sa vozy,
čo nás zo strání a dolín
Fatry, Gemeru a Tatier
priviezli pod večným slnkom
na nové polia.

Hľadám všetko, z čoho
skrsol náš život,
čo mňa i podnes nechá
myslieť po slovensky
a zavše vyvolá slzy radosti,
že aj ja patrím k tomuto rodu.

Hľadám zárodky budúcnosti,
činy a ciele našich potomkov,
žialim nad ubúdaním
slovnej zásoby našich súrodencov,
nad smútočným procesom
našej materčiny.

Hľadám záhradníkov,
ktorí chránia kmene a konáre stromov
v tých našich pustnúcich sadoch.
Chráňme si všetko, čo je naše
a osviežime sa v liečivom prameni
našej materčiny.

Vyzývam všetkých
pokrvných príslušníkov
nášho rodného slova,
aby aj v tvrdých hrudách
chránili
tie naše
najdrahšie semenka.

Strom zbavený koreňov

Neviem, či už zopár hodín,
či len chvíľočku tu stojím.
No to, na čo sa pozerám,
v najhlbšom kúte srdca mám.

Nie je to snáď žiadne čaro,
čo si chránim tak zúfalo,
čo ma sem jednostaj volá:
rodný dom, zákutie dvora.

Kročím, že bránku otvorím,
že Deda, Babu pozdravím...
Lež nohy sa mi nepohnú,
nedovolia mi vstúpiť dnu.

Ach, koľko rokov prešlo už!
Z malého decka stal sa muž...
A starkých dávno-dávno niet.
Odišli tam, na druhý svet.

Ach, Bože, čo to len robíš?
Najlepších - žitia pozbavíš.
V teplom rodinnom objatí
vychovali desať detí.

Aj o mňa dbali odmala,
keď otca vojna zobrala.
Posielali ma do školy,
do rúk mi sladký chlieb dali.

A ešte jednu vzácnu vec:
mojej nebohej matky reč,
prekrásne piesne slovenské,
čo nosím v srdci zavreté.

Bez babičky, bez dedka tu
moje potulky márne sú.
Stojím tu ako z dreva kôl,
jak strom zbavený koreňov.

Smrť zamrazila útlý dych.
Lež vo sne často vidím ich.
Žijú, vnímam ich známy hlas...
Daj Boh, by sa sen splnil raz!

Jozef Bajtek

Narodil sa 14. decembra 1906 v obci Čobánka v robotníckej rodine. Pracoval v rôznych politických hnutiach, zastupoval robotnícku stranu ako agitátor. Zasadzoval sa za práva Slovákov v obci (napr. za slovenské bohoslužby, čo aj dosiahol). Počas 2. svetovej vojny bol pre svoj ľavičiarsky postoj prenasledovaný. Bol členom Zväzu Slovanov v Maďarsku a pracoval vo zväze ako tajomník pre budapeštiansky obvod, neskôr až do roku 1948 zastupoval aj Piliš, Čerňu, Bánhidu a Ostrihom. Do svojho presídlenia na Slovensko (1948) spolupracoval s oblastnou kanceláriou Československej presídľovacej komisie. Na Slovensku pracoval v redakcii Oráč ako vedúci expedície. Neskôr, až do odchodu do dôchodku, bol zamestnancom krajskej správy ministerstva vnútra. Básne písal len sporadicky. Báseň Opúšťame ťa... napísal v čase presídlenia svojej rodiny z Čobánky na Slovensko. Zomrel 17. mája 1982 v Bratislave.

V čase vojny

Matka naša milá, popros svojho Syna,
by sa nezničila tá naša krajina.
Tá naša krajina strašne opustená,
nikto ju neteší, len Panna Mária.

Na ňu sa obráťme, srdečne vzdychajme,
k matke Márii sa vrúcne utiekajme.
Pán Boh nám ukázal, že je rozhnevaný,
veru nás potrestal veľkými vojnami.

Spustil na nás vojnu, aj drahotu krutú,
aby každý kresťan spoznal jeho ruku.
Pros za nás, Matička, nášho Krista Pána,
stokrát pozdravená každá jeho rana!

Boh náš milosrdný, Boh náš všemohúci,
vypočuj si žiale k Tebe volajúcich!
Jak Ti tam vzdychajú, žalostne volajú,
Panenku Máriu o pomoc žiadajú.

Zúfali rodičia smutne nariekajú,
nevedia synčekov kde vo svete majú...
Boleť, horkosť, smútok, žiaľ im dušu morí,
že im o nich ani lístok nehovorí.

Pomôž našim synom, milosrdná Pani,
tebe ich oddáme, do Tvojej ochrany.
Bože, pomôž ľuďom, daj im šťastia, zdravia,
nech namiesto vojny Tvoju slávu chvália.

Opúšťame ťa...

Opúšťame ťa, milá dedinka,
domov ideme.
Zajtra večer už na svojej zemi
snívať budeme.

Spomenieme si tam potom, ako
sme sa tu mali,
v dolinôčkach pod horami ako
sme prežívali.

Zbohom, lúky, zbohom, háje,
zbohom, cintorín starý!
Raz si na ten čas spomenieme,
keď sme vás opúšťali.

Otroctvo sa pominulo,
zbohom, vy známe kraje!
Zbohom, naša dedinôčka,
navždy ťa opúšťame!

Zoltán B. Valkán

Narodil sa v Kestúci (Kesztyölc) r. 1941 v banícko-roľníckej rodine. Ščasti tu prežil svoje pohnuté detstvo. Ščasti preto, lebo vojna kruto zasiahla do života jeho rodiny: po bolestne skorej smrti otca (1945) sa dostal na Slovensko do maďarskej dediny k príbuzným, ktorí sa tam presídlili. Od svojho dospievania, od r. 1953, keď nastúpil do 7. triedy budapeštianskej slovenskej základnej školy, sa považuje za obyvateľa hlavného mesta. V r. 1959 zmaturoval v budapeštianskom slovenskom učiteľskom ústave a o päť rokov neskôr získal diplom stredoškolského profesora maďarského, slovenského a českého jazyka a literatúry. Učiteľom sa však nikdy nestal. Krátky čas pracoval v aparáte Zväzu demokratických Slovákov v Maďarsku a v roku 1966 sa stal redaktorom Ľudových novín. Tu začal publikovať aj svoje literárne pokusy. Po tridsiatichšiestich rokoch r. 2002 ako šéfredaktor odišiel do dôchodku. Svoje literárne práce uverejňoval v slovenskom týždenníku, v Našom kalendári a vo viacerých literárnych antológiách. Vyšli mu aj dve samostatné zbierky krátkej prózy.

Prvá žatva

Súmrak bol po dlhom dni, ako bývajú dni dlhé koncom júna, medovohnedý a vlašný. Slnko išlo zapadnúť za mierny končiar Plešiny a po celodennej pálave na nevydržanie zdvihol sa aj teplý vietor, či skôr vánok, aby príjemne pohladkal rozpálené tváre muža a chlapca, stojacich na okraji pšeničného poľa. Starý otec a vnuk mlčky, no skúmavým pohľadom premeriavali pšeničnisko. Starký s vráskavou tvárou, na pohľad nízky, ale pevný, žilovitý, rozhodným krokom vstúpil do pšeničného mora, odtrhol za hrst kláskov a prstami ich rozžmolil.

Otvorenú dlaň potom priblížil k ústam, aby ostie z nej odfúkol a takto očistené zrelé zrnká cedil z jednej ruky do druhej.

– Okoštuješ? – spýtal sa vnuka a posotil si obnosený klobúk na zátylok.

Chlapec si niekoľko zrniek nabral do úst a vzápätí ich začal silne prežúvať. Zrelá pšenica bola tvrdá, ale poslušne praskala medzi zubami a lepila sa mu na ďasná. Mala zvláštnu sladkastú chuť, pravdu povediac, ani mu nešmakovala. Po kratučkom zaváhaní, či má rozhryzené zrnká vyplúť alebo nie, sa rozhodol ich prehltnúť.

Starký sa len mierne usmial. Jemu rozžuté zrnká žita, ako tu národ pšenicu nazýva, veľmi chutili a skúsenosť dlhých desaťročí ho posmeľovala, že zoberie dobrú úrodu. Pravda, ako po dlhé roky vždy, aj teraz tu, na Výfukoch, v najúrodnejšej časti dedinského chotára, sa ukazuje najbohatšia žatva.

Pred zrakom chlapca sa hladina klasov krotko vlnila a skláňala, akoby vzdávala hold svojim pestovateľom. V súmraku pobadal, že zrelá pšenica už nie je žltej, ale skôr medovohnedej a trolilinku i sivej farby. Márne v nej hľadal červené ostrovčeky divého maku, alebo vlnenie do fialova blčiaceho kúkoľa. Vedel, že očami daromne premeriava pšeničnisko, nenájde v ňom ani žiadne bodľačie. Starý otec, čo uznala celá dedina, bol veľmi dobrým gazdom. Spomenul si, ako začiatkom mája po mokrych dňoch obilie rástlo akoby pred očami, ale spolu s ním vyrastalo aj bodľačie, čo je veľká útrapa hlavne pri žatve i pri mlatbe. Jeho starký, pravda, aj mnohí iní gazdovia, túto burinu nestrpel. Na vyrezávanie bodláka, ako ho on nazýval, zhotovil osobitný nástroj. Na koniec drienkovej palice upevnil ostré železko a každú jar s takýmito palicami chodila celá rodina po jarine alebo ozimine a vypichovala bodliaky. Starký jeho i staršieho brata Ďuska pri tejto robote zavše varoval, aby po mladej jarine či ozimine kráčali opatrne a zanechávali po sebe čo najmenej stôp.

– Starý apo, – ozval sa chlapec po dlhšej chvíľke mlčania, – budete mať žito také čisté, čistulinké jak...

– Viš čo, Jožko? – prerušil starký vnuka. – Ráno toto žito začneme spolu žat!

Chlapec zarazene zmĺkol a vzápätí sa spýtavo zahľadel do tváre starého otca. Tá však nič neprežrádzala, bola meravá, až ľahostajná. Ako to len myslí, že spolu začneme so žatvou? Pravda, musí si priznať, už dávnejšie tušil

a postupom času si bol čoraz istejší, že starý otec raz rozhodne vyriekne: ideme spolu žať!

– Hovoríte, že ráno začíname? – spýtal sa bojazlivo.

– Najvyšší čas, o den-dva by sa zrno už sypalo, – povedal pokojným hlasom. – To precca nemusíme dočkať, – dodal rozhodne.

Pred chlapcom sa pšeničné pole zatmelo, nohy mu zolovnateli, sťa by ani nepatrili k jeho telu. So strachom myslel na zajtrajšie ráno, lebo už poznal drsný pach horúcich žatiev, ale ich priamym účastníkom doposiaľ ešte nikdy nebol. Starý otec mu počas žatevných prác dal iba pást koňa, alebo doniesť čerstvú studenú vodu z neďalekej studienky. To bolo všetko. Ale od zajtra to bude inak, ráta s ním už ako s riadnym žencom. Je však pravda-pravdúca, ešte nie v úlohe kosca, bude za starým otcom odberať.

Pomaly sa upokojil. Nuž, keď to starý apo natoľko chce, iste to má aj premyslené, nech sa teda tak stane, pomyslel si odovzdaný osudu. Aj on sám si bol vedomý toho, že zajtrajšia žatva môže byť osudnou skúškou v jeho živote. Na každom kroku sa mohol presvedčiť, že starký chce z neho vychovať statočného, pracovitého sedliaka, aspoň takého, za akého pokladal sám seba.

Matka, vojnová vdova s troma deťmi, bola za otcovu starostlivosť o stredného syna nesmierne povďačná. Často sa mohla presvedčiť o tom, že starký mu nahradzuje otcovskú lásku a to takým spôsobom, o ktorom si myslí, že je ten najlepší. Vo všetkom súhlasila, čo sa týkalo synovej výchovy, bola pevne presvedčená o správnosti otcovho počínania. Od samých počiatkov, teda už od skorej mužovej smrti v ruskom zajatí, niekde ďaleko na prekliatej Sibíri, prijala otcovu pomoc. Čo iné mohla robiť? Vďačne prijala, ako postupne otec zaučá svojho vnuka do sedliackych prác. A chlapec časom ako dospieval sa tiež bez najmenších pochybností podrobil starootcovskému rozhodnutiu.

Teraz, pred žatvou, už s istou istotou vie, že prešiel školou, ktorá priamo viedla od pastierika až po ženca. Dobré si pamätá, ako sa stal z neho pastierik husí s prútikom v ruke. Lahký úsmev mu vyčarí na tvár spomienka, ako mu z pastviny na Čapáši mizli zlaté húsence pod vedením syčiacej starej husi so žltočerveným zobákom, ktorého sa spočiatku tak prestrašne bál. Mal strach z bolestivých uštipnutí, po ktorých zavše zostávali na jeho nôžkach i modriny. Keď už plynne čítal a písal, v tichu pastviny, ktoré narušoval iba spev vtákov a gagot husí, najradšej čítal. Knižky mu odvracali pozornosť od husí, neskôr od koňa a kravy a vyčarili pred ním tajuplný svet Indiánov, starých Grékov a Rimanov a bohvie koho ešte. Pravda, neskôr prečítal všetko, čo sa mu len dostalo do rúk. Po pasení nasledovali práce vo vinohrade. Spomedzi nich najradšej mal plenie a viazanie. Možno preto, že k týmto prácam mal akýsi cit, dokázal rýchlo obrtovať zbytočné výhonky viniča a potom nie menej šikovne rafiou priviazať k agátovému šteku už zelenými strapcami posypané prúty. Vynára sa mu obraz, keď už vodil koňa pri okopávaní kukurice, zemiakov či vinohradu. Neskôr šikovne lámal kukuricu, zbieral vyorané zemiaky a často pomáhal pri rezaní sečky. A teraz nadišiel čas žatvy!

– Podme! – začul rozhodný povel starkého, ktorý po vysadnutí na bak voza trhol opratami. – Tvoja mater už iste nachystala večeru, – dodal už omnoho tichšie.

Kým prišli do dediny, nebo bolo už posiate hviezdami a večer bol temný. Na dvore nacvičenými pohybmi spolu vypriahli koňa a keď chlapec zočil, že starý otec rezkým krokom namieril do svojho obydlia v dome, on zaviedol kobyľu do maštale. Do kamenného válova jej nasypal trochu vopred prichystaného ovsa, rýchlymi pohybmi jej slamou z kúta maštale podostlal a potom na rozlúčku ju potľapkal po šiji.

– Večera už čaká, – privítala matka synka s milým úsmevom. – Navarila som vám slepačí perkelt a upékla krumplové pagáče.

Za stolom už sedeli jeho bratia, mladší Janko a starší Ďusko. Chlapec sa spýtavým pohľadom zahľadel na Ďuska, zámočníckeho učňa v neďalekom podunajskom mestečku.

– Jak to, že si tu? – spýtal sa ho.

– A ty čo myslíš, gdo bude snopy väzať? – odpovedal brat so širokým úsmevom. – Vypýtav som sa ze školy, – dodal.

– Zajtra vám navarím gulášovú polievku a upečem makový ríteš, – pridala sa do rozhovoru matka. – Tak sa patrí, že ženci musá jest to najlepšie jídlo, – dodala vážne.

Chlapcovi zvieralo hrdlo a v ušiach pocítil zrýchlené búšenie srdca. Je jasné, každý vie, aj matka, že zajtra aj on bude patriť medzi žencov. To znamená, že súhlasila s rozhodnutím starkého. Do konca večere mlčky jedli, v mysli už prežívali ozaj chlapskú robotu, jednu z najťažších sedliackych prác.

– Idzte spat! – ozval sa vo dverách starký. – Zajtrá musíme veľmi skoro stávat. Precca aj vy víte, že na povreslá musíme nažať ešte za rosy, – dodal starostlivo.

Chlapec so starším bratom si na dvore v lavóri umyli tvár a nohy a v príjemne chladnej zadnej izbe sa uložili do postele. Ďusko o chvíľu rovnomerným dýchaním Jožkovi prezrádzal, že zaspal, on však nie a nie usnúť, myšlienky mu rušivo vírili hlavou. Strašne sa bál. Modlil sa, aby všemohúci spustil na chotár trebárs aj potopu, alebo keby starký onemocnel, nežalo by sa. So zatvorenými očami ležal horeznak a pozorne načúval. Matka umývala riad a usúdil, že starý otec musí sedieť blízko pri nej, lebo chriplavo, tlmene sa k nej prihovril:

– Na rok kúpim ešte jenného kona a budem vácej furmančiť, – zachytil starkého slová.

– Možná, že bude už troška lepší svet, – odpovedala matka. – Napolenne v rádiu mnoho vyprávali o sellákoch, že kormáň sce pre nich...

– Never ty to! – skočil jej do reči starký. – Len tlačá a tlačá, aby selláci stupovali do kolchozov. Trhani nech tam robá, já nebudem... Nech ta ide ten náš veliký vezír, ten s tú velikú plešivú hlavu... Nech on ide, ten hohlaván... Ale nás nech nehajú napokoji...

– Nemali by sme zajtrá nechát Jožka doma, šak na rok bude ešte vaččí? – obrátila matka chod myšlienok starého otca, za čo jej bol chlapec nesmierne vďačný. Predsa ho má rada, predsa sa oň bojí.

– Šak v septembri bude už ósmák, – namietol starký. – V jeho veku já som už žav... Nech aj on oprobuje...

Ešte ani nesvitalo, keď matka najprv zobudila synov. Chlapec s nemalou závišťou v srdci sa pozeral na svalnatú postavu brata, ktorý sa začal ospanlivo, pomaly obliekať. Aj on si natiahol nohavice, obliekol košelu a nohy vsunul do obnosených sandálov.

– Túto hrubú košelu si obleč až dójdete na pole. Nebude ta ostí natolko pichat, – posmeľovala matka syna. Ten sa jej pozeral do očí so smutným výrazom na tvári v nádeji, že ho pošle naspät do postele a namiesto neho bude ona odoberať za starkým.

– Idz už, aby nečekali na teba!

Jeho miesto pri starom otcovi na baku obsadil brat. Neostalo mu iné, musel si sadnúť na voz za ich chrbáty a nechať sa hegať poľnou cestou, na ktorej poznal každý kameň a vodou vymleté koľaje. Keď starý apo zastavil koňa pri pšeničnom poli, už začínalo sviatať. Chlapec sa márne obzeral po daždivých oblakoch, na modrej oblohe nebolo ani len mráčika. Aj táto, už jediná nádej, že spadne dážď, sa rozplynula ako dym.

– Vyprávni! – obrátil sa k nemu starký. – My s Ďusom ideme chystat povreslá...

Chlapec zoskočil z voza na rovné nohy tesne pred starkého, ktorý mu podal opraty. Dobré nacvičenými pohybmi vypriahol kobyľu, potom ju priviazal k obrovskej čerešni neďaleko pšeničného poľa a pevným krokom sa vydal k žencom.

– Pod, naučíme ta robit povreslá! – položil starký kosu na zem. Nabral za poriadnu hrst skosenej pšenice, pritlačil si ju pod pazuchu a oboma rukami zakrútil.

– Toto je polovica povresla, – strčil chlapcovi pred nos časť slameného povrazu. Svoj výkon zopakoval a dve časti povriesla pri klasoch krútením splietol.

Chlapec sa daromne usiloval, jeho povrazy boli príliš slabé, v nijakom prípade sa nehodili na viazanie snopov. V strede sa aj na to najslabšie potiahnutie roztrhli na dve časti.

Starký chmúrnym pohľadom premeriaval vnuka. Bolo mu ho ľúto, no nijak mu nešlo do hlavy, že sa nemôže naučiť takúto jednoduchú robotu.

– Ništ to, – pokúsil sa upokojiť vnuka. – Budeš len odebírat. Ale najprv sa nafrištukujeme...

Červený východ slnka našiel troch žencov pod čerešňou. Starký uvoľnil šnúrky na tanistre, vytiahol z nej ručník, prestrel ho vedľa seba tak, aby si aj vnuci ľahko brali z pokrájaného chleba, slaniny a uhoriek. Jedli pomaly, naklonení a sústredení, akoby sa zhovárali so zemou. Keď do-

jedli, starký siahol po hlinenom krčahu prikrytom mokrým obrusom a každému radom nalial studenej vody do plechového hrnčeka.

Ženci mlčky pracovali. Starý otec bol spokojný aj napriek tomu, že kosenie musel často zabrzdiť, aby Jožko príliš za ním nezaostal. Často sa zastavil a vyčkal, pokiaľ sa vnuk k nemu nepriblížil na niekoľko krokov.

Chlapec odoberal kosákom, čo držal v pravej ruke. Keď už mal ľavú náruč plnú pšenice, položil ju vedľa seba na strnisko. Brat viazal tvrdé, ťažké snopy a bol mu stále v päťach, až natoľko, že celý čas čul jeho zrýchlené hlasité fučanie.

Slnko na nebi sa šplhalo čoraz vyššie a vyššie a nadobúdalo zlatú farbu. Suchá horúčava nehybne visela nad zemou, klasy pšenice meravo stáli a iskrili v slnečnej žiare. Vytúžený vánok neprichádzal. Chlapca po celom tele zalial pot, tiekol mu po tvári, chrbte, od hrudi až po palce prstov. Klasy pšenice mu aj cez dve košele dopichali ramená a hrud' a navyše sa mu ešte aj hlava začala točiť. Zaliala ho vlna teraz už studeného potu. Vzápätí akoby ho boli ponorili do horúcej vody, teplota sa mu rozliala po celom tele. Hlavu mal natoľko ťažkú, že ju sotva vládala udržať. Ťahala ho k zemi. V očiach sa mu marilo, predmety nadobúdali rozličné farby, raz videl všetko v modrom, potom v zelenom, fialovom, čiernom svetle a napokon všetko zaplavila farba zlata. Od potu sa štiplavá, ostrá bolesť na ramenách a hrudi stupňovala, práve tak ako i kolotoč v hlave. Cítil, že to už dlho nevydrží. Pozeral do diaľky ku kostolu, odkiaľ očakával akési spasenie, veď poludňajšie zvonenie by znamenalo zároveň príchod matky s obedom. Okolo dvanástej ho muky premošli: zatvoril oči a odovzdané čakal, kým jeho trápenie ukončí milosrdná mdloba.

Starký odhodil kosu a pribehol k vnukovi.

– Jožko, čo ti je? – zvolal vylakane.

Vnuk pomaly otvoril oči, nič nechápal, nevedel, čo sa s ním deje. Cítil iba akúsi úľavu.

– Oddýchni si tam pod stromom, – hodil starký hlavou k čerešni. – Je ti už lepší?

– Je, omnoho, – prikývol chlapec a v tom okamihu jeho sluch zachytil od dediny zvonenie a vzápätí, akoby na znamenie, sa objavila matka s rozpálenou a rozosmatou tvárou. Syn sa jej prenáramne potešil, videla sa mu veľmi pekná a mladá.

– Onezdravel, – hodil starký rukou k sediacemu chlapcovi. – Zamdlev, – dodal akoby na vysvetlenie a poblednutú tvár otočil k dcére. Jeho oči prezrádzali nesmierny bôľ a hlboké sklamanie, vyžarovali ľútosť nad niečím, čo sa už nesplní a nikdy sa splniť nemôže.

Matka privinula k sebe syna a bozkami mu posiala celú hlavu.

– Ostan tu v chládku, budem odebírat ja, – utešovala ho a na tvár si nasadila slabý úsmev.

Chlapec z tieňa košatého stromu očami sledoval matku. Jej postava sa najprv rytmicky skláňala k zemi, až napokon úplne splynula so zlatým pšeničným morom.

Slnko kolmo zabodávalo do žencov svojej páľivej lúče. Horúčava vrcholila, na blankytnom nebi nebolo ani stopy po mráčikoch a nechcel pofukovať ani ten najslabší vánok.

Balada o starkej

Sily ju postupne opúšťali, zo dňa na deň sa cítila čoraz slabšia a nevládnejšia. Najprv ju iba nohy nechceli poslúchať, ako keby ani nepatrili jej telu. Už ráno po niekoľkých krokoch sa kostnaté kolená rozklepali a po celom tele sa rozliala nesmierna únava, ako keby bola pokopala osemriadkový a takmer kilometer dlhý vinohrad v Hérigoch, čo sa tiahli na hodný kus od dediny. Choroba sa neutišila ani po prehltnutí liekov, ba časom sa rozliezla po celom tele ako mravce po ovocí spadnutom pod stromom.

Nevládnosť ju privádzala do zúfalstva, choré telo ju znervózňovalo. Tejto nevoľnosti pripisovala neskôr svoje nešťastie, svoj bôľ a trápenie. Vraj táto nervozita bola príčinou modrín, ktoré zanechali na vyschnutom tele časté pády na dvore a na ulici. Posledný sa ukázal byť osudným, zlomila si beztak boľavú, bezvládnú pravú nohu. Na najhoršom mieste, v členku. Modlila sa a vzdychala, aby sa len uzdravila, bude si dávať pozor, z domu sa ani nepohne, ani do obchodu nepôjde, o nákupy pekne poprosí susedu. Všetko bude ináč, ináč musí žiť ako doposiaľ; medzi štyrmi stenami a na kúsku dvora svojho domu. Zbohom, vinohrad v Hérigoch, do nedovidenia roľička na Vyfukoch a záhradka pri soche svätého Urbánka, ktorému ktosi, nejaký bezbožník, z pomsty zlomil ruku, lebo vraj nezachránil jeho vinohrad pred krupobitím.

Ležiac na nemocničnej posteli v duchu sa lúčila s prácou vo vinohrade, kam už dávno chodila o palici a len občas ju ta vozil autom zať, keď ju prišli z mesta navštíviť. Lútosť jej zovierala hrdlo, lebo vedela, že nebude viacej prerezávať svoj vinohrad. Veru nie. Už nikdy nezažije radosť, ktorú mávala z toho, ako len poslúchali jej slabú ruku nožnice, ostré sťa britva. Keď zrezali, vždy pozbierali révu, nenechali ju na konci vinohradu ako mnohí iní, ale zobrali domov a pod šopou ju nechali vysušiť. Celú zimu mala čím rozkladať oheň.

Zo všetkých prác vo vinohrade najväčšími sa jej páčilo plenie a viazanie. Väčšími ako samotná oberačka, keď sa vinohrad veľkými usmievanými strapcami hrozien zavďačuje gazdovi za celoročnú námahu. V týchto prácach sa jej z celej rodiny nikto nevyrovnal. Bleskurýchlo obtrhala zbytočné výhonky viniča a potom nie menej šikovne priväzovala k šteku už dorastené a strapcami posypané prúty. Samá radosť dívať sa na poviazaný vinohrad, kde rovnučké rady štekov ako útvary v pozore znehynbnelých vojakov hľadajú do očí veliteľa.

Tomuto všetkému je koniec. Ako ďalej? Už aj doposiaľ jej sily sotva stáli na práce, ktoré sú predpokladom púheho živobytia. Aj naďalej by mala vstávať zavčasu, aby prichystala pre prasa pomyje, nakrmila sliepky, sebe

navarila čaju na raňajky. Okolo domu je vždy kopy roboty, potom je tam aj záhrada. Bože, čo sa len na ňu zrúti, ak už nevládze pracovať; z čoho vyplatí daň za dom a vinohrad?

Myšlienka na smrť prepadla starkú prvýkrát na nemocničnej posteli. A istota, že uzdraviť ju môže iba kopec hliny nad zatvorenými očami. Veď žila dosť, dnes - zajtra oslávi osemdesiate šieste narodeniny. Dlhý je to čas. Veru dlhočizný. Sedemdesiatpäť z týchto rokov odpracovala bez oddychu. Ležala zopár dní iba vtedy, keď porodila dcéry. Ani predtým ani potom nikdy viac. Aj keď bola chorá, nopolihovala. Nemohla si to dovoliť. Skoro vstávala, musela chystať frištuk rodine, kravu podojiť, zabehnúť s mliekom do mliekárne, nakrmiť hydinu, prasce, dopoly nachystať obed, aby jej ostalo iba dovariť, keď sa vrátili z vinohradu alebo z role. Popoludnie už ubehlo pri práci okolo domu, ani sama nezbadala, a už bola tma. Večne sa zrútila posledná do poste. Takto ubehli roky jeden za druhým. Desaťročia, celý život...

Na nemocničnej posteli ju horké zúfalstvo donútilo, aby poslúchla dcéru a zaťa. Keď sa jej trošku uľavilo, keď bolesti utíchali a máličko sa uspokojila, požiadala sestru, ktorá sa vrtela okolo nej ako keby vlastné dieťa opatrovala, aby poslala telegram dcére a zaťovi do mesta.

„V sobotu ma mali doma navštíviť,“ vysvetľovala starká, „a ja tu ležím chorá, bezmocne... nečinne...“

„Nebojte sa, tetka, budete s tou nohou ešte aj tancovať,“ usmiala sa mladá prsnatá sestra so širokou tvárou, nápadnými šikmými očami a krátkymi vlasmi ani športovkyňa. „Nebojte sa,“ upokojovala starkú, „všetko zariadim,“ obrátila svoje čierne oči k posteli a opäť sa milo usmiala.

Starká vyše roka – odkedy jej umrel muž – tvrdohlavo odmietala návrhy alebo skôr prosby mladšej dcéry i zaťa. Ani počuť o tom, aby sa presťahovala k nim, aby bývala u nich v meste. Márne ju lákali útulnou kúpeľňou, v ktorej zo steny tečie horúca voda do vane i umývadla, ktorou by si hádam mohla liečiť boľavé nohy. A ústredné kúrenie! To vám je boží dar, veď bez toho, že by kúrili, kovové rebrá vyžarujú teplo cez zimu. Že by sa nudila medzi štyrmi stenami? Vylúčené, ubezpečovali ju. V kúte je televízor s viacerými programami. Môže si z nich vyberať od rána do večera. Zunuje sa jej vysielanie Budapešti, prosím, prepne na Bratislavu a bude sa cítiť ako doma so susedou. Ale starká netúži po meste. Akože by mohla odísť stadiaľ, kde pozná okrem tých najmenších každého, každý-každulinký kút dediny, každý dom i chodník rodného chotára. Aj ju všetci poznajú. Nevládala sa odhodlať na odchod, veď tu má pochovaného muža, k hrobu ktorého chodila každú nedeľu po malej omši, ale často i v pracovný deň sa išla s ním v duchu poradiť. Keby odišla, kto by opatroval tento hrob i hroby rodičov? Nie, pred rokom odmietla urobiť tento krok. Ani predstaviť si nevedela život bez vinohradu, ktorý takmer po celý život s toľkou láskou a starostlivosťou obrábala a keď sa na krátke chvíle odpočinku v práci narovnala, kochala sa všetkou tou krásou vôkol, ktorú tomuto kraju uštedrila príroda.

Zopár krokov od vinohradu začína listnatý les, čo sa štvorá po strmom svahu k štítom, zďaleka pripomínajúcim dvojhrbú ťavu, k Bílej a Staréj skale.

Povetria ako tu iste v meste niet. Zo strany hory: samý listnatý les s fľakmi smrekov a čistín, lesy a lúky, čo od ranej jari do súmráčnej jesene ponúkajú svoje plody, rozličné hríby aj bobuľnaté ovocie. Počas prác vo vinohrade hoci kedý, keď si zmyslela, zabehla do lesa, alebo prešla pastvinou Pod skalami, a už aj mala plný košík húb. Už dávno nejedla takú chutnú polievku akú často varievala z hromadniek alebo špičiek. S ľútosťou pomyslela aj na to, ako len dávno zbierala pečiarky alebo dubáky, ktoré najčastejšie upražila a všetkým chutili až si prsty oblizovali. V dome po celý rok nebola nůdza o hríby, s mužom nazbierali vždy toľko, že ich nevládali zjesť čerstvé, takže zvyšok nechávali usušiť. Celú zimu bolo čím vylepšovať voňavú kapustnicu, veď tá na žiadnom náročnejšom stole by neobstála bez sušených hríbov a sliviek. Koľko sa len nazbierala drienok, lieskových orieškov alebo mrazom uštipnutých šípok. Deti mali čo chrumkať po celú zimu. Každú jeseň sa kochávala v čiernych černicových a červených šípkových kríkoch, ktoré akoby horeli, tak ich pokryli dozreté plody.

Na druhej strane z vinice vidieť údolie od Nýrov až po Pasúnky a pri čistom, bezoblačnom slnečnom počasí zočila zavše v diaľke sa hadiaci Dunaj.

Pohľad na rieku ju vždy nezvyčajne vzrušil. Nielen preto, že úsek, na ktorý dovidela, oddeľoval dve krajiny, ale hlavne preto, lebo v dedine za riekou žila jej staršia dcéra. Vždy ak v práci ustala, utiahla sa v tíšine pod košatý orech, telom oddychovala a myslou zaletela k dcére. Čo asi robí v takýto čas? Šťastná je s manželom, ktorého poznala ako statočného muža? Teší sa zo svojich detí? Otázky, na ktoré dlhočizne-dlho nedostala odpoveď. Ani sa jej nemohla dočkať v prvých rokoch po dcérinom odchode.

Ako len túžila nahliadnuť do neznámej podunajskej dediny, pozrieť si neznámy sedliacky dom, v ktorom žije svoj každodenný život dcérina rodina.

Dunaj však pokojne plynul k moru, lahostajne nebral na vedomie matkin žiaľ a jej túžbu dostať sa na jeho ľavý breh. V tých časoch to bolo nemožné. Aj pohľad na spustošené nahé piliere mosta, barbarsky vyhodeneého do vzduchu, ktoré vidala každé dva týždne pri svojich cestách do mestečka na trh, ju vrhal do zúfalstva. Granitové torzá akoby ju vystríhali a napomínali, že tu sa živá duša nemôže dostať na druhý breh rieky. Iba vtáci voľne tiahli nad hladinou, tým v tom nemohli zabrániť, tieto nemohli sputnať hranicami. Ľudí však hej.

Dlhý čas nevedeli s dcérou nič o sebe. Iba o nejakej tie mesiace, keď si už smeli písať. Ony dve, peru i ceruze neprivyknuté. Nuž mrchavé časy to boli, zle na ne aj len pomyslieť...

Bože, koľké trápenie jej narobila táto dcéra! Nie raz, ale možno povedať, že dvakrát ju opustila. Obe rozlúčky boli pre starkú prenáramne boľavé, takmer neznesiteľné, vražedné. Div jej srdce nepuklo od žiaľu. Ani počut nechcela o prvom dcérinom odchode v štyridsiatom ôsmom, ale zabrániť mu nevládala.

Miesto ženy je pri svojom mužovi, povedala jej dcéra, ktorá bola vtedy už dva roky vydatá a starala sa o dieťa. A starká, v tom čase ešte mladá babka, voľky-nevoľky musela rozumom pripustiť, čo srdce nikdy neuzna-

lo: že dcéra vraví pravdu pravdúcu a na jej rozhodnutí nič nezmeníš ani nenapravíš, lebo nie je to iba jej vlastné rozhodnutie. To agitátori, ktorých slovo je lacné a život ľudí ich od zajtrajška nebolí, pomútili zaťovu hlavu úplne, do zbláznenia.

Do dnešného dňa sa jej premieta pred očami, ako všetci prosíkali zaťa, aby zostal doma, veď aj tu nastáva nový, lepší život. Lenže tu už boli všetky slová márne, ani vypočuť ich nechcel. Deň čo deň ho vídávali v spoločnosti niektorého z pracovníkov presídľovacej komisie, ktorí – len čo je pravda – sa nezľakli nijakých prekážok, len aby zľakali ľudí a nasľubovali im ešte aj hviezdy z mesačnej oblohy v novej vlasti. V rodnej vlasti, ako ju nazývali.

V tom čase, a ešte aj mesiac si dobre pamätá, lebo to bolo v máji, raz týždenne prichádzal kišbír s bubnom na krku a s dvoma palicami zastrčenými za koženým remeňom z horného konca dediny, aby zvolával ľudí do kultúrneho domu. Pred ich domom sa vždy zastavil. A keď bubon dorapotal, vytiahol z vrecka pokrčený papier, vyčkal, kým sa ľudia v bránach odmlčia a chriplavým hlasom vyrevúval: „Dáva sa každému na vedomí, že dneská o šiestej hodine sa začína díliť v kulturi...”

Raz aj ona chcela ísť do toho kulturu, zo zvedavosti, keď už prvá skupina presídlencov, prvých šesť rodín, opustila dedinu a ďalšie si zasa balili veci, chystali sa na cestu. Vtedy už pokoj dediny narušili obrovské nákladné autá, ktoré sa s pekelným hukotom valili po úzkych, zaprášených uliciach, odvážali všetko, čím sa len dalo pohnúť, do neďalekej susednej dediny na železničnú stanicu. Tu všetko naložili do nákladných vozňov, ktoré potom parný rušeň syčiac, sťažka odfukujúc odvliekol smerom na sever.

Napokon nezašla do kultúrneho domu. Kdeže jej vystával čas na politizovanie! Iba sa stráchala o staršiu dcéru. Mladšia bola ešte iba decko, poslúchala ju, aj muža, čo ani počuť nechcel o presídlení.

„Kto to kedy slyšchal, že človek si zmyslí a jednoducho si sadne do majetku iných, ktorých v živote nevidel?” hovorieval pri večerách, keď sa zišla celá rodina. „A čo je to za spravodlivosť, že ak chcem, za nič môžem dostať dom, rolu, vinohrad, nástroje a bohvie čo ešte? Veď za to všetko sa iný mordoval, to všetko je ovocím krvi, potu, mozolov iného,” vysvetľoval rozhorčene.

Zať, ináč vážny, robotný a statočný sedliak, ktorého už ako mládenca vídali v dcérinej spoločnosti, bol celkom inej mienky. Pred dcériným odchodom si už do tej miery nerozumeli, že koľkokrát sa stretli, vše sa rozvadili ako psi. Tvrdohlavo trvali obaja na svojom, popustiť nechcel ani jeden.

„Otec, uvážte, je to pre nás všetkých obrovská možnosť,” presviedčal zať. „Nová vlasť nám ponúka robotu, role a čo je hlavné, väčší kus chleba. Pre deti školy, vzdelanie v našom jazyku.”

„Vyprávaš ako tamti v kulturi,” nasrdil sa muž a ona už vedela, že si ľahnú do posteľe s hnevom v srdci.

„Si vari slepý a nevidíš, že aj sem prichádza lepší život,” dodal a pozorne premeriaval zaťovu tvár, akoby skúmal, či vôbec vážne myslí to, čo vraví, alebo len opakuje po iných.

Zať však nemal chuť žartovať a prudko zaútočil:

„Kto chce, nech ostane, nech tu zdochne! Tu, kde mi nie raz vylepili v škole zaucho preto, lebo som v prestávkach hovoril rečou, ktorej učiteľ nerozumel. Či vám ešte nikdy nikto nešľahol do ksichtu, že buta tót? Mne sto razy obúchali o hlavu, že či chlieb ješ, toho rečou hovor. Ja mám tohoto všetkého dosť! Raz a navždy,” reval zať s rozpálenou tvárou. „Ja odtiaľto odidem a nikdy sa sem nevrátim a ubezpečujem vás, že sa sem nevrátia nikdy viac ani moje deti.”

Starkej muž sa však tiež nedal. Ani jeho nevystrúhali z mäkšieho dreva. Dobre si pamätá, čo povedal na tieto výčitky. A ona dala za pravdu mužovi.

„Tak, a ty si myslíš, že tam, v tej zaslúbenej zemi, vás každý bude čakať s otvorenou náručou? Veď tam vás budú nenávidieť ako prašivých psov, ako zlodejov! Vy idete rabovať, vy si sadnete do majetku iných, do gazdovstiev, do ktorých vás nič. Budú vás oplúvať, budú vami opovrhovať ako nejakou hávedou. Ver mi, v očiach tamojších gazdov budete jednoducho iba nežiaducimi votrelcami.”

„Nech si každý myslí o nás, čo chce! Jeho vec,” odvrkol zať a aby zdôraznil, že mu je to všetko ľahostajné, len tak rukou hodil. „My si prideme na svoje, v tom som si istý. Ideme do krajiny, v ktorej je lepší svet a ktorá si nás uctí. Tam dostanem dom, tu ho nemám, žijeme s vami. Tam dostanem toľko a takej zeme, koľko a akej som mal tu, ba možno, že oveľa viac a oveľa lepšej. Okrem toho všetko, ale všetko, čo je tu moje a čím môžem pohnúť, zoberiem so sebou, či sa vám páči a či nie,” a vykročil z kuchyne, zatresol za sebou dvere tak, že aj sklené tabule v oblokokoch zarachotili.

Starká odvtedy nenachádzala pokoja ani úľavy. Často sa rozplakala, keď sa jej v mysli vynorila dcérina tvár. Ak to muž zbadal, prenáramne sa nahneval, vyhrešil ju a preklínal zaťa.

Život sa však nezastavil. Celý deň bolo práce neúrekom, zavše nevedela, čoho sa skôr chytiť. Ale tie noci, len tie keby neboli! Vzdychala, poplakávala, prehadzovala sa na posteli, ale tajila, že trpí, že jej smútok zoviera srdce. Raz do roka, vždy na hody, v polovici septembra na deň Márie, prišla ju dcéra navštíviť. Ten deň bol pre ňu naozajstným sviatkom, dňom radosti a šťastia!

Ale už tri roky nie sú tieto hody vonkoncom radostné. Pred tromi rokmi prišla o staršiu dcéru druhýkrát, ale teraz už navždy; nikdy ju živú viac neuvidí.

Keď prečítala telegram, v ktorom jej oznámili preukrutnú zvesť, najskôr nič nechápala, iba sa jej zdalo, akoby sa jej srdce zastavilo. Myslela si, že túto neznesiteľnú správu neprežije. Nechápala, nepochopila a do dnešného dňa nechápe, ako je to možné, že ona, chudulinká, chorľavá a takmer bezvládna stará žena žije, kým oveľa mladšia, mocná, vždy zdravá dcéra odišla na večnosť.

Ani na pohreb nevládala odcestovať. Nemala toľko síl, nebola schopná sa sústrediť, aby ovládala svoje pohyby. Hodiny presedela na peľasti s ovisnutými rukami a so sklonenou hlavou bez toho, že by bola slovíčka prehovorila. Mlčala, cez zovreté hrdlo sa nedostala ani len hláska...

Starká mlčala. Ale trpela od prvého dňa, ako sa nasťahovala do mesta k mladšej dcére a zaťovi. Jednoducho ukrutne trpela a neprekonateľne ju to ťahalo domov. Nebola schopná uveriť, že vydržala v dvojizbovom panelovom väzení poldruha mesiaca. Áno, povedzme si to tak ako je – iného východiska po nemocnici takrečeno nebolo. Veď vyše mesiaca nemilobohu polihovala, kým sa jej noha aspoň do tej miery zahojila, aby s barlamami pod pazuchou vládala urobiť zopár krokov.

Tisíckrát oľutovala, že podľahla dcérinmu prosíkaníu, poddala sa jej argumentom „Kto vám podá doma pohár vody? My vám zabezpečíme najväčšie pohodlie, o akom ste nikdy ani nesnívali. Som presvedčená, že vám bude u nás dobre,“ prehovárala ju dcéra.

Napokon je to pravda, že dcéra, ktorej deti už vyleteli z hniezda, všetko urobila, aby sa čím skôr uzdravila. Nie, naozaj jej nemôže vyčítať, že by ju nebola volala láskavým slovom. Ba skúšku oddanosti, starostlivosti a pohostinnosti zložila na výbornú. Niekedy sa správali voči nej tak, že to bolo až trápne. Raňajky dostala do postele, obed prichystali, starká si ho iba ohriala. Aj to sa stávalo iba zriedka, lebo dcéra takmer vždy pribehla okolo obeda a obslúžila ju. K večeri si sedávali spoločne a jej nikdy ani len toľko nedovolili, aby pod prúdom horúcej vody umyla riad.

Od prvého dňa, ako po ňu zať s dcérou prišli, trpkosť sa v nej kopila ako dym v krčme preplnenej fajčiarmi. Bože, celý deň medzi štyrmi stenami! Dobré, uznala, že je chorá, ale doma by mohla aspoň vyseďávať na dvore alebo na lavičke pred domom. Mohla by sa schádzať so susedou, ktorá by jej akiste vo všetkom vyšla v ústrety, veď je len o čosi mladšia a vždy si dobre rozumeli. Ale tu bola odsúdená na nečinnosť; ona, čo za celý život ani desať minút nevydržala nehybne sedieť. Pozerala by ona povedzme televízor, ako jej dcéra odporúčala, ale už po polhodinke cíti v očiach neznesiteľnú bolesť, ako keby jej do nich ihlami pichali. Nielen oči, ale aj hlava ju strašne rozboľí.

Kedysi s veľkou obľubou čítala, doslova všetko, čo sa jej dostalo do rúk. Vtedy však bolo na čítanie málo času. Teraz by už mohla, no daromné úsilie, lebo po prečítaní niekoľkých riadkov sa jej pred očami písmená rozlejú. Do diaľky ešte ako-tak vidí, ale nablízko nie a nepomôžu už ani okuliare. A potom darmo by aj čítala, všetko jej ihneď vypadne z hlavy. Po prečítaní tretej vety na prvú už zabudne. Čiže aj čítanie je pre ňu vonkoncom zbytočná námaha.

Konečne, panebože! Konečne zasa domov, zaliala starkú v zaťovom aute na diaľnici vlna radosti a šťastia. Vylakane hodila očkom po zaťovi, lebo si nebola istá, či to nepovedala nahlas. Zaťova tvár však nič také nenaznačovala, s rovnakou vážnosťou pozoroval nekonečné pruhy betónu pred sebou. Starkej sa uľavilo. Božechráň, aby ho urazila, veď to si naozaj nezaslúži.

Dlho nepadlo medzi nimi ani slovíčko. Zať navidomoči trošku sklamaný s nehybnou a meravou tvárou sa oddal riadeniu. Starká zase šťastne občas pozerala oknom na krajinu ponárajúcu sa do jesene.

Neskoré ráno. Slnko už dávno vyšlo, ale mračná plávajúce na horizonte ho zakryli. Všimla si, že oblaky sú jantárovej farby a slnko akoby sa s nimi hralo na schovávačku. Ale zbadala aj to, že tu i tam sa začali už trhať a že okolo poludnia sa mraky akiste vonkoncom poddajú a slnko v tejto večnej hre zasa zvíťazí. Niekoľko hodín predsa len bude ohrievať od rosy zvlhnutú zem a jeseňou sfarbené stromy. Všimla si, pozdĺž cesty sa zelená farba trávy zmenila na žltkastohnedú, zo stromov už začínajú padať polosuché listy a na elektrických vedeniach sa už v dlhých radoch zoskupujú lastovičky. Aj tieto sa chystajú odletieť do svojich druhých domovov, pomyslela si. A hádam sú to ich vlastné domovy, ako mne moja dedina a iba my si navrávame, že sa k nám vracajú domov. No nikdy sa u nás nedokážu usadiť natrvalo, ako ani ja v meste, dumala starká.

Po poldruhemesačnej výhybke sa aj ona vráti opäť na správnu koľaj, postaví sa na vlastné nohy, aby čas, ktorý má ešte pred sebou, bol naozaj naplnený životom, jej vlastným životom. Po nerozvážnom kroku spreď poldruha mesiaca musí život pokračovať tam, kde sa narušil. Jej kostnaté, modrými žilami a spleťou vrások popretkávané ruky budú opäť prívetivo láskat' korene vó vinohrade, aby ich obrobila ako sa patrí. Aj dvor dá do poriadku, vytrhá a spáli nežiaducu burinu, potom ho vymetie na čistulinko prútenou metlou, ktorú viazal ešte nebohý muž. Vie, aj trúchlivá hlinená podlaha povaly a odpadnutá omietka zo stien si vyžaduje starostlivosť jej takmer bezmocných rúk. Znovu bude chovať sliepky a kačice, ba zaopatrí si aj prasa, nech majú tamtí v meste čosi do zásoby. Aj v záhrade vysadí zeleninu, aby im pomohla, veď je prenáramná drahota.

Starká ľutuje, že nie je jar, keď treba prerezávať vinohrad. V myslí sa razom ocitne v ňom, už ho reže, v rukách drží ostré nožnice a mimovoľne zoviera dľaň. Aj napriek hluku motora a ruchu diaľnice dolieha k jej sluchu praskot viničných prúťov, čo zvierajú vo svojich suchých, zvädnutých prstoch. Potom sa ocitla na vlastnom dvore – pohľadala motyku, hrable a prečesala burinou zarastený dvor. Hlboko vdýchla horkastý a štiplavý dym horiacej suchej trávy a buriny, ktorý v jej očiach vyčaril slzy. Vybrala si z ošúchanej tašky ručníček a ukradomky si ich utrela.

Zať nič nezbadal.

Starká už miesila hlinu s plevami, potom s veľkou námahou natierala trhliny na povale a flaky padajúcej omietky z hlinených múrov. Od námahy sa celkom spotila.

Skok v myšlienkach a už sa ocitla pri sporáku. Ohrieva pre prasa pomyje, do ktorých pridala aj trošku varených drobných zemiakov a kukuričného šrotu, aby boli výdatnejšie. Niekoľko mesiacov a môže chystať zabíjačku. Pravda, ona si už musí dávať pozor na bravčové mäso, najmä na údené, nuž ale bude aspoň pre dcérinu rodinu. Aj tak sa chudáci zriedka dostanú k chutným dedinským hurkám, klobásam alebo sedliackej šunke.

Jaj, aj sliepkam i kačiciam musí hodiť trošku zrna, naliať im čerstvej vody. Už beží! Aj vajíčka treba pozbierať v chlieve...

Auto pribrzdilo a zastavilo sa na mostíku pred domom, po ktorom starká tak veľmi túžila, na ktorý toľko myslela. V celom tele pocítila nesmiernu únavu, nohy sa jej roztriasli, nebola schopná pohnúť sa. Kostnaté dlane si položila na ostré kolená a usilovala sa ich trasenie aspoň zmierniť. Trvalo to hodnú chvíľu, pre ňu priam večnosť.

Zať otvoril dvere auta a čakal, kedy dá starká najavo, že chce vystúpiť. Pomohol jej, ale zbadala, že si ju ukradomky premeriava. Zahľadela sa do zaťovej tváre a vylakal ju jeho pohľad. Jeho oči odzrkadľovali nesmiernu lútosť zmiešanú so strachom. Bojí sa o ňu, určite sa bojí. Možno oľutoval, že ma sem dovezol? – pomyslela si.

„Všetko je v poriadku, syn môj,” uistovala ho pevne a iba ona sama nezbadala, že hlas sa jej chveje. „Iba mi pomôž s batožinou a vráť sa pokojne domov. Ja si už poradím.”

Videla na zaťovej tvári, že ju nemieni poslúchnuť. Premohla sa a zopakovala svoje slová dôraznejšie. Ustavične cítila na sebe jeho skúmavý, nedôverčivý pohľad. Vonkoncom sa nezdal byť presvedčený o tom, že sa svokra cíti dobre, ba výborne.

Ale veď to ani nebola pravda! Len čo vkročila do pitvora, srdce sa jej rozbušilo, ale tak, ani čo by chcelo zaraz z hrude vyskočiť. V tejto sekunde sa vylakala prenáramne a naozaj. Tento trepot srdca poznala iba z dievotva, keď zočila svojho nastávajúceho, alebo sa s ním potajomky niekde stretla. Oboma rukami stlačila svoju zvädnutú hruď. Dlane na prsiach jej dali pocítiť, ako to srdce pod nimi nepravidelne búši. Ale držala sa statočne, priam bohatiersky, kým zať navidomoči znepokojene a azda aj namosúrene nasadol do auta a zvonku zavrčal motor. Až potom si uvedomila, že s ním naložila ani s nejakým nosičom alebo sluhom. Ani ho neusadila, ani ničím neponúkla. Darmo, no, na toto jej sily už nevystávali. Ak tu zať ešte minútu alebo dve pobudne, zbadá to, čo pri sústredení sa na cestu nemohol. A zbalí ju nemilosrdne a odvezie naspäť do mesta, alebo hoci aj do nemocnice.

Trvalo to zopár minút, kým osemdesiatšesťročné srdce trepotalo ako vtáčik, čo opúšťa prvýkrát svoje hniezdo. Lapala dych, na čele sa jej zaperlil studený pot. Potom práve tak ako vtáčatko, keď sa opäť umiestni vo svojom hniezde, aj jej sa srdce nečakane vrátilo na svoje miesto a pokračovalo vo svojej pravidelnej činnosti.

Trochu jej bolo lepšie, zhlboka vzdychla a utrela si z čela studený pot. Zatúžila po čerstvom vzduchu.

Vyšla na dvor a sadla si pod košatý orech. Zhlboka dýchala, až jej vyschlo v hrdle. Bola by sa chcela napiť trošku vody, alebo radšej domáceho vína, ktoré by jej určite pomohlo, ale bála sa vstať. Bála sa, že padne od slabosti. Chrbtom sa oprela o kmeň orecha a zrak dvihla k slnku, ktoré sa náhlilo zapadnúť za maštal. Kým sa stihlo úplne schovať za strechu maštale, starkú ešte dvakrát zalial s bolesťami prichádzajúci studený pot. Vzápätí ako by ju

boli ponorili do vriacej vody, po celom tele sa jej rozliala horúčava. Postupne sa jej zmocňoval predtým nikdy nepoznaný pocit; hrôza poznania, že to je začiatok konca, že koniec sa nazastaviteľne blíži.

„Bože, zmiluj sa, nedaj mi tu takto zomrieť,” orodovala.

Padla na kolená, chcela sa modliť, ale ani jedna modlitba jej neprišla na um, jednoducho si nemohla spomenúť na prvé slová.

Rozplakala sa.

Ubehli vari dve hodiny, keď sa zviechala z bezvedomia, keď už v polotme začala vnímať predmety okolo seba. Nemohla vedieť, ako dlho trval ten strašný stav. V jej vedomí však blysla nádej, že sa bezvedomie čoskoro nezopakuje. Opäť počula, ako jej srdce bije, cítila, ako sa jej krv rozprúdila po celom tele. Potom jej chrptom šibol chlad vetra, čo striasol niekoľko listov z velikánskeho orecha. Sluch zachytil hukot nákladného auta, ktoré zrejme značnou rýchlosťou uháňalo po hlavnej ulici dediny a prefrčalo popred jej dom.

„Vidím a počujem,” zašepkala a pokúsila sa pomaly vstať.

Od tejto chvíle každý-každulinký pohyb závisel od zvyškov síl umoreného tela. Opatrne urobila prvý krok smerom ku kuchyni. Nič sa nestalo. Očami hľadala mesiac v nádeji, že jej posvieti k tým niekoľkým krokom, s ktorými sa musí ešte pobožiť. Urobila ďalší a potom ešte ďalší krok.

Nič sa nestalo, nezopakoval sa predchádzajúci záchvat. Možno bol iba náhodný, alebo – môže sa myliť – snáď to ani nebol záchvat.

Už len jediný krok, potom dva nízke schody a už sa môže zachytiť o kľučku pitvora... V tej chvíli sa to stalo, ako keby z jasného, čistého neba hrom udrel, naraz všetko okolo nej zmeravelo. Ustal šum vetra z dvora a neprenikal k nej ani hluk z ulice. Zrak jej zmeravel. Všetko, ale všetko, čo bolo alebo je, zapadlo do mŕtveho ticha a tmy čiernej ako noc.

Studený pot jej opäť zalial celé telo a teraz už s nadľudským vypätím síl, už iba pudove dvíhala nohu za nohou. Prikročila k dverám a otvorila ich...

Potkla sa na prahu už otvorených dverí a celým telom padla na kuchynskú dlážku. Premohla sa a uvedomila si, že tu takto predsa ostať nemôže. Iba chvíľku trval bolestný oddych na podlahe, potom akosi horko-ťažko zatvorila dvere.

Od tejto chvíle jej pohyby už neboli pudové. Darmo ju lákala pohovka v kuchyni, neľahla si na ňu, ale opierajúc sa o stenu dovliekla sa do prednej izby, zažala svetlo a privliekla sa ku skrini. Zvyšky síl jej už na iné nestačili, len aby sa vyzliekla a potom zo známeho miesta mechanicky povyberala najskôr bielizeň. Nenáhlila sa, lebo nebolo prečo a nebolo kam. Teraz už mala času dosť, azda prvý raz počas svojho života. Pomaly, hoci namáhavo si navliekla čistú bielizeň, pripravenú práve pre túto príležitosť. Potom si obliekla čierne sviatočné šaty.

Od zastlanej postele ju delili iba tri kroky. Už sa nevliekla, podišla k nej takmer pevnými krokmi a horeznak sa na ňu uložila...

Päťdesiat rokov

(Zlomky zo zápisníka)

4. apríl 1941. V tento deň som sa narodil. Ale nie tak, ako si to vy predstavujete, pretože mňa ešte bocian doniesol. V tom čase, presne štyri roky pred oslobodením vlasti, svetový názor nebol ešte vedecky natoľko vypracovaný ako dnes, takže bociany s košíkom v zobáku voľne poletúvali a smelo, nikým nerušené sadali do vyhladnutých dvorov. Po dlhom lete nad horami-dolami sa bocian v jednej chvíli ozval: „Ja ťa tu vyložím!” Cez škáry košíka som zbadal, že sme nad Kostoľanmi pri Kláštore, v Plešanskej stolici, a pomaly, mäkulinko sa spúšťame na dvor rodičovského domu. (Aspoň takto som to počul od svojej mamy.)

24. december 1944. Je Štedrý deň. K nemu sa viažu moje prvé spomienky. Po pekelné hlučných výbuchoch granátov, rapotaní samopalov a iných gverov sa nad dedinou pomaly rozhostilo nebeské ticho. Tíš ulice nás osmelila vrátiť sa domov z najväčšej pivnice najzámožnejšieho gazdu dediny, kde sme sa napokon dočkali konca krvavého zápasu. My, deti, starší brat a ja, sme od rodičov počuli, že dedina má nových gazdov. Keď sme vstúpili do našej kuchyne, ovanul nás štiplavý mrak machorkového dymu a ťažký pach ľudských tiel. Miestnosť bola bitkom nabitá. Ako haringy sa v nej tlačili vojaci, postarší i mladší, fúzatí i s holou bradou. Sedeli s ťažkými sklonenými hlavami, na smrť vyčerpaní a beznádejne smutní. (Aspoň mne sa to vtedy tak videlo.) Nás si ani nevšimli, boli sme im celkom ľahostajní. V tom hustom dyme som však dobre videl, že pili červené víno, také, aké sme mali aj my. (Neskôr mi mama povedala, že všetko naše víno bolo tam, lebo čo vtedy nevysúkali, to odniesli.)

5. september 1945. Mama ma súri, musíme zísť do ovody. Vôbec ma ta nič neťahá, radšej by som ostal s ňou doma, alebo sa hral na guľky so susedovým Pištinkom. „Musíš ísť, aspoň ti tam dajú niečo zajesť. My doma nemáme ničoho, však vieš, že otec je prevelice ďaleko, v zajatí.” V ovode sedíme na dlhých laviciach, pekuje v radoch, ako lastovičky na vedení. Ovónéna nám z veľkej konzervovej krabice lyžicou pchá do otvorených úst nasladlú varenú fazuľu. My usilovne otvárame ústa ako vtáčatka. „Jedzte, je to americká bobica!” a každému nám naberá tou istou lyžicou.

1. september 1947. V tento deň si začínam klásť základy kariéry príslušníka inteligencie. S mamou kráčame na otváraciu slávnosť školského roka. „Škoda, že tvoj apo sa nedožil tohto dňa,” riekla traslavým hlasom. Cestou ju prehováram, aby ma dala zapísať do druhej, alebo ak možno, radšej do tretej triedy a svoju žiadosť aj odôvodním tým, že predsa už viem čítať a písať. Mama sa prehovoriť nedá. „Musíš nastúpiť do prvej triedy!” vyhlási rozhodne. Po slávnosti sa ma igazgató báči opýtal, či som rád, že som už školákom? Cigánil som mu, lebo som prikývol.

9. marec 1952. Po vyučovaní sme sa zo školy všetci museli presunúť do kultúrneho domu v susedstve, kde nás čakala parádne vyzdobená sála plná umelých kvetín, zástav, transparentov s dlhými heslami, ktoré nás mali nadchnúť za víťazstvo mieru, socializmu, komunizmu a vyzývali na boj proti vnútorným i vonkajším nepriateľom. V strede dekorácie sa z najviditeľnejšieho miesta, z veľikánskej fotografie milo usmieval gényus, veľký náš vezír, láskavý otec všetkého pracujúceho ľudu, detí a študujúcej mládeže. Pod jeho portrétom naše zraky upútalo číslo 60, už aj preto, lebo bolo vystrihnuté z pozláteného papiera. Ja som však meravo civel na obraz: nikdy v živote som nevidel takúto ligotavú plešivú hlavu. Igazgató báči rečnil o našom veľkom vodcovi, učiteľovi, otcovi a dobrodincovi, ktorého aj v mene nás všetkých pozdravil s bezhraničnou vďakou a láskou v srdci a ktorému sme želali všetko najlepšie po celý jeho život, až po tú jeho najkonečnejšiu stanicu. V kultúrnom programe som recitoval aj ja, predniesol som báseň pod názvom Óda na nášho vodcu.

Popoludní ma mama poslala do obchodu po chlieb. Rad bol už riadne dlhý, no o chlebe nebolo ani chýru, ani slychu. Po dvoj-, možno aj trojhodinovom čakaní prifrčal malý nákladiak a vodič s predavačkou zložili z neho niekoľko košíkov chleba. Rad sa pohol dnu. Nedal som sa z neho vytlačiť, bojoval som zo všetkých síl: dostal som sa až k dverám a odtiaľto potom iba centimeter za centimetrom som sa mohol predierať až k pultu. Z obrazu na stene ma po celý čas posmeloval pokojný úsmev nášho holohlavého vodcu. Darmodaromne, chleba sa mi neušlo. S plačom a so zvesenou hlavou som sa dostavil domov. V ten deň sme večerali kozie mlieko. Mne maškrtníkovi mama doň namiešala aj troška slivkového lekváru.

10. september 1952. Asi práve tohto dňa som sa začal chystať na politickú kariéru. „Ja,...mladý pionier Maďarskej ľudovej republiky, pred pionierskou zástavou na pionierske čestné slovo prisahám: skutkami budem slúžiť svojej vlasti a pracujúcemu ľudu,“ znela naša kolektívna prisaha. Všetci piataci sme sa zaviazali, že sa budeme učiť a správať tak, aby sme boli o štyri roky „hodní na členstvo vo Zväze pracujúcej mládeže“.

Celý rok 1955. Nastupujem do dvojjazyčnej strednej školy v hlavnom meste. Všetci prváci sa automaticky stávame členmi Zväzu pracujúcej mládeže, všetci sme hodní tohto členstva. V DISZ-e politizujeme. Nedá nám však, že jediná naša strana mesačne vydáva uznesenia, ktoré si (akože ináč?) protirečia. Igazgató báči nás utišuje. „Strana a jej vedenie hľadajú tú najlepšiu cestu,“ hovorí na školských oslavách výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie.

Marec 1956. Boj proti kultu osobnosti sa vyostruje. Na marcovej schôdzke DISZ-u nám o tejto pliaže prednáša obvodný inštruktor. „Boríme sa s osobným kultom, ničíme ho, už mu trháme aj korene.“ Čo k tomu dodať? Má hrubú kožu na ksichte.

18. júl 1956. Výmena stráže. Hlavy padajú. Aj tých doposiaľ všemocných a najväčších ľudí čaká prepadisko. Holohlavý génius, vezír, otec, dobrodinec atď. zmizol z arény, a to prenáramne ďaleko, pekne-krásne friško odtiaľto odmaširoval až na takých dvetisíc kilometrov. Chtiac-nechtiac musel odfrčať. Náš učiteľ matematiky, ktorý mal tvár zavše vážnu, až smútkom zahalenú a ani za svet by sa nebol nikdy usmial, v ten deň nám na vyučovacej hodine vyspevoval pesničky. Medzi nimi i túto: „Išla baba pec kúriť, spálila si šeckú riť...“ Nie, nemal vypité. Bol zarytým abstinentom.

6. október 1956. Deň národného smútku. S najlepším priateľom, spolužiakom a navyše rodákom sme sa rozhodli, že bez nás sa ten pohreb konať nemôže. Vedeli sme, každý vedel, že to nebude iba pohrebná ceremónia, ale celkom iné, obrovská demonštrácia. Cintorín bol od nášho internátu iba na tri zastávky električkou. Predsa sme začiatok obradu zmeškali, pretože električky sa pre obrovský nával ľudí k miestu zhromaždenia ani nedostali. „Nikdy viac samovládu! Dole s despotami!“ čujeme z reproduktorov. „Vinníci sa previnili! Hriešnikov neminie trest! Práva! Slobodu!“ Dav sa nakoniec pokojne rozišiel. Bol som sklamaný.

23.-30. október 1956. Svojsky bojujem za slobodu. S priateľom sme všade, kde sa niečo deje. „Novú vládu! Rusi domov!“ Od budovy rozhlasu strieľajú do nášho davu. S priateľom ozlomkrky bežíme odtiaľ a zastavíme sa až v internáte. Dlho však ani tu nevydržíme. Najprv sa potulujeme po veľkej okružnej triede, navečer potom namierime k fúzatej soche generalissima, najväčšieho génia ľudstva a vodcu celého pokrokového sveta. S neskonanou zvedavosťou sledujeme, s akou námahou, iba horko-ťažko zvalili ľudia v montérkach na zem to bronzové monštrum nesmrteľného. S čižmami si však nedali rady, ostali na mieste, na žulovom podstavci. To námestie preto prezývali neskôr aj Námestím čižiem.

6. november 1956. Priateľ, s ktorým som bol pečený-varený, ma objíma. „Zdrhnem na Západ,“ zasväčuje ma do svojich plánov. „Ty sa nemáš čoho báť,“ posmeľuje ma. Vskutku nie. Mal som šťastie a rýchlejšie som zutekal než on. Jeho chytili a tak strašne ho zmlátili, že až na druhý deň sa mohol vrátiť do internátu. Pravda, už ako zaevidovaný.

Celý rok 1957. Učím sa a politizujem. Moji učitelia dokonca mienia, že by som mohol zastávať funkciu tajomníka školskej organizácie Zväzu komunistickej mládeže. (Kdeže bol vtedy už DISZ!) Tak ma vyznačili (nie zvolili) do tejto funkcie. Spolužiaci sa mi škodoradostne vysmieľujú.

Celý rok 1958. Moji učitelia sú tej mienky, že som ľahostajný voči mládežníckemu hnutiu a rázne ma zbavili funkcie. V novinách takmer denne čítam, že súdne procesy voči kontrarevolucionárom pokračujú. „Úhrnným trestom odsúdený na smrť... Úhrnným trestom odsúdený na doživotie...“

Úhrnným trestom odsúdený na pätnásť rokov odňatia slobody... Úhrnným trestom...

September 1959. Život mi teraz plynie v novšom internáte, vo vysokoškolskom. Mojm duševným pokrmom sa stáva kino. Kupujem si lístky na tie najlacnejšie sedadlá, odkiaľ na premietacie plátno často ani nedovidiieť. Tichý Don. Osud človeka. Žeriavy tiahnu. Konečne niečo dobré, umelecky hodnotné, čo sme vôbec odtamtiaľ dostali. Každý z týchto filmov si pozriem najmenej dvakrát.

Celý rok 1962. Poctivo sa učím, chystám sa na inžinierske povolanie. Akoby aj nie, veď ináč by som nedostal štipendium a bolo by po mojom štúdiu. Kino však naďalej ostáva mojm najmilším koníčkom. Balada o vojakovi. Čisté nebo. Po večeroch náruživu hrávam šachy so spolubývajúcim priateľom. Aj napriek tomu, že obyčajne prehrávam. Akurát zalamujem rukami pred istou prehrou, keď do našej izby vtrhnú dvaja neznámi mladíci v kožených kabátoch. Neotáľajú. „Čo myslíte, správne rozhodol ÚV, že súdruha M. zbavil všetkých straníckych i štátnych funkcií?“ Vylakali sme sa. Čo na to? Čo chcú títo od nás? Veriť sa nám nechce, že by toho niekdajšieho pekára („Nie žemle sú malé, ale vaše papule sú veľké.“) chceli odvolať, vlastne odvolali zo všetkých funkcií? Veď je, či bol, človekom číslo 2 a navyše nepoznal zmilovanie nad tými, čo mali niečo spoločné, hoci len aj to najmenšie, s udalostami z päťdesiateho šiesteho roku. Sami sme ho počuli rečniť po oných udalostiach 1. mája na námestí pred naším internátom: „Do basy s nimi, nech tam zhnijú! Dvihli ruku na stranu, na moc pracujúcich!“ S priateľom mlčíme, sme v pomykove. „Tak čo si myslíte?“ provokujú nás akísi návštevníci. „ÚV vie, čo robí,“ mrmleme si popod nos. Neznámi len mávnu rukou a nadutí sa vytratia. Idú do susednej izby.

Júl 1964. Hľadám si prácu. Vysoká škola je ľahostajná, vôbec neberie do ohľadu moje nároky. Ponúka mi pracovisko niekde pánu bohu za chrbtom, v nejakom zapadákov. Mne sa z hlavného mesta nechce. Všetci známi, ešte aj rodičia dievčata, s ktorým chodím, mi zháňajú nejakú robotu. Konečne sa ocitnem pred kádrovák. „Vstúpili ste už?“ znela jeho prvá otázka. „Ešte nie,“ hovorím ticho s pocitom hanby. „U nás každý vstúpil,“ pozerá sa mi prísne do očí. Aj ja vstúpim, stávam sa súdruhom.

Február – august 1968. Na našom oddelení sa deň čo deň melú tie isté heslá: tovar, trh, vlastníctvo, súkromný majetok. Preč s klapkami na oči! Potrebujeme agilných, iniciatívnych ľudí! Miesto kádrového posudku – talent! Práve na Deň ústavy cestujem s manželkou k vode. Chcem mať pokoj, chcem zabudnúť na trampoty, otravy pracoviska a vôbec chcem na všetko zabudnúť. Na druhý deň v podnikovej zotavovni sa zobúdzam práve tak zavčasu ako doma. Kuchu si tlačím tranzistorák. „Naše vojská v noci prekročili maďarsko-československé štátne hranice, aby poskytl bratskú pomoc

československému ľudu a plnili svoju internacionálnu povinnosť.” Neverím vlastným ušiam. Čo? Akú pomoc? Akú povinnosť? O pol hodiny správu rozhlas zopakuje. Teda žiadne nedorozumenie. Maďarské vojsko na Žitnom ostrove, v Komárne, Nových Zámkoch, Nitre, Lučenci a v iných mestách. Neslýchané! Aké však šťastie, že nie som vojakom, že nie som medzi tými, čo s tankami išli do susedov poskytnúť bratskú pomoc. Myslel som na náš päťdesiaty šiesty rok a nesmierne som sa hanbil, že aj naši vojaci išli rozbiť československý päťdesiaty šiesty rok. Trčím v zotavovni, okrem rozhlasových správ nič nevnímam, nič ma ani nezaujíma. Tranzistorák mám furt pri uchu, počúvam všelijaké rozhlasové vysielania z Prahy. „Musíme sa premiestniť, lebo nás Rusi objavili! O pätnásť minút sa opäť ozve!” A takto to ide celé božie dva dni. Rádio mám jednoducho pri uchu. Aj pri raňajkách, obede či večeri. Na tretí deň sa znechutene balíme, cestujeme domov. Ja s tranzistorákom pri uchu. Od tohto času som nikdy viac o poukaz na rekreáciu do podnikovej zotavovne nežiadal.

August 1970. Na straníckej schôdzi ku Dňu ústavy mám slávnostný prejav. Mám pocit oprávnenej hrdosti, keď rečím o úspechoch, o príjmoch a aktívnom exporte, o stále sa zvyšujúcej pohyblivej mzde. Len takto ďalej! Nepozerať ani doľava, ani doprava – kráčať iba dopredu! Napred!

August 1971. Žeby sa železná opona začala dvíhať? Po troch neúspešných pokusoch mi konečne dali pas. Hurá! Cestujem s priateľom (na jeho aute) za onú oponu do záhadného, tajuplného sveta. Vo vrecku sa mi skrýva okrúhlych päťdesiat dolárov, čo mi prideliла štátna banka. Nič viac. Tam vonku od toľkej krásy a bohatstva sa mi až hlava točí. Ešte aj tráva je tam zelenšia, aj vzduch je iný ako doma. A tie výklady! Všetko porovnávam. Potom nasleduje – ako sa patrí – návšteva umeleckých pamiatok a múzeí. Rozhodne mám pocit menejcennosti, cítim sa byť celkom poníženy. Aj vreckové sa nám rýchlo míňa. S hrôzou berieme na vedomie, že benzín nám nevydrží ani po hranice, preto sa predčasne poberáme domov. Priateľ je nútený obetovať našu železnú rezervu: štangľu pravej maďarskej salámy. Za túto lahôdku sa zmiloval nad nami náš neznámy rakúsky dobrodinec a na čerpacej stanici nám benzínom dopoly naplnil nádrž. Na hraniciach sme si konečne vydýchli. Na rakúskych sa na nás ani len nekukli, na našej strane nás však čakali – pohraničníari so samopalmi namierenými na nás. Hľa, už sme doma, medzi svojimi! Na rozkaz colníkov sme potom z auta všetko vykládli na dlhý pult. Všetci sme boli prenáramne sklamaní. Aj colníci, lebo nič nenašli.

August 1972. V Dunajskom ohybe staviam chatu. Nie veľkú, ani parádnú, takú akurát. Po päťapoločnom vyčkávaní si v čepelskom prístave preberám novú Škodu Š-100. Je to prvé auto v mojom živote. Jasám od šťastia, optimisticky naladene sa pozerám na celý svet. Chystám sa k moru do Juhozápadu – prirodzene, na novej-novučičkej škodovke. Život je krásny!

Február 1974. Naši susedia-bratia nás zhovievavo, s úprimnými obavami varujú: nebude dobrý koniec tomuto bohatstvu tovarov v obchodoch, nekontrolovanému zvyšovaniu životnej úrovne a hlavne pokusom hľadať nové všakovaké cestičky v hospodárstve. Mne sa táto ich starostlivosť o nás nepozdáva.

Celý rok 1976. Chvalabohu, spamätali sme sa. Nestratili sme duchapřítomnosť, následkom rýchlych vládnych opatrení naša životná úroveň už stagnuje. Ja však tak cítim, že nielen stagnuje, ale rozhodne klesá. Spasiba, tavárišči! Danke, Genossen! Sme vám vďační, zachránili ste nás od kapitalizmu. Chatu v Dunajskom ohybe navštevujem oveľa zriedkavejšie ako predtým.

Roky 1978-79. Na straníckych schôdzach o ničom inom nehovoríme iba o efektívnosti. Efektivitou za efektívnosť. A o tom, že sa zadlžujeme, že úroky splácame z novších a novších dolárových pôžičiek. RVHP nefunguje, presnejšie funguje, ale veľmi zle. Zmluvy nedodržiava ani jedna strana. Pochopiteľne, ani náš závod. Blíži sa koniec sveta? Pozerám sa na jeden z priamych prenosov z Červeného námestia: úprimné objatia, súdružské bozky na pery, slávnostná manifestácia, transparenty, nekonečne dlhý rytmický potlesk, práve ako za mojej mladosti. Neblíži sa koniec sveta.

August 1983. Dostal sa mi do rúk pre mňa doteraz neznámy samizdat – malá cyklostylom rozmnožená brožúrka. Musím priznať, je to odvážne čítanie. Najčastejšie sa vyskytujúce pojmy: spoločenská nespravodlivosť, zastarané hospodárstvo, neschopné vedenie, bábkové figúry bez odborného vzdelania, skreslené štatistické údaje, dezinformované masy, chudoba, kríza. Proletári chcú väčší kus chleba, inteligenti pracujú do úmoru, mládež je ľahostajná, na všetko kašle. Uznávam, autori vôbec nepreháňajú. A závidím im ich nebojácnosť.

August 1984. Tlač, rozhlas a televízia optimisticky hlásajú, že po siedmich biednych rokoch stojíme na prahu rozmachu a je nepredstaviteľné, aby bola u nás nezamestnanosť. Ale také niečo! U nás na oddelení vykopli piatich odborníkov a počul som, že z celého závodu pošlú het najmenej ďalších štyridsiaticich dvoch ľudí. Pred týždňom emigroval môj švagor, ktorý bol vo vysokom postavení. Že by bol lepšie informovaný ako ja?

11. marec 1985. U veľkého brata na miesto zomretého starého vodcu nastupuje mladý, energický muž. „Naša krajina nikoho neohrozuje a nesnaží sa vydobýť si vojenskú presilu,“ čítam v úvodníku prehlásenie nového vodcu. Ciele strany sú jasné a dôstojné.“ Charašo, ale či mu po toľkých zlyhaniach môžem dôverovať?

Celý rok 1987. Na straníckej schôdzi si živo vymieňame názory o tom, či krajina ozaj prežíva krízu. Mnohí mienia, že iba kapitalizmus môže byť

v kríze, my by sme mali iba ponaprávať chyby. O tom, či je v tejto etape socializmu predstaviteľná parlamentná demokracia s viacerými stranami, je náš postoj jednotný: v nijakom prípade. Šíria sa chýry o založení MDF. „V našej vlasti niet žiadnej krízy, v nijakom zmysle slova,“ povedal prvý občan krajiny. „Máme iba ťažké problémy a úlohy, ktoré vytrvalou prácou a obnovením rešpektu pracovného poriadku riešime.“ Keď to vraví on, ja mu musím veriť. Predsa ma k tomu viaže aj stranícka disciplína.

Celý rok 1988. Zaisťovanie opozičných mladých je na dennom poriadku. Ešte častejšie je vylučovanie nespokojných členov zo strany a veľké zmeny nastali aj v zostave vlády. Informácia polície: „Univerzitní poslucháči a mladí príslušníci inteligencie sa pokúšajú zakladať protizákonné organizácie, preto ich polícia predvolala na výsluch...“ Vláda pozvala pápeža na návštevu. Založil sa Klub verejnosti a znovu ožila maloroľnícka strana, národná strana roľníkov, komunistická strana a sociálnodemokratická strana. Uvažujem: vystúpiť a vstúpiť, alebo vystúpiť a potom nevstúpiť. Som bezradný. Všetci vystupujú. Aj ja sa k nim pridávam. Tajomník strany mi šepká do ucha: „Potom si dávaj veľký pozor!“ Dobré, ale na čo si mám dávať pozor? Chalan zo susedov mi na chodbe nášho domu nahlas hovorí celkom iné: „Uvidíte, kontrarevolúcia z päťdesiateho šiesteho roku bude čoskoro ozajstnou revolúciou, bojom za slobodu.“ Beriem štvoraké pilulky. Tento pluralizmus ma úplne vykoľajil. Znovu a stále som celkom bezradný.

Celý rok 1989. Udalosti sa zrýchlili. Ja iba zmätene krútim hlavou. Založil sa Opozičný okrúhly stôl, vznikli nové strany: demokratické fórum, strana mladých demokratov i slobodných demokratov. Zrodil sa zákon o spolčovaní, otvorili sme západné hranice pre východných Nemcov a čo bolo ešte dôležitejšie: udalosti v roku päťdesiatom šiestom vyhlásili za ľudové povstanie. Ten chalan zo susedov mal pravdu. Odkiaľ to len bral? Po tomto všetkom nečudo, že štátostrana zaniká a mení sa na socialistickú.

Celý rok 1990. Parlamentné voľby: totálna porážka socialistov. Nový parlament, nová vláda. Mená ich členov som doposiaľ ani len nepočul. Parlament sa stal fabrikou na výrobu nových zákonov. Rodí sa teda demokracia, upevňuje sa nezávislosť a suverenita krajiny. (Sovietske vojská ťahajú už het). Hospodárske ťažkosti sa však prehľbujú. Zatiaľ mám prácu.

24. december 1991. Je Štedrý deň. V mojom živote presne päťdesiaty. Sám sedím pred jedličkou. Ach, zabudol som spomenúť, že už veľmi dávno som sa rozviedol. Náš domov snov a milovaní sa veľmi skoro začal rúcať, až napokon sa celkom zvalil. Iného východiska nebolo, rozišli sme sa s vražednou nenávisťou voči sebe. Ostal som v družstevnom byte sám, lebo ten prisúdili mne. Pod stromček som si položil košeľu a kravatu (ako obyčajne), čo som si sám kúpil, bestseller Vrahovia revolúcie r. 1956 a Lexikón sexuálneho života. Rozhlas vysielala vianočné koledy. Siahnem po liste, ktorý som ráno

dostal spolu s vládnym denníkom. „S lútosťou Vám oznamujeme, že vzhľadom na nedostatočný odbyt našich výrobkov musíme zastaviť ich produkciu a tým zrušiť i pracoviská. 31. decembrom sme nútení zrušiť s Vami pracovný pomer. S pozdravom: (nečitateľný podpis) generálny riaditeľ podniku.” Na chodbe domu deti s vatovými bradami spievajú „Narodil sa Kristus Pán, veselme sa...”

1. január 1992. Šťastný nový rok! Začínam aj ja nový život: od dneška nemám zamestnanie. Príde mi na rozum, že chalan zo susedov podniká. Mal by som zájsť k nim, popriať im do nového roku všetko najlepšie a len tak mimochodom sa mládenca opýtať, či by nemal nejakú prácu aj pre mňa.

Hody

Kolotoče, strelnice a hojdačky sa objavili už v piatok, ale dedina sa už dlhé týždne chystala na svoj najväčší sviatok, na hody. Odjakživa k tomuto neskorojesennému dňu, k dňu svätého Klementa, staré ženy vápnom vylíčili priečelia domov, muži olejovou farbou natreli drevené či železné brány a ploty a – čo bola tiež ich robota – hrabličkami očistili od smetí jarky na uliciach a veľkými prútenými metlami vymietli dvor, ba aj chodník pred domom. Tí postarší v týždni pred hodami, či bolo treba či nie, zašli aj k holičovi a dali sa ostrihať.

– Púť je v roku len jeden jedinký ráz, – hovorievali, čo zároveň znamenalo toľko, že ju treba, ako sa patrí, čo najdôstojnejšie osláviť. A bolo aj čím: v pivniciach sa rodinám za lopotu vo vinohradoch zavďačilo už vykysnuté čistulinké víno. V chlievoch vykrmené kačice alebo husi čakali na svoj osud, aby sa stali najfajnejšou pochúťkou najbohatšieho obeda v roku.

Rezníkovci, starí družstevní dôchodcovia, čakali hodovú nedeľu ako spašenie, a to už aj preto, lebo v utorok dostali telegram, že v nedeľu na púť ich navštívi syn so ženou aj s dvoma už dospelými vnúčatami. Odvtedy starý Rezník každé ráno vopchal nohy do dávno kúpených, no doposiaľ takmer nenosených poltopánok a v tehľami vydláždenom pitvore prešľapoval z jednej nohy na druhú, aby jeho boľavé krčové žily na nohách privykali chôdzi a v nedeľu cestou na svätú omšu mu nezlyhali. Aj starká mala roboty neúrekom, myslela na všetko, čo má byť podľa nej i podľa obyčajov na sviatočnom stole. Sladké maškrtky, kolu, kávu, šľahačku nakúpila v obchode. Na sobotu popoludnie mala už všetko nachystané. Keď jej starký vykrmenú hus zarezal, ona ju obarila, ošklbala a rozporciovala. Sily si potom už šanovala na nedeľňajšie predpoludnie, keď bude po malej omši už len variť a vypekať. Svojich najmilších predsa musí počastovať ako sa patrí. Hody bez husaciny si nikdy nedokázala predstaviť ani ona, ani jej muž. Bol to nepísaný zákon, nielen v ich rodine ale v celej dedine. Veď kto by nepoznal krátky veršík: „*Hody boli, hody sú, husacinu na misu...*”

Do nedeľňajšieho rána bolo ešte ďaleko. Starký a starká sa pod teplými duchnami prehadzovali, vzdychali a obidvaja poškuľovali, kedy už začnú hladkať chladné jesenné lúče vychádzajúceho slnka sklo obloka. Starkého na úsvite predsa len zmohol kratučký spánok. Strhol sa na strašné dunenie kanonády a strašidelné hvízdanie šrapnelov. Iba sekundu pobudol v prvej línii na fronte pri Done, lebo sa vyľakane prebudil. Vzápätí pocítil, ako ním potriasla starká.

– Jožo, spíš, či čo...?

Starký sa pod duchnou obrátil na druhú stranu.

– Stávaj, Jozef, stávaj... – znie povzbudivo, – máme pred sebou roboty habadej...

– Roboty je ždy neúrekom, – dvíha starec šedinami pokrytú hlavu, – to mi ani pripomínať nemosíš...

– Ty by si len polihoval... Ale neská nemôžeš... predsa neská je veľký sviatok... je Klementa... aj syn dôjde...

– Máš pravdu! – vyhrklo zo starkého a rýchlym pohybom zhodil zo seba duchnu. – Tento spánek ma celkom ohúrív... Pred chvíľu som nevedev ani to, kde som... Pravda, neská je svätého Klementa... je pút... Radujme sa jej...

– Veru, radujme sa jej, – opakuje starká. – Keby si nevedev, je to naša šesdesátá prvá spoločná pút... Človek by si ani nepomyslel... šesdesátá prvá...

– Darmo-daromné, – zosmutnela starecká tvár, – zestarli sme...

– Ništ sa nedá robit, – dumá starká, – šeckému bude ráz koniec... aj našému životu.

– Takéto reči nehajme! – zvýšil starký hlas rozkazovačne. – Radšej sa pustíme do roboty!

Gazdiná začala rozkladat oheň, na kolenách láme ešte večer prichystané suché viničné prútie. V mysli sa jej vynára postava syna a všetkých z jeho rodiny. Ako ich len prenáramne očakáva, ako sa im len teší. Už aj preto, lebo tieto návštevy sú čoraz zriedkavejšie. – Každý má svoje trápenie, – ospravedľňuje syna, – nemôže k nám len tak zabehnúť bárkedy. Pod korunou snehobielych vlasov sa jej potom premietajú iné obrazy. Pri stole sedí celá rodina a ona ich častuje tými najchutnejšími jedlami. Či im bude len dobre, budú zas spolu. Od šťastia sa jej tvár rozžiari.

Gazda tiež robil, čo mu bolo súdené na každý každulinký boží deň. Pri-niesol z pivnice za opálku krumplí, ktoré starká postavila variť pre prasa. Potom pod šopou namrvil do slamenice kukuricu a ručne ju zošrotoval. Hotové pomyje vyniesol vo vedre a vylial ich do hranta. Aj sliepkam nasypal kukurice a nalial vody. Keď sa vrátil k raňajkám, bol už celkom zmorený.

Zasadli za stôl. Ich tváre prezrádzali akúsi spokojnosť z čistého neskorého jesenného rána, keď sa slnko už rozložilo nad Komínovou skalou a svojimi chladnými lúčmi nazeralo rovno do ich kuchyne. Toto ráno im sľubovalo pekný deň a dobrú pohodu.

Keď sa vrátili z malej omše, čas rýchlo utekal. Kuchyňou sa ťahala dráždivá a vábivá vôňa hodových jedál, mäsovej polievky z husacích drobkov,

pečienky i mäsa. V trúbe sa už piekol kapustník, ktorý nikdy nemohol chýbať, keď syn navštívil svojich rodičov.

– Mohli by tu už byť, – ozval sa starec netrpezlivo.

– Ešte je skoro, Jožo, prískoro... Neboj sa, iste dójdú, – usmieva sa starká, – na obed tu už budú, len aby sme jich stačili obslúžiť...

Gazdiná sa vrtí okolo šporheltu, starký má na starosti pijatiku, robí inventár z fľaš koly, minerálnej vody i piva. Potom ho napadne, že hodový obed bez jeho domáceho vína by veru nestál zanič.

Zavše, keď v pivnici zažal svetlo, s vďakou v srdci spomenul na syna, čo mu sem zaviedol elektrinu. Aspoň slepiť sa nemusí. Možno by sa bol dávno v tej tme na schodoch aj dolámal, veď jeho krok je už natoľko neistý, tak ťažko sa mu kráča, že sa musí opierať o stenu pivnice. Ako len dobre, že si nemusí svietiť pod nohy! Keď zdolal osem schodov dole, zastavil sa a vrhol pohľad do ľavého kúta pivnice, kde z piesku trčali iba konce mrkvy a petržľenu, čo tu na jeseň so starkou starostlivo a pokojne poukladali. V druhom kúte, oproti dvom stopäťdesiatlitrovým sudom, spočinulo svetlo žiarovky na kope zemiakov. Naklonil sa nad čap suda, v ktorom bolo červené víno z frankúša a litrový pinták napustil plný. Potom, akosi na vlastné posmelenie, nalial si z vína do dvojdecáka a na dúšok ho pustil dolu hrdlom.

Keď sa vrátil do kuchyne, našiel starkú pred sporákom. Zdvihla k nemu tvár a prosebným hlasom ho začala karhať:

– Apo, už pred jedním sa musíš nadájať tým vínom? – zašomrala. – Hádám len neuvítáš vlastného syna a vnúčatá v opitom stave? Čo?

Mlčal, tváril sa akoby nič nepočul. Potom sa podráždene ozval:

– Kde v riti sú tak dlho? – pozerá oknom na ulicu. – Dávno tu už mali byť.

Starká teraz už nenamieta. Aj ju schvátili obavy, či sa im dačo nestalo cestou, alebo ešte skôr, doma, pred odchodom. Či sa im nepokazil motor, alebo či nechoreli? Kto vie? – vzdychá.

– Netáraj somariny! – nasrdil sa starký. – Že by nedošli akurát na pút? To nemôže byť!

– Mám prestret stól? – spýtavo sa zahľadela starká na muža, ktorý iba kývol na znak súhlasu.

– Na kolko osôb? Len pre nás dvoch?

– Ale, zase táraš somariny, – pajedil sa muž strojene. – Na šesť osôb... oni sú štyr a my dvaja... To je spolu šesť. Tolki aj budeme... Nevíš rátať?

Sedeli za prestretým stolom a mlčky čakali. Ukradomky často vrhali pohľad na kyvadlové hodiny, ktoré v nerušenom a čoraz trápnejšom tichu im jednostajne pripomínali neodvratné plynutie času. Postupne v nich dozrievalo tušenie, až napokon strach, že čakajú márne. Obaja dlho mlčali, ako nemí, a tým nekonečným mlčaním bolestne aj trpeli. Aby predsa len tak nečinne nesedeli, chlípli si trochu polievky a zhlkli z vareného mäsa. Aj to pomaly, nasilu, nič viac, lebo chuť do jedla, predtým tak silná a radosná, zmizla ako para.

– Už dávno tu mali byť, – poznamenala aj starká znepokojene s bolestným tónom v hlase.

Kuchyňu prigniavilo opäť nemilosrdné, bolestivé ticho.

– Milá moja, – ozval sa muž, – títo už nedôjdu. Lebo keby boli sceli, už dávno sú tu. Je čas nakrmit prasa a slépkky.

Starká mlčí. Aj jej obavy sa už dávno premenili v istotu, že tí, ktorých tak túžobne očakáva, dnes veru už neprídu a prísť ani nemôžu. K tomu je už neskoro, prevelice neskoro.

Slnko sa hotuje na odchod, na nočné odpočinitie, za ich oknom sa nezadajky aj zvečerilo. Od Bílej skaly sa zniesla nad dedinu rosná hmla neskorej jesene. A keď tma zhustla a pokryla celý kraj, pozdĺž hlavnej ulice sa rozsvietili lampy.

– Čo sa človek natrápi, kým umre, – klesla hlava starkej na hrud'. Zložila ruky v lone, pery sa jej nemo pohybovali. Modlila sa.

– Pán inžinier si neví nájsť čas pre vlastných rodičov! – vyhrkol stavec posmešne. – Ale keď chodil ešte do škôl, boli sme mu dobrí, posílali sme mu balíky a hlavne penáže. A včil?

– Aj jeho údel bude nevďak vlastného decka. Taký je osud starých, – fňukala starká.

– Zavrem bránku... dobre? – ozval sa starký po dlhšom tichu.

– Zavri, – prikývla starká s bolestným výrazom na tvári.

Muž a žena sa bez slova, potichu, pomalými, vymeranými pohybmi vyliekli. Stalo sa im, čo doteraz počas šesťdesiatich rokov nikdy nie, prvýkrát sa nešli ani len mrknúť na hlavné námestie, kde sa zo všetkých strán ozýva ohlušujúca hudba a kde sa okolo strelníc, kolotočov a šiatrov tlačí celá dedina.

Jako som sa dostav g motorke

„Héj, mladý pán, uverte mi, že ottedy, jak sme obrali hrozno, nykam, ale nykam na temto svete sa nedostanem. Len sedým doma jako kvočka na vajkách a čekám. Furt len čekám. Už tretý týden to takto ide. Pomály mi aj mušt vykysne. No, ale okoštujme ho, jaký je! Óh, to bude ale truneček! Žeravý jak ohen. Od teho budeme nékolkrát pozírat do sédmého neba. No, ale né o toto mi ide. Aby ste, mladý pán, porozumeli mojí bídu, musíte vedet, čo a jak je u nás v čase obaračky hrozna. Víte, v našej dedyne mnohátý majú vinohrad. Skoro každá rodyna. No, ale neny sme jennaký. Sú medzi nami aj taký, kerí zablúdajú do cudzého a veru si napakujú pre seba ovocá aj hrozná. Preto já, keď sú už hrozná zrelé, každý den chodým merkuvat do vinohradu. Ráz, tak neskoro popolunný, sa mi stala čunná vec. Keď som došó k méjmu vinohradu, zbadav som, že négdo ma predbehó, že négdo kupuje za pet prstó šestú dlan. Sotvá som dostav luftu, tak som sa napa-jediv. Skovav som sa za hrozénkový kríček, a ottál som škúliv. Čo len bude

z tohoto?! Vyvalujem oči, nescem jím verit. Vidým, že volagdo sa zohýná v mojem vinohrade a obírá hrozno do nejlonového vreca. Skoro ma rozhodý od jedu. Héj, ancijáša tvójho, myslím si. Ale by som ty postýskav ten grgán, prez kerý sceš spúščať moje víno! Už sa chystám, že vykročím za ným, keď mi do téjto múdrej kotrby jak blesk vrazí myšlénka: šak ten loptoš má nóz v ruke a s tým obírá. A čo, keď mi ublíží? Hamuj, Jano, hamuj! Neny si ty taký trkvas, kerý si dá črevá vypustit. No, ale čo robit? Darma premýšlám, nyšt mi nejde do gebule. A nadarmo krútím hlavu, nikeho nevidým, gdo by mi pomohó. Zakál já rozmýšlám, zatál ten oplan nabrav za vreco hrozén. Toto takto dál nemóže íst, hovorím si. Precca já nélen preto mám kotrbu, aby som na něj šírak nosiv. A čil počúvajte! Natolko som si stlštiv hlas, – ináč ho mám dost tenký – aby si ten nykhaj myslev to, že mu stojí v ceste veľký a pevný chlapisko. Zrúko som nan s takým tlstým a pevným hlasom, z jakým som len vládzav. Ná reku, kamarád, ty si nechodyv sem kopat, ani špricuvat, a já som ta sem zase nevolav obírat! To ste mali videt, mladý pám, ten nanyštthonnýk ozlomkrky začav utekat, jak keby ho buják nahánav. Ale nemyslíte si, že na tú stranu, odkál počuv mój hlas, ale na druhú. Šecko mi tam necháv, nóz, hrozno a ešče volačo: jennu malú motorku. Takto som sa já dostav g motorke. Víte g takėj, na kerėj neny, any nemosí byt tá tabulka s literámi a numerámi. Bárby len bola, lebo tedy by som vedev, že či je a mohó by som jú naspák zebrať jėj gazdovi. Bože, bó by koniec mójmu trápenú. Nemosev by som vác čekat. Mohó by som chodyt do šenku, alebo do pivnyce. Na obidve místá vdačne chodým, lebo tu si s veľkú radostú zablečíme tý naše pekné pilíšské pesnyčky. Ale takto len čekám, furt len čekám na teho oplana, na kerého sa už any nehnevám, aby som mu mohó vrátyt tú preklátú motorku.

(Autor túto veselú prírodu napísal v nárečí svojej rodnej obce Kestúca, v ktorom sa spoluhlásky d, l, n, t vyslovujú vždy tvrdo.)

Ovocný sad

(Pamiatke otca)

Vidím jeho postavu, pohyby, v ušiach mi znie jeho hlas. Ale najživšie sa zachovali v mojej pamäti jeho oči. Boli nápadne veľké a smutné. Smutné aj vtedy, keď sa usmieval.

Aj vtedy vyžarovali akúsi ľútosť. Mal som dojem, akoby žialil za niečím, čo mu bolo veľmi milé a dôležité.

– Poď so mnou do záhrady! – volal ma onoho dňa. V duchu som jasal. Akože by nie! Vždy som rád chodil s ním na kratšie-dlhšie prechádzky.

Nielen do záhrady, ale aj do lesa po drevo, aby matka v kuchynskom sporáku mala čím kúriť, alebo sa pozrieť na drobnú divú zver. Na jej chy-

tanie mal mimoriadny zmysel. Nik v dedine nedokázal robiť také pasce na divých zajacov, diviakov, ale i na srnky.

Veľmi často sme sa vracali z lesa, pravda, vždy v neskorých nočných hodinách, s nejakou divinou vo vreci.

Boli to roky, tie päťdesiate, keď sa nám iného mäsa ani neušlo.

– Nuž čo? Ideme?

Prikývol som. Bolo mi jasné, že on by tiež nerád išiel sám do záhrady. Navzájom sme túžili po spoločnosti toho druhého.

Pomaly sme kráčali v tom neskorom jesennom popoludní. Obloha čisťulinká a modrá ako atrament. Šikmé lúče zapadajúceho slnka nás citeľne ohrievali. Vetrík nepofukoval, stromy a kríky boli nehybné, akoby sa aj tie boli zvedavo pozerali po nás dvoch.

MLčky sme kráčali. Občas hodil po mne zrakom, aby sa presvedčil, či s ním držím krok.

Pri potoku zastal.

Dal mi znamenie, aby som vodu najprv preskočil ja.

Odtiaľto sme si cestu skrátili, vykročili sme k našej záhrde priamo cez skosenú lúku.

Náš ovocný sad ho zavše očaril. Tu sa zmenil výraz jeho tváre, pohľadom hladkal stromy, ktoré vysadil spolu s mojou matkou na roli, zdedenej po otcovi.

Dva rady jabloní, dva rady sliviek a jeden rad hrušiek striedavo s čerešňami a višňami. Spolu tridsaťdva ovocných stromov.

Usadil sa na kraji radu, hneď pod prvú jablň. Kývol mi, aby som si prisadol a ukázal, kam.

– Aké sú krásne, – poznamenal dojato. – Pozri, už dozreli, – zdvihol zrak ku korune jablone.

– Áno, sú už zrelé, – opakoval som jeho slová. – Aké sú krásne červené.

– To sú malinové, – ukázal na usmievavé plody. – A akou len bohatou úrodou nás obdaroval všemohúci, – dodal polohlasne, tak trošku už len pre seba. – Ešte týždeň a oberieme ich.

Vstal. Jeho zrak skákal z jablone na jablň, zo stromu na strom. Pohľadom gazdu sa pozeral na ovisnuté konáre a jeho oči prezrádzali, že bol spokojný s celým svetom...

Je opäť neskorá jeseň. Ale kde je už záhrada a ten, kto ju vysadil? Jablone, hrušky a ostatné stromy osireli. Živoria.

Pod nimi rastú bazové a agátové kríky, medzi radmi stromov sa mi posmieva po pás vysoká burina.

Roky a roky ubehli, čo zo starostlivých rúk vypadli nožnice a píľka. Choré, tu i tam už vyvalené stromy sa mi sťažujú, že už niet človeka, ktorý by ich ošetroval a rany im hojil.

Stojím na okraji chorého ovocného sadu. Vyčítavo hľadí na mňa každý strom. Bledé ovocie, sťa jeho okrúhle smutné oči, žaluje.

Je neskoré popoludnie.

Na oblohe niet ani mráčika. Všetko je nehybné a tiché, všetko čaká na pomalý odchod slnka.

Mám výčitky svedomia. Pomoci však niet.

Pivnica

Sotva svitá, dedina ešte spí.

Jozef Kara, družstevný dôchodca, prudko zhodil zo seba ťažkú duchnu, spustil nohy z postele a pudovým pohybom ich vopchal do obnosených bačkor. O tomto čase iste nebolo v dedine človeka, čo by bol takto skoro na nohách. Staroba ho necháva hore, oči mu otvára. Načo by aj polihoval ďalej, pomyslel si, veď od polnoci ani oka nezažmúril, iba sa na posteli prehadzoval. Dusilo ho a celý čas pokašľával. Po hriechne krátkom spánku sa mu myšlienky poberali tým istým, dávno vyšliapaným chodníčkom. Už vyše štyri roky, odkedy ho tu navždy nechala jeho verná družka, po nociach rozmýšľa zavše o jednom-jedinom, o neúprosnom plynutí času, o blížiacom sa konci, ktorého sa už dávno nebojí. Skôr naopak, očakáva ho, aj po ňom sám túži. Veď žil dosť, dnes-zajtra oslávi osemdesiatosiem. Dlhý je to čas, dlhočizný. Zo dňa na deň sa cíti čoraz slabší a nevládnejší. Táto nemohúcnosť ho vždy privádza do zúfalstva a takýto čas, či chce, či nie, myslí na smrť. Dokonca po nociach sa jej aj prihovára. Sotva usne pod teplou duchnou, na dvore jeho starý, už celkom slepý pes zaskučí, na čo sa neraz aj zobudí. Zostrí sluch, načúva a jasne sa ozvú kroky, nato vrznú aj dvere. Musí veriť vlastným očiam: tá s tou kosou si tam stojí oproti jeho posteli! Po chvíli sa k nemu nahne a dotkne sa mu pleca. „Mám sa pobrat?“ opýta sa jej nebojácne, ale tá sa tvári, akoby nič nečula a ako rýchlo sa objavila, tak náhlivo aj zmizne a nechá ho tam poníženého trápiť sa ďalej v neistote.

– Po slnku ešte ani chýru ani slychu a já som už celkom zmorený, – povedal si Jozef Kara nahlas. Áno, nahlas, a niet sa čo diviť, že sa zhovára sám so sebou. Už štyri roky, odkedy je sám v dome, keď chce počuť hlasné slovo, rozpráva sám sebe. Na to všetko si aj celkom privykol, ba, je to jeho rata, účinná medicína proti skľučujúcej ťarche samoty.

Pomaličky podišiel k oknu, vylakane a s nesmiernou ľútosťou zočil, že sneh na bielo pokrýval celý dvor a husto sa sype, akoby niekto na oblohe vytriasal obrovskú perinu: vločka za vločkou sa ukladajú na všetko, čo vidí v prikrádajúcom sa šere cez sklo obloka. Večer primrzlo, aj cez noc bola zima, preto tento sneh nezmlizne, pomyslel si znechutene. A v duchu sa zriekol aj chystaného odchodu do pivnice, čo mu došlo prevelice ľúto, lebo na dnešok, práve na božiu nedeľu, v dome nemá ani glg vína.

– Precca len pôjdem, veruže pôjdem! – vyhrklo zo starca znova hlasito a vzápätí nohy s námahou už aj džgá do vyšmatlaných čižiem, oblieka si ošúchaný, ťažký zimník a až po uši si nasadí moľami sem-tam už dávno povyzieranú baranicu.

Jozef Kara, v duchu už prichystaný na úmornú cestu do pivnice, dá si pred dvere trojlitrový demižón, potom zdrapí prútenú metlu a začína si raziť chodníček rovno k bránke. Postupuje pomaly, krôčik za krôčikom, spod metly na strany frka čerstvo napadaný sneh. Pri bránke sa vyčerpaný zastaví, trošku si odfúkne a potom sa rozhodným krokom vráti po demižón.

Starec zhrbený od zimy kráča vymretou ulicou na vrchný koniec dediny, kde sa začína rad vínnych pivníc. Po celom tele cíti studený vietor, čo sa ženie od Bílej skaly a prečesáva celú dedinu. Po chvíľke už rýchlejšie dýcha, z nosa i z úst mu stúpa para.

– Ale pritaňuje... Len tak praščí...- vyletelo z neho. – Neni súce ani psa ven vyhnat, – hovorí pre seba a banuje, že prenáhlene opustil teplú kuchyňu svojho domca. Zdalo sa mu, že sa už prevelice dlho brodí v snehu; pevne pociťoval, ako sa mu chôdza spomaľuje a že už nemôže ďalej, lebo nohy mu akosi olovnatejú. Musel sa zastaviť. Keď sa narovnal a zdvihol zrak, v skorom svite badal, že je, chvalabohu, už na konci dediny, presnejšie pri predposlednom dome, kde pod mohutnou lipou stojí kamenný kríž. Ako od detstva vždy, aj teraz sa tu prežehnal, tak ako vídal svojho otca. Bože, koľkokrát len prešiel popri tomto vždy ovenčenom kríži, pomyslel si. To sa vari ani zrátať nedá. Onoho času v detstve, jasne sa pamätá, sa držal otcovej teplej ruky a obaja s rozpalenými lícami kráčali k pivnici po chodníku chrániacom stopy predkov. Aj teraz, po dlhých desaťročiach, pociťuje v duši tú istotu a ochranu, ktorú vyžarovalo teplo otcovej ruky.

Jozef Kara postojí a v spomienkach hľadá otcovu tvár, ale tá ostáva akosi zahmlená. Nedokáže si oživiť kedysi tak známe črty tváre, otec ani čo by nebol žil. Má pocit, že sa naňho pozerá cez sotva prievitnú záclonu a vidí iba rozmazanú postavu s neviditeľnou tvárou. Kde je už otec a kde sú tí druhí, čo tu kedysi chodievali pred ním? Všetci sú preč, ostal sám, samučičký, ako táto stará lipa verne chrániaca kamenný kríž. Aj tá sa raz vyvalí, ako aj on sám, lenže on omnoho skôr ako toto mohutné stromisko.

– Dost, preč s takýmato márnosťami! – zasyčal, a keď sa lepšie rozhladol, prekvapilo ho celkom pekne rozvidnené okolie. Pravda, snežiť neprestalo, z tmavosivých snehových mrakov jednodaj sypalo, až nahrubo pokrýlo dobre známy kraj. Potom ho prekvapil pohľad na krdel čiernych vtákov smútku, na krákajúce vrany, čo preleteli nad zasneženou dedinou a tiahli nad lúkami smerom k neďalekej Komínovej skale, kde sa mu nakoniec stratili z očí.

Starec pokračuje vo svojej ceste, od námahy dychčí, ale posmeľuje ho vedomie, že každým krokom je bližšie k pivnici, v lone ktorej, ako zavše, aj teraz istotne nájde útočisko. Každých desať-pätnásť metrov sa na kratučký čas zastaví, aby si oddýchol. Pri takomto naberaní síl si hrčovitými prstami utiera od mrazu stuhnuté fúzy a pohľadom zablúdi kamsi nad vysoké skalisko, kde pred chvíľkou zmizli vrany. Zima, čo lomcovala jeho telom, ho zároveň aj poháňala ďalej. Súčila ho aj túžba po mihotajúcom svetle sviečky a po vlastnom domácom vínečku, ktoré sa pri plamienku voskovice tak vábivo ponúka zo skleneného pohára. Už nemyslí na útrapy, na zimu a sneh, na nesmiernu

únavu v tele, ale na potešenie, ktoré ho čaká vždy v pivnici. Čím bližšie k nej, tým si je istejší, že pre túto radosť by sa bol vydal na cestu aj keby cigánčatá padali z neba. Pre Jozefa Karu je to jedno-jedinké, čo ešte zo slasť života môže mať a čo si za nič na svete nedá ujsť. Toľkoto a nič viac, lebo aj pôžitok z tepla ženského lona je už prevelice dávno tam. Pre neho toto horúce žriedlo rozkoší už vychladlo. Pochoval kedysi tak mocnú túžbu potešiť sa so ženou do hĺbky spomienok, ktoré aj keď sa občas vrátia s troškou vzrušenia, ako rýchlo vzplanú, tak rýchlo aj zhasnú a rozplynú sa ako dym.

Starec si konečne mohol vydýchnuť pred dverami prešovne, ktoré len ťažko otvoril jednou rukou, kým v druhej držal demižón. Niekoľkokrát dupol opätkami a striasol zo seba sneh, potom rozvážne vstúpil do prítmnia prešovne. Po zapálení sviečky sa pudovo rozhlíadal, či je všetko ako to tu pred týždňom zanechal. Pohľad po miestnosti mu aj teraz zoviera hrdlo, z pôvodného zariadenia tu ostalo len málo vecí. Pravda-pravdúca, už ich ani nepotrebuje. Pýcha jeho pivnice, mohutný švábsky preš, ktorý zdedil po starom otcovi, dnes už obdivujú návštevníci dedinského múzea. Tam stojí na dvore pod strechou v plnej svojej paráde, obnovený, prefarbený; čitateľné je aj meno starého otca umne vryté do hrady preša – Jozef Kara –, a švábsky majster zo susednej dediny nezabudol ani na rok zhotovenia: 1883. Čo by si len počal s takýmto pomocníkom, ktorého iba závažie vykresané z kameňa má takých štyristo kíl. On už žiadny preš nepotrebuje. Viníc sa dávno zbavil, tých dvesto kíl hrozna, čo sa mu urodí v záhrade, vyprešuje sused a mušť mu dopraví rovno sem do pivnice. Akurát dosť na celý rok, viacej by ani nepotreboval. Týždenne tri litre. Nič viac. Z toho sa sem-tam ujde pohárik aj susedovi. Zbavil sa aj putní, kadí, meričiek i sudov. Čo sa dalo, predal, čo nie, porozdával. Ostal tu iba dubový stôl s lavicou a dvomi ťažkými dubovými stoličkami. Zo stropu prešovne tu už oddávna nevisia strapce hrozna ani domáca šunka a klobása zahalená do siete proti muchám. Dávno sa zbavil aj šezlónu, čo slúžil pre oddych počas nedeľných popoludní v pivnici. Poličky na stenách sú takisto prázdne, nechal zavesených iba zopár zarámovaných čestných diplomov, ktoré mu dali na miestnych alebo okresných koštokách vína. To je všetko.

Jozef Kara má v jednej ruke horiacu sviečku, druhou rukou zvesí zo steny sklenenú tekvičku – ako sa tu nazýva hever – a namieri si to dolu do pivnice. Tu pod kamennou klenbou kedysi mal zoradených – od päťdesiatlitrového až po sedemhekták – dvanásť sudov. Ostali mu iba dva, aj to malé. Dlho pred nimi úctivo postojí, čím naznačuje, že jeho vzťah k vínu je dôverný a priateľský. Je to aj pochopiteľné, veď vlastné domáce vínko nie je iba nápojom radosti, sily a chuti do života, ale znamená oveľa viac. Je zvláštnym spojivom medzi ním a tými, čo tu chodili pred ním; víno vyčarí spomienky na predkov, ako aj teraz, keď mu príde na um, ako tu pred vyše sedemdesiatimi rokmi popíjal so svojim už dávno zosnulým starým otcom. To domáce víno bolo akurát také ako jeho terajšie. Vôňa vína mu tu zavše pripomína aj veselé obaračky, horúce objímania, dávne, už odmlčané smiechy a dohorené vatry.

Starec uvažoval, z ktorého suda si má natiahnúť. Rozhodol sa pre červené, pre víno z frankúša. Odzátkoval päťdesiatlitrový súdok a namáhavým vdýchnutím natihol do tekvičky. Kedysi na jediný raz naplnil litrový hever, teraz však, keď ukazovák napustil do dvojdecáka, čo mal prichystaný na sude, veru, sotva ho naplnil.

– Darmo-daromné, – zdvihol pohár do výšky očí, – ani plúca už neslúžia jak sa patrí, – povedal nahlas a rozhodol sa, že sudy narazí na čap.

Jozef Kara po celý čas pred sudmi pocítoval, že bolesť v krížoch a nesmierna únava v nohách mu nedovoľujú ďalej postávať. Pomaly, neisto kráčal po schodoch nahor. Iba keď v prešovni zasadol za dubový stôl, preložil si tenké nohy jednu cez druhú a laktom sa oň oprel, sa mu troška uľavilo. O chvíľku si odchlipol z pohára, ale víno nepustil dole hrdlom, len ho zohrieval v ústach a tak vychutnával. Dobré, velice dobré, pochvaloval si, bol s ním spokojný. Akoby aj nie, veď je také, ako ho boh stvoril, pomyslel si. Pri stáčaní okrem hanšlógu do vína nikdy nič nepridával. Žiadne prášky a do muštu ani kvapky vody. Takéto vína pili aj jeho predkovia, takými to častovali svojich hostí a čo bolo najhlavnejšie, takéto vína aj predávali. Bol to nepísaný zákon v ich rodine, ktorý nikdy nikto neporušil.

Po pohárikú vína starec sa cítil tak dobre, ako predtým už velice dávno. Ako by ho boli celkom vymenili. Alkohol mu stúpil do hlavy nezvyčajne rýchlo a hneď ho prestali drviť všetky bolesti tela. Pripisoval to vínu, áno, vínu, veď dnes nič iné nebral do úst. A troška aj pivnici, lebo tu sa zvykol cítiť ináč ako hocikde inde. Pivnica dajako upokojujúco vplývala na jeho dušu. Nečudo, že v takúto čas s vďakou v srdci myslel na pradedu, ktorý v strmom kopci vykopal túto pivnicu, ako i na starého otca, ktorý z vápenca vymuroval jej klenbu. Aj otec pridal svoj podiel, k pivnici z váľkov pristavil pivošňu. Jemu neostalo už iné, ako hlinenú podlahu prešovne vydláždiť pálenými tehľami. Teraz v tejto pohode už nijako nelutoval, že sem prišiel. Bol vďačný Pánu Bohu, že ho nenechal vylakať sa zimy a snehu a nezdržal ho doma. O hodinu-dve na veľkej svätej omši sa mu za toto a vôbec za všetko aj modlitbou poďakuje.

Jozef Kara podišiel k dverám prešovne a dokorán ich otvoril, aby sa nadržal mrazivého vzduchu. Pri pohľade na krajinu priam zmeravel: pokiaľ popíjal dnu, vonku sa ešte furt husto sypal sneh a úplne pokryl stopy jeho čiziem. Skúmavo hľadá do diaľavy a dumá: či pod kopcom v dedine voľakto vie, že tu hore je ľudský tvor? Ani nie, veď kto by sa v takomto nečase pustil von. Nič sa nedá robiť, musí sa vydať na spiatočnú cestu. Keď bude mať šťastie, možno predsa len niekoho stretne. Niekoho, komu doma tiež došlo víno a musí ísť pre nové zásoby. Pri pohľade na husté snehové vločky zaženie nádej. Pokladá to za vylúčené. A hľa, vzápätí jeho starobou zakalené oči uzreli pohybujúcu sa postavu, ktorá kráčala rýchlym, rezkým krokom. O chvíľku mu je jasné už aj to, že má namierené rovno k jeho pivnici. Áno, je to tak, niet pochybností. V tom okamihu ju spozná. Je to ona, čo ho po nociach navštevuje... Tá s tou kosou! Kosatá mieri rovno k nemu. Starec jasne vidí aj to, že za sebou v snehu nenecháva žiadne stopy...

Štefan Bendúr

Narodil sa v Číve roku 1946. Mal dva roky, keď mu zomrel otec. Vychovávali ho prababička a starí rodičia. Jeho detstvo determinovali učenie a práca. Od desiatich rokov musel cez prázdniny pracovať. Zmaturoval v ostrihomskom gymnáziu a na Vysokej škole pedagogickej v Pätkostolí študoval ruštinu a maďarčinu. Úcta voči tvorivému človeku ho pobádala do učenia. Na univerzite ELTE absolvoval roku 1974 odbor maďarčinu a knihovníctvo. Začiatkom 90. rokov vyštudoval v Ostrihomi informatiku. Od roku 1992 pôsobil ako pedagóg v Číve. Roku 2006 odišiel do dôchodku. Pátral po minulosti rodnej obce. Písal prózu, básne a drámu, ale svoje diela nepublikoval, tvoril len pre vlastné uspokojenie. Už si napísal aj epitaf: Život je hra, / ak žil si hrou. / Ja skončil som, / nuž, Boh s tebou.

Pod Pilíšom

V Pilíšském chotári
sú veľkí beťári:
slovenské pesničky
zabudli somári.

Ón je do je, čo je,
ve svojej režije,
staví sa o život:
tu Slováč nežije!

Nadarmo mu hučím,
rodnú reč mu učím!
Vám, milí rodáci,
vám tú reč poručím.

Sama žije teta,
sin skúša chuť sveta,
v druhém konci mapi
cudzí vnuk ho trápí.

Mládež moja milá,
spolu žit je sila.
Bože, buď Ťi vďaka,
ochráň tu Slováka!

Pri vode

– Kde ťa nesie riečka,
moja „fajerečka“?

– Polievať ružičky,
napájať husičky.

– Odpočín si, milá
holubienka sivá!

– Sme tu len ty a ja,
milujeme sa dvaja!

Chcel by som žiť s tebou.
Budeš mojou ženou?

Ostarneme, v chráme
život deťom dáme,

– Mladá som pod čepiec,
a ty si len chlapec...

Pre seba

Už sa netvár,
hľad' si na tvár!
Čelo máš tvrdé,
oči ako pleš,
ribníčky duše.

**V твојích ušách
pesničky hučá
úsmevné ústá:
cestička úzká
k pokojnému svetu.**

začo

prečo počuj

čo

nač

plač!

Ty víš,
že já vím,
že ti víš.

Ñeseš si križ
Aj já si ñesem.
Nad nami búrka,
vetrisko fúka.
Živí nás túha:
raz príde aj dúha.

Ach, tá moja stará mama...

Tá Hurtová Florentína
na Mlynkoch sa narodila,
po maďarsky nevedela,
deväťdesiat rokov žila,
každý deň sa pomodlila,
slovenskú reč ma učila.

Spolu sme aj húske pásli,
zbierali sme sliepkam klásky,
chodili sme peši dvaja
až do santovského kraja
pozbierať halúzky, hríby,
žabice, z potoka ryby.

Bola síce už staručká,
no bystrá jak veвериčka.
Jahody, maliny, šípy,
kukuričie, kvety z lípy
po chotári zozbierala,
sukne, čepce vyšivala....

Aj keď sa chystala k Bohu,
aj vtedy sme boli spolu.
Chránim si slová jej cností:
- Never nikdy falošnosti,
buď čestný, chrabrý jak vojak,
nezabúdaj, že si Slováč.

Prečo?

Rozbilo sa mi zrkadlo,
kukám sa v črepoch:
kto som, kde som?
V jednom vidím Bukanov,
a v druhom Kukanov.

Jurákoví a Kláminí
obaja z mojej rodiny,
museli po novom žiť,
meno si pomaďarčili.
Ktorá to bola hodina,
keď Kerényi ostal
môj starý otec Vendel.
Narodil sa Slovákom,
a jak Maďar „zemrel“.

Črepy, črepy,
ukážte mi,
„odkál“ som a „pokál“?
Oči moje
v kalnej tvári
vidia pustý
chotár.

Prvί krok

Píš,
keď víš!
Len peši
aj keď prší.
Nemáš chleba?
Tak ťi treba!
Ně písit sa,
lež zvišit sa!
Na veky vekú
z roka do rokú
v rodném jaziku.
V slovách maj proces,
abi ťa otec,
aj celá obec,
aj rodina
něhaňila.
Nětrac si slová,
buď len ždi Slováč,
teš sa, že víš
a piš, len piš.
Něstrácaj dich,
len piš, jak ten
pilišský mních.

!

Anton Drevenka

Anton Drevenka sa narodil r. 1929 v Pilišskej Čabe. Vyučil sa za strojného zámočníka, v rokoch 1950 – 1953 pôsobil ako pohraničník, r. 1959 začal diaľkovo študovať na Strednej škole baníckej v Ostrihomě a po jej absolvovaní pracoval na viacerých miestach ako vedúci pracovnej čaty. Žije v Pilišskej Čabe. Poézii sa pravidelnejšie začal venovať až po odchode do dôchodku. V jeho veršoch sa odráža úcta a láska k ľuďom a k ich práci, ako aj vrelý vzťah k rodnému kraju. Ako sám napísal o svojej tvorbe, píše preto, aby objavil a tlmočil čo najviac krás života. Je nositeľom titulu Čestný občan Pilišskej Čaby.

Hľadáme predkov

Hľadáme predkov, kde môžu byť,
ich hroby, aj zem zlatá,
ktorá ich zakrýva, žiť kde mohli,
niekde tu na okolí azda?

A potom niektorí odišli
svoju novú Vlasť si hľadať.
Už v cudzine sa dreli, blúdili,
kým sa mohli u nás skladať.

Bohatá zem, aj vrchy pekné.
Všetko opustené ich čakalo.
Tisíc robôt – čas rýchlo ubehne –
„Ľudia, dajme sa do toho!”

A tak si domy už postavili,
znela v nich ľúbošť aj sila,
všetkým robotám sa priučili,
aby vyžila rodina.

Už niektorým aj dobre išlo
to najpilnejšie: jedlo mali.
No o pár rokov nové zlo prišlo,
svoj jazyk si zabúdali.

Tak hľadáme si našu slovenčinu.
– Tu rástli naše korene –
Tie krásne slová, tú reč prepeknú,
tu našli sme tie pramene.

Nehaňte ľud taký, akým sme my,
že si hľadáme korene.
Myslím aj dúfam, že s vami
slovenčinu si nájdeme!

Stratené hroby

Stratené hroby, trávou zarastené,
ležia v poliach a všelikde.
Všetko je iné a rozstratené,
tak je to všade vo svete.

Naši chlapi v ruskej zemi spočinuli,
u nás Nemci, Rusi ležia.
A inde turecké, rakúske kosti;
nad nimi vetrík i čas bežia.

O život prišli, museli padnúť,
keď mladosť búrila im v duši.
Za svoju Vlasť mreli milovanú,
meno hrdinské im sluší.

Doma ich čakali mamičky, sestry,
na príchod ich sa radovali.
A v susedných domoch šumné devy,
ktorým raz ľúbošť sľubovali.

No všetko preč je, ostali rummy,
jak zdrapy mrakov na nebi,
keď vietor vanie a dážď šumí
a všetko stíchne na zemi.

Tie časy už dávno odišli,
len v pamäti rastie horký kvet.
Hroby sú stratené a zarastené,
ich slávu zvestuje nám svet.

Slovo mládeži

Nemyslíte si, že v rozpuku mladosti
iba vy túžite po troške veselia,
aj my, starší, práve tak sme chceli
rozptýliť všetky svoje trápenia.

V pamäti sa mi stokrát zjavujú
rozpomienky, čo pozlátil dlhý čas,
ako let jarných lastovičiek
sprevádzajú ma v tom svete krás.

Pred očami a v ušiach mi zuní
tých dávnych dejov znenie.
Bol to majáles či juniáles, ktovie.
Preludov krásnych sladké chvenie.

Aj tá vrtká, po živote hladná blondínka,
čo ma očarila ako svätý obraz,
po ceste života ma odprevadila,
akoby to bol z neba rozkaz.

Však aj iní, dnes už starí, medzitým ustali,
prežili život podľa svojej viery.
A ako dobre, že všetko sa tak stalo,
že v dávne kroky aj dnes každý verí.

Dnešok je dielom našich činov
a vašim zase budúcnosť.
Pokoj a láska nech je vašim hosťom
a všetko nech rieši len schopnosť!

Dnes juniáles radostný nech vám
tiež dodá veľa síl k tomu.
V denných pretekoch budúcnosť sa tvorí.
Postavte pevný základ toho domu!

Túžba po speve

Keď sa Slováci niekde zídu,
začnú spievať. Tak sa sluší.
Aj dávne, aj terajšie piesne
majú uložené v duši.

O všeličom nám rozprávajú,
aj boj, aj žiaľ sa skrýva v nich.
Niektoré blízko k slzám majú...
Nedá sa ich naučiť z kníh.

Snáď len škovránok takto spieva,
má spevu plný zobáčik,
z bohatstva toho si vyberá
spev móresný, nie iba krik.

A odkiaľ majú to nutkanie,
ten pustý život ozdobiť,
polepšiť si svoje okolie
dať mu bohatší kolorit?

Tu žijú v týchto vrchoch dávno,
tu chránia svoju duchovnosť.
Zlú náladu si odháňajú
a piesní majú k tomu dosť.

Sú citlivejší, srdečnejší,
viac lásky chcú, aj viac dajú.
Naši Slováci pod Pilíšom
preto tak pekne spievajú.

Eva Fábíánová

Pochádza z pilišskeho Santova (Pilisszántó). Narodila sa 4. januára 1975 v Budapešti. Po skončení slovenskej školy v Budapešti študovala žurnalistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po absolvovaní univerzity bola tlačovou referentkou Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS), potom sa stala vedúcou rubriky maďarského denníka Új Szó v Bratislave a od r. 2002 je redaktorkou Ludových novín, týždenníka Slovákov v Maďarsku. Redigovala aj ročenku CSS Náš kalendár. Poéziou sa začala zaoberať už v základnej škole. Jej prvá samostatná zbierka básní s názvom Na margo slov vyšla roku 2004. Bola podpredsedníčkou Združenia slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku a je členkou Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku. Časť svojho voľného času venuje divadlu; je členkou Slovenského divadla Vertigo.

Šuflíkopiscovi

Znovu píšeš
Tvoje myšlienky nám dlho nedajú spať
predsa sme ich už očakávali
a ty si nás vyslyšal

Znovu píšeš
Trasúcou rukou listuješ v kalendári
kým nájdeš dnešný deň
keď písať treba

Znovu píšeš
Vitaj medzi nami
šuflíkopisec

Znovu píšeš
Stále je o päť jedenásť
nebude to už inak
Ale ho znovu zmeniť chceš

Znovu píšeš
Našiel si čas i motiváciu
hľadali sme ich spolu
len aby sme znovu nestratili

Slovenčina

Všetko so všetkým súvisí.
Aj to, že si dnes prišla
do mojej úbohej chatrče,
nazvanej aj duša.

Takže ťa vítam, známa neznáma,
blízko ďaleká. Si ako pieseň,
čo som poslednýkrát počula
v santovskej škôlke.

Všetko so všetkým súvisí.
Aj to, že ťa mám,
slovenčina moja!

Si mi ako les, kde nevidno stromy,
iba ak sa postavíš pod neho.
Strom je piesňou zašlých hodín,
skrýva v sebe minulosť, budúcnosť.

Si ako pole: jednoduchá z diaľky,
ale neznáma zblízka.
Skrývaš čudné tvary a formy,
si moja láska, čo zhasla.

Lyrika postele

Keby tá posteľ hovoriť vedela
Každé ráno vzdychne keď vstaneš
Chýbaš jej
Celý deň baží po teple
po tebe... A ty nič

Je sestrou tej v ktorej si sa narodil
sesternicou dvojposteľe v spálni
Stotisíc vzdychov pod starou zásterou
Letmý pohľad na zasiaknutú krv

Čaká ťa od rána do večera
Od večera do rána
Nad úsvitom prídeš
ponoríš sa do starých vankúšov

Bez nadpisu

Takto sa mohlo stať
že sme tu ostali
Mince obrátené naruby
Ako keď zvon prestane biť
jeho hlas počuť ešte
Tak sme tu ostali

Dvaja ako dve čísla
ja osmička – ty päťka
Nechcem ťa rozmaznávať
Ale byť jasom v špendlíku
je najväčší švindel
aký sa pod Pilišom kedy stal

Bez nadpisu (II.)

Skupinka vôkol rodinného krbu.
Malé a veľké deti pri peci.
Matka ako mačka v ich kruhu:
o nič väčšia ako menšie deti.

Otec – hlava rodiny
porába vonku.
Napadlo snehu,
treba ho odpratať.
Pes žalostne zabreše;
narieka pri plote.
Prichádza známy hosť –
matkina matka.

V ruke má mechovičku,
v nej kukuricu.
Deti by sa mali dať
do čistenia
nečistoty,
čo vrástla do obilia.
Do čistenia
v tichom rodinnom kruhu.

Skupina vôkol rodinného krbu.
Už čistí kukuricu od tej špiny.
Míňa sa večer, tiché chvíle,
šesťdesiat minút do hodiny.

Nechajte ma...

nechajte ma nečinne sa pozerat'
na hrôzu okolo nás
na to ako denne zabijajú deti
vraj na rozkaz
nechajte ma ticho sedieť v kúte
odtiaľ si vás prezerat'
potom zozadu a za chrbtom
vás osočovať

nechajte ma priviesť na svet
nové myšlienky v ktorých
sa budete kochať ale nezabudnite
ich najprv autorizovať
nechajte ma porodiť deti
hoci aj tisíc
aby ste z nich mohli vychovať
„svojich ľudí”

Kedy?

Keď po dlhých rokoch ticha
nastane hluk a ľudia hovoria;

keď po dlhých rokoch sužoby
okolo nás nastane mier a pokoj;

keď po dlhých rokoch klamstva
začínajú vravieť pravdu;

vtedy aj ja vyjdem pred náš dom
a hrdo vykríkнем, až k horám,

keď po dlhých rokoch krivdy
zahrmí obloha od odprosení;

že žijem na Zemi, medzi ľuďmi,
že sa dobre cítim a chce sa mi žiť.

keď po dlhých rokoch pustošenia
znovu sadia v lesoch stromy;

Ale zatiaľ, kým sa to tak nedeje,
ja tu som v dome a žiť sa mi nechce.

Týždenný sendvič pre teba

Prvý pondelok bez teba.
Ukrájam si kúsok chleba.
Prvý utorok bez teba.
Dám na chlieb hrudku masla.
Prvá streda bez teba.
K maslu ide salám.
Prvý štvrtok bez teba.

Na salámový chlieb dám syr.
Prvý piatok bez teba.
K syru patrí uhorka.
Prvá sobota bez teba.
Na chlebíku – majonéza.
Prvá nedeľa bez teba.
Ten sendvič som už včera zjedla.

Až prídeš ku mne

(Zabudni)

Až prídeš ku mne, zabudni na svet.
Zabudni na milióny zomierajúcich.
Zabudni na správy, čo si počul v tme.
Chcem ťa vo svetle a nechcem súčiť.

Zabudni na predstaveného, čo ťa našťval.
Zabudni na milenku, ktorá ťa nechala.
Zabudni na peniaze, tých nikdy nebude viac.
Chcem len teba, ja nie som tôňa.

Tieň nie je vždy ten istý, často sa mení.
Ja potrebujem jednoduchých, ale priamych ľudí.
Zabudni na tiene a buď – ako vždy – skvelý.
Chcem len teba a nechcem okolo seba ruiny.

Ak stojíš na rózcestí, nezvoľ si útek.
Zabudni na prenasledovateľa, oddýchni si.
Zabudni na cestu: čo je za a čo je pred.
Chcem len teba a inšie nechcem nič.

Až prídeš ku mne, príď len sám.
Zanechaj doma aj svoje myšlienky,
nech už aj ony si odpočinú od teba.
Zabudni na všetko okrem jedného – mňa.

Na starú nôtu

ak stojíš na rózcestí
nezvoľ si útek
alebo predsa
radšej bež
veď život je pes
denne dvakrát ho venčíš
krmiš láskou i inou potravou
a on ťa v jedno ráno
pohryzie

Cieľ

je to jedno kde si
keď sa zastavíš pred domom
a nevidíš okná

je to jedno kým si
keď ráno po zobudení
nevieš sa pozrieť do zrkadla

je to jedno kam sa náhliš
keď nevidíš klam
v očiach okoloidúcich

je to jedno kde si
keď celý život beháš
a svoj cieľ nikdy nenájdeš

takže pozeraj sa a bež
nikdy sa nenáhli
život musí mať svoj smer

Kamaráti

sedíme oproti sebe
akože samým sebe
rozprávame sa o inom
teda ty o tvojom
a ja o svojom
dobře si rozumieme
máme sa radi
tak dovidenia o týždeň
pri ďalšej šálke kávy

Všetko

Všetko, čo je vo mne dobré,
od teba mám.
Všetko, na čo som hrdá,
z teba mám.
Všetko, čo zo mňa chýba,
v tebe nájdem.
Všetko, po čo zatúžim,
ty už máš.

.....
Všetko.

Prichádza búrka

„Pozor, prichádza búrka!“
Už nám je celkom jedno...
Stojíme tu, pod holým nebom,
a je nám jedno...
(Mráka sa, stmieva sa.)
Lastovičky sa rozpráchlili...
Chvíľu sa nám motali okolo nôh,
potom spadli na zem,
odkiaľ niet už cesty ďalej.
Vrabce, tie všetko prežijú.
Aj búrku. A my? Asi nie...
(Mráka sa, stmieva sa.)
V starých rifliach som našla
posledné slnečné lúče minulého leta.
Zmizli. Vietor sa nadúva.
Najprv tíško zbiera sily.
Ak sa už cíti dostatočne silný,
zaútočí na nás,
na lastovičky i na vrabce.
Vrabce, tie všetko prežijú.
Aj búrku. A my? Asi nie...
(Mráka sa, stmieva sa.)
Prichádza noc... - na obed...
Po slepačej polievke starej mamy
už nezjem nič... - nestíham.
Ani ten moravský vrabec
s kyslou kapustou a knedľami.
Vrabce, tie všetko prežijú.
Aj búrku. A my? Asi nie...

Torzo I.

V podjazde ostala iba vôňa pečiva
Burek tvarohová šatôčka a lekvár
Varený lekvár
Prihorenú chuť cítim už pri pohľade
V podjazde si ostal sám
Iba ty a vôňa pečiva.

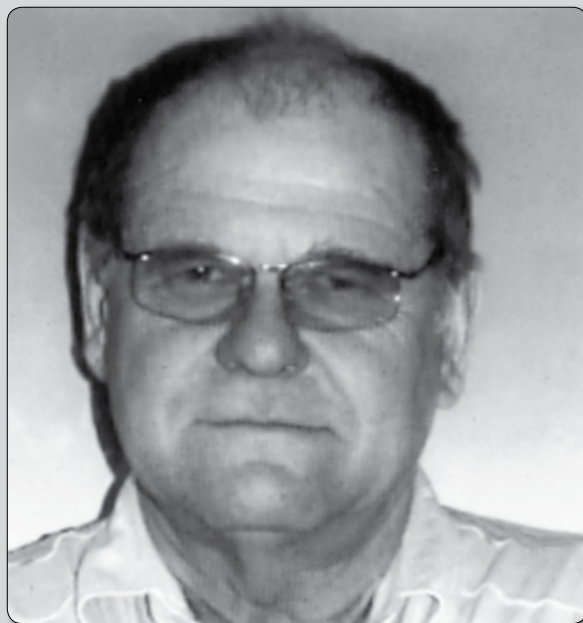
Torzo II.

Keď sa nezrodí tak sa zhotoví
Víta nás vo dverách
Je mladý a agilný
Vo dverách nás vyzlieka
V kabátoch z minulej zimy
Ostali vianočné mašle
Čo s darčekom na Silvestra?

Svetlá starých Vianoc a mladých Nových rokov

Blik-blik - blikajú červená a biela.
Žltá sa stratila v spomienkach.
Tá sa vždy stratí niekam,
alebo sa pomiluje s modrou,
aby sa kochala v zelených deťoch.
Veríte v život po úmrtí?
Veríte v mimozemšťanov?
Veríte, že by som vedela znieť horu?
Iba silou mysle?
Som jediná, ktorá to dokáže.
Som sama, ale na samom vrchu.
Svetlá starých Vianoc sa znovuzrodia na Nový rok.

Rudolf Fraňo

Narodil sa r. 1949 v Senváclave (Pilisszentlászló). Viacnásobný starosta svojej rodnej obce a stavitel'-podnikateľ svoje životné skúsenosti premieňa aj na spisovateľské, prekladateľské a vydavateľské aktivity. Od r. 1970 je stavebným podnikateľom a preto nie je náhodné, že vydal odbornú knihu Ľudové stavitel'stvo Senváclavu. V rozsiahlej monografii Dejiny Senváclavu spracoval nielen históriu rodnej obce, ale aj jej širšieho okolia, Dunajského ohybu. Ako ctiteľ slovenského ľudového hrdinu Juraja Jánošíka sa rozhodol preložiť a vydať román Milana Ferka Jánošík. (Jeho pohostinský podnik v obci nesie názov Jánošíkova krčma.) Vydal maďarský preklad ďalšieho románu Milana Ferka Matúš Čák Trenčiansky, ktorého dej sa čiastočne odohráva v Senváclave. Rudolf Fraňo je autorom nielen prekladov a historických štúdií, ale i tvorcom literárnych diel. Vydal zbierku úsmevných príbehov zo života Pilišanov pod titulom Humor našich predkov a knihu Pilišska história 1944-45 s podtitulom Pochodovali na smrť, v ktorej opisuje ťažké osudy svojich rodákov počas druhej svetovej vojny a ktorú venoval pamiatke svojho otca.

Pilíšska história 1944–45

(Úryvky)

Jedného dňa v Senváclave

Stará mama, ktorá kvôli vojnovým udalostiam prišla cez les z Mlynkov, dávala pozor na osem- a šesťročné dievčatá a štvorročného chlapca.

Živiteľ rodiny a jeho žena išli do hory zbierať raždie ako mnohí iní z dediny. Keď nazbierali za jeden povoz, bolo treba pripriať ešte jedného koňa, lebo z dediny na vrch kopca ku krížu smerom na Senondrej jeden kôň náklad neutiahol. Odtiaľ cesta už klesala až do mesta.

Preto na vyťahnutie povozu na samotný vrch si rodiny požičiavali druhého koňa. Najprv za pomoci obidvoch vytiahli jeden povoz, potom druhý. Od kríža už jeden kôň ľahko odviezol náklad na Zbehy a do Senondreja.

Ak mali šťastie, nazbierané pirtle popredali. Jeden pirtel sa skladal asi z 5 – 8 kúskov suchých konárov, hrubých 5 až 8 cm, jeden meter dlhých, zviazaných suchým lykom.

Žiaľ, nie vždy sa podarilo predať v Senondreji celý náklad pirtlí, čo bolo 120 až 140 otiepok raždí, preto veľakrát so zvyškom museli ísť na Budakalás alebo do vzdialenejšieho Békásmegyeru, často zašli až k Margitinmu mostu do Budína. (Vtedy ešte nebol Arpádov most.)

Dnes sa podarilo predať celý voz raždí na kúrenie jednému kupcovi vo vároši (slovom vároš – mesto – miestni označovali Senondrej) a tak sa ešte pred ztomením mohli vybrať naspäť.

Sotva opatrili dobytok a začali jesť večeru – paprikáš uvarený z nových zemiakov, keď vošiel kišbíró, obecný sluha.

„Dobrý večer,“ zaželal slovensky, pretože vtedy tak hovorili v dedine všetci a nielen tu, ale aj vo všetkých susedných pilíšskych dedinách. „Zle je, Štefan.“

„Hneď som to vedel, keď som vás uvidel, Cyprián báči. Priniesli ste mi povolávací rozkaz?“

„Tak je. Do 24 hodín sa musíš hlásiť v Pešti.“

„Ale ja som si už odsľúžil vojnu od tridsiateho druhého do tridsiateho štvrtého roku. Je to už 14 rokov, čo som rukoval a odvtedy ma šiesty raz povolávajú. Aj vtedy, keď sme prinavrátili Felvidék (Horniaky). Bol som pri tom ako záložník. No dobre, Cyprián báči, dajme si hrnček vína. A doniesli ste povolávací rozkaz aj iným?“

„Nebolo komu. Robota v hámre a v kameňolome sa považuje za vojenskú výrobu, kto tam pracuje, ten je oslobodený od vojenskej služby, a kto mal byť vojakom, ten už ním je.“

„Bohatších gazdov tiež nechávajú na pokoji.“

„A tí, čo sú v šípovej strane, si dobre žijú z narabovaných židovských majetkov.“

„Veď aj tvoj brat Gejza je nejaký vedúci u Szálasiho.“

„Hej, nevie poriadne pracovať, radšej ide tam, kde môže rozkazovať.“

„A vraj aj tvoj druhý brat, Jozef, sa pridá k nim?“

„Ale to nie je pravda. Keď koncom leta ten z Čobánky prišiel sem cez les s mnohými zástavami, tak na pokyn poľného zamkol veľkú lesnú bránu.“

„Pamätám sa, bola z toho veľká zábava, lebo sa museli dlho trápiť, pokiaľ prešli jeden po druhom cez lesnú otáčavú bráničku.“

„Hádám aj vy ste medzi nimi boli. Čo ste prišli na starosť o rozum?“

„Božechráň, Štefan! Tam „Pod borovičkami“ bola celá dedina. Starí – mladí. Vyhrávali, recitovali, hlavnú reč mal Szálasi, stále hovoril: vydržať, vydržať, napokon zvíťazíme!“

„A ja som počul, Cyprián báči, že bol aj v árešte.“

„To je pravda. Ešte Horthy ho dal zavrieť, zanedlho ho však pustili.“

„Myslíte si, že tento bude iný ako bol Horthy?“

„Jaj, neviem aký bude, len nech nás ochráni od tých Rusov.“

„A to vravíte vy, ktorý ste boli červenoarmejcom v Rusku?“

„Ticho buď! Aj ty by si sa ním stal, keby si bol v zajatí. Mal si len dve možnosti, buď budeš červeným so šancou dostať sa domov, alebo sa neprihlásiš a pôjdeš na Sibír.“

„Potom je pravda čo hovoria, že v Rusku zavreli kostoly, že všetko je spoločné a dostaneš rovnaké jedlo na tanieri?“

„Je to pravda, a tiež roľníci stále plačú za báťuškom cárom.“

„Keď je tam všetko spoločné, aj ženy sú spoločné?“

„To zato nie. Ale pole, les, stroje, kone, dobytok.“

„Neviem ako bude, Cyprián báči, ale keď ma naposledy povolali na vojnu, počul som o nejakej zázračnej zbrani, ktorou porazia naši nemeckí spojenci Rusov.“

„Veľa času nemajú, pokiaľ Anglicko s nimi neskončí vojnu, v budúcnosti tu budú Rusi.“

„Teda najlepšie by bolo nejst' na front.“

„Jaj, to nerob, potom tvoj brat, nilaš, by ťa musel dovieť k žandárom. Spaľuj sa a pohni skoro ráno, a vráť sa v zdraví.“

„Ďakujem, Cyprián báči, zostaňte zdravý.“

„A ty dávaj pozor na seba!“

Rozlúčka pred odchodom na front

Na druhý deň ráno si nalial čiernej kávy, zajedol krajec chleba s maslom, pobozkal spiace deti, rozlúčil sa s testinou, potom zobral čierny kufrik, do ktorého si pobalil ešte večer potrebné veci a pobral sa spolu so ženou hore hradskou. Cestou sa na chvíľu zastavil pri rodičovskom dome. Zaklopal, ospalá matka otvorila dvere a posvietila lampášom. Na šramot a svetlo sa zobudil aj postarší otec.

„Dobré ráno, otec, aj vám, mama!“

„Dobré ráno, synček. Čo sa stalo? Kde ideš tak skoro?“

„Ach jaj,“ začala plakať žena. „Už ho zasa berú na vojnu, doma má tri deti a ešte aj moju chorú mamu. Ide zima, čo len bude s nami bez chlapa!“

Na nárek sa zobudil v dome oproti brat Gejza, ktorý to povedal aj povyššie bývajúcemu bratovi Jozefovi. Zašli spolu so ženami do rodičovského domu. Ich ženy začali tiež nariekať. Gejza ich zahriakol, nech sú už ticho a ako by chcel poučovať mladšieho brata:

„Vidíš, vidíš, koľkokrát som ti povedal, poď ty len k nám, teraz ti už nemôžem pomôcť.”

Medzi rečou vytiahol z vrecka ploskú fľašku rumu, potom zmierlivo ponúkol najmladšieho z trinástich detí.

„No, napi sa aj ty, braček!” a dal fľašku kolovať medzi chlapmi.

„Neboj sa, braček, pokiaľ prídeš na front, Nemci už budú mať zázračnú zbraň a zaženieme Rusov až na Ural. A Angličanov naženieme do mora, teraz sa im nepodarí ujsť ako v štyridsiatom prvom roku.”

„Ja už neverím na zázraky,” hovorí mu rozvážnejší Jozef.

„Takto predom mnou nehovor, čo si zradca, chceš, aby som ťa dal obesť! Musíme veriť nášmu vodcovi Sálašimu!”

„To mám veriť takej vláde, ktorá rabuje židovské obchody?” odvetil najedovanejší „vojak”.

„Jaj, jaj, nevaďte sa toľko,” riekla matka. Medzitým sa otec obliekol a vypýtal si rum. „Ty si ešte nevytriezvel, nebolo ti dosť, že si včera vypil za demizón vína, ešte si sa nezobudil a už si začal opäť piť. Celý týždeň len piješ, nie si schopný zaniest ten rebrík na Čobánku, čo si sľúbil farárovi na kostolnú vežu. Radšej keby si prihotovil tie dve kozy na púlenie, kmotor viez v sobotu drevo do senondrejskej pekárne, mohol by si sa zviest a nemusel by si niesť drevo na trh na pleciach.”

„Ticho buď, Róza, ja plačem nad synom, preto musím piť.”

„Dobre, dobre, ale pomaly.”

„Kata, dones švagrovi na cestu fľašu páleného!”

„Donesiem, ale odkiaľ?”

„Odkiaľ? Stade, kde si ho schovala!” a nazlostene sa pohne k žene, ktorá rýchlo vybehla pootvorenými dverami.

Utekala, lebo jej hneď prišlo na rozum, kde skryla tú pijatiku. O chvíľu sa vrátila aj s fľašou páleného, podala švagrovi, ktorý zaľakoval a uložil si ju do kufríka.

„Hneď si ho našla,” povedal zmierlivo jej muž.

„Je čas sa rozlúčiť,” prehovoril ticho vyslúžený vojak.

Otec, matka a bratia trochu povzlykali, matka s nevestami silnejšie a rozlúčili sa so synom, bratom a švagrom. V jednej ruke kufrík, druhou držal ženu, tak vyšiel schodíkmi na hradskú. Žena držala lampáš. Kráčali cestou smerom na Zbehy a Senondrej. Na kopci, kde sa nachádzal kríž s Kristom, sa za tichého plaču rozlúčili.

Muž kráčal dolu do diaľky, od rodiny, od dediny, nepoznal cieľ svojej cesty.

Žena plná žiaľu sa vrátila domov, bála sa, čo bude zajtra. Pobožkala deti, nakládla oheň a sadla si na debničku – ládu s drevom pri sporáku a plakala. Zobudila sa aj jej chorá matka, ktorá spala na slamníku pri peci, ale nevstala,

otočila sa k stene a plakala tak, aby to dcéra nezbadala, lebo si myslela, že jej je len na ťarchu. Oči jej už neslúžili, preto ju dcéra musela sem došikovať. Ani vnúčatá nevie ustriechnuť, ešteže najstaršia dievka je taká šikovná, že všetko vie porobiť. Zo studne vody donesie, napojí dobytok, nakrími konika, ktorému hovoria Šárga a ktorý odvezie nazbierané haluzie do Senondreja, aby aspoň nejaké peniaze mali, keď už zostali bez hlavy rodiny.

Iste toto trápilo aj jej dcéru. Slabý je ten koník, aby sám vyťahol naložený povoz. Bude musieť požiadať kmotra, aby požičal koňa, najlepšie by bolo, keby kmotor prišiel s ním, kôň je zlý, pohrýzol by ju, ťažko si s ním poradí. Na svitaní zašli ku kmotrovi, ktorý už všetko vedel. Nemuseli tlačiť voz na kopec, spolu so ženou zobrali ich náklad až do Senondreja. Žena sa potom postarala o chorú matku aj deti, navarila lekváru zo šípok, ktoré nazbierali týždeň predtým.

Večer prišiel kmotor s prázdnyim vozom, doniesol peniaze za predané raždie.

Po rozlúčke sa Štefan pohol na Zbehy. Nie po hradskej, ale ešte starými chodníkmi, ktorými si skrátil cestu. Nebolo mu treba lampáša, pretože v lese poznal každý koreň, každý strom.

Na brieždení vyšiel z lesa a prechádzal Zbehmi do Senondreja. Na stanici prímestskej železnice už bolo viac chlapov s kufrikmi, medzi nimi zopár známych zo susedných dedín. Rozprávali sa, špekulovali, na ktorý front ich pošlú z kasárni na Dombovárskej ceste.

Nasadli na vlak. Na stanici v Pomázi už čakali ďalší regrúti z okolia.

Na Kalási sa zvýšil ich počet, to isté bolo v Békásmegyeri, Csillaghegyi, aj na budínskych zastávkach.

Na konečnej na Pálfiho námestí sa to hemžilo žandármi a chlapmi s páskami so šípovými krížmi na rukávoch.

Zoradili ich do zástupu a viedli do kasárne na Dombovárskej ceste. Skontrolovali stavy, zaregistrovali príchodiacich. Neskôr ich rozdelili do rozličných kasární, Štefana nasmerovali na Aszód. Tam nastúpili na nákladné autá. Výstroj, oblečenie, zbraň a strelivo prevzali po ceste do Szolnoku.

Porcia gulášu na obed sa Štefanovi málila, preto zobral ešte jeden ešus, postavil sa do radu a pýtal si: „Mne aj Štefanovi” a tak dostal porciu navyše.

Keď sa dostali ku Szolnoku, dozvedeli sa, že začiatkom októbra ustúpila tretia armáda a pred mesiacom, presne 13. septembra, sa front dostal do blízkosti Aradu a Temešváru, ba pri Világoši, Pankote a Belényesi bola frontová línia medzi ukrajinským frontom, posilneným 1. rumunskou armádou, a maďarskými jednotkami 4., 5., 6., a 8. divízie, ktoré doplňovali bojovníci 23. záložnej divízie.

6. októbra veľmi silný sovietsko-rumunský útok prerazil front a v ten istý deň padli Pitvaroš, Slovenský Komlós, Orosháza, Gyula, Békešská Čaba, Békeš, Šarkad, Gyoma, Endrőd a Nagyszalonta – rodná obec Jánosa Aranya.

Medzitým poslali z Budapešti 24. maďarskú pancierovú divíziu, ktorá dorazila 17. októbra medzi Szolnok a Törökszentmiklós.

Na silných opevneniach pozdĺž szolnockej Tisy sa držala obrana ešte tri týždne po prerazení frontu medzi Veľkým Varadínom a Makovom. V tom čase už všetci vedeli, že ďalej nie je nič. Len dni alebo hodiny chýbali, kým nepriateľ prekročí Tisu.

V tyle armády záložný dôstojník, vyznamenaný ešte v prvej svetovej vojne, dal rote po večeri rozkaz nastúpiť.

Nahlas sa opýtal, vlastne prehovoril:

„Kto má päť detí, krok vpred.“

Veľké ticho, nikto nevystúpil, všetci stáli v rade.

Druhýkrát vyzval.

„Nech vystúpi ten, kto má štyri deti!“

Štefan, starý regrút, sa rozhodol vystúpiť prvý, potom vykročil ešte jeden spolubojovník. Viacej nevystúpil nikto.

Veliteľ zavelil rozchod, dvom vojakom vydal potvrdenie o prepustení zo služby a zaželel im veľa šťastia na ceste domov.

Utečenci v Senváclave

Na druhý deň ráno domáci pán – vojak, ktorý sa vrátil z frontu – nakrmit koňa, čo to porobil v maštali, zobral dve vrecia obilia na pomletie, nakládol ohňa, pripravil si cigórie, dal cukru, nadrobil si kôrku z chleba a naraňkovoal sa.

Na šramot sa zobudil otec jeho manželky, vstali aj ženy.

Na cestu do batochu zbalili poživeň, muž zapriahol drobného tvora – koníka počúvajúceho na meno Šárga, do radu na voz dali trochu ťateliny od Gereca, do brokového vrecka trochu suchej kukurice, ktorú Štefan ešte predtým, ako ho povolali na front, vymenil za drevo v Kisoroszi na Senodrejskom ostrove – Sigoti. Naliali petrolej do lampáša na voze. Takto dôkladne pripravení sa pohli po Hrackej ceste smerom k domom rodičov a bratov. Tam ich čakali po dve vrecia pšenice od každého brata. Vyložili vrecia na voz, testá nechali na kozlíku, Gejza s bratom pomaly kráčali smerom na Zbehy. Brat Jozef ostal chorý doma.

Kým vyšli na vrchol kopca, niekoľkokrát si potiaholi z fľašky pálenky. Na kopci si aj Gejza sadol na voz vedľa starca, Štefan vzađu drevenou žrdou, ktorú pritláčal krížom cez kolesá, hamoval voz.

Gejza ponúkol susedovi fľašu a ten si z nej poriadne potiahol. Keď boli nad zákrutou, začalo sviatať.

Nad Zbehmi sa už rozjasnila obloha, slnko však zatiaľ slabo hrialo.

Pri mlyne zastali, poznášali obilie dovnútra a Gejza so Štefanovým testom išli za príbuznými: jeden pozrieť chorého bratranca, druhý porozprávať sa so svojimi nilašovskými bratmi.

Dohodli sa, že sa stretnú okolo obeda.

Práve zvonili na poludnie, keď sa obaja zjavili. Bolo na nich vidieť, že na návšteve vypili viac než dosť.

Gejza si priniesol na cestu nevyhnutný špricer, v každej ruke po fľaši. Naložili vrecia s múkou, mlynár dostal svoj diel, koníkovi dali obrok. Vydali

sa na cestu domov. Obidvaja bratia kráčali za vozom. Vždy zhovorčivý Gejza nepreriekol ani slovo.

„Otec sa poteší, že sa deň vydaril,” prehovoril Štefan, potom sa posmešne spýtal brata: „Čo si taký smutný, braček, zo zázračnej zbrane nie je nič?”

„Rozprával som sa s okresným veliteľom, bol u neho jeden známy z vojenskej akadémie, ktorý povedal, že spočiatku úspešný protiútok 1. pancierovej divízie pri Cegléde sa zmenil na porážku. Nepriateľ už prekročil Tisu. Žiadna prírodná prekážka mu už nestojí v ceste, na Vianoce, možno aj skôr, obklúči hlavné mesto.”

„No a ako je to s tou zázračnou zbraňou?”

„Mnohí tomu ešte veria, najmä Nemci.”

„Tak si myslím, braček, že v tejto katastrofálnej situácii už nepomôže nič, ani zázračná zbraň. Zázračnú zbraň majú Rusi: je ich viac, majú dostatok munície. Tiež majú stalinove organy, hovoria im kaťuše, veľa tankov a dostatok benzínu.”

„Pravda, už aj ja sa bojím, že túto vojnu sme prehrali”.

„Ako aj prvú,” poznamenal Štefan.

„Čo bude ďalej?” on na to.

„Nič zlého si neurobil. Nevraždil si, nepodieľal si sa na deportáciách, oklamali ťa. Po vojne ti veľmi neublížia, nemáš sa čoho báť.”

„Áno, ale ako ďalej? Keď teraz vystúpim z organizácie, potom budem zradca.”

„Božechráň! To by bolo to najhoršie, čo by si mohol urobiť! Vyvaruj sa všetkých krajností, zlých vecí. Tento krátky čas musíš vydržať, keď inde nie, tak aj v hore.”

Ako takto rozoberali možnosti, došli stúpaním k miestu, kde si kone zvykli oddýchnuť, preto aj teraz to miesto volajú „tam, kde kone štiavajú.”

Tu zosadol aj test, tak sa ľahšie dostali na vrch.

Vrátili sa do dediny. Doma ich čakali príbuzní.

Pred rodičovským domom zložili vrecia múky a bratia dohodli, že z každého vreca odsypú rovnaký diel múky rodičom. Tak aj urobili.

Potom sa Štefan a jeho test pobrali domov. Tam vypriahli koňa, dali múku na miesto, vošli do teplej kuchyne, kde si prihriali včerajšiu večeru. Vybaliли potraviny na cestu zabalené v tanistre, ktorých sa takmer nedotkli, pretože Gejza a ženin otec jedli na návštevách a Štefan pomáhal mlieť mlynárovi, stačil zjesť len niekoľko hltov.

Chlapi dopili víno, ktoré ostalo v demižóne a uložili sa k nočnému spánku. Ženy napiekli „oslíkov” (zemiakových pagáčov) na nasledujúci deň, lebo Margita sa musela s otcom vrátiť do Mlynkov.

Na druhý deň ráno, potom ako vypili čiernu kávu z cigórie, zapriahli koňa a Štefan na voze zaviezol švagrinú s jej otcom cez Bükkipusztu až po Hambalov kameň. Odtiaľ je to len hodinu pohodlne pešo na Mlynky.

Štefan nakosil na lúčke nad Šikárošom dobre narastenú starú trávku a pobral sa späť domov.

Nasledujúce dni sa nestalo nič zvláštne. Robil zvyčajné lesné práce, zo dva razy nazbieral a doviezol haluzinu do Senondreja, na Istvántelep, do Budakalászu. Už sa chystali svätiť Vianoce, keď nečakane prišla z Mlynkov švagriná Margita so susedovou ženou, mužom a deťmi. Zúfalo vykladali, že doma prebiehajú veľké boje.

„A otca si prečo neprivedla?“ spýtala sa jej mladšia sestra.

„Nechcel prísť, že je už starý, že jeho do zajatia nezoberú.“

Navečerali sa s nečakanými hosťami, po večeri sa uložili na spanie. Dom bol nevelký, skladal sa z kuchyne, malej izby a prednej izby.

Ráno prišli ďalší hostia utekajúci pred frontom. Porozprávali ďalšie, už podrobnejšie novinky – čo sa deje doma. Ponúkli ich čím mohli a dohodli sa, že chlapi budú spať na povale, deti a ženy v dome.

Štefan sa pobral k bratovi Gejzovi.

„Dobrý večer, braček.“

„Pán Boh daj. Stalo sa niečo?“

„Nie, nič sa nestalo, len mám dom plný hostí, dobre by bolo v hore niečo zastreliť.“

„V tom nevidím problém, pušku a patróny mám. Ale teraz, v tejto tme?“

„Nie teraz, zajtra ráno, brat môj.“

„Dobre, zajtra niečo zastrelíme, kožu stiahneme, vnútornosti vyberieme. Potom, keď sa zošerí, mäso donesieme domov. No, keď si už tu, sadni si k stolu, vypijeme za pohár vína,“ ponúkol ho brat.

Ako popíjali, dohodli sa, kto čo urobí pri „poľovačke“ a potom sa rozišli.

Na druhý deň sa stretli na dohovorenom mieste nad dedinou, „Pod boro-
vičkami,“ potom sa pobrali cez Bukovinku, popod Starý orech naspäť na Kopa-
nicu. Stále nič neobjavili. Od Kopanice smerom na Veľký kameň zbadali
vo veľkom snehu stopy lane. Vydali sa po nich. Zrazu Gejza zastal, namieril
a strelil. Laň poskočila a zmizla v hustom kroví smerom k potoku.

Obidvaja utekali za ňou. V bielom snehu objavili krvavé flaky. Sledovali
stopu do húštiny.

Boli už unavení, začalo sa stmievať, preto sa rozhodli, že skoro ráno sa
vrátia a laň nájdu, čo teraz, keď sa stmieva, už nedokážu urobiť.

Tak aj spravili. Za necelú hodinku prišli domov.

S radosťou nad úlovkom u Gejzu vypili zopár hrnčekov vína, potom sa Štefan
spokojne vrátil domov k rodine a hosťom.

Znovu doma

Štefan sa pobral dolu kopcom, prebehol cez cestu a ocitol sa vo dvo-
re. Posledné metre utekal. Dvere neboli zamknuté. Roztvoril ich
dokorán.

Žena, deti, príbuzní sa mu s plačom vrhli do náručia, veď už neverili, že
sa stratená hlava rodiny vráti.

Otázky nemali konca – kraja. Z povaly zišli aj chlapi.

„Kde si bol? Ako sa ti podarilo prísť domov? Čo si sa dozvedel nového? Kde je front?”

To boli najčastejšie otázky.

„Najprv vy povedzte, ako sa máte? Je čo jesť, vypiť? Priniesol Gejza mäso? Našiel tú zastrelenú laň? A čo nového na Mlynkoch? Je pravda, že Ostrihom dobili späť Nemci?”

„Gejza našiel tvoj kôš aj sekeru, hľadal ťa plný obáv, popoludní prišiel povedať, že si sa stratil. Išli ťa hľadať všetci chlapi. Laň našli, ale teba darmo hľadali, napriek tomu, že ešte aj neskoro večer s lampášmi po tebe pátrali. Laň doniesli domov a ráno ťa opäť išli hľadať,” rozprávala s plačom jeho žena.

„Teraz hovor o sebe ty, brat môj!” vyzval ho Gejza, ktorý dobehol, lebo dostal odkaz od Štefanovej netere, že prišiel strýko.

„Jaj, to ti je dlhá história, Gejza,” povedal opýtaný.

„Máme čas, rozprávaj!” hlučne ho povzbudzoval.

„Skúsím to skrátiť.”

„Ako myslíš,” povedal brat a ostatní spokojne prikyvovali.

„Rozišli sme sa s tým, že ja pôjdem hľadať laň a popoludní sa stretneme na mieste, kde ju nájdem. Kráčal som len niekoľko minút, ešte som ani neprešiel z Kopanice na Mlynský chodník, keď som pred sebou zbadal kôpky v snehu. Zaujalo ma to a na zvedavosť som doplatil. Zrazu z jednej niekto vyskočil. Boli to utekajúci Nemci, medzi nimi aj jeden maďarský vojenský policajný strážmajster a jeden dobrovoľník SS – Šváb z Čobánky. Musel som ich sprevádzať okolo dediny až k tahijskému mostu.”

„A načo tam išli?” pýtali sa viacerí.

„Ja tuším,” prehovoril samolúbo brat Gejza. „Tam ešte pred obklúčením zakotvili zásobovacu loď.”

„Loď je tam doteraz, ale potopená, trčí z nej len anténa,” dodal Štefan.

„Ako si sa dostal domov?” zaplavili ho otázkami.

„Spolu s Nemcami. Najprv sme prespali na Farskej lúke.”

„Ako to bolo možné?” skočil mu do reči brat. „Veď starého Poprádiho som videl včera večer v dedine?”

„Našli sme tam Jozefa. Bola už čierna noc, keď sme tam prišli. Dával tam pozor na dobytok a majetok.”

„Akože dával? A teraz kto dáva pozor?” pýtal sa brat.

„Teraz, chvalabohu, už on vedie Nemcov na Huť, chcú sa stretnúť so svojimi pri Ostrihome.”

„Ako sa ti podarilo ujsť?” prekvapene sa pýtali viacerí.

„Neušiel som, pustili ma, ešte mi aj pekne ruku podali tuto hore „Pod borovičkami”. Doniesol som domov aj demižón vína, čo mi v Tahitótfalu dal paholok Jano pre otca. Povedal mi: „Keď prídeš domov, nezabudni mu to dať ako malú pripomienku z cesty, nech sa starý poteší!”

„Tak ty si bol hore s Nemcami a neobával si sa o nás?” pýtali sa vylakane.

„Nebantovali oni nikoho, ani na ceste, ani doma.”

„Bol si v Tahitótfalu, keď si sa stretol s Janom?” zase sa pýtal Gejza.

„Čože by som bol v Tahí, on bol po agátové drevo. Stretol som ho cestou, keď sa vracal domov. Vtedy som s ním prehodil zopár slov.”

„Sú tam Rusi?” padla otázka.

„Sú, a koľkí” znela odpoveď.

Jeho žena mu porozprávala ešte o svojom dobrodružstve, ostatní ho už poznali.

„Pomysli si, nesiem domov od pekára tri chleby, čo som včas ráno pripravila a dala upiecť. Dva z nich som niesla v koši, ktorý Gejza doniesol z lesa. Pred školou ma stretli Rusi, nech ich boh skára! Vzali mi jeden chlieb z koša. Prešla som do Uličky, kde dvaja kozáci mi rovno z koša zobrali druhý chlieb. Už som bola skoro doma, keď sa pri susedovom dome zjavil jeden opitý malý Rus so sliepkou pod pazuchou a chcel mi zobrať aj ten posledný chlieb. Ten ti nemôžem dať, ten je pre deti, skríkla som na neho po slovensky, ale on ma nechcel nechať. V tom sa na ceste zjavili chlapi z dediny, na ich krik pustil sliepku a zmizol popri Režňákovvej záhrade von z dediny.”

„Ach, toľko sa tu všeličoho stalo, že mňa nieto prečo ľutovať,” dokončil rozprávanie otec rodiny.

Pochodovali na smrť

Skupina nemeckých vojakov vedená Jozefom rýchlo dorazila na Kopanicu. Doteraz postupovala bez ťažkostí, išla po vyšliapanej ceste.

Nad Kopanicou Jozef poznamenal, že pozná kratšiu cestu, nemusia ísť až ku Kráľovej studničke. Vydali sa smerom na Chotárnu skalú, vlastne popod vrch, k obci Huť.

Postavil sa do čela oddielu a viedol ho popri kolibe žandárov, teraz jej hovoria delostrelecká. Tam sa stočili naľavo k Vargovmu posedu, kde si chvíľku oddýchli, popravili batohy a pokračovali úzkym chodníkom cez sedlo ponad Kráľovu studničku, na Staré rúbanisko, kde dal nemecký poručík povel na oddych. Rozprestrel mapu na batoh a spolu so strážmajstrom a Jozefom skontrolovali svoju pozíciu.

„Podľa vojenskej mapy sme niekde tu,” povedal strážmajster po nemecky a ukázal prstom na priesek v lese východne od turistickej chaty na Chotárnej skale, na úpätí Starého rúbaniska.

„Nech to potvrdí náš sprievodca!” znel polohlasný rozkaz.

„Áno, tu sme, pri druhom prieseku,” spresnil Jozef.

„Na polhodinu cesty odtiaľto je vyhládka. Ale my nemusíme ísť až na vrchol, poznám chodníky na východnej a južnej strane Chotárnej skaly. Nimi sa dostaneme na Hárommez, kde sa začína chotár Hute, odtiaľ asi 2 – 3 km je dedina. Popod vrchy, stade chránení lesom a stromami prídeme ešte za svetla na kraj Ostrihomu a po zotmení sa ľahko môžete dostať do mesta.”

„Ako že môžete sa dostať?” spýtal sa podráždene strážmajster.

„Však ste povedali, že vás mám odprevadiť po Huť. Odtiaľ ma už nebudete potrebovať,” orodoval skrúšene.

„V poriadku, ale ešte sa tam musíme dostať,” znela odpoveď.

„Lahko sa môže stať, že sa ešte predtým stretneme s nemecko-maďarskými vojakmi,” povedal Jozef a v duchu myslel len na to, ako by sa čím skôr dostal domov.

Po malom oddychu, ktorý viacerí využili na jedenie, sa pohli ďalej juhozápadným smerom, obchádzajúc vrchol Chotárnej skaly.

O hodinu neskôr, ešte predpoludním, sa dostali ku „Dvom bukom”, o kilometer ďalej prešli cez asfaltku, ktorá viedla z Chotárnej skaly na Huť.

Tam, v ochrannom objatí húštin, sa zložili na odpočinok, však dolu v doline sa už črtal prvý cieľ ich cesty – Huť. Na poručíkov pokyn vybalili batohy a chystali sa na dlhší oddych. Veliteľ so strážmajstrom zatiaľ na mape preskúmali ďalšiu cestu. Lahko určili svoju pozíciu, veď boli nad dedinou. Zďaleka k nim doliehali zvuky, z ktorých bolo zrejmé, že sa priblížili k bojovej zóne.

„Musíme vyslať prieskumníka,” povedal poručík po krátkom uvažovaní.

„Pošleme nášho sprievodcu. Nemusíme sa báť, že by nám ušiel, však z Rusov má väčší strach ako z nás,” rozjímal strážmajster.

„Ale vie sa dorozumieť s Rusmi, čo môže byť nebezpečné,” uvažoval veliteľ.

Zavolali k sebe Jozefa a strážmajster mu vysvetlil jeho úlohu.

„Tu je ďalekohľad, skús sa dostať na kopce južne od Hute a zisti, ktorým smerom by sme mohli bezpečne postupovať ďalej.”

Zatiaľ, čo mu vysvetľoval úlohu, jeden z civilov začul hlasy, ktoré prinášal vánok. Započúvali sa a po chvíli zistili, že je to ruský hovor. O to dôležitejšie bolo poslať Jozefa na priezvedy.

„Choďte a zistite, aké sú to sily! Možno sú to len menšie skupinky rozptýlené po ústupe z Ostrihomu,” vysvetľoval mu strážmajster.

Jozef si na krk zavesil ďalekohľad a nespelo vykročil.

Sotva šiel 5 – 6 minút, keď sa z hustého krovia dostal medzi urastené stromy. „Stoj, ruky vverch!” začul za sebou zvolanie.

S rukami hore sa otočil za hlasom a niekoľko metrov od seba uvidel dvoch starších ruských vojakov, ktorí na neho mierili samopalmi.

„Idí sudá!”

Porozumel ich výzve a so zdvihnutými rukami sa pohol k nim. V momente ho obklúčili viacerí vojaci so samopalmi pripravenými na strelbu.

Jeden z vojakov, ktorý mal hviezdy na výložkách, pristúpil k nemu a siahol po ďalekohľade.

„Germán, Germán!” zakričal na neho.

„Ty bandit,” povedal naľakanému Jozefovi a pohrozil mu pravou rukou.

„Ja nie som bandita,” prevravel v zúfalstve.

„Tak odkiaľ máš toto?” mával mu hompálajúcim ďalekohľadom pred nosom.

„Dostal som,” odpovedal.

„Preto si ho dostal, aby si sliedil za nami,” kričal na neho dôstojník a posunkom ruky mu naznačil, aby spravil krok dozadu, k hrubému buku. Dvaja vojaci ho chytili a priviazali ho k stromu. Náčelník vytiahol z puzdra pištoľ a šibrinkoval ňou Jozefovi popred nos. Jozef ako vyslúžený vojak vedel, že

banditov zvyčajne hneď na mieste popravia. Život si môžem zachrániť len jediným spôsobom, prebehla mu hlavou myšlienka. Nie, nie, to nemôžem urobiť, bojoval sám so sebou. Títo nerobia okolky, sú schopní ťa zastreliť. Čo bude bezo mňa s deťmi, manželkou, rodičmi?

A potom, možno nie je rozumné obetovať sa, veď nemeckí chlapci, ktorým som chcel pomôcť, nemajú takmer žiadnu šancu dostať sa domov. Pokúšal sa upokojiť búriace sa svedomie. Nervy mal napnuté do prasknutia. Pri pohľade na odistenú pištoľ sa triasol na celom tele.

„Ďalekohľad som dostal od Germána,” vykrikol celý zúfalý so slzami v očiach.

„Kedy? Kde?” reval veliteľ.

„Tam sú Germáni” hodil hlavou k húštine vedľa asfaltky.

„Klameš, ty bandit!”

„Ja nie som bandita, ale Germáni sú tam, dávajte si pozor,” bola jeho odpoveď.

„Odkiaľ vieš po rusky?”

„Som Slovak zo susednej dediny, preto vám rozumiem,” odpovedal Jozef už trochu odvážnejšie.

Veliteľ dal ďalekohľad jednému zo svojich vojakov a poslal ho s niekoľkými druhmi označeným smerom na prieskum.

„Týmto ťa zastrelím, ak si klamal,” mával pištoľou zajatcovi pred nosom.

„Neklamem, pustite ma,” prehovoril zajatec.

„Hneď sa ukáže.”

Sotva to vyriekol, dobehol zadychčaný vojak. Lapal dych, šermoval rukami a horko-ťažko vyriekol, že neďaleko od nich sú čierni čerti. Medzitým sa vrátil aj druhý prieskumník, ktorý potvrdil, že viacero čertov v čiernych uniformách sa rozložilo neďaleko medzi kríkmi. Vyľakávaný veliteľ poslal dvoch vojakov smerom na Chotárnu skalú po posilu. Časť vojakov dostala rozkaz sledovať nepriateľskú jednotku. Veliteľ potom prikázal dvom starším vojakom odviazať väzňa. Len čo sa mu do strpnutých rúk znova vrátil život, podali mu kúsok novinového papiera, na ktorý mu nasypali machorku.

„Zakuríš!” povedal mierne veliteľ a aj on si ušúlal cigaretu z novinového papiera.

Pokojne si pofajčievali pod mohutným bukom.

„Koľko máš detí?” spýtal sa už pokojnejšieho Jozefa, ktorý si šťastne poťahoval z machorky, ako keby predal voly na vacovskom jarmoku.

„Veľa a všetky sú ešte malé, ešte potrebujú otca,” odpovedal a odklepával popol z cigarety na sneh.

„Ja mám troch synov, najstaršieho už určite zobrali do armády,” prehovoril starší vojak.

„Ja mám len manželku, ktorá býva u rodičov v dedine pri Kyjeve,” povedal, ako keby sa rozprával sám so sebou mladý ruský dôstojník.

„Už aby prišla posila, aby nám títo čierni čerti neušli do Ostrihomu,” prehovoril zamyslene.

Nemuseli dlho čakať a objavili sa prví vojaci. Prišlo ich vyše sto. Viedol ich kapitán, ktorému v pozore stojaci mladý dôstojník – hovoriaci ešte pred chvíľou o svojich rodičoch a o manželke, podal hlásenie.

Kapitán, ktorý prešiel mnohými bitkami, rozdelil vojakov do desiatich skupín. Tri poslal na protiláhlú stranu asfaltky, ostatných zoradil do polkruhu. Mladý dôstojník velil dvom skupinám zo strany Čotárnej skaly, v strede polkruhu bol kapitán. Mohli začať obklúčenie.

Prešla hodina a v nemeckom tábore začali byť netrpezliví.

„Kde môže byť tak dlho?“ pýtal sa poručík.

„Za ten čas sa mohol dostať do Hute a späť,“ doložil na to strážmajster.

„Nezastrelili ho, lebo sme zblízka nepočuli žiadnu streľbu,“ tvrdili viacerí.

„Nemôžeme tu čakať do večera,“ znela všeobecná mienka.

„Treba ísť, ale kam?“ uvažoval nahlas veliteľ.

„Rozdeľme sa na menšie skupinky a v malých časových intervaloch pôjde jedna za druhou po vopred dohodnutej trase,“ navrhol guľometčík Jozef.

„Ak zostaneme spolu, máme väčšiu šancu,“ skončil diskusiu poručík.

„Dopredu pošleme prieskumníka, po jeho stopách budeme postupovať vpred,“ dodal.

Mladý modrooký Nemec – esesák z Čobánky - prijal poverenie, podľa ktorého mal postupovať juhozápadným smerom k Ostrihomu. Prípadné nebezpečenstvo hlási skupinke, ktorá pôjde za ním.

Ešte raz si spresnili ďalší postup a začali sa chystať na odchod.

Zatiaľ sa okolo nich čoraz silnejšie sťahovala nepriateľská slučka.

Podľa príkazu ruského kapitána mali sa čo najbližšie dostať k nepriateľovi a nepriepustne uzavrieť kruh. Streľbu mali začať na jeho pokyn.

Podarilo sa im prísť tak blízko, že skupiny sa videli voľným okom ponad nemecký tábor.

Bolo jasné, že nemeckí vojaci sa chystajú na ďalší pochod.

V tom vyletela raketa a začala sa streľba.

Na jednom mieste padli trinásti. Smrť zastihla aj maďarského dobrovoľníka, ktorý už stihol vykročiť z tábora a urobil asi 100 krokov.

Nečakaný, prekvapujúci útok nedal obklúčenej jednotke šancu na odpor. Akcie sa po boku nadporučíka zúčastnil, hoci bez zbrane, aj Jozef. Po niekoľkokomínútovej paľbe uvideli postriehané mŕtvolky.

Rusi vyviazli z akcie len s malými stratami.

Jozefovi zo strany Rusov už nič nehrozilo, poďakovali mu za „pomoc“ a mladý nadporučík ho objal a pobožkal.

Ešte pred zotmením sa pobral domov, do Senváclavu.

Za tmy dorazil do cieľa. Navečeral sa, vypil jeden – dva hrnčeky vína a ľahol si spať.

Na druhý deň ráno vyhľadal priateľa Štefana, ktorému vyrozprával svoj príbeh.

Ako ujček Vilo pripravil drevo Zsigmondovi Móriczovi

Svetová hospodárska kríza roku 1928 citeľne zasiahla aj náš pilišsky kraj. Veľká nezamestnanosť postihla všetkých, roboty nikde na okolí nebolo: ani v lese, ani v kameňolomoch, ani vo fabrikách v Senondreji. Miestni obyvatelia sa usilovali zohnať akúkoľvek prácu a tak sa stávalo, že skupinka chlapov hľadajúcich zárobok sa už za úsvitu pohla cez lesy do Leányfalu, Taši, či k senondrejským chatám a vilám.

Tak sa dostal ujček Vilo P. – vtedy ešte šarvanec – s pílou a drevorubačskou sekerou na pleci s kamarátom do Leányfalu, na Hlavnú ulicu, k miestu, kde býval spisovateľ Zsigmond Móricz. Vo dvore uvideli veľkú hromadu čerstvo dovezeného dreva na kúrenie. Veľmi sa tomu potešili, istotne bude robota. Zaklopali na bráničku v plote, slušne pozdravili a ponúkli sa drevo popíliť, porúbať a uložiť do drevárne. Zsigmond Móricz práve raňajkoval na terase so ženou, dvomi dcérami a dvomi priateľmi z Pešti. Zdvihol sa od stola, prešiel k bráničke a spýtal sa ich, čo by to rodinu stálo, koľko by si za prácu pýtali. Nečakal na odpoveď a pyšne povedal: „No, to čo si myslíte, to je veľa”.

Vilo sa začal odvážne jednať. Peniaze potrebovali, nechceli sa driapať naspäť do kopca s prázdnyimi vreckami, preto pristali na polovičnú sumu, než bolo zvykom, nechceli si nechať ujsť zárobok. Veľmi dobre vedeli, že mnohí dedinčania chodia po okolí a hľadajú robotu, preto sa potešili aj tejto príležitosti. Vošli do drevárne, vyniesli na dvor kozu na pílenie a pustili sa do práce. Vilo si píľku nabrusil ešte predošlý deň.

Domáci pán so sluhom im doniesol demizón vína z pivnice, potom sa s rodinou a dvoma priateľmi pohol k mederskej kompe, obzrieť si Móriczove majetky na Senondrejskom ostrove. Práca s pílou išla mládencom od ruky, hromada porúbaného dreva rástla, keď začuli obedňajšie zvonenie mederského kostola. Vtedy postáli, pozreli sa, koľko spravili a koľko práce ich ešte čaká.

„Bodaj ťa, Vilo! Čo ako sa budeme ponáhľať, do zotmenia to nestihneme ani popíliť, nieže ešte porúbať! Budeme tu azda aj do pozajtrajška, na hody, na sviatok sv. Ladislava.”

„No to azda nie,” odpovedal so smiechom Vilo, „zoberme tú hrubšiu kladu na druhom konci a opatrne ju celú dajme do drevárne.”

„Jaj, to nemôžeme,” hovorí priateľ naľakane, „za robotu nám už zaplatili.”

„To je pravda, bratku, ale len polovicu, preto aj my spravíme len polovicu roboty. Zvyšok nech dorobí panstvo z ušetrenej polovice peňazí.”

Tak sa aj stalo. Veľké klady dreva zanesli dovnútra do drevárne, potom Vilov druh začal štiepať popílené drevo. Porúbané drevo pripravené na kúrenie preniesli v koši a naukladali pred väčšie klady, čím majstrovsky zakryli nepopílené dreva.

Prácu dokončili skôr ako sa Móriczovci vrátili. Dopili víno, odobrali sa od sluhu, ktorý vedel čo vyviedli, ale pretože to nebola jeho starosť, tiež sa na tom zasmial.

Domov prišli ešte pred zotmením a v krčme so smiechom vyrozprávali, ako pochodili.

Imrich Fuhl

Imrich Fuhl sa narodil 25. novembra 1961 v Mlynkoch (Pilisszentkereszt). Maturoval na budapeštianskom slovenskom gymnáziu a absolvoval odbor žurnalistiky na Filozofickej fakulte Úniverzity Komenského v Bratislave. Od r. 1983 pracuje ako redaktor (v rokoch 1991-92, resp. 2002-07 šéfredaktor) týždenníka Slovákov v Maďarsku Ľudových novín. Je tiež tvorcom denne aktualizovaného internetového portálu www.luno.hu, ktorý založil r. 2004. Básne a krátke prózy začal uverejňovať ako gymnazista, a to ako vo svojom slovenskom materinskom jazyku, tak aj v maďarčine. Je spoluautorom viacerých antológií a redaktorom mnohých publikácií, doteraz vydal tri samostatné dvojjazyčné zbierky básní. Prekvapujúco novým spôsobom spracúva také tradičné témy, ako napríklad demokracia, národnostné bytie, pravda a láska. Svoje myšlienky, city a pocity o súčasnom zložitom, protirečivom svete – nezastavujúc sa ani pred experimentovaním s umeleckými formami – sa snaží sprostredkovať bez pátosu a fráž. Venuje sa aj fotografickej tvorbe a najmä ako textár i rockovej hudbe.

Pilíš

už zďaleka vidíš
 tú
 svetlozelenú farbu hory
 v búrke času a potom keď mrholí
 tu
 tá kvapkavá radosť a večne ľadový smútok
 na povrchu prastarej zeme zhurta sa zleje kruto
 do
 teplého prúdu pomaly vytriezvujujúcich kmitajúcich sa snov
 a od
 ružovobelasého úsvitu nového dňa na čistých vozoch sa vyváža hnoj

Neprebudíme sa

nepočuť už tikot
 hodínok prírody
 zahlušené hluky
 naše hlasy onemené
 v hĺbke podstaty
 darmo boli časy boli
 nebolí nás už ani to
 že aj teraz sú iné
 iní s inými inak
 a my sme aj nie sme
 tu sem tam stratení
 v bezradných snoch
 zostávame spať nespíaci
 s učičíkaným zajtrajškom
 oklamaní a sklamaní
 sami sebe neverní
 nepomôže ani hromobitie
 pod naším Pilíšom
 môže sa divo blýskať
 hromozvod necitlivosti
 je v nás ak sme to ešte my
 svoje si vôbec nevnímame
 len omamný spánok nás teší

nanútené klamstvá a nič
 iné už ani nechceme
 vlastné hniezdo predkov
 prepúšťame cudzím vtákom
 v tom bláznivom uletení
 oni sa nestratia a čo my
 naše duše tie už neožijú
 nevzlietame už ani v mysli
 nemáme nič len tie sny
 zastavený tikot zrkadlo
 zakryté vyhasnutými túžbami
 kráti sa čas strápnuje sa
 každý miznúci okamih
 slnko možno ešte vyjde
 ale v nás zostáva tma
 púčiky zakvitnú iným
 naša jar už pominula
 nespasí svet ani seba
 zahryzneme si do jazyka
 v dobrovoľnom väzení
 umelého spánku
 za svojich ani za boha
 neprebudíme sa

Zmlknem

Horlivo si zapisujem
spovede známych
a neznámych básnikov
k rodnému jazyku.
Viem ich naspamäť,
občas ich aj citujem.
Ale keď si pomyslím
na svoj dvojtvárný jazyk...
– zmlknem.

Slová, ktoré bolia

pozrime sa do zrkadla času
privykajme na boľavú stratu
ešte sme a predsa nie sme to my
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

zaslepovaním nám ukradli niť
učili nás nevlastný život žiť
lahostajne nás hltá labyrint
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

minulosť plače o pomoc volá
srdce zranené duša je chorá
stráca sa zmysel vykrváca žiaľ
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

keď nás len ticho spája s predkami
a hluché mlčanie je pred nami
prečo si chceme vlastnú smrť prežiť
prečo si nosíme na trh slová
naše slová ktoré nás tak bolia

Návrat

K vám sa vraciam, ľudia,
spiatočnou cestou túlania.
K vám, ktorých som opustil
a ktorí ste ma vykázali
z tohto sveta.

Prijmite ma späť,
aj keď nemám iné
ako zovretú päšť vo vrecku,
ktorá na podanie vašich rúk
sa iste roztvorí.

K vám sa vraciam, ľudia,
lebo sloboda – bez vás –
sa stala väzením.

Čiernobiela mozaika

z prameňov rozumu
z naivnej hry citov
skladám mozaiku minulosti
a budúcnosti nášho (ne)bytia
na dvoch stranách plátna
maľujem osudy
nevinných picassovských holubíc
ktoré padajú z neba do blata
voľným rytmom reči
kráčam po podstatu
a spájam torzovité detaily
v dvojité celok krásnej nekrásy
tak ako je čierna
na bielom svedomí

dusí ma slovné zbrojenie dneška
útok obrana sebaoprenie
chudobná paleta
premárnených farieb
naše podvedomie sa vedome
hlási k odmlčaniu jazyka
a ja predsa spievam
naraz na dvoch miestach
dvojhlasne milujem a nadávam
nenávidím a zbožňujem ľudí
dvojmo žijem – píšem
svoj rozbitý život
do zdvojnásobenej černej noci
sa vkráda žiara – nádej úsvitu

Spolu

*čakám na to čo nikdy nebude
túžim po tom čo sa nestane
polievam dávno zvädnuté kvety
hľadám korene zmysel vecí*

*ťažko je takto vytvárať mosty
zničiť každý predsudok sprostý
medzi nami kto zbúra steny
kto bude stavať keď nie my*

*túlam sa po lesoch falošných slov
na každom chodníku trpký bôľ
v našej hlbokkej prekliatej noci
každý si len vlastný kríž nosí*

*otvorme priestory srdca duše
zabudnime zlovyky tupé
sebeckých škriepok bolo už dost
vyhodíme zo seba šedú zlosť*

*znovu sa naučme ľudskej reči
buďme zase naivné deti
držme sa za ruku v jednom kole
spevmi a tancami zmiznú bóle*

Poézia

obesená visí v koši
moja posledná
nedokončená báseň
pamäť vyhodila verše
ako nesprávne kódy
v nezmeniteľnom
programe mozgu-počítača
to je poézia

slovo: najmenší (po)tok
do oceánu poézie
veta: rieka ktorá tečie
do strofy bez vypotených rýmov
rytmom amorfnej formy
transfúziou krvavého obsahu
všetko voda vzduch pevnina
to je poézia

paradox starých a nových myšlienok
večná a vecná hra citov
v nereálnej realite spievajúcej duše
sny ktoré nič nezmenia
iba odhalia tajomstvá podstaty
zhustenie celého sveta
v koncentrát pravdy života a krásy
to je poézia

žalostné piesne našich predkov
na plti ktorá ich sem priviezla
cez kozmický priestor a pozemský čas
nepretržitosť žiaľu a radosti
predĺženie nášho robinsonovského bytia
hľadanie seba samého a strateného rodu
život smrť vzkriesenie nedá sa napísať
čím všetkým je
p o é z i a

Sám

zostal som sám
sám proti samote
do voľnosti
uväznený

nádej mám len
na beznádejnosť
smejú sa mi
prázdne steny

zhasnem svetlá
duše a tela
slepý ťa hľadám
v temnotách snov

celú noc spomínam
len a len na teba
modlím sa k láske
počuješ pod'

Keby som ťa našiel

z tisícich bývalých
dievčenských tvári
vykladám mozaiku
tvojej krásy
tisíckrát sa na kúsky
rozbíjaš vo mne
no vždy sa poskladáš
na tisíciprvýkrát
nikdy neviem
či si to ozaj ty
pre ktorú mám zhorieť
na vatre čo sme si sami
rozložili na našej
zdvojenej samote

dal by som ti svoje
nevyznané vyznania
chalanské tiesne
a večný strach zo života
priniesol by som ti späť
svoju prvú lásku
aby si zbadala
medzi taktikami citov
moju naivnú čistotu
hodil by som ti pred nohy
všetko môjho ničoho
keby som našiel tvoje nohy

keby som ťa našiel

Ticho so slovami

tak čo si počneme
so slovami
keď sme vraj už všetko
povedali

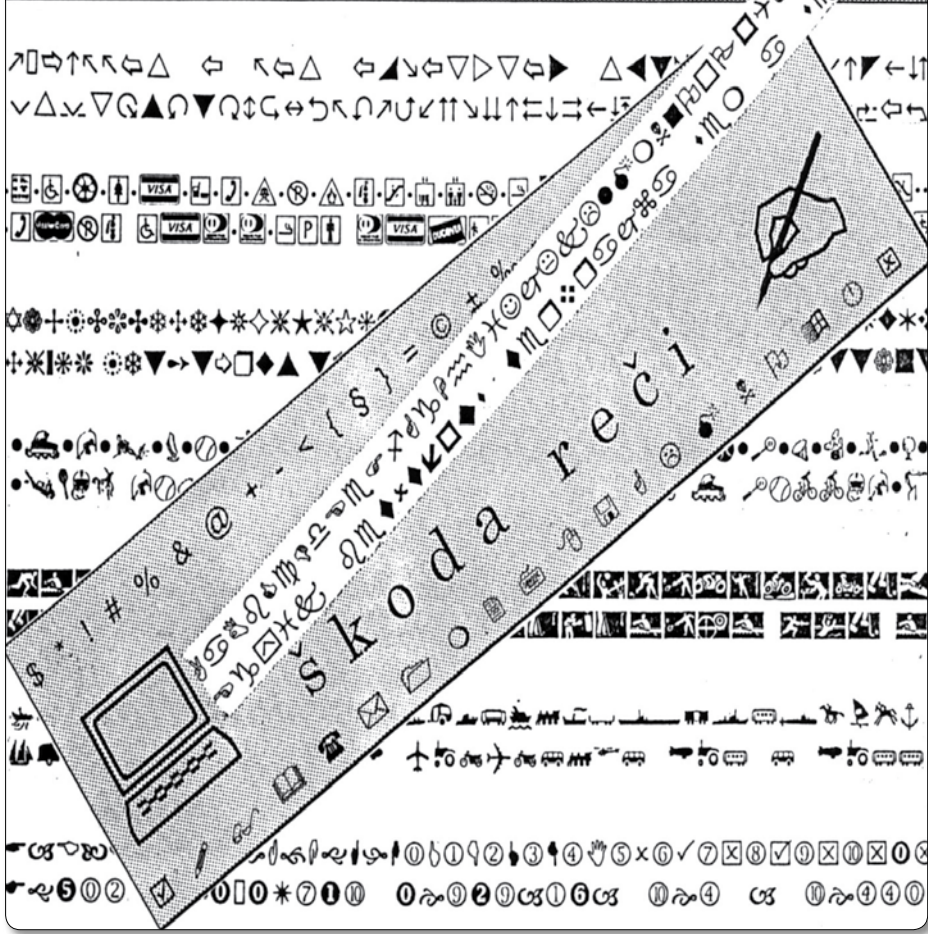
a čo s tichom
(keď) škoda hovoriť

tak čo s tichom
a čo so slovami
keď (SME) raz a navždy
dokonali

Ukrižovanie

	†	S L O V Á K	†
		MA slo MA	
		G v G	
		Y . Y	
		A ? A	
		MAGYAR s RAYGAM	
slovák	O	l	O k á v o l s
	R	o	R
	S	v	S
	Z	e	Z
	Á	n	Á
	G	č	G
	MA	i	MA
	m a -	n	m a -
	g y a r	a	g y a r
†	slovák	slovák	slovák †

Imrich *F u h l*
NEBÁSNIČKÉ ANTIPOETICKÉ
ZNAKY, SYMBOLY,
VYMIŠKOVANEJ STERILIZOVANEJ
POČÍTAČOVEJ KOMPUTEROVEJ
DOBŮ EPOCHŮ

Korene sú pod zemou

V poslednom čase si často spomínam na svoje detstvo. Snáď preto, lebo som prekročil nejaké nikým neurčené hranice dospelosti. Je to vlastne nezmysel, veď každým rokom, každým dňom niečo prekračujeme. Všetko sa stane minulosťou oveľa skôr, než si to uvedomíme. Veď náš život je iba okamihom od začiatku do konca. Ale nechajme to! Je to pre mňa tak isto hmlisté ako tie moje spomienky na nedávne detstvo.

Snívalo sa mi zase o samých starých veciach: starý domček, staré postele, staré obrazy svätých na stene a starí rodičia so starými starosťami. Neviem, či je to len náhoda (asi nie), ale tieto zlomkovité staré zábery z detstva sa točia v mojej hlave stále okolo postavy starého otca.

Ani neviem, v ktorom roku a ako zomrel. Pamätám sa však na hrmot hrúd, ktoré tak nemilosrdne padali na jeho rakvu. Každý plakal na tom pohrebe, len ja som nemohol. Ja som starého otca nikdy nepochoval. Pre mňa bude žiť, pokým sa budem pamätať na kytičku lesných jahôd, alebo na prvú cigaretu, čo som dostal od neho – pokiaľ ma niekam viaže jeho pamiatka. Viem, že kým sme nemali televízor, za dlhých večerov nám starý otec rozprával svoje pravdivé rozprávky o svojej mladosti, o talianskom fronte, o našej dedine a o horách. Rozprával nám aj o tom, „jak sa naučil uhersky“. Nerozumel som to posledné slovo. Ani to, že ten cigán, čo nám prišiel pod okno hrať na husliach, prečo hovorí tak čudne, inak ako ostatní v našej dedine. Mnohým veciam som nerozumel ani neskôr, keď ma v škole naučili po maďarsky lepšie ako po slovensky, a je ešte kopa vecí, ktoré nechápem dodnes.

Nerozumiem napríklad, prečo si bol starý otec taký istý v tom, že to, čo zasadil, aj vyrastie. Pamätám sa, ako starostlivo vyberal miesto na dvore, aby každému z nás zasadil jeden stromček, na ktorý sme časom aj zabudli. Až nedávno som si pripomenul aj tie naše stromčeky. Pozrel som si ich. Naozaj vyrástli. Niečo ma predsa len trápi: nevidím korene.

Návrat

Dlhá je cesta od autobusovej zastávky po číslo 96 na Petófiho ulici. Jožovi sa dnes zdá oveľa dlhšia a ťažšia ako inokedy. So sklonenou hlavou kráča domov.

Vrátil sa, hoci pred dvoma týždňami odchádzal s úmyslom nikdy v živote sa sem nevrátiť. Išiel mu už na nervy „drahý rodinný dom“. V posledných časoch sa mu nič nepáčilo. Bohvie, čo sa s ním porobilo. S výnimkou niektorých vecí dostal všetko od svojich rodičov, ale, žiaľbohu, medzi tieto výnimky patrila aj samostatnosť a voľnosť.

Otec ho nechápavo počúval, keď mu raz synček skočil do reči s tým, že nech mu nikto nepredpisuje čo má robiť, lebo už aj on má rozum, vie, čo chce.

Len teraz nevie, čo má spraviť. V hlave sa mu s čerstvými skúsenosťami miešajú spomienky. Ani sám si nechce uznať svoj omyl. Takto sa to predsa nedá. Tým, že odíde, nič nevyrieši.

Takéto myšlienky mu vírili v hlave, keď prišiel k dobre známej zelenej bráne. Pred mesiacom ju sám farbil. Tu je jediné miesto, kde naňho čakajú. Srdce cíti v hrdle. Stisne zvonček. Chce začať všetko znova.

Darmo stláča zvonček, nič. Pozrie sa do poštovej schránky. Ani kľúč tam nenechali.

Prvý sneh

Už dvadsať minút sme čakali na autobus. Ako každé ráno, i vtedy som sa opieral o stenu budovy. Zrazu nečakane začal padať sneh. Najprv sme ani nechceli veriť, že je to ozajstný sneh, ale hustnúce chumáčiky nás presvedčili. Ľudia si začali hľadať miesto kde by sa skryli. Našli ho pri mne na podstení. Už som ani nedbal, že neprichádza autobus. Čím viac snežilo, tým viac ľudí sa hrnulo na „moje“ miesto a tým bližšie sa dostávalo ku mne. Prichádzali mi na myseľ sviatočné myšlienky. Na plátne svojej fantázie som si premietal nikdy nenakrúcaný film o čistote lásky, o večnom priateľstve, o rodine a o Vianociach. Bol to prekrásny film. Škoda, že na druhý deň sa sneh roztopil.

Vlak mieri do pekla

(Úryvky z denníka stredoškólača)

21. novembra

Dnes poobede zvolali do klubovne najnovší výmysel internátu: MPPŽ, t. j. Mesačnú poradu prepadajúcich žiakov. Na tento priateľský rozhovor som bol pozvaný aj ja, hoci nie som až taký slabinger. Jednostranná debata mala „odhaliť príčiny zlého študijného priemeru, nabádať žiakov k učeniu“, atď... Podľa mojej skromnej mienky to všetko stálo za klobúk... (viete čoho). Kecanie sa začalo takými „originálnymi“ otázkami ako „vieš...? je ti to jasné...? ako si to myslíš...? ako chceš...?“ Ako by som to chcel? Nijako. Tak ako doteraz. Tú trojku som vždy dostal. Sem-tam sa síce vyskytli aj slabšie známky, ale prepadnúť som zato nikdy neprepadol. Prečo by som mal práve teraz, v poslednom ročníku? V súvislosti s klesajúcou krivkou grafu mojich študijných výsledkov som váženej vyšetrovacej komisii nedokázal podať žiadne vysvetlenie. Pravdu povediac, presne ani sám neviem, prečo som tak v učení zaostal a ako by som to mohol vysvetliť iným (a pre mňa nie najsympatickejším) ľuďom. Aj tak by nepochopili, čo spoločného má sklamanie sa s učením a že sklamať sa dá vo všetkom, nielen v láske. Priznávam sa však, že to všetko začalo od Evy. Ozajstné sklamanie nezapríčinila však ona. Iba

oživila vo mne pojem „neoplatí sa”. Neoplatí sa vytýčať z radu a neprestajne snívať o nepoškrvnenosti. Dá sa to aj inak. Ak každý vie klamať, prečo by som nevedel aj ja? Prečo mám byť iný ako ostatní? Len preto, že sa volám Jano Novák? Nie, neoplatí sa!

30. decembra

Eva mala pravdu, naozaj sa každý s nami zaoberal, a to hlavne so mnou. Mnohí už hovorili, že nás vyhodí z internátu a možno aj z gympla. Vtedy som odtiaľ jednoducho odišiel. Nemal som sa na koho obrátiť. Domov som nemal odvahu ísť. Foter mi jasne povedal, že keď ma naozaj vyhodí, lepšie bude, keď sa mu vyhnem. Už vtedy bola veľká zima. V parku ani na stanici sa nedalo vydržať. Ešte dobre, že človek má aj kamarátov. Nevie, ako by som to bol bez nich vydržal. Veľa mi pomáhali: požičiavali mi prachy a niekedy ma aj prenocovali. Týždeň som to vydržal. Chystal som sa práve na najhoršie, keď som stretol Laca.

Mali sme krásne Vianoce. Ráno sme kúpili sviatočnú pijatiku a žrádlo. Vzhľadom na svätý sviatok namiesto slaniny a jablkového vína konzervy a najlepšiu barackovicu. Predpoludním sme si sadli do kina. Ani neviem, čo hrali, hneď som zaspal. Popoludní sme žobrali na námestí v podchode. Ako dobrí starí somráci sme za pomerne krátky čas pozbierali peknú sumu, keď sme stretli Kozu s jeho bandou. Laco ich poznal už dávno. Dohodli sme sa, že si nájdeme na stanici nejaký (podľa možnosti vykúrený) vagón a tam strávime Štedrý večer. Bola hovadská zima. Aj v tom vlaku na odstavnej koľaji. Celú noc sme pili a hulili, aby nám bolo aspoň trochu teplejšie. Bolo to ako v piesni P. Mobil „Vlak mieri do pekla”. Ostatní sa mi rehotali, keď som zachrípnutý začal spievať refrén: „Vlak mie-ri, vlak mie-ri do pek-la-a-a!” Ale mne sa natoľko zapáčil, že som si ho vyryl na sedadlo a aj na obálku tohto denníka. Škoda, že na celý text sa ani teraz nepamätám. Len na refrén a na to, že na koncerte mal Schuster previazané ľavé oko. So vzrastajúcim rytmom hudby ukazoval, že „ši-hu-hu-hu, ši-hu-hu-hu, do pekla mieri vlak!”

30. januára

Chcem skúsiť jeden blbý experiment: fetovanie. Budem ňuchať lepidlo z igelitového sáčku a písať, čo ma napadne. Začínam. Najprv písať.

Nesnívam už o ideáloch, o úprimných, dlhovlasých kráskach romantických nocí, len o tom, aby som niekoho mal. Ani sám neviem, koho chcem (a kto ma chce). Asi túžim len po tom, aby som mal niekoho, o kom viem, že ma miluje.

Naplním sáčok. Trochu som vzrušený. Ešte som to nikdy nerobil. Nevie, aké to bude. Bude to určite lepšie, než kopa veľkého... ničoho.

Vdychujem to asi pol druhu minúty. Trochu vzdychám, ale inak nič zvláštne necítim. Bolí ma kotrba, akoby som vyfajčil tri fajky.

Tak teda pokračujem vo fetovaní.

Znovu som nevydržal viac ako minútu. V hlave mi hučí, ale cítim, že to ešte vždy nestačí. Sáčok je asi príliš veľký a je v ňom málo lepidla. Nevie...

Tak teda do toho!

Musel som si urobiť pauzu, lebo sa mi zmiešali sliny s lepidlom.

Neverím, že má zmysel pokračovať. Keď mi ani toto nestačilo, je to zbytočné.

Ešte raz!

Nič, iba vzdychanie a tupá bolesť v hlave. Jediný úspech, že sa mi nechce na nič myslieť. Všetko je zbytočné. Ešte vždy viem, čo robím, čo píšem. Radšej si znovu naplním fajku.

Necítim chuť tabaku, iba to, že ma štípe jazyk.

Vrátim sa k svojim pôvodným myšlienkam, ak som vôbec mal a ešte mám nejaké. Ak sa dobre pamätám, začal som s tým, že všetko je klamstvo. Aj tá naša úprimnosť. Hráme sa na „úprimných“ a pritom dbáme na to, aby sme ani vo svojej najúprimnejšej nálade neprezradili príliš veľa o svojom vnútri. Možno je to v poriadku. Možno je celý svet v poriadku – okrem mňa. Lebo ja by som ho chcel predsa zmeniť. Zmeniť nezmeniteľné – to ma zničí, nie alkohol alebo lepidlo.

Nechcem pokračovať. Ani v písaní, ani vo fetovaní. Bolí ma hlava. Nemal by som písať, ale plakať. Keby som ešte vedel.

30. januára

Ešte nikdy som nepísal do denníka s takou radosťou ako teraz. Obávam sa, že sa mi ani nepodarí napísať, čo sa stalo. Proste je už všetko v poriadku. O týždeň po Novom roku nás chytili fízli pri žobraní. Odviezli nás na políciu. Mňa ani nezbili, lebo som držal papuľu. Vedel som, že tam môžu mať pravdu len oni. Ostatných strčili na tri týždne do lapáku, lebo vraj akurát predtým, čo sme sa s nimi stretli, niečo šlohli. Mal som šťastie, pustili ma. Musel som sa však vrátiť domov. Prekvapilo ma, že doma nebol nijaký trapas. Tešili sa, že som doma. Len som musel prislúbiť, že budem chodiť do školy a vrátim sa aj na internát. Otcovi sa aj to podarilo vybaviť, aby mi ten týždeň v decembri ospravedlnili. Ani som nedúfal, že je to natoľko jednoduché.

Na gympli sa začal druhý polrok. Dostali sme polročné vysvedčenie. Priemer mám dosť dobrý. Je to fajn, že som tu nebol ten posledný decembrový týždeň, nemohol som totiž dokázať, čo všetko (ne)vie. Jedna sučka ma ale zase otravuje. Ani nie kvôli učeniu. Raz zato, že mám „nehodný“ účes, inokedy zase zato, že chodím v úzkych kožených nohaviciach...

20. marca

Neviem prečo, ale teraz, keď sa veci okolo mňa usporiadali, začínam vážne rozmyšľať o somráctve a buričstve. Veľa na to myslím odvtedy, čo sme boli na víkend v kamošovej chate, kde vysvitlo, že skoro každý z nás hrá na nejaký hudobný nástroj. Rozhodli sme sa ešte tohto roku založiť rockovú kapelu. Ešte sme sa ani poriadne nedohodli, kto bude na čom hrať a už sme

uvažovali nad textami našich pesničiek. Hneď sa vynorilo veľa otázok. Ak sa dobre pamätám, najdôležitejšie boli „Prečo by sme nemohli povedať, čo chceme? Prečo sa nemôžeme vzbúriť, keď máme proti čomu? Či je to, čo sme doteraz robili, naozaj vzbura alebo len nezmyselná hra? Prečo nevieme robiť to, čo iní?“ Nakoniec sme sa dohodli na tom, že keď chceme niečo dosiahnuť, nemôžeme robiť to isté, proti čomu sa búrime. Niektorí z nás tvrdili, že musíme bojovať proti hlúpym zvykom, proti odcudzeniu a proti svetu dospelých. Proti tým, čo sa tvária anjelsky, pričom celý život iba klamú (nielen iných, ale aj seba) a najmä kradnú. Zatiaľ je to aj v poriadku, len neviem, či o desať rokov nebudeme robiť aj my to isté. Nasledujúce generácie nás však snáď pochopia, veď aj my sme (boli) iba ľudia. Či nie?

14. apríla

Už pomaly týždeň mám nahovno náladu. Niekedy sa až trasiem od strachu. Áno, práve pred týždňom nás vyhladala posledný raz Koza s tým druhým capom, ktorý tiež bol s nami aj v decembri vo vlaku. Nevedel som si predstaviť, čo môžu odo mňa chcieť. Prezradili mi, že nemajú prachy. Dal som im všetko, čo som mal pri sebe: tri kilá. Povedali mi, že keby som im bol naozaj vďačný, vedel by som zo seba vytĺcť viac. Opýtal som sa, prečo by som im mal byť vďačný. Vraj preto, lebo ma zachránili pred fízľami. Vyťahovali sa, že by bolo stačilo, keby na mňa pichli, že aj ja som bol s nimi, keď kradli a bol by som sa dostal aj ja do basy. Bojím sa, že sa ešte veľakrát vrátia. Nenechajú ma na pokoji...

4. mája

Nechcem sa s nikým lúčiť. Nechcem zanechať za sebou stopy. Jednoducho chcem odísť. Tak, aby nikto nezbadal, že som zmizol. Pravda, kto by to aj mal zbadat. Snáď Eva? Ona si už našla iného. Len ja nemám nikoho. Rodičov zato trochu ľutujem. Oni si na pohrebe iste poplačú, ale aj pre nich bude lepšie, keď tu nebudem. Nebudú mať so mnou viac starostí. Kamoši budú na mňa chvíľu spomínať, ale časom aj oni zabudnú. Nie je na tomto svete nikto a nič, kto alebo čo by mi bolo bližšie ako smrť. Život pre mňa nemá zmysel. Nič, ktorou som sa sedemnášť rokov k nemu viazal, sa úplne roztrhla.

1. januára (o desať rokov neskôr)

Som rád, že sa nestratil tento môj čierny denník a že v ňom môžem znovu a znovu listovať. Je to pre mňa trochu dojímavé, ale zároveň aj provokujúce. Cítim, že teraz, po uplynutí desiatich rokov, musím odpovedať aspoň na dve otázky, ktoré som si položil ako sedemnášťročný puberták. Po prvé, predsa len muselo byť niečo na tomto svete, čo mi bolo bližšie ako smrť. Po druhé: som presvedčený, že nerobíme to isté, proti čomu sme sa vtedy búrili. Urobili sme však odvtedy niekoľko kompromisov, naučili sme sa tolerovať chyby, veď nikto z nás nie je svätý a nič na tomto svete nie je dokonalé. Že s tým ani ja, Jano Novák, ani ty, nemôžeme byť spokojní? O tom by som diskutoval radšej o ďalších desať, dvadsať, tridsať, štyridsať rokov...

Ildika Fúziková

Narodila sa r. 1947 v Kestúci vo viacdetej národne uvedomelej slovenskej krajčírskkej rodine. Roku 1965 zmaturovala na slovenskom gymnázii v Budapešti, r. 1969 absolvovala odbor slovenčiny a ruštiny na Vysokej škole pedagogickej v Segedíne. Už ako redaktorka Ľudových novín absolvovala dvojročnú novinársku školu pri Zväze maďarských novinárov a na univerzite ELTE odbor estetiky. V rokoch 1993-96 bola zodpovednou redaktorkou ňou založeného časopisu Cesta, pravda, život. V redakcii Ľudových novín zastávala rôzne funkcie, od r. 2002 bola zástupkyňou šéfredaktora a r. 2007 poverenou šéfredaktorkou. I. Fúziková je významnou osobnosťou nášho slovenského kultúrneho a verejného života. Bola zakladateľkou a dlhoročnou predsedníčkou Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku, v súčasnosti je členkou Valného zhromaždenia Celoštátnej slovenskej samosprávy, podpredsedníčkou Slovenskej samosprávy Budapešti, predsedníčkou Slovenskej menšinovej samosprávy XI. obvodu hlavného mesta a kurátorkou Verejnej nadácie pre národné a etnické menšiny. I. Fúziková je autorkou zbierky poviedok, zbierky ľudových piesní a zostavovateľkou viacerých náboženských publikácií a kníh pre deti a mládež.

Kamarát

Hoci bol ešte len začiatok júna, všade panovala nezvyčajná úmorná horúčava. Tráva, listy stromov, kríkov a kvetov takmer uschýnali. Žiadostivo a vysilene sa načahovali k nebu, očakávajúc dážď. Bolo neznesiteľne dusno a pred poludňajšou pálavou sa každý utiahol pod strechu svojho domu. Vo vzduchu visela búrka.

Na kraji dediny stúpala do kopca ulička. Bežal po nej chlapec s taškou v ruke, akoby ho boli naháňali. Ani sa neobzrel. Mal okolo štrnásť rokov, bol nízky, chudý a plavovlasý. Od horúčavy a behu dychčal a do prievitných modrých očí mu viali spotené chumáče vlasov. Len čo preskočil pred domom ohradu z krušpánu, hodil tašku a košeľu na gánok. Čert, dvojročné urastené psisko, sa vrhol k nemu. Radostne vyskakoval, vrtel chvostom a blažene sa mu obtieral o nohy.

– Nechaj ma! – oboril sa naňho Lacko, i keď ho mal veľmi rád, a bežal ďalej na zadný dvor do stajne. Čert za ním. Laco sa vrhol do čerstvo nakosenej ďateliny, ktorá omamne rozvoniavala. Usedavo sa rozplakal. Plač mu pomohol. Bolesť sa mu pomaly začala vytrácať z hrude. Zrazu pocítil, že jeho verný druh mu líže nohy. Sadol si a pes mu odovzdane položil hlavu do lona. Laco ho nežne pohladkal, prsty sa mu zabárali do jemnučky a hustej čiernej srsti.

– Čert, ty si môj najvernejší kamarát! – šepkal mu trasľavým hlasom. Zadíval sa mu do nemej tváre. – Ty ma, pravda, nikdy neopustíš?! – dodal tíško, ale už pokojnejšie.

Pes sa zahniezdil. Akosi sa mu zunovalo ležať nehybne pri chlapcovi. Trápil ho aj teplý kožuštek. Náhle vyskočil a dobieďzal do chlapca dovtedy, kým sa nezačali hrať. Bezstarostne a veselo sa naháňali po lúke a zápasili. Laco sa tak vžil do hry, že zabudol na smútok, na svoje veľké sklamanie. Radostnú zábavu prerušil mamin hlas:

– Lacóóó, poď obedovať!

Pes zastal, zvedavo sa pozrel dolu stráňou k domu. Pred kuchyňou gazdiná mávala rukou. Ešte raz obišiel pána a rozbehol sa domov. Laco váhal. Spočiatku sa aj on chcel vrátiť, hneď si však uvedomil, že nemá chuť na jedlo.

Opäť zatrpkol. Opatrne sa poobzeral okolo seba a keď zistil, že ho nikto nepozoruje, ukryl sa v blízkom borovicovom lese na kopci, čo sa dvíhal nad ich domom.

Slnko ešte stále pripekalo. V lesíku vládlo nádherné ticho, občas prerušované vtáčimi trilkami. Všade voňalo ihličie, na zemi ležali šišky, asi opadali pre veľké sucho. Začal ich zbierať a ukladať na kôpku podľa veľkosti. Potom ich vyrovnal do dvoch radov – jeden proti druhému, ako dve nepriateľské vojská. A boj sa mohol začať...

Celkom sa pohrúžil do hry, keď začul známe náhlivé kroky... Uzučké plecica sa mu bezmocne roztriasli a tvár očervenela.

– To môže byť len Števo, – preletelo mu myslou, veď o tejto skrýši nikto okrem neho nevie. Srdce mu začalo biť rýchlejšie, v ústach mu takmer vyschlo. Zbystril sluch a vzrušene striehol spoza krika.

– Ako sa opovažuje sem prísť?! – vyčítal mu v duchu.

Števo bol silný a urastený, pravý opak Laca. A známy bitkár... Márne skúmal jeho tvár, nevedel zistiť, čo sa skrýva v Lacovej duši.

– Ideš sa kúpať? – spýtal sa Števo a začal si ho pozornejšie premeriavať. Lacovo tvrdohlavé mlčanie ho miatlo.

– Ideš, či nie? – zopakoval dôraznejšie. Musel sa premáhať, aby skryl zlosť. Chcel sa s Lacom udobriť. Poznal ho. Vedel, že je tvrdohlavý, ešte však netušil, že jeho zámer vypáli celkom opačne.

– Prečo si ma prezradil? – sipel mu takmer do tváre, – há?... a očervenel ešte väčšmi. Srdce mu trepotalo až kdesi v hrdle.

– Pochop, musel som povedať pravdu! – pokúsil sa ešte raz zmierlivo Števo. – Bojím sa, že ma otec zmláti ako hada a nedostanem ani túžobne očakávaný bicykel!

– Prečo si zbabelý?! – zabrdal doňho Laco.

– Nie, bitky sa nebojím... Len ten bicykel ma mrzí...

– A, a... ináč, veď ty si položil pripínáčik triednemu na stoličku, – protirečil mu už nepriateľským tónom.

– Iba jeden. A ty druhý! – výhražne precedil Števo pomedzi zuby a s nenávisťou sa pozrel na spolužiaka. V tej chvíli vedel, že mu to Laco nikdy v živote neodpustí.

Na vzrušenej Lacovej tvári mohol sledovať boj, ktorý sa odohrával v jeho najskrytejšom vnútri. Tušil jeho zámer, veď sa mu vyhrážal bitkou a teraz chce zrejme svoju hrozbu splniť. Hoci celé jeho ja kričalo „nie“, rozhodol sa inak:

– Nehnevaj sa, Laco! Viac sa to nestane, uvidíš, – zašepkal, sklonil hlavu a očervenel ako rak.

Naozaj bol v pomykove. Ku kamarátovi ho priviedol pocit hanby. Ozval sa v ňom prvý raz. Veď bol urastený ako strom, všetky úcty vybavoval pästou, lebo jeho slabou stránkou boli práve slová... Nechcel už pokračovať v slovnom súboji.

Začal pofukovať svieži vetrik a na oblohe sa objavili tmavé mračná. Všetko okolo akoby volalo po uvoľnení, len oni dvaja, bývalí priatelia, stáli spotení oproti sebe. Laco s rukami skríženými na prsiach si nervózne hrýzol pery a z očí mu šľahal srd. Mal sústredený a zachmúrený výraz.

– Prestaň s výhovorkami! Ak si nevinný, dokáž! – a od toho okamihu ho už nespustil z očí.

Števo sa ukradomky poobzeral dookola, či niekto nejde. Želal si, aby ich vyrušili. Chcel sa bitke vyhnúť. No okolo vládlo ticho. Iba príroda akoby prichádzala na pomoc. Oblohu preťal blesk, s hromobitím sa spustil ozajstný letný lejak. Lialo ako z kanvy. Obom im stekali po tvári dažďové kvapky veľké ako hrachy.

– Ak sa bojíš, – dráždil ho ďalej Laco, – ustúp z cesty! Ty zradca! Na-fúkanec! Chvastúň!

Táto posledná urážka Števa veľmi nazlostila. Prestal už váhať.

Vtom Laco bleskovo zaútočil. Bol síce tenký a malý, ale ako zápasník šikovný. Prudký útok Števa prekvapil. Klesol na koleno a trochu sa na mokrej tráve pošmykol. Laco bol už nad ním. Podarilo sa mu však zachytiť konár a zdvihnúť sa. Zasykol. Schmatol súpera a šmaril ho na zem, až ten bolestne zjajkol. No hneď vyskočil ako popálený a už zasa stáli zoči-voči. Sáčali sa, drgali a vyskakovali ako blázniví kohúti. Laco podnikol nečakaný výpad. Rukami sa zadrpil do dlhých čiernych vlasov protivníka a celou silou ho ťahal za sebou. Števo vrieskal a trepal rukami ako zjašený. Takmer to Lacovi vyšlo, no aj Števo bol vynaliezavý. Kopol Laca do holého lýtka. Laco bezvládne spadol a skotúlal sa dolu briežkom k zadnému dvoru, kde stál veľký slamený stoh. Števo za ním, hodil sa naňho a sadol si mu na brucho. Keď videl, že súperov odpor postupne slabne a opúšťajú ho sily, povedal si, že mu ešte napchá do úst zablátenu slamu. To malo byť poníženie na záver. Také, aby sa viac neopovážil nazvať ho zradcom a chvastúňom...

Laco bolestne skríkol. Už začal strácať vedomie, keď začul prenikavý štekot. Čert bežal so vzpriamenými ušami, z papule mu tiekli sliny. Vrhol sa na Števa a ten sa už aj ocitol pod jeho labami. Kričal ako pominutý, keď ho pes poškriabal. Keď mu letný dážď zmýval zakrvavenú ranu a on pocítil príchuť vlastnej krvi v ústach, vystrašil sa ešte väčšmi. Z posledných síl volal o pomoc, ako by ho brali na nože. Števo zbabelý rev a dážď zbrali Laca z bezvedomia. Horko-ťažko sa k nim priplazil. S kalným zúfalým pohľadom, dodriapanou tvárou, rozstrapatenými vlasmi, z ktorých trčali steblá slamy, lapal po vzduchu.

– Pusť ho! Čert! No tak, nechaj ho! – povedal tíško a prosebne jedinému kamarátovi a plač sa mu tisol do hrdla.

Čert sa neochotne vzdal svojej koristi. Števo vyklzol spod neho a vzal nohy na plecia. Pes pobehol za ním, ale iba kúsok, hneď sa vrátil k Lacovi. Oddane mu oblizoval ranenú nohu, ktorá medzitým poriadne opuchla. Lacovi sa uľahčilo. Ako človeku, v ktorom sa rodí nová nádej...

Pomalý sa utíšila aj búrka. Od borovicového lesíka sa rozliehal len nebojácny brechot Čerta.

Do prístavu

V tej tuhej zime sa naváľalo toľko snehu, že ľudia sa v ňom brodili až po pás. Horská dedinka, učupená na úpäť vrchov, bola celá zasypaná. Zababušená do snehovej periny spala svoj zimný spánok. Jej pokojný oddych narušil sem-tam krátky brechot psov. Neskôr zakikirikal smelší kohút, naznačujúc, že už pomaly svitá. Z komínov sa začali lenivo dvíhať čierne kúdoly dymu.

Do sedliackej chalupy tety Mary sa cez okno, malé ako dlaň, vtierali slnečné lúče. Jasnými farbami pomalovali útulnú kuchynku a v nej i pani gazdinú. Drobná, krehká, zato ešte vrtká tetka práve zakladala oheň. V pecku sa čoskoro rozhorel plamienok. S úsmevom na tvári ho spokojne sledovala. Oheň a či zvedavé slniečko, kto vie, jej na tvári vylúdili rumeň. Akoby celkom omladla. Uprela zrak k dreveným hradám. Hojdalo sa tam kyvadlo starých hodín. Bolo osem hodín a ju dnes čaká nový deň. Má sedemdesiatpäť rokov a ktovie, koľko jej ešte zostáva. No dnes je iný deň. Blížia sa Vianoce, prídu deti a vnúčatá. Musí im pripraviť dajaký ten darček. A nie hociaký. Vyšije im obrusy a servítky. Nežne sa usmiala a pristúpila ku skrini, v ktorej mávala fľašu domácej slivovice.

– Oh, – potiahla si z nej a s rozkošou vychutnávala dúšok, – takto to pôjde hneď veselšie! – riekla a odkrojila si kúšтик chleba, lebo pálenka je s krajcom chleba pôžitná! – vravievala odjakživa. Aj hosťom ju tak ponúkala.

Potom si nasadila okuliare. Pritiahla stoličku k oblôčiku a začala vyšívvať. Naučila sa to ešte ako dievčina od starej mamy kedysi dávno pred prvou svetovou vojnou. Aj tú šikovnosť pochytila od nej. Spomína si, aká hrdá bývala na ňu babka, jej milovaná starká, keď sa v nedeľu obliekla do sviatočných, vlastnoručne vyšívaných šiat.

– Och, ty kvietok môj! – vychvaľovala ju cestou do katolíckeho kostola. A ona bola nekonečne šťastná a veselá. Už vtedy sa na nej zastavovali zvedavé pohľady mládenčov. Či je to len dávno!

Roky, ťažký osud a tvrdá práca jej ohli hrdý chrbát. Len oči, tie hlboké oči dávajú ešte tušiť voľakedajšiu krásavicu.

Tetka Mara, takto ju volali v dedine deti aj tí najstarší, pri práci často spievala. Piesne krásne starodávne, kestúcke ľudové. A tento svoj zvyk veru dosiaľ nezabudla. Dala sa aj teraz do spevu a nôtila si tú najmilšiu: „Tá kestúcka veža hrozne visoká...” Len tak pre seba. Jej hlas bol ešte vždy zvučný, len sa trochu chvel. Myslel sa pritom túlala kdesi ďaleko. Darma si slniečko vyhutovalo, kde blúdia myšlienky tetky Mary. Nič nevyhúvalo. Iba čo si vždy lepšie posvietilo na starkú. Akoby si zrazu uvedomilo, aký býva osud nespravodlivý. Pristavilo sa trochu a poláskalo vráskavú tvár a strieborné vlasy. Starká pocítila tú teplú nehu, obrátila tvár k slnku a so sklopenými očami sa nechala hladkať teplým lúčom. V tej chvíli, hrou náhody, jej preletel myslou celý život. Preniesla sa o desiatky rokov späť, do detstva. Do čias v rodičovskom dome. V ušiach jej doznievalo, čo jej kedysi veľmi dávno povedal otec Ján Loďka:

– Neboj sa, dcérka moja, raz aj tá tvoja loďka šťastne zakotví!

Prvýkrát to od neho počula, keď skončila ľudovú školu. Vtedy ešte netušila, aká zradne dlhá býva cesta do prístavu. A jej loďka veru prešla cez mnohé zákruty a plytčiny.

Nadišla jeseň. Od vrchov zadul štiplavý vietor. Z okolitých pilíšskych hôr schádzali do doliny hmla a zima. V takúto októbrovú nedeľu večer pri stole vzdychol Ján Loďka.

– Čo zarobím pri kopyte, to nestačí! – Osem hladných úst nakrmiť sám nestačím! Preto, ty, Marka, ako najstaršia dcéra, musíš ísť slúžiť do Pešti!

Hlas sa mu takmer nebadateľne chvel, nemal ďaleko k slzám.

Marku jeho slová zranili. Nebola schopná vydať zo seba ani slovko. Zložila žalostne hlavu do dlaní a meravo hľadela na hlinenú dlážku. Svet už nebol pre ňu ani trochu radostný. Pociťala, ako ju zalial pot. Nohy jej strpili a na smrť bledá preriekla iba toľko:

– Bude ako chcete, otec!

V noci nemohla zažmúriť oči. Bolo jej do plaču a zúfania. Okolo srdca sa jej rozkrovila ťažoba. Premáhajúc bolesť pokúšala sa myslieť na dačo krajšie. Darmo, sklamanie bolo príliš kruté. Myslela si, že to neprežije. Až v rannom brieždení si uvedomila, že iného východiska naozaj niet. Musí ísť. Jej loďka sa vydala na cestu...

– Potom buď robotná a statočná. No, len sa pousiluj a vráť sa s kopou peňazí! – lúčili sa s ňou. Matka a sestry plakali, len otec a babička sa držali. Všetci ju vypevádzali so súcitom.

– Vrátiť sa a donesiem kopu peňazí! – začuli Markin hlas.

Pohla sa na stanicu. Cestou jej zrak roztúžene blúdil údolím a okolitými vrchmi. Lúčila sa, vpíjala do seba z polí a hôr vôňu skorej zimy.

Aj vo vlaku sedela zaujatá myšlienkami. Okolo obeda prišla do Pešti. Veľké neznáme mesto ju vyľakalo, na otáľanie však nemala čas, čakali ju u novej gazdinej. Pri vstupe do priestrannej haly si ju pani domu prenikavo a skúmavo premeriavala.

– Vyzeráš slabá, – povedala na prvý pohľad pohrdavo a trochu posmešne. – Najprv budeš upratovať a potom – však uvidíme! – a ukázala jej celý dom. Zastavili sa až pri malej, ale čistej a útulnej izbičke.

– To bude tvoj príbytok, prezriem si ho každý deň. Nech je tu čisto a poriadok! – poznamenala ešte a nechala ju osamote.

Po obede sa zoznámila s ostatnými slúžkami a kuchárkou. Aj tá si ju prezrela od hlavy po päty.

– Panej sa radšej vyhybaj. Je prísna a niekedy aj krutá, – upozornila ju prívetivo. – A na syna, jedináčka, ani nepozri! Na toho chorobne žiarli! – dodala veľavravne a strčila jej do rúk veľkú misu, aby vyšľahala bielky. Večer prídu hostia, musia napiecť všelijakých maškrt.

Marka rýchlo privykla na neznámy a cudzí svet. Ostatné slúžky si ju obľúbili pre jej pracovitosť a statočnosť. Najviac sa im pozdávalo, že ich kamarátka mala vždy dobrú náladu. Rozveselila ich aj v najväčšej starosti. No keď jej prišlo ľúto za jej rodnými, plakala. Najmä večer. Často sa jej o nich snívalo. Strhávala sa zo sna, zaliata znojom a umorená smútkom. Tak prešiel rok... Vodilo sa jej lepšie a aj peniažky si vedela našporiť. To ju tešilo vari najväčšmi. Pani sa na ňu hnevala iba pre tie

knihy. Keď totiž večer mala voľno, namiesto potulky siahla po knižke, čo jej požičala kuchárka.

– Nepatrí ti to do rúk. Ty to aj tak nepochopíš! – hovorievala jej, keď ju prekvapila v izbičke.

Marka spoznávala inakší život. Počula nové, podivné slová, ktorých obsah a zmysel pochopila až neskôr. Tak isto vážnu hudbu, jej dosiaľ neznámu. Vždy zbystrila sluch, keď sa v salóne po večeroch konávali plesy a hudobné večierky. Aj mladý pán často počúval gramofón. Študoval hudbu a hral na klavíri.

Raz, keď upratovala, začula neodolateľné tóny. Prikradla sa k salónu a takmer sa primkla k dverám.

– Nech sa páci, poď bližšie. Nemusíš načúvať vonku, – volal ju dnu mladý pán. – Vidím, že máš záujem o hudbu a knihy. Ak chceš, požičiam ti niektoré a môžeš si občas aj dačo vypočuť, – milo sa jej prihovárал.

Marka zostala stáť vo dverách vylakaná a v rozpakoch, celá červená, že ju takto prichytili. Láskové slová mladého pána ju však rýchlo uspokojili. Vstúpila do salónu.

– To je najkrajšie a najzaujímavejšie dielo mladého Mozarta. Keď tento svetoznámy skladateľ komponoval túto symfóniu, mal toľko rokov ako ja, – vysvetľoval jej ochotne mládenec. Bol naozaj milý a správал sa k nej prirodzene, nedbajúc, že sa zhovára so slúžkou.

– Och, ja nemôžem takto postávať, – zašepkala bojazlivo, keď sa spamätala. – Práce mám vyše hlavy. A potom čo by povedala pani gazdiná...!

Už sa chystala odísť, a jednako práve vtedy si prvýkrát všimla mladého pána dôkladnejšie. Bol elegantný, urastený a čiernovlasý, mal teplé hnedé oči. Takto si predstavovala rozprávkového princa. Ich pohľady sa stretli. Cítila, ako jej do tváre stúpa krv a vnútri sa začína všetko chvieť. Hanbou očervenela až po koryienky vlasov. Bola predsa dievka! Nevinná telom i dušou.

Opojený pocit razom vyprchal, keď do izby vstúpila domáca pani. Vtedy sa spamätala.

– Čo si ty za slúžku! Hudbu počúvať a koketovať s mladým pánom?! – zvrieskla. – Sprostač tótska!

– Pokojne, len pokojne. Takto vravieť nemá zmysel! – tíšil ju syn a začal matku hladkať po hlave.

– Už aj sa prac! Si prepustená! – zasipela na ňu.

Marka bola zahanbená a ponížená. Pani totiž neľadela na ňu, ale cez ňu. Akoby bola vzduch. Ako keby do toho jediného pohľadu sústredila to odveké opovrhovanie jej pôvodom a národnosťou. V jej pohľade bolo toľko pohrdania a nenávisťi, že sa v Marke všetko vzbúrilo. Vrodená sedliacka opatrnosť jej však prikazovala držať jazyk za zubami.

Marka odchádzala z Pešti s odhodlaním, s pocitom nezmieriteľného odporu a nenávisťi voči pánom. Či nemá právo na krajší a lepší život?! – takéto a podobné otázky sa začali zmocňovať jej čistej a nevinnej duše.

Keď prekročila prah rodičovského domu, mama žalostne zalomila rukami.

– Čo si nám to, ty pochabá, vyviedla?! – vyčítala jej. – Teraz môžeme ísť všetci zobrať, ty čertovo kopýtko! – a okolo úst sa jej zachveli vejáriky vrások. Rukou si prihladila neposlušné, už trochu šedivé vlasy a zastrčila si ich pod šatku.

– Nech už je, ako je, – tíšil ju otec, ale ani jemu udalosť nebola po vôli.

Marka sa nezmohla na slovo. Bola sklamaná, lebo ju nepochopili. Čoskoro sa však uspokojila, keď jej otec oznámil, že na fare sa práve uvoľnilo miesto.

– Neboj sa, Marka, doma ti bude s nami lepšie. A neľutuj, aj dobrý osud sa niekedy začína sklamaním! – posmeľoval ju otec.

Blížila sa Veľká noc. Celá dedina sa pripravovala. Ženy piekli koláče, mládenci plietli vrbové korbáče. Ona vtedy ešte chlapca nemala, len sa dopyčuľa, že vraj Janko Sýkora z horného konca má o ňu záujem.

– Ale čo, všade sa nájdu hlupane, ktoré bez klebiet ani dýchať nemôžu a jazyk im chodí ako veľkonočný rapkáč! – odvrkla mame, keď sa jej začala vypytovať.

Aj sa stalo, čo sa malo stať. Ján Sýkora mladší prišiel k nim na sviatky. Driečny, svalnatý, počerný. Mal však dosť nešťastnú povahu. Bol ráznym, tvrdý a prudký. A keď sa zaťal, nepopustil, ani keby ho boli za živa drali.

Marka bola ešte v posteli, keďže sa z tanca vrátila nad ránom. Janovi to neprekážalo. Vrútil sa do izby, zodvihol perinu a poďho na ňu vrbovým korbáčom, aby vraj bola vrtká a šikovná.

– Šibi, ribi, masťné ryby, od korbáča kus koláča aj jedno vajco! – zarecitoval a rezko šibol po holých lýtkach.

– Juj, nie tak drsno! – zjajkla Marka. – Bolelo to.

– Či je len háklivá mladá nevesta! – uškrnul sa potmehútsky. Vyceril zuby ako lopaty a Marku dočista vystrašil.

– Prestaň. Jano, bolí to! – skríkla Marka už so zlobou v očiach a vyskočila z postele v nočnej košeli. Chcela vybehnúť do kuchyne. On bol však šikovnejší. Zdrapil ju, pritiahol k sebe a pevne ju zovrel, len tak-tak že jej kosti nezapraskali. Potom ju bozkal na tvár a žiadostivo zašepkal do ucha:

– Prišiel som ťa, Marienka moja, pýtať o ruku.

Marka sa zháčila. Od samého prekvapenia zbledla. Klesla na posteľ. Jano vyšiel do kuchyne.

– Veselú Veľkú noc! – zavinšoval aj gazdinej a šľahol aj ju prúťkom. Pani Loďková sa šťastne usmievala.

– Poď, Janko, ochutnaj tú našu slivovicu! Je už vyzretá, päťročná. Akurát pre takéhoto vzácneho hosťa.

– A ty, Marka, obliekaj sa už! Čo si za dievku, v posteli vylihuješ, keď tu máš pytača!? – súrila a karhala dcéru.

Marka len meravo hľadela pred seba. Ona k tomuto! Veď ho ani nepozná. A vôbec sa jej nepáči. Akýže to bude život bez lásky? Nie, nehodia sa k sebe, vytušila to už v tejto neblahej chvíli.

– A čo si taká kyslá? Miesto aby si sa tešila, že máš takéhoto švárneho pytača! – osopila sa na ňu znovu, keď Marka vošla do kuchyne.

Za vrchstolom sedel otec v čistej bielej košeli a oboma lakťami sa opieral o stôl. Jeho pohľad bol šťastný a spokojný. Tvár mu vzbĺkla vzrušením, hlas znežnel a oči sa zarosili.

– Poď, dcérka moja. Prisadni si k nám. Už sme sa s Janom dohovorili. O dva mesiace bude svadba, – povedal a očividne sa rozjaril.

– Hádam som ešte primladá, – bránila sa bezmocne.

– Keď dievku pýtajú, musí ísť! – počula odveké pravidlo.

Marke sa zatajil dych. Iba naprázdno prehltla. Odrazu jej krehké plecia ovisli. Zatriaslo ňou. Darmo, rodičovskej vôli a osudu sa nedokázala vzoprieť.

Po pytačkách prebdela nejednu noc. Nevedela sa zmieriť s tým, že sa podvolila.

– Nebanuj furt, Marka moja. Neboj sa, budeš ho mať rada, – posmeľovala ju mať.

Ona len mlčala.

– Čo chceš, preboha! Je švárny a robotný. Má prácu vo fabrike. Chlebík bude istý. Či ti to nestačí, ty koťuha sprostá! – dohovárala jej mať deň čo deň.

Výčitky, karhanie i zvody nakoniec predsa len zaúčinkovali. Marka sa poddala. Jej veselý dievčenský život sa mal skončiť. Vytušila, že každé rozhodnutie a každý začiatok je ťažký. Keby išlo o to prekročiť prah Sýkorovie domu, spravila by to poľahky. Išlo však o vstup do manželstva.

Z prvých dní nového života jej ostala iba spomienka na veľmi nepríjemné pocity, neistota, obavy a strach. Neraz si kládla otázku, či tá jej loďka, na ktorej sa chce plaviť k ďalekej pevnine, bude mať dosť priaznivého vetra?

Čas utekal ako bystrá voda. Ani prvý rok nebol pre nich časom, kedy sa všetky nedorozumenia prekonávajú silou lásky. Manžel namiesto toho, aby jej poradil, stále v nej videl nejakú chybu. Oproti svokre, skúsenej gazdinej, bola Marka v nevýhode. Svokra bola všade a vo všetkom ako husár na koni a muži tancovali, ako im ona pískala. Napriek tomu mladá nevesta bola znášateľná. Necítila sa však u Sýkorovcov doma. Nie div, že už v prvých mesiacoch sa mladomanželia začali postupne odcudzovať. Vtedy si to však ešte neuvedomovali.

Jedného rána sa Marka prebudila zo zlého sna. Vyskočila ohúrená z postele. Hlava sa jej zatočila. Bolo jej na zvracanie.

– Božemôj, – vzdychla, – čo sa to so mnou robí?

Vyšla do kuchyne. Z izby vyšla aj svokra. Hneď zbadala, že s nevestou nie je čosi v poriadku.

– Čo je, Mara, že si taká bledá? – spýtala sa jej. – Azda ti nie je zle? Prečo nespíš? – a zastavila sa na nej skúmovým pohľadom.

Svokra mala prenikavé oči. Keď sa chlapi vytratili z chalupy, zavolala ju čistiť orechy.

– Zle vyzeráš, Mara, – začala. – Už ťa pozorujem viac dní. Vidím, že voľačo ti je, – poznamenala trochu ľútostivo.

– To nič, to prejde, – odvetila nevesta tíško so sklopeným zrakom.

– Budeme piecť orechové? – spýtala sa svokry.

Ale tá sa nedala len tak ľahko prekabátiť.

– A Jano už vie? – neľútostne ju spovedala ďalej.

– A čo by mal vedieť? – zdvihla Marka hlavu.

Svokra len hodila rukou, čím dala jasne najavo, že takéto reči sú teraz hlúpe.

– Láry, fáry, čo si ty za ženu? Nepovieš ani vlastnému mužovi, že budete mať dieťa. Nehanbi sa, ty hlúpučká. Radšej buď hrdá a poroď mu syna!

Bol studený februárový deň, keď na ňu prišli bolesti. Marka ich premáhala, pokúšala sa chodiť po izbe. Od krčov si hrýzla pery. Utierala si orosené čelo i oči. Jajkanie jej zamrelo v hrudi... Ležala na posteli. Za oblokom vládol popoludňajší pokoj. Obrátila sa ku kolíske, kde zababušený v bielom vankúši spinkal Janko. Pohľad na dieťa bol radostný. Zaplavila ju vlna šťastia. Prvýkrát u Sýkorovcov.

O rok neskôr v predposledný marcový deň prišlo na svet chutné dievčaťko. Marienka vrieskala na celú izbu.

– Dobré znamenie, – usúdila šťastná matka, – má sa k svetu!

Z roka na rok pribúdalo u Sýkorovcov po jednom výhonku. Bolo ich už šesť.

Nadišla jeseň. Stromy sladko oťaželi plodmi a unavené listy opáchali zo stromov. Jano prichádzal domov čoraz neskoršie. Spíjal sa a strácal mieru. Stačili mu už aj dva poháriky, aby mal pod čapicou. Po šichte cestou domov sa vždy pristavil v krčme.

– Nič netrýzni ženu väčšmi, ako keď vlastný muž príde domov opitý! – vykĺzlo Mare raz pred svokrou.

– Nedopraješ mu ani ten pohárik vína!? Veď si naň zarobí. Živí desať ľudí. Radšej čuś a nerob zvaďu v rodine! – zahriakla ju.

Mara už nepovedala ani slovíčko. Chodila ani v mátožnom sne. Zamienila si, že radšej zomrie, než by sa ponosovala. Ale city jej celkom otupeli a pomaly odumierali. Ochabla.

– Čo sa to porobilo tvojej žene? Veď kedysi sa jej krásne široko-ďaleko nijaká nemohla rovnať, – zadravovali niektorí do Jana v krčme.

Janovi po takýchto narážkach hneď prešiel smäď. Len krotil hnev a zúrivosť. Strašne ho to pajedilo. Podnapitý prišiel v noci domov. Horkoťažko zažal lampu a pritom si čosi neprestajne hundral. Odrazu priskočil k posteli, stiahol z Mary perinu a zreval:

– Ty sa ponosuješ?! Ty niktoš! Prac sa mi z chalupy! – hulákal na ňu a ruku dvíhol k úderu. Zarazil sa však, keď začul ženin plač:

– Kristeježiši, veľký Bože, prečo, prečo ma takto tresceš?!

Jano zúril, akoby bol o rozum prišiel. Preklíňal ženu, deti, celý svet. Deti sa na jeho vystrájanie s plačom pozobúdžali.

Ponížená pred deťmi, premáhajúc bôľ, Mara tíšila svoje ratolesti. Cez slzy povedala:

– Žoberiem si ich, vrátim sa k otcovi. Nebudem s tebou žiť. Dosť si ma trýznil po celé roky. Uživím ich sama!

Jano sa zháčil. Razom vytriezvel od krutej a bolestnej pravdy. To, čo počul, nebolo len tak do vetra.

Onedlho ho prepustili z roboty. Deň, keď zanechal fabriku, zmenil sa smer ich života. Jano odvtedy vyesedával len v krčme. Nebolo mu do reči. Zanevrel na celý svet. Najväčšmi ho však trápilo, že sa mu nevydarilo manželstvo. To ho privádzalo do zúfalstva. – Takto sa žiť nedá!... – opakoval si čoraz častejšie. Rozhodol sa: za posledné groše si kúpi lístok na loď a vydá sa do Ameriky za robotou.

Až po jeho odchode si Mara uvedomila, že jej manžel chýba. Odišiel otec jej detí. Večery, keď čoskoro nastala tmavá, bezhviezdna noc, že nebolo vidno ani na krok, Mara žalostne preplakala. V prvých mesiacoch jej bolo zle-nedobre. Takmer ani nespávala. Drela od svitu do mrku. Samej jej prichodilo prežiť ťažké, nezávideniahodné roky. Jedinou potechou jej boli deti.

Raz prišla smutná správa. Ján Sýkora pri nehode zomrel. Svokor sa jej už nedožil a svokra od ziaľu ťažko ochorela. Aj Mara prepadla v tých dňoch beznádeji. Ruky, drsné od roboty, sa jej chveli a srdce sa úzkosťou zvieralo. Cítila sa ako ranená levica chrániac si krajným vypätím síl svoje mláďatá.

Nad malou horskou dedinou prehrmela druhá svetová vojna. Začali sa nové časy. V susednej obci, ktorú tiež obývali Slováci, začali organizovať družstvo. Mnohí ta vstúpili, Marina svokra sa však zažala:

– Gazdujem tak, ako doteraz. Radšej pomenej, ale na svojom, – vrahievala. – Svoju zem nedám kadejakým lenivcom a loptošom!

Daromné boli jej vyhrážky. Žiť museli. A v Marinej hlave začalo svitať. Myslela predsa na svoje deti. Boli rozumné a ona počula, že pre takéto deti sú brány škôl otvorené. Jej jedinou túžbou bolo, aby sa usilovne učili. Spomenula si na otcove slová, keď sa mu zverila v detstve, že by chcela byť učiteľkou.

– Na to ty, dcéra moja, nemysli. To nie je pre teba, – povedal.

– K tomu treba školy. To je veľa peňazí a tie majú iba páni!

A hľa, teraz sa dožila toho, že jej deti, sirotky, potomkovia chudobných roľníkov a remeselníkov, môžu do škôl. Prečo by teda nešla v záujme toho hoci aj do družstva. Po svokrinej smrti sa jedného rána vybrala do družstevnej kancelárie.

– Musím to dokázať, nesmiem sa poddať! – posmeľovala sa. V jej pred-savzati bolo toľko pevnej vôle, až sa predseda poľnohospodárskeho druž-stva, sused Michal Silný začudoval.

– Tak teda chcete vstúpiť, tetka Mara? – spýtal sa a pozrel sa na jej drobnú postavu, v ktorej bolo toľko životnej sily, čo dokáže aj zdanlivo nemožné.

– Veru aj, chcem robiť v spoločnom!

Chvíľu mlčali obaja, zahĺbení do vlastných myšlienok. Predseda si spomenul na svoju matku. Nie div, veď sa podobali na seba a boli rovnako staré. Ani ona nikdy od nikoho nežiadala pomoc. Usilovala sa dať deťom čo najviac. Žila len pre ne a bola šťastná, keď videla ich bezstarostné úsmevy. Milovala ich, hoci ony brali všetko ako samozrejmosť...

Zo zamyslenia ho prerušil hosť.

– Tak teda zajtra prídem!

V peci u Sýkorovcov praská agátové drevo a vytvára atmosféru roman-tickej idyly. Teta Mara sa díva z malého okna na bielu pláň, tiahnucu sa až kdesi dolu do dediny. Pri pohľade na biele vrchy, odeté do snehových kožuštekov, je plná obdivu k tej nemej kráse. Vonku je chladno, ale okolo srdca teplučko... A to preto, že na Vianoce prídu deti a vnúčatá. Mara so sedemdesiatpäťkou na chrbte vždy omladla, keď prišla návšteva. Deti bývali pre ňu vzrušením, radosťou a dojatím. Vtedy sa opäť mala pre koho zvrátať a hostiť. Hneď jej bolo ľahšie, aj boľavé nohy ju lepšie nosili po dome, po dvore i po záhrade.

Bola šťastná, nesmierne šťastná. Jej lodička predsa len zakotvila v po-kojnom prístave. A keď príde čas, s čístitou dušou a telom sa odoberie z tohto sveta k svojmu Stvoriteľovi a každé jedno dieťa a vnúča si privolá v pamäti...

Fialky

Od rána lialo. Ťažké čierne chmáry sa neskôr miestami pretrhli a me-dzi nimi sa objavil kúsok belasej oblohy. Príroda sa začala zobúdzat z dlhého chladného sna.

Vonku jar a ona tu... Nemocničná izba bola ošarpaná, neútulná a prí-šerne protivná svojím zápachom. Dvadsaťtriročná Anna ležala na ko-vovej posteli zúfalá a mdlá.

Zobudila sa náhle, prebrala sa ako omámená. Je to sen, a či skutoč-nosť?! – prebleslo jej myslou. Ako dobre, že je už po tom. Len tá chvíľa, keď vstúpila do operačnej sály, až jej mráz prešiel po chrbte. A ten oka-mih, keď jej ostrá, tenká ihla vliala do žíl neznámu uspávanku, aby ju vyslobodila z nevysloviteľne krutej reality...

Husia koža jej naskakovala po tele. Mrazilo ju, hoci zvonka cez otvo-rený oblok vial už jarný vetrík. Obava pred budúcnosťou ju ešte zaplavo-

vala a nivočila jej vnútro. Pozerala sa na strop, naplnená depresiou, aká človeka opantáva, keď sa ocitne bezbranný práve v takýchto chvíľach medzi bielymi stenami, v zápachu dezinfikačných prostriedkov. Takto sa chcela vyhnúť bezočivo skúmavým pohľadom žien, ktoré ju obklopovali. V niektorých očiach zbadala iskru súcitu, čo ju ešte väčšmi mrzelo. Hanbila sa... Svoj „hriech“ sa usilovala zatajiť. Jej úsilie bolo však márne... Náhle zacítila v lone zvieravú bolesť. Aby nezajakala, zahryzla si do jazyka a búšila pästou do podušky.

Spomínala smutne, s bolesťou v srdci a tele. Myšlienky sa jej vrátili o rok späť. Pred očami sa jej vynoril Anton a obraz zo študentského bálu. Tam ho spoznala. Bola štíhla, vysoká a mala plavé vlasy, dlhé až po pás. Slovom, atraktívny typ. Na ples si obliekla šaty zo žoržetu, šité podľa poslednej módy. Dobré zvýraznili jej peknú a súmernú postavu. Stála medzi kamarátkami a veselo sa s nimi zhovárala. Čistota a nevinnosť jej žiarili z očí. Lahodná hudba splývala s ľahkým krokom tanca.

Cez otvorený oblok prenikal do parádnej siene svieži vzduch a omamná vôňa jari. Annu akoby šibli čarovným prútikom. Všimla si pohľad vysokého pôvabného muža s prešedivenými vlasmi. Pozoroval ju s neskrývanou zvedavosťou. Spočiatku sa tvárila, že ho nezbadala. Zakaždým, keď uvidela jeho tmavé oči, si nasadila na tvár zmyselný výraz a potom sa ešte hlasnejšie rozliehal sieňou jej zvonivý hlas.

– Možno, že v tejto trme-vrme ma naozaj nezbadala, – pomyslel si vtedy Anton. A bolo v tom trochu pravdy, veď Anna si nezvykla všímať skúmavé pohľady mužov. Najmä nie starších pánov, ktorí mávajú často záletnícke úmysly. O tých, ktorí ľahko nadväzovali známosti, mala svoju mienku. Anton však neprestával sledovať veselú a šarmantnú dievčinu. Díval sa na ňu tak čudne, až sa začervenala. Zbadala, ako podchodí od jednej skupiny k druhej, vždy bližšie a bližšie, aby na ňu lepšie videl. Vtedy sa už prívetivo usmieval.

– Smiem prosiť, slečna?

Jeho hlas sa jej zdal príjemný a veľmi mužný.

Anna si ho počas tanca ukradomky a prenikavo prezerala. Na čele mu čas už zanechal stopy v niekoľkých hlbokých vráskach. Okolo úst sa mu tiež tiahli dve trpké línie. A tie prešedivené vlasy!...Znaky veku viditeľné na prvý pohľad. Ostatné zostali pre ňu ešte skryté.

– Nehnevajte sa, že som sa odvážil ukrátiť vás o príjemnú zábavu, – ospravedlňoval sa galantne. – Viete, aj v mojom veku sa chce človeku niekedy trochu zabaviť.

– Dnes sa o veku nerozprávame! – protestovala Anna. – Myslím to celkom vážne, – dodala ešte rozhodne, hoci vedela, že by mu mohla byť dcérou.

Len čo to vyriekla, začala sa ostýchať. Kde len vzala toľkú smeľosť?! Pocit hanby ju však rýchle prešiel, lebo Anton s ňou hovoril milo a prirodzene. Rozprávala sa s ním bez zábran, ako keby sa už dávno poznali.

Anton neodolal jej príťažlivosti a veľmi jemne si ju k sebe privinul, opojený radosťou, že u jeho partnerky sa krása snúbi s múdrosťou. Po bále sa vídali častejšie. Chodievali do kina, divadla a na výstavy.

Anton bol človek s otvoreným srdcom a Anna si ho preto neobyčajne vážila. Dospela k presvedčeniu, že sú stvorení jeden pre druhého. Zaľúbila sa do neho. Celým svojím čistým srdcom, ktoré si tak dlho odriekalo. Prežívala ozajstnú lásku po prvý raz. Priam sa vznášala. Mala pocit, že jej patrí celý svet... Spolu kuli plány do budúceho života.

– Uvidíš, Anna, dostaneš sa na katedru jazykovedy. Vedúci katedry s tebou ráta. Si predsa pýchou ročníka. Zostaneš tu na univerzite v hlavnom meste a môžeme spolu žiť, – posmeľoval ju čoraz častejšie.

Začiatkom posledného ročníka sa Anna nastahovala k nemu do dvojizbového moderného bytu v najkrajšej časti Budína. Darmo jej to mama zazlievala:

– Anna, dcérka moja, pochop. Ja ti zle nechcem, ale tomu bude smutný koniec. On je skoro o dvadsať rokov starší od teba! A keď sa doposiaľ neoženil, tak je v ňom nejaká chyba. A potom, on je rodený pán, inteligent. My sme obyčajní a prostí ľudia! Nehodíte sa k sebe!

– Ale mama! Máme sa radi. A vari nie som šťastná aj bez svadobného obradu a veľkého sobáša? – ohradila sa urazene.

A aká bola jej láska k nemu! Rumeň jej líc, zaslzené oči neraz prezdžali lásku, ktorá jej v duši horela. Keď o ňom hovorila, hlas sa jej zavše zachvel, akoby sa v celej svojej bytosti bola zatriasla zápalom ľúbosti. Zavše ožil pred ňou jeho obraz a akoby aj jeho hlas počula, odpovedala:

– Idem za tebou... Za tebou idem, ako motýľ za horiacim svetlom, hnaný nepremožiteľnou silou... A hoci vie, že tam musí zahynúť, musí zhorieť v plameni, predsa to nemôže byť inak. Nemá už vôle, nemá sily, magnetická moc zázračného ohňa ho celkom opanuje.

Láska k Antonovi dokonale ovládala jej dušu, hoci v posledných týždňoch akoby strácal o ňu záujem. Nikdy sa nespýtal, ako sa jej podarila skúška. Nedalo sa s ním pokojne porozprávať. Začal chodiť domov čoraz neskôr. Anna zosmutnela. Tvár jej schudla, zbiedneli jej kedysi okrúhle líca. Darmo mu dohovárala, mal po ruke vždy odpoveď. Zostávalo len trpezlivo čakať, či sa časom nezmení.

Z polročných prázdnin v rodičovskom dome sa vrátila v mimoriadne dobrej nálade. Zotavila sa po skúškach a zároveň sa ubezpečila, že je v požehnanom stave. Bola šťastná. Čoraz častejšie si pohládzala život a nežne sa usmievala. Videla pred sebou matku a vedela, že by sa zmierila s „panským“ zaťom, keby vedela, že čaká od neho dieťa. Prvé vnúča... Diplom, manželstvo a dieťa. Môže si želať viac? Cítila sa v siedmom nebi. Rozplývala sa šťastím, keď Anton nečakane prišiel domov. Sotva vstúpil do obývačky, padol mu do oka slávnostne prestretý stôl.

– Vari budeme oslavovať? – spýtal sa a vrúcne ju objal.

Na stole stála fľaša šampanského. Anton ju otvoril, nalial do krištáľových pohárov a ponúkol Annu. Jeho teplé oči žiarili.

– Na tvoj príchod, Anna, – povedal a vypil do dna. Rýchle si nalial znovu a šibalsky sa na ňu usmieval.

– No, čo nového doma? Mama, známi, ako sú?

Anna si vydýchla a vzchopila sa:

– Dobre, dobre a pozdravujú ťa. A ja zdravím budúceho otecka! – začala svoj prípitok. A rozochvená čakala na účinok svojich slov.

– To je žart! To je zlý žart! – zopakoval chladne a ironicky.

– Nie, nie je to žart! – odpovedala tíško.

Antonovi ovisli ruky. Sadol si na gauč a nechápavo na ňu hľadel. Tvár sa mu zrazu pretiahla a vrásky sa prehĺbili. Vreckovkou si pretrel orosené čelo.

– Len sa ovládať. Len to vydržať bez kriku! – posmeľoval sa v duchu, ale nahlas z neho vyškľzlo:

– To je hrozná situácia! Príšerná smola. Hrozná, – zašepkal trochu hlasnejšie a so zmučeným výrazom. Nervózne poklopkával po stole.

– Hrozná? A prečo by bola smola? – začudovala sa neskrývane Anna.

Chvíľu bolo ticho. Napätie sa prehĺbilo. Anton zrazu vyskočil a bystro šľahol po nej očami. Bol veľmi podráždený a nesústreďený.

– Anna, pochop ma, teraz to nejde. Nebuď naivná! Dokončíš štúdium, dostaneš sa na univerzitu, zapracuješ sa a potom uvidíme.... Je mi ľúto, ver mi, ale nemôžeš si takto skomplikovať budúcnosť...

– Ale Anton, nie je dieťa drahšie ako čokoľvek iné na svete?! – povedala skoro bezvládne a s napätím sa zahľadela do jeho tváre.

No z jeho očí vyčítala iba zarytosť. Očividne so sebou bojoval.

Priepasť medzi nimi sa prehlbovala. Anna skĺzla do kresla a pritisla sa k stene. Chvíľku zostala v skrčenej polohe, plná sklamaní a žiaľu. Hneď však vzkypela hnevom.

– Ja nechcem nijakú kariéru. Mám ťa rada a chcem s tebou dieťa. A učiť by sme predsa mohli aj na vidieku. Prečo by nie. Je to azda menejcennejšie, ako byť asistentkou na univerzite?! A neprijímam nijaké argumenty a námietky, – skončila dôrazne a prisadla si k nemu. Vzala jeho ruky do svojich dlaní, odhodlane a vážne sa ho spýtala:

– Skrátka, bojíš sa?

Mlčal.

– Bojíš sa, – poznamenala pohrdavo. Jej reč prešla do nesúvislého koktania a potom vypukla v žalostný plač. Vedela už, že na neho nezapôsobila.

Anton vyskočil z gauča, obliekol si zvrchník a povedal iba toľko:

– Mám niekoho!

Tresol dvermi a odišiel.

Anna skoro zamdlela. Správa ju zasiahla horšie ako úder päťou do tváre. Len veľmi pomaly sa prebrala z otupenia. Pobalila si veci a vrátila sa do internátu. Jeho byt už nebol pre ňu domovom lásky a šťastia.

V nemocnici nadišiel čas návštev. Anna si mechanicky upravila krásne lesklé vlasy a pozrela sa do zrkadla. Dívala sa na ňu cudzia tvár, bledá, nešťastná a strhaná.

– Čo by povedala mamička? – vyletelo z nej, ale vzápätí oľutovala. Z očí jej vyhrkli slzy. Našťastie ostatné pacientky mali návštevu a tak aspoň nič nevideli.

– Nesmúťte! – naklonila sa nad ňu vráskavá tvár. Bola to staršia pani, čo ležala vedľa.

– Pozrite sa, ako sa vyjasnilo. Jar je tu a vy ste ešte veľmi mladá a pekná... Vezmite si, pozrite, ako sa k vám hodia!

– Fialky, fialky!... – zašepkala Anna a zachvelo sa v nej čosi tajomné. Tie skromné a vôňou opájajúce kvety, ktoré mala tak rada!

Na tvári jej zaihral sotva badateľný úsmev.

Jej zrak bol už pokojný, teplý a nesmierne vďačný...

Posledné vyznanie ku Dňu matiek...

Znovu je máj... Na najkrajší mesiac sa tešíme celý rok. Príroda hýri krásou, kvety a zeleň takmer zo dňa na deň sfarbia celé naše okolie a naplno rozbehnutú jar sprevádza už celkom usmievavé a teplučké slniečko. V prvú májovú nedeľu oslavujeme krásny sviatok – Deň matiek.

Sú v živote príbehy, spomienky, svedectvá, veci, ale i mnoho toho, čo sa nedá jednoznačne zachytiť, vyčíslieť, ba ani primerane zmerať. Medzi také „samozrejmosti“ patrí predovšetkým tichá oddanosť, obeta a láskavosť našich drahých mám a starých mám.

Každá matka má privilégium i povinnosť tešiť sa z prvých zázrakov svojho dieťaťa, i keď si pritom mnohé tajomstvá ponechá a vryje len do svojho srdca a duše... Každá matka má privilégium i povinnosť byť nablízku, keď kríž tlačí jej dieťa k zemi – bez ohľadu na jeho vek...

Matku sa nemožno „odstať“, je ňou každá žena každý deň svojho materstva, i keď si to spoločnosť symbolicky pripomína len raz v roku. Prekvapujúca radosť z počatia, radostné a vzrušujúce očakávanie dieťaťa, pôrod, časté nočné vstávanie, detský plač, neustála zodpovednosť a povinnosť robí matku matkou a vďačnejšou dcérou... Preto každá matka bude vždy nenápadnou a pritom pevne istiacou pavučinou nehy, ktorú najdlhšia zvislá niť spája priamo s jej dieťaťom. Každá matka sa teší z tohto zázračného prepojenia, cez ktoré môže čerpať každodennú zázračnú silu a nehu pre svoje prvoradá a najdôležitejšie – materské povolanie.

Pri príležitosti Dňa matiek sa po tejto krátkej úvahe vrátim k svojmu poslednému vyznaniu mojej milovanej mamičke – mamke. Vlni som

ešte netušila, že tohtoročný Deň matiek sa mi zmení na bôľnu pieseň a na krutú skutočnosť... Žiaľbohu, mojej milovanej mamke už nemôžem podať ruku, pobožkať jej tvár, povedať vinš, len ticho ísť na kestúcky cintorín, pokloniť sa jej pamiatke, s modlitbou na perách a kvetmi v rukách premýšľať a s láskou spomínať... Vrucne sa pomodliť za jej nezištnú starostlivosť, materinskú lásku, ktorou ma obklopovala počas svojho života, najmä v posledných rokoch.

Mojej milovanej mamke už prestali hviezdy svietiť a slnko ju hriať, lebo dotklo jej úprimné srdce, stuhli ruky, ktoré ma objímali, zamíkli ústa, ktoré sa každý deň modlili k Pánu Bohu a jeho Nebeskej Matke – Panne Márii.

Moja mamka tíško usnula a na večný odpočinok sa odobrala v jeden studený januárový večer. Ako tíško žila, tak tíško odišla a odovzdala svoju dušu Spasiteľovi zaopatrená sviatosťami. Už štvrtý mesiac sníva svoj pokojný a večný sen... Čas plynie, ale môj bolestný smútok v srdci zostáva. Jej strata ako nezahojiteľná rana veľmi bolí...

Teraz, v Deň matiek, tu stojím pri tvojom hrobe s veľkým žiaľom a smútkom v srdci. Iba teraz si v plnej miere uvedomujem, čo si pre mňa znamenala a v mojej myslí a duši sa mi ostro vynárajú obrazy...

Tvoje teplé hnedé oči, otvorený a úprimný pohľad a teplý dotyk tvojich upracovaných dlaní...

Za nedožitých 86 rokov sa moja mamka narobila viac než veľa. Už od útleho detstva pracovala na starorodičovských poliach a vinohradoch. Jej celoživotný sen sa nemohol uskutočniť, nemohla študovať a stať sa učiteľkou. Vydala sa, keď mala 26 rokov a behom desiatich rokov porodila päť detí – štyri dcéry a jedného syna. Manžela, milovaného a starostlivého otca, stratila pred šesťnástimi rokmi...

Mamka moja, nikdy si sa nestážovala na únavu, lebo si bola vždy, do svojho posledného dychu náročná na svoje každodenné povinnosti. Na nás si bola prísna, niekedy tvrdá, ale dnes si už uvedomujem, že by sme si boli ako deti zaslúžili ešte väčšiu prísnosť a dôslednosť. Veď koľko pestiev si nám, štyrom dcéram a jednému synovi, odpustila... Dnes som ti vďačná, že si nám nedovolila zostať dlho vonku a v dohodnutom čase, keď zazvonili na večer, sme museli byť doma. Mladý a neskúsený človek si nevie ani len predstaviť nástrahy, ktoré naňho čakajú vo svete!

Mamka moja, tá tvoja viera v život a húževnatosť bola príkladná a závideniahodná! Aká to bola sila, ktorá ti pomáhala žiť v tých najtvrdších päťdesiatich rokoch – zázračná či rozprávková? Veru, bola to sila prameniaca z hlbokkej lásky k Bohu a k nám deťom, ktorú si často ani nedokázala prejavovať „podľa našej vôle"... Pred šesťnástimi rokmi sme sa rozlúčili s otcom. Odvtedy som čoraz častejšie bola s tebou cez víkendy a v lete aj dlhší čas. Často sme sedávali vonku na gangu, pod košatou hruškou a orechom, a dlhé hodiny sme sa rozprávali... Ty si bola usmievavá, niekedy až tajomná. Bolo nám spolu hrejivo a mäkulinko... Počúvala som tvoje výpovede a ani sa mi nechcelo veriť, koľko utrpenia

a strádania si uniesla počas svojho dlhého života... V ušiach mi čoraz častejšie znejú tvoje povzbudzujúce slová a citát zo Svätého Písma, ktorý aj teba viedol počas celého života:

„Neslúžte, aby ste sa ľuďom páčili, ale ako Kristovi služobníci!”

Mamka moja, tvoje pracovité ruky boli dôkazom tohto, že život sa s tebou nikdy nemaznal. Popri každodenných ťažkostiach, spojených s vysokým vekom, ťa však väčšmi trápila ľudská zloba a nevďačnosť tých, ktorých povinnosťou je čtiť a vážiť si rodičov. Ty si si svojich rodičov veľmi vážila, ctíla a počas svojho dlhého života si na nich s láskou spomínala. Preto ťa Pán Boh obdaril dobrým zdravím, silnou náturou a pevnou vôľou. A kde si hľadala útechu? V pevnej viere v Boha a v každodennej tichej modlitbe...

Mamka moja, na Vianoce sme sa videli naposledy. A opäť prežívam náš bozk na rozlúčku a vidím tvoje mávanie rukou v nádeji, že čoskoro ti prinesieme ukázať novorodeného pravnúčika Milanka. Dodnes mi znejú v ušiach a v srdci tvoje posledné slová: „Na jar, na Veľkú noc, keď už bude Milanko odolnejší a väčší, mi ho prineste ukázať”!

Mamka moja, ty si sa však so mnou a s mojím manželom už vtedy v duši rozlúčila, čo som si vtedy ešte neuvedomila, hoci tvoj pohľad upretý do diaľky bol nanajvýš tajuplný a smutný... Mala som však zlú predtuchu, veď si mi pod vianočný stromček darovala svoj obľúbený nástenný obraz – gobelín Trpiaceho Ježiša Krista... Mala si ho nad posteľou a každý deň si sa k nemu modlila za seba, za zomretého manžela, za svoje deti, vnúčatá a pravnúčatá a všetkých ľudí dobrej vôle.

Sotva sa začal nový rok, v jednu januárovú stredú došla tá smutná zvesť... V ten zimný večer som sa mohla s tebou naposledy rozlúčiť. V studenej márnici si ležala predomnou, ale na tvári si mala veľmi pokojný, nádejný a takmer „teplý” výraz. Je to dobré znamenie... Odišla si pokojná, v nádeji, zmierená s Pánom Bohom, ktorého si celý svoj život nosila vo svojom srdci. Ja však viem, cítim, že ma počuješ, že si tu blízko a že mi rozumieš, ako vždy. Veď aj tvoja ruka, ktorú pevne zvieram vo svojej dlani, nie je až taká studená, ale čelo, na ktoré som ti dala posledný bozk, bolo až desivo mrazivé ako ten januárový večer. Smútočný a hlboký žiaľ ma sprevádzal aj v deň tvojho pohrebu, v sobotu, v deň Panny Márie, ktorej si ako členka Ružencového kruhu bola veľkou ctiteľkou. A akoby aj príroda bola trúchlila za tebou, odela sa do bielej sriene a celý cintorín bol pokrytý v zimnom slnku sa ligotajúcou inováťou...

Mamka moja, potom nastali smutné a bolestné dni bez teba a aj odvtedy prežívam zvláštny smutný pocit, akoby som bola trochu „odumrela” s tebou... Moja nádej však nezomrela, viem, cítim, verím, že si bola a vždy budeš so mnou, od mojej kolísky až po hrob...

Mamka moja, prepáč mi, že len teraz, pri tvojom hrobe, k Dňu matiek vypoviem ešte nedopovedané myšlienky a hlbokú lásku k tebe, ktorú nepretrhla ani tvoja nezmeniteľná smrť... Žiaľ, život je už taký. Kým žijeme, isté veci nedokážeme primerane doceniť a myšlienky a city úprimne

zo srdca vypovedať. Keby si vedela, aký je to strašný a nevysloviteľne smutný pocit, že ťa už niet medzi nami... Ale každý raz z vôle Božej na svet príde a z vôle Božej musí aj zo sveta odísť...

Mamka moja, opäť ti vyslovujem srdečné Pán Boh zaplať a prosím ťa, odpusť mi všetko zlé, čo som ti v živote myšlienkami, slovami, skutkami a zanedbávaním dobrého urobila. Mamka moja, prepáč, lebo len dieťa vie vytvoriť Sedembolestnú...

Zbohom, mamka moja! Budem sa modliť, aby si na príhovor Pána Boha, preblahoslavenej Panny Márie a všetkých svätých dosiahla účasť na večnej blaženosti. A skalopevne verím, že sa raz opäť stretneme v Božom kráľovstve, s tebou a s otcom, pri ktorom už spíš svoj večný a pokojný spánok...

Lúčim sa v srdci a duši s nádejou na stretnutie a vzkriesenie.

Tvoja smútiaca najstaršia dcéra

Marta Glücková Demjénová

Narodila sa v Mlynkoch (Pilisszentkereszt). Aj keď jej meno je nemeckého pôvodu, od svojich rodičov zdedila slovenskú materinskú reč. Základnú školu navštevovala v rodnej dedine, stredoškolské štúdiá absolvovala v budapeštianskom slovenskom gymnáziu (1979-1983), kde sa pravidelne zúčastňovala na čitateľských a recitačných súťažiach. Keď vznikol školský časopis Plamienok, aj ona začala písať. Boli to krátke rozprávky a poviedky, ktoré uverejňovali v tomto časopise a neskôr v týždenníku Slovákov v Maďarsku, v Ľudových novinách. V štúdiu pokračovala na ekonomickej univerzite v Budapešti a o dva roky sa prihlásila aj na budapeštiansku Univerzitu Loránda Eötvösa. Paralelne s ekonómiou študovala aj slovenský jazyk a literatúru. Po ukončení štúdií vyučovala odborné predmety na Strednej obchodnej škole Istvána Vargu. Dnes podniká v oblasti pohostinstva a po dlhšom odmlčaní sa opäť píše drobnú prózu. Od r. 2006 je predsedníčkou Slovenskej menšinovej samosprávy v rodných Mlynkoch.

Rozprávky pre deti

Bodrík

Bolo krásne jarné predpoludnie. Slnko veselo svietilo a milo sa usmievalo na smutného Bodríka.

– Prečo si taký smutný? – opýtalo sa ho. Z Bodríkových očí vyhrkla veľká slza. Žalostne pozrel na Slnko, zhlboka vzdychol a začal rozprávať.

– Vieš, Slniečko, pred rokom bolo ešte všetko v poriadku. Bol som veselý a gazda ma mal rád. Slúžil som mu verne, všetko som mu urobil, čo si len zažiadal. Len si pomyslel na niečo a ja som už aj utekal a vykonal rozkaz. Tešil som sa, keď ma pochválil, ale to som nenávidel, keď si zo mňa robil blázna. Napríklad keď odhodil kameň a ja som ho musel priniesť. A toto sa opakovalo aj dvadsaťkrát. Mal som rád, keď ma potľapkal, ale ťažko som znášal, keď ma hladkal. Nemôžem za to, ale nevedel som mu lichotiť, protivilo sa mi to.

Vtedy prišiel Dunčo. Bol veselý a živý. Mal som ho rád až dovtedy, kým som ho nespoznal lepšie. Dunčo nie je zlý. Urobí, čo mu kážu, povinnosti si viac-menej splní, ale len povinnosti. Nehľadá, čo si žiada gazda, len sa celý deň zalieča a oblizuje gazdove ruky. A on ho má potom radšej a mňa stále viac zanedbáva. Už ani na poľovačku s ním nechodím. Ja nezávidím Dunčovi, ale vieš, veľmi zle mi padne, keď moju prácu gazda vôbec necení.

Slnko uznanlivo pozrelo na zarmúteného Bodríka a len toľko povedalo:

– Smelosť a vytrvalosť, Bodr... – a odrazu ho zakryli čierne mračná. Ale Bodrík pochopil všetko a vedel, že ako Slnko zvíťazí nad mračnami a znovu zasvieti, i jemu svitnú raz lepšie časy.

Černíkova kariéra

V škole starého *Profesora* je rušno. Dnes budú jeho žiaci skladať skúšku. Musia presvedčiť svojich rodičov, že sa všetko naučili, čo bude v ich živote potrebné, a tak už môžu opustiť rodičovské hniezdo. Áno, hniezdo, lebo žiakmi sú mladé straky. Profesor je ich učiteľom a vychovávateľom. Naučil ich stavať hniezdo, cvičil ich v lietaní a – čo je pre straky veľmi dôležité – naučil ich kradnúť.

Dnešná skúška však nie je taká veselá ako inokedy. Chýba jeden zo žiakov, Profesorov miláčik, ktorý sa toho dňa skúšky zúčastniť nemohol.

Začalo sa to pred dvoma mesiacmi. Malé straky sa po prvýkrát vybrali do školy. Medzi nimi kráčal mládenec Černík. Do školy chodil rád. Nebol síce moc usilovný, ale o to šikovnejší. Za krátky čas sa stal Profesorovým miláčikom. Jeho let bol najrýchlejší, krádeže nemali páru a ani v stavaní hniezda nezaostal. Raz k nemu podišiel Profesor, opýtal sa ho, či nechce

ísť na preteky v lietaní. Hneď na to pristal a na druhý deň začal tréning. Cvičil každý deň a to sa odzrkadlilo aj na pretekoch. Neskončil ako prvý, ale umiestnil sa pekne. Tento úspech povzbudil Profesora. Černíka prihlásil do súťaže spevavých vtákov.

– Veď ja neviem spievať! – bránil sa.

– To nevadí. Dôležité je, aby si tam bol! – vyhlásil Profesor. O týždeň mu nezostalo nič iné, ako pobrať sa na súťaž a predviesť svoj „pekný“ hlas. Keď ho ostatní počuli spievať, skoro ho – chudáčika – vyhodili. Profesora to však neodradilo. Sotva sa Černík vrátil, oznámil mu, že zajtra musí ísť na bežecké preteky. Černík zúfalo odporoval, ale znovu nič nedosiahol. A tak to išlo ďalej, chodil z jednej súťaže na druhú. Už ani nevedel, kde mu hlava stojí. Na odpočinok nezostávalo času. Pri tom všetkom musel pomáhať Profesorovi, ba, keď profesor ochorel, zastupoval ho v učení.

Jeden deň mu Profesor oznámil, že sa musí zúčastniť plaveckých pretekov.

– Pán Profesor, ale veď ja neviem plávať!

– Na tom nezáleží, myslí na to, ako presláviš straky.

Černík vedel na čom je. Radšej na tie preteky odišiel.

Zvieratká sa veľmi čudovali, keď ho tam zbadali. On však nemyslel na nič. Súťažiaci dostali signál, skočili do vody.

Ani nestihol zavolať o pomoc a vlny sa mu naveky zatvorili nad hlavou. Zostal za ním len VEĽKÝ OTÁZNIK.

Rozprávka o snehovej vločke

Bola zima. Celý svet bol zaviaty hrubou snehovou prikrývkou, ale ešte stále snežilo. V studenom vzduchu tancovali veselé snehové vločky. Vedľa cesty stál vysoký strom. Na konároch odpočívalo množstvo šťastných vločiek. Šťastných preto, lebo to bolo výsadou, ak sa niektorá z nich dostala na konár, veď odtiaľ mohla vidieť celé okolie. Na také dôstojné miesto si však mohli sadnúť iba tie najväčšie a najsilnejšie. Ak sa niektorá menšia predsa len pokúsila dostať sa medzi ne a nevedela sa brániť, nemilosrdne ju odtiaľ zosotili.

Tak sa stalo aj dnes. Z chmúrnych oblakov raz vypadla malá, ale veľmi pekná vločka. Pomaly sa spúšťala dole, šikovne obišla všetky ostatné, aby sa s nimi nezrazila. Keď sa blížila k vysokému stromu, pôvabným pohybom si sadla na koniec konára. Vločky, ktoré sa tam už dávnejšie rozťahovali, prekvapene zazerali na opovážlivého hosta.

– Čo tu hľadáš to ledačo? – dobiedzali do nej a začali sa hniezdiť, aby ju zhodili z konára. Malá vločka sa im vždy šikovne vyhla, ale zrazu prišiel vetrík a sfúkol ju na zem. Veľmi zosmutnela, lebo odtiaľto videla len svoje z neba padajúce družky. Preplakala celú zimu. Upokojila sa, až keď prišla jar. Sneh sa začal topiť a ona sa vsiakla do pôdy. Na tom mieste vyrástla pekná snežienka, ktorá ju vsala cez koreňky a stopku do svojho kvetu. Krátky čas ju živila, potom sa vyparila a z vysokého neba pokojne pozerala na svoje bývalé závistlivé družky.

Priateľstvo

Sotva sa roztopil sneh v horách, už zaznel krásny hlas drozda. Veselo dal ľuďom na vedomie, že je jar, že už môžu odložiť zimné kabáty a teplé čiapky. Jarné slnko svojím teplým úsmevom zohrievalo celý svet. Zohrialo nielen vychladnutú zem, ale aj srdcia ľudí a akoby sa boli razom i rastliny krajšie rozzelenali. Aj Vysoký Hrab – na ktorom hniezdil Drozd – dýcha veselšie. Raduje sa sviežemu, teplému jarnému slnku a aj návratu priateľa Drozda, ktorý každý rok hniezdi v jeho korune. Boli už starí kamaráti. Strávili spolu nejedno leto, prežili nielen pekné slnečné dni, ale aj veľké víchrice a prudké lejaky. Drozd bol verný svojmu kamarátovi, Hrab zas bránil jeho mláďatá pred útrapami počasia. Keď Drozd odlietaval na lov, strom svojim lístím zakryl jeho mláďatá, aby ich nikto nezbadal.

Drozd sa aj tohto roku usadil na Hrabe. Onedlho sa mu vyliahli mladé, ktoré zaplnili hniezdo veselým štebotaním. Drozd ich vychovával s veľkou láskou. Bránil ich pred prudkými slnečnými lúčmi i pred studenými vetrami. Ich malé zobáčiky vždy naplnil chutným drozdím jedlom. Určite by z nich boli vyrástli silné, zdravé drozdy, keby...

Bolo dosť chladno. Zdvihol sa silný vietor. Drozd – ako vždy – odletel za nejakým pokrmom. Myslel, že svoje mláďatá nechal v bezpečí, ako vždy, ale strom sa tentoraz správal akosi čudne. Ešte ráno sa dostal do vážneho rozhovoru so susedom Starým Dubom, takže ani nezbadal odlet svojho obyvateľa. Vietor fúkal čoraz silnejšie. Malé drozdy už dlhší čas volali o pomoc, ale strom ich nepočul. Mláďatám bolo už veľmi zima a zúfalo sa túlili jedno k druhému.

Vietor pohýbal hniezdom a raz ho potriasol tak, že všetky vtáčatá vypadli. Strom ani teraz nič nezbadal. Precitol až vtedy, keď počul hlas vracajúcej sa matky. Len teraz zbadal, čo sa stalo. Neopovážil sa pozrieť Drozdovi do očí. Nebol by zniesol jeho pohľad, v ktorom sa nahromadilo toľko bólu, že by sa bol najradšej pod zem prepadol. Drozd mu nič nevyčítal, ale bolo na ňom vidieť, že sa v ňom zrútil celý svet, sklamal sa vo svojom jedinom priateľovi. Nepreriekol ani slova, ale cítil, že medzi nimi vznikla nepreklenuteľná priepasť. Hrab bol jeho najlepší kamarát a práve v ňom sa musel sklamať! Rád by bol ostal, ale nevedel...

Odletel s ťažkým srdcom hľadať nového verného kamaráta. Ktovie, kedy ho nájde...

Je to naozaj pravda

Bola ešte zima. Prechádzala som sa po ulici, prezerala som si výklady. Keď som videla niečo zaujímavé, postála som a potom som šla ďalej. Na ulici bolo veľa ľudí. Niektorí sa ponáhľali, utekali s taškami domov. Iní zase – ako aj ja – sa spokojne prechádzali.

Zastavila som sa pred výkladom, kde boli vyvesené pekné šaty. Stála som tam chvíľu, keď som začula divné slová: „Predali by ste vlastné dieťa?“

Obrátila som sa. Nechcela som veriť vlastným ušiam. Za mnou stála mladá Rómka, na rukách držala dieťa a smutne pozerala za odchádzajúcim chlapom, ktorý nechcel kúpiť jej „tovar“. Dieťa bolo strapaté, oblečené len tak naľahko, oči zaslzené od chladného vetra a ustráchané hľadelo na ľudí. Matka ho privinula k sebe a šla ďalej.

Dlho som za nimi hľadela. Ešte raz som začula jej hlas, ako zastavuje mladú ženu, či nekúpi jej dieťa. Potom som videla už iba jej farebnú sukňu, kým nezmizla v zástupe ľudí.

Už sa mi stratila z očí, ale ešte vždy som stála na tom istom mieste. Pomaly som sa pohla, ale udalosť mi nedala pokoja. V duchu som videla Rómku kráčať domov. Na rukách už nenesie dieťa – podarilo sa jej ho predať. Stmieva sa, keď vkročí do malého domca. Zažne svetlo, lampa osvieti malú chudobnú izbičku. Stojí tam starý stôl s niekoľkými ošúchanými stoličkami, dve postele a kuchynská skriňa s vybitým sklom. Keď ju deti uvidia, všetkých šesť letí k nej. Sú hladné. Pýtajú si jesť. V posteli leží jej muž v otrhaných šatách a chrápe...

Z myšlienok ma vytrhol priateľkin hlas. Rozprávala o najnovšej móde a ani si nevšimla, že nedávam pozor...

Marienka

V nemocničnej izbe vládne ticho. Vzduch je presýtený pachom liekov. Cez okno nazerá bledý mesiac a úzkostlivo stráži sen spiacich. Z ulice prenikajú zvuky nočného mesta. Naoko je všetko pokojné: sen zbavil chorých bolestí a teraz – možno zdraví – chodia po lúkach, alebo sedia doma pri mamičke a veselo sa smejú... Len jedna dušička bdie a smutne pozerá do hluchej noci. Iba z jedného kúta izby počuť ťažké vzdychy a občas i potlačený plač. Kto môže plakať v tejto nočnej hodine? Kto ruší toto upokojujúce ticho?

Marienka! To malé, útle dievčatko. Má nakrátko ostrihané plavé vlasy. Marienka ich mala kedysi dlhé a na slnku sa jej ligotali ako zlato. I preto ju otec niekedy volal Zlatovláskou. Mal ju veľmi rád. Keď jej matka zomrela, oženil sa druhýkrát len preto, aby Marienka mala mamičku. Táto „mamička“ ju však nemala rada. Zniesla ju len preto, lebo otec na ňu dával veľký pozor. Vtedy žili spolu so starším bratom Ondrejom, ktorý sa neskôr

oženíl a odsťahoval sa na vidiek. Hej, to boli pekné časy, keď ešte boli spolu s otcom! Dlho však netrvali, lebo onedlho otec nasledoval matku. Marienka zostala bez rodičov v rukách macochy, ktorá sa o ňu veľmi nestarala. Po večeroch chodievala po svojich tajných cestičkách, z ktorých sa vracala až na úsvite, takmer vždy opitá. Často vyhnala Marienku z teplej postele a urobila taký krik, že aj v okolitých domoch sa ľudia zobudili.

Raz v chladný zimný večer prišla ako besná. Kričala z plného hrdla. Vbehla do Marienkinej izby, strhla z nej paplón a vyhnala ju na dvor. Marienka ešte napoly spala. Ani predstaviť si nevedela, čo sa stalo. Len utekala splašene dopredu. Na dvore ju oviol mrazivý vzduch. Triasla sa, ale nepreriekla ani slovo. Vedela, že keď sa macocha opije, najlepšie je mlčať, lebo v taký čas by ju vedela aj zabiť. Dlho stála pod holým nebom. Ľadové hviezdičky na ňu pozerali. Už sa celá chvela od zimy, ale len stála ako socha a zdesene počúvala nadávky. Ani sama nevedela, odkedy tam stojí, ale ani sa nepohla. Možno by sa už ani nevedela pohnúť, veď bola celkom premrznutá...

Keď prišla k sebe, ležala na bielej posteli. Stáli nad ňou ošetrovatelky a starostlivo pozerali, ako sa bude správať. Dlho ležala v bezvedomí. Nevedela, ako sa sem dostala. Len neskôr jej porozprávali, že ju našla susedka na dvore. Ležala zamdletá a keďže nejavila známky života, susedka zavolala záchrannú službu.

Teraz leží v tichej tmavej izbe a horko plače. V nemocnici bol dnes návštevny deň a k nej zase nikto neprišiel. Doniesli ju sem asi pred mesiacom a odvtedy ju navštívila len susedka, aj to iba raz. Doniesla jej ovocie a cukríky. Priniesla jej aj najobľúbenejšiu bábiku. Marienka sa jej vtedy veľmi potešila, ale odvtedy tu leží sama a s ťažkým srdcom pozerá, ako sa izba vždy naplní návštevníkmi. Každý deň trpezlivo čaká, možno raz aj k nej niekto príde. Keď sa otvorí dvere, obráti sa k nim plná nádeje, ale vždy sa musí sklamať a trpieť hroznou opustenosťou. – Prečo ku mne nikto nepríde?! Nikto ma už nemá rád? Nikomu nechýbam? Otecko! Pozri, ako ťa čakám! Už si na mňa zabudol? Neľúbiš už svoju Zlatovlásku? – zvolá neraz vo svojich myšlienkach. Po týchto zvolaniach sa vždy rozplače. – Aká som len nešťastná! Keby aspoň ocko žil, alebo keby som i ja umrela. Tam by sme boli spolu aj s mamičkou. Ako by nám bolo dobre! – vzdychá deň čo deň, ale márne. Osamelosť je krutá.

Lekár jej povedal, že o týždeň vyzdravie, ale ak pre ňu nikto nepríde, musia ju dať do štátnej opatery. Marienkou toto oznámenie veľmi otriaslo. Celý deň nič nevzala do úst, len plakala a plakala. Všetko sa jej protivilo. Na biele steny ani pozrieť nemohla, protivil sa jej pach liekov a znenávidela aj lekára, aj sestry, ktorých doteraz mala veľmi rada. V kútiku duše však čakala na zázrak...

Nadišiel deň, keď musela opustiť nemocnicu. Ráno ju zobudila sestra Berta a priniesla jej šaty. Marienka bez slova vstala, mlčky sa začala obliekať a baliť si veci. – Som hotová, – povedala a pomaly išla von. Nerozlúčila sa s nikým, nehľadela ani naľavo, ani napravo, len išla rovno k východu. Keď sa stretla s lekárom, na tvári sa jej objavil nútený úsmev, hoci jej bolo

do plaču. Oči sa jej naplnili slzami, hrdlo sa jej zovrelo, ale odhodlane šla k východu. Nohy sa jej triasli, v ušiach jej hučalo. Nikomu sa neprihovoriła. Beznádejne sa blížila ku dverám. V tom sa dvere otvorili a zjavil sa v nich asi dvadsaťpäťročný sympatický muž. Marienka sa zarazila, na chvíľočku zastala a oči vyvalila na prichádzajúceho. V nasledujúcej chvíli však v ňom spoznala svojho vlastného brata. S radostným výkrikom sa mu hodila okolo krku.

– Ondrej! Ondrej...! – zvolala, ale plač jej bránil dokončiť vetu.

December 1944

(Otcovej pamiatke)

Na snehom pokrytú dedinu sa usadilo napäté ticho, aké zvyklo byť iba pred strhnutím sa prudkej búrky. Na uliciach nebolo živej duše, akoby bola celá osada vymrela. Bolo to však iba zdanie. V malých prízemných domčekoch na smrť vylakané ženy, plačúce deti a odvážni vojaci očakávali príchod nežiaducich tragických udalostí, krvavý boj smrteľných nepriateľov. Obyvatelia dediny mali už všetko pripravené. Čakali iba na znamenie, lebo ak ho dostanú, musia utekať do susednej dediny, na bezpečnejšie miesto. Sedeli vo svojich malých chalupách a napäto načúvali. Iba v dome starého Floriána bolo - aspoň naoko - všetko pokojné. Starí sedeli pri stole a ticho sa rozprávali. V kúte sa hrali deti a z veľkej postele bolo počuť rovnomerné dýchanie troch vojakov a malého chlapčeka Martina, Floriánovho syna. Vládol tu pokoj a poriadok, ale nálada bola i tu napätá a bolo cítiť, že sa chystá niečo hrozné.

Odzrazu ticho prerušil prenikavý výstrel. Ľudia už dávno čakali na toto znamenie, ale teraz, keď ho počuli, nechceli veriť vlastným ušiam. Trvalo niekoľko minút, kým sa spamätali. Pomaly sa zberali, veď ťažko im bolo zanechať dedinu, rodisko, kde prežili doterajší život. Museli odísť a nikto nevedel, či sa sem ešte niekedy vráti, či ešte raz uvidí dôverne známe miesta. Vydávali sa na cestu, ktorá síce nemala byť dlhá, ale možno bude posledná. Museli sa ponáhľať, no v chotári dediny sa nemohli neobrútiť a nerozlúčiť sa s milovanou dedinkou, malým domčekom, ktorý pre nich znamenal všetko.. Oči mali plné slz, iba kdesi v kútiku srdca im tajná nádej dávala silu, aby sa nepoddali, aby vydržali.

Medzi odchádzajúcimi kráčala aj Floriánova rodina - pochodovala s ešte ťažším srdcom ako ostatní. Scéna, čo sa u nich odohrala, zanechala v nich hlbokú stopu, pripomenula im najväčšie krutosti vojny.

Keď odznel výstrel, traja spiaci vojaci sa ihneď zobudili. Dvaja rýchlo vyskočili z postele a začali si pripravovať veci. Iba poručík ostal chvíľu ležať, potom v pološere začal niečo hľadať. Schytil chlapca, ktorý sa práve zobudil, pritisol si ho k hrudi, pohladkal po vlasoch a ticho pošepol:

- Martin! Dlho mu hľadel do očí, potom rozhodne dodal po rusky: - Ja tebjá nepušću.

Držal ho v náručí, akoby sa bál, že mu ho ukradnú. Rodičia smutno hľadeli, ale nepovedali ani slovko. Vedeli, čo sa odohráva v duši poručíka, ktorý kedysi mal tiež syna. Mal ho veľmi rád. Keď vypukla vojna, musel odísť do boja. Dlhو nemohol domov, iba z listov manželky sa dozvedel, ako sa syn telesne a duševne vyvíja. Raz dostal naraz dva listy, od manželky i od syna, ktorý sa práve učil písať. Ani vypovedať nemožno, ako sa potešil, keď na bielom papieri uvidel nešikovne napísané slovo „pápa“. Potom prestal dostávať listy. Ani sám nevedel, prečo, ale mal zlé tušenie, čo ho vyvádzało z rovnováhy a prenáramne znervózňovalo. Keď už ďalej tú neistotu nevládal zniesť, vymohol si dovolenku a odišiel domov. Na ten hrozný obraz nikdy nezabudne: dedinu nepriateľ celkom spustošil. Ľuďi nebolo vidieť, všetci zahynuli, alebo ich odvieďli do lágrov. Z domov neostalo nič iba samé zrúcaniny. Dlhý čas chodil medzi nimi ako pomätený. Hľadal niečo? Áno. Hľadal minulosť. Nejakú pamiatku na roky šťastného života. Zrazu čosi zbadal. Zohol sa a spod trosiek vytiahol topánku. Bola už dosť zoderatá, ale preňho to bola tá najdrahšia vec na svete. Bola to topánka, ktorú kúpil synovi k jeho siedmym narodeninám. Od bóľu ho sily celkom opustili, klesol na zrúcaniny a so sklenenými očami hľadel na topánku, na jedinú pamiatku na syna. Pozeral meravо pred seba a pred očami sa mu zjavil synček, ako sa hrá so svojimi priateľmi, ako sa usmieva a ako mu beží v ústrety, keď prichádza domov. Tak sa pozabudol, že ani necítil, ako medzitým začalo pršať. Dlhо tam sedel, ani sám nevedel, ako dlhо. Odvieďli ho odtiaľ jeho druhovia.

Keď u Floriánov uvidel Martina, ktorý mu pripomínal syna, prilipol mu k srdcu. Strážil ho ako oko v hlave, nepustil ho ani na krok od seba, aby sa mu niečo nestalo. Zaplavil ho otcovskou láskou. A teraz sa s ním musí rozlúčiť, možno ho už nikdy viac neuvidí. Iné však robiť nemohol, ako ho pustiť s rodičmi, aby odišli na bezpečnejšie miesto. Predsa nemôže, nesmie hazardovať s mladým životom. Potlačil slzy, pobožkal ho a odovzdal rodičom. Aby odohnal smutné myšlienky, začal si pripravovať výzbroj.

Martin teraz kráčal s ostatnými. Museli sa ponáhľať, lebo z doliny sa už ozývali výstrely. Tam v diaľke videli pohybujúcu sa čiernu masu. Boli to nemecké oddiely, ktorým ostala iba táto cesta, lebo zo všetkých strán ich obkľúčili sovietski vojaci. Oddiely sa blížili k dedine. Už hrmeli delá a začal sa boj na život a na smrť..

Zbrane stíchli až po týždni. Dedina bola zase pokojná, vyzerala ako inokedy - ibaže ulice boli pokryté teraz už nie snehom, lež mŕtvolami. Tie ležali jedna cez druhú: spolu nemeckí i sovietski vojaci, ktorí zaživa boli úhlavnými nepriateľmi. Teraz ležia pokojne vedľa seba.

Mŕtvolы poодvážali z ulice. Ženy s deťmi pustili do dediny, keď už boli ulice vyčistené. Vtedy prišla aj Floriánova žena s Martinom. Zastavili sa pred rodinným domom. Pri pohľade naň sa im srdce naplnilo horkosťou: malé okná vybité, komín sa zrútil a na streche boli obrovské diery. Pristúpili k dverám, ale nevedeli ich otvoriť.

- Vlez cez okno a dones zemiaky! - prikázala matka Martinovi, ktorý sa veľmi potešil, lebo takýto čin pokladal za veľké hrdinstvo. Jeho nadšenie však netrvalo dlho, lebo keď skočil do izby, zovrelo mu hrdlo. V izbe bola polotma, musel ohmatávať nábytok, aby sa zorientoval. Napredoval pomaly. Išiel rovno do kúta, kde mali byť zemiaky. V dome vládlo hrobové ticho. Srdce mu v ušiach hlasne bilo. Vyvaloval oči, ale okrem tmy nič nevidel. Zo stola zhodil hrniec, ktorý s veľkým hlukom padol na zem. Zľakol sa. Aj dych potlačil a napäto počúval. Nič sa nepohlo. Začal sa báť. Len preč odtiaľto. Von, čím skôr von, - myslel si a zrýchlil kroky. Keď našiel zemiaky, kľakol si a začal ich naberať do vreciek. Rýchlo bol hotový. Vstal, ešte raz sa poobzeral a začal sa náhliť von, ale neurobil ani tri kroky, keď sa potkol a padol na zem. Na najväčšie prekvapenie sa ani trochu neudrel. Zem bola akosi nezvyčajne mäkká. Začal hmatať, aby sa dozvedel prečo. Krv mu stuhla v žilách - v rukách držal bezvládnú, studenú ruku. V prvej chvíli ani nepochopil, čo to je. Trvalo hodnú chvíľu, kým sa spamätal. Vtedy ho však opanoval taký strach, že sa ledva mohol pohnúť. Všetky sily ho opustili. Chcel utekať, ale sotva sa vládal postaviť. Pod ľavou nohou pocítil mäkké telo a vtedy zo všetkých síl sa pohol k oknu. Ešte niekoľko krokov a už aj bol vonku. Jeho detská duša bola preplnená hrôzou. V tej neľútostnej chvíli si chcel vytrieť z pamäti všetko zlé, chcel zabudnúť na vojnu, na mŕtvych a vôbec na všetko, čo sa tu odohralo od príchodu vojakov do dediny.

(1983)

Gabriel Kara

Gabriel Kara sa narodil 10. novembra 1959 v Kestúci (Kesztlöc). Maturoval r. 1977 v Gymnáziu s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti. Po maturite absolvoval odbornú nadstavbovú školu. Odvtedy žije a pracuje v Budapešti ako tlačiarenský majster. Publikovať začal r. 1978 v Ludových novinách. Jeho básne v 80. rokoch pravidelne vychádzali v týždenníku Slovákov v Maďarsku, v Našom kalendári, v ročenke Zrod a kultúrno-spoločenskom časopise SME. Literárnej tvorbe sa odvtedy venuje iba sporadicky. Gabriel Kara je aj spoluautorom antológie detských básní Fialôčka, fiala (1980).

Porada

Na stenách unavené oči
Aj stena sa pozerá na stenu
Dvere zívnu
Ako oči zatvorila sa
Okná
Nad nami stojí dym slov

Zase porada

zase porada
zase slová
a je nás menej
zase menej

Zase porada
prázdne slová
ktoré stále
menej stoja

hemžíme sa
v hluchom křči
fľaše stoja
každý mlčí

každý básnik
cestu hľadá
kryciu silu
len tá hmla má

Žijeme vo sne

Žiješ vo mne ako ticho.
Ticho žiješ vo mne.
Žije v nás sen strapatý.
My žijeme vo sne.

Stopy

odišla si ešte pred snehom
ale tvoje stopy aj tak stráži
moja snehová duša

Usídlit' sa

hľadať domov
alebo podnájom
zdá sa
že je to jedno
tiché zákutie
zbojnícku chatu
alebo pokojnú vilku
všetko jedno
najlepšie by bolo
usídlit' sa
v tikote hodín

Soľný stĺp

Prisnil sa mi vojak
vojak
švárný
s peknými fúzami
stál v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore
prisnil sa mi kôň
čierny
na lesklej srsti
mal sedlo
stál v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore
prisnila sa mi myšlienka
kôrovitá
skalnatý hrebeň hôr
zarástol machom
stál v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore

prisnil sa mi
mramorový pohyb
príliš sprostó
zastal
stál v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore
prisnilo sa mi veľa ľudí
v meravej póze
tu stoja všetci
stoja v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore
prisnil sa mi soľný stĺp
ktorý teraz
pružným krokom
odišiel
ostatní
stoja v meravom pozore
soľný stĺp pri dozore

Električka

žltá električka
tmavé schodište
červený trolejbus
fotografie
pohyblivé tiene živé kino
malby osihotene sa pohybujú
na plátne života ozývajú sa farby
hlasy sa zlievajú
uprostred tichý krik
chýbajúci pluvanec chorého človeka
psychiater v bielom plášti
zvieracia kazajka gumové steny
tu mi nikdy nevadia
červená električka
žlté schodište
tmavý trolejbus
fotografie živé tiene
pamäť-kino
tmavá električka
červené schodište
žltý trolejbus živé obrázky foto-tiene
pohyblivé kone živá spomienka obrázky – tiene
akési kino červená žltá električka schody
pohyblivý trolejbus žltá pohyblivá tmavá červená
električka trolejbus tmavé kino svetlá kina
kino...kin...o kino žlté električka tmavá
električka s domom schodový doktor trolejbusovej farby
gumové kino... k.i.n.o
trolejbus kino trolejbus električka trolejbus kino kino električka
električka kino električka trolejbus guma tmavé svetlo farebná
pomätenosť je hluk je ticho
NECHAJTE MA
p s t i c h o

Nočné verše

zostal som sám s vetrom
ktorý strháva lístie
a ešte nosím so sebou
aj to tajomstvo
svoj obrovský tieň
ako grimasa
sleduje uvažujúce črty
môjho tela
čo zostalo bez teba
ak sa otočím naľavo
tak aj jemu vľavo vbok
hore hviezdy sa idú
od smiechu popukať
z opilca
ktorý by chcel lietať
až pod oblohou
na kalíštekovom lietadle
radšej nastúpim do autobusu číslo 7
ako tečúca vodná hadica
aj vtáci môjho mozgu vráskavejú
potom sa vo vnútri všetko zrúti
späť po starej ceste
ale aký rozdiel
vozidlo so zatvorenými očami drkoce

kým mesto pokrýva mrazivá noc
a smiechom podšitý voz
letmo prebehne
lampy drkocú od zimy
chvejú sa ich úzke pásy
od hviezdneho rehotu
stromy napnuto sledujú ďaleký kašeľ
možno si budú môcť
vymeniť zopár slov s okoloidúcim
pri sne áut bez zlodejov
za zatvorenými dverami
nie je to slávnostný pochod kráčam
do požičaného domova
skoro domácky otváram dvere
v úsmeve privlastnenom od teba sa
okúpem
a kým v ligotavom nadšení
drhnem dušu dočista
obchádza ma utrúsená veta
dlhý bol deň
dlhšia je však noc
ktorá štípe oči
vonku od únavy
slzia polievacie autá

Triesky

Zmena

vzkriesenie
dnes už nie je slávou
žiť je ťažšie

Idylická láska

málo slov
ešte menej slov
nekonečné mihnutia

Kolobeh

unavil som sa
obnovenou silou
odchádzam
odpočívať

Logika

keď sa satan mylí
– to je ľudské

Zdola

obsadili schody
po ktorých som
ja mal vystupovať hore
zdola mi márne
chodí papuľa
ak by som však bol hore
mal by som odvahu kričať?

Chrobák

neskrývaj sa
pod koberec
počuješ
raz ešte zabudnem
že tam čupíš
a pošliapem ťa
a teraz žijeme
také časy
ktoré žiaľ
potrebujú aj zbabelcov

Svätuškár

zopnem si ruky
pomodliť sa
a previním sa

Bojazlivý

prihováraš sa iba stenám
o sebe len sám pre seba
predsa sa bojíš
že raz spadne
z tých stien
omietka

Doba

žijeme vek vektorov
ani priamka už nemôže
ísť kam chce
potom ja
človek
prečo sa búriť?

Inokedy

Mám ja doma psa-vlčiaka,
čo sa na mňa vždy načaká.
Keď ma zbadá, zabrechá,
samého ma nenechá.

Veselo si poskočí,
nezmizne mi pred očí.
Otecko však nemá kedy.
Vždy vraví, že inokedy.

Vyčítanka

Padol chrobák
na svoj chrbát,
sám vstať nemôže,
kto mu teraz pomôže?

Nebud' krutý,
pomôž mu ty!

Otázka

Keď chcem lietať,
zažmúrim si oči.
Keď sa chcem vzdialiť,
vstanem a vykročím.
Ale keď chcem byť šťastným,
čo mám robiť?!
Zažmúriť oči?
Alebo vykročiť?

Aký požičaj taký vráť

Kamaráta síce mám,
predsa bývam vždy len sám.

Totíž môjho kamaráta
moja sestra nemá rada.

Ja som tiež tak akurát:
jej priateľku nemám rád.

Idyly

Žiješ vo mne
ako ticho.
Ticho žiješ
vo mne.

Žije v nás sen.
Placho-lichó,
zanovito,
skromne.

V jasných izbách
myšlienok
voľne sa túlal
vietor.

Do slov veršov
a či slôh
zriedkakedy sa
vplietol.

Varianty

1

Zostanem Slovákom
v srdci, v duši...
aj keď ma to dusí.

2

Slovák - to som ja.
Aj keď ma to pochová.

Milosrdne

Každý svoj navštevuje chrám,
pre mnohých je to krčma.
Naše svedomie, Bože, chráň,
a milosrdne muč ma.

Zmena

Bedlivo čuchá do sveta
a povýšenecky konštatuje:
všetko je také ako dosiaľ,
len mier,
ten mierik
začmudili viac
ako predtým.

Laco Klaus

Narodil sa r. 1929, podľa jeho slov v „dodnes milovaných Mlynkoch”. Otec bol dedinským kováčom, matka vychovávala sedem detí, robila okolo domu a v záhrade. Laco navštevoval základnú školu doma, v Mlynkoch. Bola to škola nielen čisto, ale aj veľmi maďarská. Meštianku navštevoval v neďalekom Verešvári. Posledný ročník nestihol dokončiť, lebo prišla vojna. Od r. 1950 študoval v Budapešti v učiteľskom ústave – po slovensky. Diplom učiteľa slovenčiny dostal r. 1953. Do r. 1956 vyučoval slovenčinu v Hollóháze, v rokoch 1957-1962 vo Filkeháze, potom vyučoval v meste Szerencs. Býva s manželkou v Szerencsi a často sníva o svojom prekrásnom rodisku. Občas navštívi rodné Mlynky. Básne písal z hlbkej lásky a vďaky k svojim pracovitým rodičom. Hodnoverne zvečnil niekdajší život mlynských Slovákov z obdobia medzi dvoma svetovými vojnami. Jeho vzácna zbierka básní ilustrovaná rodinnými fotografiami vyšla r. 2001 pod primeraným názvom VĎAKA.

Venovanie

Tieto básne sa zrodili z hlbkej lásky a vďaky k našim drahým rodičom, ktorí s vypätím všetkých svojich síl dreli, namáhali sa, robili všetko možné, zdravie a život obetovali, len aby nás, svojich sedem detí, statočne vychovali. Všetko to, čo pre nás urobili, slovami vyjadriť nemožno. Ale pociť lásky a vďaky má veľkú silu. To on mi viedol pero pri písaní. Venujem teda tieto riadky svetlej pamiatke našich rodičov. A venujem ich aj do pozornosti milého čitateľa, najmä mládeže, aby si vážila svoj pôvod, svojich rodičov, ktorí sa pre nás obetovali. Ich skvelý príklad nás všetkých zaväzuje, aby sme ich napodobňovali, aby aj o nás mohli takto písať nasledujúce generácie.

Autor

Chlebík náš každodenný

Krásne slnko svieti cez okno do izby,
v nej sedím iba sám celučkú hodinu.
Myšlienka zaletí ďaleko do kraja,
kde moja matička list do rúk dostala.

Vzrušená, zvedavá rýchlo ho prevzala.
„Kto mi to napísal?“ seba sa pýtala.
„Či známy, a či syn, alebo dcérenka?
Zo siedmich detičiek či je v ňom spomienka?“

„Moja drahá mamka!“ tak sa list začína,
ona si s radosťou spomenie na syna.
Srdce jej zabúši, duša jej zanôti,
rada by vyskočiť od veľkej radosti.

Syn píše: „Ten krajec, čo v mojej ruke je,
nechutí tak ako ten z našej kuchyne.“
Dávno to už bolo, keď som ja malý bol,
keď z hory dobrého dreva som doniesol.

Keď piecka bzučala, radostne, premilo
a vzadu z komína pekne sa dymilo.
Tehly sčerveneli, piecka sa zohriala,
horúco žiarila zárubňa žeravá.

„No už vyhrabeme pahrebu z ohniska,
nech trošku vychladne táto žiar veľiká.
Cesto už nakyslo jak tučné ovečky,
ponosíme si ho z pitvora do piecky,”

takto nám vravela, a keď to vyriekla,
prv podplamenníky voňavé upiekla.
Už nám slinky tiekli, už sme si chuťkali,
pečivo s cesnakom, masťou sme natreli.

Matka to robila s radosťou, zo srdca:
„Tu máš, synček drahý, ochutnaj, najedz sa!”
Vôňa sa rozľahla, oči sa popásli,
rád to vždy spomínam s pocitom vďačnosti.

Mamka sa tešila, tvár mala bez mračien,
keď videla synov, že jedia ako sen.
Keď sa hlad utíšil, líčka sa sfarbili,
synovia lopatu do rúk si zobrali.

Šesť veľkých okrúhlych chlebíkov sádzali,
aj malý osúštek, by si hlad zahnali.
Ešte bol horúci, keď nám ho vybrala,
na sedem rovnakých kúskov ho krájala.

Omastila nám ich, osolila nám ich,
tak sa postarala o svojich, o hladných.
A chuť preveliká zavládla okolo,
po krátkom lupote osúcha nebolo.

Neskôr zas zvedavo nazrela do pece,
či sa jej to všetko do hnedá upečie.
Po dvore príjemná vôňa sa rozľahla,
mamka sa tešila, chleby sa podaria.

Práca je hotová, prešli dve hodiny,
už psota nepríde do našej rodiny.
Šesť teplých chlebíkov cez dvor sme preniesli,
aby nám v pitvore na stole vychladli.

A anjel pokoja sadol si na náš dom,
biedu sme zahnali voňavým chlebíkom.
Keď sme lační boli, či vo dne, či v noci,
rodičia chlebíkom boli nám k pomoci.

Tu máš krajec chleba, jedz, synku, nehladuj!
Aj ty, môj maličký, len už neoroduj!
A srdcu odľahlo, hneď bolo v poriadku.
Tak si ja spomínam na chlieb aj na matku.

Tisíckrát ďakujem, tisíckrát chválu vzdám,
tisíckrát vypoviem: ja dobrú mamku mám!
Bola drahá, milá, musím to vysloviť,
život, chlieb nám dala, vedela čestne žiť.

Ach, zbohom, myšlienky, čaká ma práce púť,
treba síl nazbierať, treba si oddýchnuť.
Ten matkin chlebiček utkvel mi v pamäti,
nech jej ruky pán Boh každý deň posväťí.

Kvasili sme kapustu

Udalosti z domu, z Pilisszentkeresztu
oživajú; vždy si nájdu k srdcu cestu.
Ako s deťmi všade vždy to tak bývalo:
bez nás sa v rodine máločo udialo!

Keď už bola jeseň, v tých tridsiatych rokoch,
doviezli kapusty, až voz praskal v bokoch.
Už sme sa chystali, že budeme kvasiť,
aby sme si mali v zime čím hlad hasiť.

Sem-tam aj papriku treba do kapusty,
no a hodne soli, od nej vodu pustí.
Aj niekoľko plánok, tie dobrú chuť dajú,
a čo ja viem ešte čo k nej pridávajú.

Potrebné sú k tomu aj kapustné nože,
aj kamene človek potrebovať môže.
No a čistú tunku, do nej dosku krátku...
Všetko prihotoviť pekne po poriadku.

A došiel ten večer, keď sme to začali:
mizerné listy sme zvrchu obtrhali
a kapustné hlavy na dve polovičky
veľkým ostrým nožom pekne rozrezali.

Rodičia nám z každej hlúby vykrojili,
a my sme ich štedro všetky pochrumkali.
A tie vrchné listy zajacom sme dali,
aby sa aj oni s nami radovali.

Už aj lampa horí, dávno bolo vodne
a v našej izbietke roboty je hodne:
nože na struháku z boka na bok chodia,
kapusta sa reže, strúhanky sa množia.

Až vznikla otázka: kto ju šliapať bude?
Šaňo, Gejza, Ferko si myť nohy bude?
Bosými nohami do tanca sa dajme
a slanú vodu z nej štedro vyberajme!

Kvasenie kapusty také bolo vždycky:
do tunky sa kládlo iba pomaličky.
Za misku kapusty, potom trošku soli,
a zas nech tancujú tie čistučké nohy!

Aby tá kapusta ponúkala seba,
vždy aj trošku plánok do nej pridať treba.
A veľká radosť nám znásobila sily,
slávnostný bol ten deň, v ktorý sme kvasili.

Opakovali sme zaplňanie tunky,
jeden rad kapusty, soľ a dve tri plánky.
A kto tú kapustu usilovne šliapal,
biele nohy všetkým na konci ukázal.

Už bolo neskoro, tunka naplnená,
bielučká kapusta do nej nakladená;
ešte dosku na ňu, takto, nech sa páči,
a na dosku kameň, nech ju dobre tlačí.

Tunku sme odtiahli pekne do pitvora,
až ku stene, aby cesta voľná bola.
Bielučkú plachtu sme ešte na ňu dali,
aby sme čistotu všade zachovali.

Keď potom kapusta zas vodu pustila,
mamka ju po troške každý deň vybrala.
Až raz len konečne prišla nám zvestovať:
„Už je ukvasená, poďme ju ochutnať!”

Na tanieri máme kvasenú kapustu,
plnú vitamínov, dobručku, chutnučku.
Chutí nám hockedy aj celkom bez mäsa,
jedlo je hotové, k obedu berme sa!

K Vianociam každý rok sviňu sme zaklali,
na stole kapusty karmínovej mali.
Veľmi dobrá bola, bolo v nej aj mäsa,
„Detičky, dušičky, k večeri majme sa!”

Tak mamka aj otec pekne nás núkali,
keď sme dobre jedli, dobrú vôľu mali.
Aby nám kapusta trvala do jari,
na druhý rok väčšiu tunku sme zohnali.

Keď tunka plná je, niet veľkých starostí,
tá dobrou kapustou všetkých nás pohostí.
Často si spomínam na tunku, kvasenie,
na tie pekné časy zlatistej jesene.

Srdečne ďakujem mamke aj otcovi,
že vždycky sa o nás tak vzorne starali.
Zaplať že im pán Boh, tým našim rodičom,
dobrým zdravím, šťastím, aj dlhým životom!

Hrozná vojna bola

Pamäť z detských časov už ožíva znovu,
udalosti dejín prichádzajú k slovu.
Prehnala sa naším krajom hrozná vojna,
navrch sa tlačí jej pamäť nepokojná.

V štyridsiatom štvrtom a potom aj piatom,
rachot strašnej búrky svet poriadne zmiatol:
vojna zametala celé diely sveta,
kto žil, tomu veru bolo stokrat beda.

Či vojak, či občan, podstúpil si strachu.
Kto nám to prisúdil trpkosť toľkorakú?
Možno to sám pán Boh – ľud bol pomätený,
najmä ten pažravý, vždycky nasýtený.

A už aj chystali zbrane ako hromy,
čo ľahko rúcali kostoly i domy.
Bol to nerozumný v Germánii Hitler,
čo celý svet zajať a podmaniť si chcel.

Svoj národ nemecký napospol oklamal,
sľúbil im heliská, peniazmi podvádzal.
Vycvičil vojakov na stá a tisíce,
vojna hrozná vzbĺkla, výbuchmi hrmoce.

Nevinný ten národ netušil ani v sne,
aký osud dôjde, čo Hitler vyvedie.
Že ten zver lakomý, čo svedomia v ňom niet,
bude chcieť zmordovať, prehltnúť celý svet.

Už v tridsiatomôsmom hrozný zvuk zahrnel,
na vojnu odvelil tisíce lietadiel.
Zbombardoval Poľsko, severné krajiny,
proti ich násiliu nebolo obrany.

Varšava v plameňoch a Krakov zrúcaný,
mestá a dediny posiate bombami.
Plameňom vzbĺkli aj domy a stodoly,
a všade ruiny, a všade mŕtvoly.

„Poľská zem Nemcami rozbitá, zomletá,”
– rozniesli sa chýry široko do sveta.
Utekajú z rodísk Poliaci nevinní,
niekoľkí prišli aj do našej dediny.

Aj sa žalovali: celkom ich rozhnali,
svojich žien a detí miesto nepoznali.
Nárek, žiaľ, ba ani smútok nepomôže,
ach, povedz, prečo nás tresceš, pane Bože?

A zrazu vybuchla tá vojna svetová,
všetko sa to trasie, kde bomba dopadá.
Nemec sa rozťahol, obsadil aj Poľsko,
chrľil zbrane, delá, esesácke vojsko.

Netrvalo dlho, krajinu nám zajal
a svojimi plánmi východ ohrozoval.
Aj sa mu začalo všetko pekne dariť
a nemal poňatia, čo ľud musel zažiť.

Hitler sa pokúšal získať kamarátov,
zamočiť do vojny tisíc aparátov.
Náš Horthy nevedel, kam by sa mal vyhnúť,
kamarátstvom predsa nesmie opovrhnuť!

Potom došlo Nemcov na stá, na tisíce,
vyžierali nás tu, len si pomyslíte!
Maďarských vojakov na front vyhodili,
nech len tam padajú, tak si plánovali.

Poľsko už zvrhnuté a front ďalej išiel,
v Rusku pokračoval vojenský nezmysel.
„Ubrániť sa treba!“ – vydal Stalin heslo.
„Upevnime vojsko!“ – krajinou sa nieslo.

Nebolo to možné, Germán ubil všetko,
čo mu len pred oči a do cesty došlo.
Písali noviny, čo Nemci stvárajú:
detičky do debny a pod ľad dávajú.

Hitler chcel vykántriť koreň slovančiny,
bez všetkých dôvodov, najmensej príčiny.
Celý svet mu treba! A svojim vojakom
sľuboval všetkého, úbohým chudákom.

Išli Nemci, išli, do ruskej krajiny,
všetko tam zajali, mestá i dediny.
Kamarátstvo naše bolo im už treba,
vojakov žiadali a od ľudí chleba.

Zaraz nám očernel ten náš chlebič malý,
lebo aj otruby doňho zamiešali,
ba aj kukuricu a zomleté šúľky...
A začali nám ho deliť na ceduľky.

Nemali sme múky, cukru, ani soli.
Mládenci z dediny už na vojne boli.
Rozniesli sa chýry u nás nahor, nadol,
že v tej vojne sused Paľo Galda padol.

Bolo ich na tisíc, pane Kriste milý,
čo sa z toho pekla nikdy nevrátili.
Pomrzli, pomreli, padli do zajatia...
Hľa, tak sa vo vojne mladí muži tratia.

A tí, čo sa vrátia z tej ďalekej zemi,
prídu okyptení, chorí, zmrzačení.
Syn krajčira Janka trápil sa a stonal,
kým ho dobrý pán Boh k sebe nepovolal.

Dlho nevydržal, pán Boh ho povolal,
smútil a trápil sa, nakoniec dokonal.
„Prečo? Začo? Načo?” človek hlavou krúti.
Do vojny načo ísť, kto nás na to núti?!

Besná vojna zúri, pod Moskvou sa ťahá,
koľko vojakov tam nájde svojho vraha!
Dlhé roky prejdú, nebo, zem sa trasie,
koľko ruských chlapcov padne v tejto skaze!

Stalin vydal heslo: „Rusi v boji tomto
musia sa ubrániť, vydržať na frontoch!
Prerobiť fabriky, vyrábať v nich zbrane,
nech sa všetko podá národu ochrane!”

Nevládal už Nemec veľký ruský nával
a do prvých radov našich chlapcov dával.
Obrovská presila, rachot neskonálny,
silné ruské vojská Nemcov vyhánali.

Hitler vrieskal: vyhrá, bude všade prvý,
kým jeho vojaci cítia kvapku krvi!
Radom zahynuli, o to sa nestaral
a každý boží deň dozadu sa ťahal.

Sedem múk boľavých na Kristovom kríži!
Písali noviny, že vojna sa blíži.
Mráz po chrbte chodí, ťažké vzdychy z hrude,
že tá vojna skoro už tu u nás bude!

V štyridsiatomštvrtom kanóny búchali,
Nemci už tu u nás s Rusmi bojovali.
Hitler nechcel sa vzdať, čudák tvrdohlavý,
s jedným slovom drzo každého odbaví.

Strach a hrôza všade, Bože, kam sa schovať?
Nemci neprestali nazad ustupovať.
Dekungy kopali, tam sa schovávali,
nepriateľ bol silný, strašne sa ho báli.

Aj my do záhrady šli sme dekung kopať,
aby sme sa mali kam pred streľbou schovať.
Dolu do pivnice krumple sme si dali,
za galetu masti do nich zahrabali.

Streľba sa blížila, báli sme sa hrozne.
„Friško, friško dĕti, do bunkera poďme!”
Zavýjali strely ako besné psiská,
výbuchy z kanónov zneli celkom zblízka.

Dole pod záhradou padajú už gule,
strašný hrmot duní, koniec nám tu bude.
Len zriedka sa stalo, že už nestrielali
a tie tiché chvíľky dlhé sa nám zdali.

Raz sa ozval tatko: „Chlapci, aj ti, mami,
uťekajte za mňu!” a vyskočil z jamy.
„Friško poďme z bunkra, tam sa už bit ňedá,
kebi zme ostali, bolo bi nám beda!”

A tak v našej izbe znovu sme sa zišli.
„Uťišil sa hurhaj!” prebehlo nám v mysli...
A v tom výbuch, streľba, guliek metelice!
Aj susedia vbehli s nami do pivnice.

Od Majničov zaťko Koloman bol s nami,
práve prišiel domov z vojny utýraný...
Keď strely na streche započali skučať,
aj naša komora začala sa rúcať.

Panebože sladký, čo len máme robiť?
Nedajme sa tejto hroznej vojne pobiť!
Preč z tejto pekelnej, strašnej hrmavice
niekam do silnejšej z kameňa pivnice!

Tetka Irma naša pivnicu tam mali,
už z celej ulice v nej sa ukrývali.
Prišli sme k pivnici, otvorili dvere,
hoc ich bolo mnoho, prijali nás k sebe.

Kanónové strely opäť strechy bijú,
rúcajú ich na nás, robia patáliu.
Odrazu sa všetky peklá utišili
a na náš strach len sa dvere otvorili:

„Uchodíte býstro v sosédnoje seló!”
Veľký boj tu bude, tu by vás pobilo,
tak nám povedali, preč nás posielali,
aby sme na Santov rýchlo utekali.

Kravička v maštali bez krmy a sena,
ostala napospas vojny opustená.
Cesta bola plná, ľudia utekali,
smutno sme domovy svoje opúšťali.

Pozreli sme nazad na náš domček malý,
z oboch očí všetkým slzy cupotali.
Zbohom, milý domček, aj pekná záhrada!
Bože môj, kedy vás moje oko zbadá?!

Do Santova sme sa všetci ponáhľali,
z diaľavy kaťuše občas zaštekali,
chrľili série spoza horských vencov,
strašili zmučených, zmordovaných Nemcov.

Nemeckí vojaci – už dávno nie pyšní,
pred ruským vojakom odzbrojení išli
ku jarku po svoju olovenú guľku...
Prosili nás s plačom: „Berte tú ceduľku!”

„Pošlite ženičke, deťom tento odkaz,
že sa viac už domov nebudem môcť dostať.”
Smutné to minúty, kto len za to môže,
že sa svet ocitol opäť v takej hrôze?!

Na Santov sme došli, kde nás pekne vítal
naš dôverný známy pán Csabafy Michal:
„Ach, vitajte u nás, naši dobrí ľudé,
tu máte izbétku, dobre vám v nej bude!”

Brat Gejza sa uňho obuvníctvo učil,
za tri dlhé roky všetko radom robil.
Mládenec bol driečny, tak sa usiloval,
aby v hlave múdrosť, v rukách remeslo mal.

Čas vojny sa vliekol. Raz sa rozchýrilo,
že to peklo u nás už sa utišilo.
Aj sme sa od gazdu do Mlynkov pobrali,
za izbu, za stravu pekne ďakovali.

Túžba po domove bola neskonalá,
mamku, otca, deti domov nás len hnala.
Zrazu sme videli, čo nás doma víta:
tá naša dedinka celá bola zbitá.

Tá naša dedinka veľmi smutná bola,
čo chodník, ulica, to samá mŕtvola.
Okná vytrhané, krv na bielej stene,
domy vyhorené, všetko znivočené.

Vojaci ležali po cestách, po jarkoch
a ukrutné rany po mŕtvych vojakoch.
Nemci, Ukrajinci ležia tu v pokoji,
pohreb veľký bude po tom tvrdom boji.

Cesta cez mŕtvoľy aj mrciny koňov,
šťa krížová cesta, dovedla nás domov.
Strecha porúcaná, dvere vylámané,
celý grunt zničený, okná vytrepané.

„Ach, ježišmárija!” náhle mamka zvolá,
aj maštaľ je prázdna, kde kravička bola.
Veľký žiaľ sme mali a vzdychy sa niesli,
v tej bezradnej chvíli aj ruky nám klesli.

Otecko nás tešil: „Chlapci, ňebójte sa!
Hladom ňezemreme, máme ruki predsa!”
Vzápätí po doske na pivnici siahol,
a vybral galetku masti spod zemiakov.

Krumpel bolo hodne, ba aj masť sme mali,
najedlí sme sa a do práce sa dali.
Chlopká už kladivo opäť po nákově,
viera v lepšie časy zuní v každom slove.

Nosili nám zrno za našu robotu,
takú sme pýtali za všetko výplatu.
Aj kukurice nám hodne nanosili,
my sme ako páni celkom dobre žili.

Krmníky sú prázdne, čudné na to zvykať,
aspoň jedno prasa by v ňom malo kvíkať!
Šaňo vzal baganče, že vraj opýta sa,
či mu tam, vo svete, dajú za ne prasa.

Z Pešti som šiel vlakom, ľudí bolo málo,
po tej hroznej vojne takmer všetko stálo,
išli sme pomaly na rumunský chotár,
dve noce a dva dni sa vlak s nami motal.

Mezőhegyes, Sarkad, v tom okolí teda,
tam sme vandrovali, tam nebola bieda.
Núkal som baganče, nech sa mi už minú,
len malé prasiatko, nechcem veľkú sviňu!

Podarilo sa mi, sme sa pojednali,
a prasa od cecka do vreca sme dali.
Zaviazal som vrece a hodil na plece,
mal som ja radosti, dupkalo mi srdce!

Sedím zas vo vlaku, srdiečko mi jasá,
nesiem sebou vrece, a vo vreci prasa.
Vo tme môjho vreca občas zagrofká si:
„Kam teraz ideme?“ spytuje sa asi.

Cestujeme domov, dostaneš dobrotu,
navarených krumplí, na raňajky šrotu.
A už keď sme prišli ku hlavnému mestu,
povedali ľudia, že mi prasa vezmú.

Musel som rozmýšľať, ako prasa schovať,
nedovolím, nie ja, prasa zrekvirovať!
Šup vreco pod kabát, prasa som pohladkal:
„Buď ticho, prosím ťa!“ – tak som mu povedal.

A už som sa blížil k bráne na Keleti,
prasiatko umlčlo, jak sme sa dohodli.
Strážcovia strážili aj sprava, aj zľava
a všetko chmatkali, čo ruka dočiahla.

Šťastie som mal veľké, prasiatko čušalo,
mal som podozrenie, že mi rozumelo.
Prešli sme šťastlivo, veru mi odľahlo,
na električke mi bolo už veselo.

Prišli sme až domov, bol to pocit milý,
otecko a mamka sa nám potešili.
Ej, bolo v tých chvíľach veselosti hojne,
bieda už nebude, aj keď sme po vojne!

Prasiatko v krmníku dobre sa cítilo,
dali sme mu všetko, čo mu len chutilo.
Mal som úctu veľkú, za príklad ma dali,
že som bol šikovný, aj ma potľapkali.

Takto sme po troške boli už v poriadku,
rozhodli sme sa, že opravíme chatku.
Lenže nám chýbali hrady aj škridlice,
steny dorýpané a okná vybité.

Aj dlážka je planá, aj dvere mizerné,
namiesto nich nové kdeže len nájdeme?
Dobre sme pozreli, čo na ten dom treba,
nakupovať, Šanko, pošleme zas teba!

Aj som sa pobral a odišiel na Kaláz,
iste tam dostanem niečo aj tentoraz.
Tehlu a škridlicu čoskoro kúpil som,
už len sa pojednať s nejakým furmanom.

Našiel som furmana, všetko som vyplatil,
aj som s ním môj tovar hneď na voz naložil
a poďme do Mlynkov, rovno k nám do dvora,
tovar sme zložili, furmanka hotová.

Od piecok pálené vápno sme vozili,
spoza Hrankov z jarku štrk sme si nosili.
Už sme si aj plány majstrovské skladali,
murár Gusto Grentek rady mi dávali.

Z Dedinskej hory nám dve hrady doviezli,
ja sám som ich kresal rovnučko do šnúry.
Veľká to robota, čo tu čaká na nás,
pán Boh nám pomáhaj a oroduj za nás!

Počasie besnelo, veru som prechladol.
Dostal som angínu – viac som nič nezhltol.
Len ma to bolelo, choroba prekliata,
krstná mať rýchlo ma k lekárovi vzala.

V budínskom špitáli pekne ma prijali,
bielu posteľ, paplón, perinu mi dali.
Mandle mi vybrali, nie je to príjemné,
človek kúsok jedla prehltnúť nemôže.

O tri dni už celkom dobrú vôľu som mal,
ležať mi nedalo, domov som sa pobral.
A tá veľká práca len na mňa čakala,
bude tu roboty bez konca, bez kraja!

Bratříček, náš Ferko, tiež už na mňa čakal,
robotu horela, keď pracovať začal.
Dvaja sme sa na tú prácu prichystali
a nové hrady sme pekne podvliekali.

Strop sme znovu pevne klincami pribili,
na povalu hodne blata nanosili,
potom sme ju celú pekne vymazali
a roboty ďalšie už pred nami stáli.

Strecha sa „na šupák” pekne upravila,
veď to pre nás bude, tak nech to vyzerá!
Plány sa darili, aj keď boli smelé,
spravili sme okná, objednali dvere.

Zamurovať pekne, rovnučko, od oka
okná, dvere, potom nech príde sobota!
A za ňou neďeľa, oddychová, nežná,
prosiť pána Boha, nech nám prácu žehná.

Už v pondelok ráno rýpali sme stenu,
budeme mať izbu pekne vynovenú;
namiešali malty, fandlou nahádzali,
potom hoblom steny pekne narovnali.

Steny sme omietli, aj nás pochválili,
do ďalšej práce nám vôle narobili.
Všetky boli rovné, pekne vyhladkané,
aj majstrom Grentekom povychvaľované.

Ešte dlážku zložiť, pekne poštimovať,
napustiť jak treba, fugy pozalievat'.
Éj, veru od práce občas v očiach štípe!
Posadali sme si trošku na násype.

Aj ten veľmi starý, treba ho opraviť,
otecko, mamička, musíme to spraviť.
Kresané kamene treba na kraj poklásať,
vyplniť tehľami a pekne zarovnať.

Aj sa nám darilo v rukách všetko radom,
ešte sa nám spredu treba pozrieť na dom.
Omietnuť odspodu múry silnou maltou,
namiešať cementu, nestačí len blato!

Na meter vysoko sme to „oplúskali”,
kolom-dookola aj vycifrovali.
„Pekné je to všetko tak zvonku jak v byte,
po tolkej robote už si oddýchnite!”

Ešte sme omietli zvonku aj komoru
a len sme hľadali vždy ďalšiu robotu.
Aj sme vždycky našli, hodne sme jej mali,
jak doma, tak v poli vždy sme robievali.

Požehnal nám pán Boh, aj rosy dal z neba,
bolo masti, múky, aj dobrého chleba.
Deviateho mája okolo obeda
zahučali zvony – vojna sa skončila!

Bolo to už dávno, čo som tu popísal,
vojnu svojim deťom nerád som spomínal.
Hrozná vojna bola, búrka strašných rokov!
Bože, daj na svete všetkým ľuďom pokoj!

Mamke dobré zdravie, aj veselý život,
mnoho pekných vnukov a čím menej clivôt.
Dobrym ľuďom do srdc pokoj, lásku hojnú!
Všemohúci Bože, nedopusť viac vojnu!

Alexander Kormoš

Narodil sa r. 1941 v pilišskom Santove. Po maturite v budapeštianskom slovenskom učiteľskom ústave získal diplom stredoškolského profesora slovenčiny a ruštiny na univerzite ELTE. Pracoval v aparáte Zväzu demokratických Slovákov v Maďarsku, v redakcii Ludových novín, v budapeštianskej a békešcabianskej slovenskej škole. Dlhé roky bol redaktorom Vydavateľstva učebníc (Tankönyvkiadó) a Vydavateľstva Etnikum.

Básnik a prekladateľ patriaci do predvoja slovenskej literatúry v Maďarsku je spoluautorom antológií vydaných vo vydavateľstve Tankönyvkiadó v Budapešti Výhonky (1978), Fialôčka, fiala (1980) a Chodníky (1984), respektíve autorom samostatných zbierok Polyfónia I (Tankönyvkiadó, 1981), Polyfónia II (Tankönyvkiadó, 1986) a Plamene jazyka (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1986), Ohnivá kytica (ZSSUM, Budapešť 1991), Okrídľovanie kosou (SOS, NTK, BP 1995), Aforizmy. Publikácia SOS. (VE, NTK, BP 1977), Rozdúchať stlmený plameň. Sonety. Publikácia CSS a ZSSUM. (V. Croatica, BP 2003). Polyfónia II disponuje podobnou štruktúrou a misijnou funkciou ako jeho prvá knižka, v ktorej harmonicky zaznievajú štyri rôzne, ale rovnocenné hlasy (slovenské a maďarské pôvodné básne,

respektíve preklady zo slovenskej a maďarskej poézie). Od r. 1973 píšuci a publikujúci básnik hneď od počiatku sa snaží o uskutočnenie symetrického bilingvizmu. Jeho dvojjazyčnosť je práve taká prirodzená ako vedomé prijatie úlohy sprostredkovateľa hodnôt dvoch literatúr. Jav bilingvizmu a bikultúry sa nezhoduje s nijakou formou ani stupňom asimilácie. Naopak: osvojenie si reči a kultúry menšiny a väčšiny je jedinou schodnou cestou z hľadiska zachovania národnostného bytia. Znalosť slovenskej reči a kultúry slúži zachovaniu národnostnej identity, znalosť maďarskej reči a kultúry slúži integrácii vo väčšinovej spoločnosti a tlmočenie literárnych hodnôt je zase povolané slúžiť špeciálnej úlohe národnosti, jej funkcii mosta.

Pilíšski Slováci

Pilíšski Slováci veselo spievali,
 spev sa im ozýval po celom chotári.
 /: Aj ďaleko za chotárom,
 známi sú vo svete po speve prekrásnom. :/

Pilíšski Slováci na horách plakali,
 chceli si zaspievať, ale im nedali.
 /: Vstaňte smelo, paholáci,
 neplačte, spievajte, pilíšski Slováci. :/

Pilíšski Slováci pokoja nemali,
 praskali nebesia, skaly sa pukali.
 /: Bráňme, ratujme si právo,
 aby sme nežili na svete nadarmo. :/

Keď si zaspievame v Pilíšskej doline,
 veru nás počujú na Veľkej rovine.
 /: Spievaj, veselo si spievaj,
 postav sa medzi nás, kamarát, nemeškaj. :/

Pilíšski Slováci na márach ležali,
 ale sa za živa pochovať nedali.
 /: Spievaj, veselo si spievaj,
 postav sa medzi nás, kamarát, nemeškaj. :/

(Santov 17. jún 2007)

Porozumenie

Motto:
 Majiteľ Zeme je Stvoriteľ sveta
 a on ju dá tomu, komu chce.

Kto druhému jamu kope,
 sebe kope hrob,
 kto susedom domy rúca,
 zavalí ho strop.

Nespratník to nerozumie,
 kým to pochopí,
 môže sa stať, že sa stratí
 z mapy Európy.

V spolupráci spolužiť je
veľké umenie,
povinné je obojstranné
porozumenie.

(Santov 12. jún 2008)

Na dvoch brehoch barikády

Motto:

„...aby ste boli soľou, ktorá sa nesype do oka, ani do rany,
ale ktorou sa solia vybrané jedlá strednej Európy,
je vašou povinnosťou, aj vašim zmyslom.”
(Vladimír Mináč)

Nepotrebujeme mosty,
ak nás spoja rieky samy,
ak nás spoja drahé kosti
našich predkov oplakaných.

Letí pieseň okrídlená,
nezaviazne v zašlých vinách,
letí pieseň, páru nemá
v podkarpatských domovinách.

Nepotrebujeme mosty,
múdri Dunaj všetko zriadi,
buďme hostia našich hostí
na dvoch brehoch barikády.

Letí pieseň okrídlená,
nezaviazne v zašlých vinách,
letí pieseň, páru nemá
v podkarpatských domovinách.

(Santov 1989)

Za Boha a národ

Otče náš milostivý,
požehnaj nás pevnou vierou,
aby sme boli vernými služobníkmi
Tvojej svätej vôle.

Bože, daj nám dobré zdravie,
aby sme boli smelými bojovníkmi
Tvojej svätej pravdy.

Bože, daj nám toľko múdrosti,
aby sme dokázali správne myslieť,
hovoriť a činiť, ako
Tvoji verní služobníci
a smelí bojovníci.

Otče náš všemohúci, posilni nás
Tvojím svätým Duchom,
aby sme víťazne vstúpili
do Tvojho večného
kráľovstva nebeského.

*

Nie preto si nám daroval
materinský jazyk,
aby nám ho Satan
vytrhol z úst.

Nie preto si nám daroval
rodnú zem,
aby nám ju Satan
vytiahol spod nôh.

(Santov 1990)

Materské znamenie

Vytrhnutým jazykom
ďaleko nedovidiš,
veľa sa nedopočuješ.

Vytrhnutým jazykom
veľdielo nenapíšeš,
chýru sa nedožiješ.

Vytrhnutým jazykom
veľa sa nenarečníš,
nenarecituješ.

Vytrhnutým jazykom
darmo sa spytuješ rýb,
ako treba plávať

s poviazanými údmi,
s náhrobným kameňom
na krku.

(Santov 1988)

Strom života

Strom života živia
dva hlavné korene,
ktoré sú pre život
človeka stvorené.

Ten prvý je viera
v Boha-Stvoriteľa,
viera v Pána Krista,
nášho Spasiteľa.

Ten druhý je vernosť
domovine, reči,
presvedčme ho srdcom,
komu sa to prieči.

Bez toho prvého sme
duševne mŕtvi:
márne sú obety,
márne sú žertvy.

Bez toho druhého sme
duševne chorí:
Všetko nás domrzá,
všetko nás bolí.

Lež ak sú obidva
živé i zdravé,
naše skutky budú
takisto pravé.

Ak nám vzplanie v srdci
Kristova veleba,
strom nášho života
zamieri do neba.

(Santov 16. január 2008)

Brnkot gitary

Každý ma opustil
na staré kolená,
jedine gitara
pre mňa je stvorená.

Doposiaľ ma živil
materinský jazyk,
ktorý nedovolil
dušu moju skaziť.

Teraz brnkám struny
zodratej gitary,
keď sa rodnou rečou
užiť nedarí.

Čo sa ani básňou
nedá už vyjadriť,
to dokáže hudba:
piesňou sa pomodliť.

Smútok, strach i tieseň
zdolať sa podarí
jedine brnkotom
zodratej gitary.

(Santov 9. apríl 2008)

V podpilíšskom hájku

(Spieva sa na nápev ľudovej piesne Láska, Bože, láska)

V podpilíšskom hájku
studienka si spieva,
do nášho potôčka
sviežu nádej vlieva.

V podpilíšskom hájku
bystrá voda tečie,
blýskajú sa vlnky
ako ostré meče.

Bystrá voda tečie,
v tichom, pustom poli,
plače biela skala,
že ju srdce bolí.

Biela skala, neplač,
ešte nie sme zbití,
veď si pomôžeme
v tomto klamnom bytí.

Ešte nie sme zbití,
ani nebudeme,
veď sme verné deti
našej rodnej zeme.

Veď sme verné deti
našej drahej matky,
kto si chráni svoje,
nech má život sladký.

V podpilíšskom hájku
studienka si spieva,
do nášho potôčka
sviežu nádej vlieva.

(Santov 1985)

Svadba v Píliši

Zďaleka modrý,
zblízka zelený,
tisíckrát ospievaný,
povestný,
májový Píliš!

Pramene života,
studienky nádeje,
bystriny viery
stáročia žblnkocú
v lákavej zeleni
spevavých lesov
na твоjich
skalnatých svahoch.

Ó, ty tisíci raz omladnutá,
chodníkmi lásky popretkávaná,
premilená hora,
ty rozkošná kolíska našich rajských,
búrkami ubíjaných túžob!

Znova si odetá
do svojho májového kroja,
ako mladá nevesta,
parádne vyzdobená,
od vekov zasnúbená
s naším rodným krajom,
s tým naším tvrdým
osudom!

Tvojou večnou krásou
opojení, s radostným
spevom a tancom
pôjdeme
na tvoju kvetnatú,
slnečnú svadbu!

(Santov 1991)

Zatmenie Slnka

Pozdravujem ťa, Rovina,
škovránok Pilišských vrchov,
ktorý na teba spomína
umytý dažďovou sprchou,

ohriatu lúčami Slnka;
stadial, kde spievajú lesy,
v doline potôčik žblnká,
vzývam ťa, Rovina, kde si?

V duši ma voľačo desí:
uteká splašená srnka,
akoby zatmenie Slnka...

Biely deň zablúdil kdesi,
zatíchol škovran znevrady,
žiaru však nikdy nezradí.

Jazyk

Sotva som otvoril na nebo oči,
už som mal v ústach slovenský jazyk.
Keď som sa začal po Zemi plaziť,
ešte som nevedel, prečo sa točí.

Poznal som dvor a poznal som pažiť,
od nových vecí som nedostal z očí;
poznal som tajomstvá dedinských nocí,
začal som prísne po kráse bažiť.

Po kráse pravdy, po pravde krásy,
smrť sa mi hrozí od mala za to,
zo žíl mi stáča, vymáha zlato.

Jednako strastne obchádzam frázy,
poslúcham pravdu slovenskej reči,
ktorá ma chráni, živí a lieči.

Topoľ

V prekrásnom pilišskom údolí
vyrástol bujarý topoľ.
Z vápenných pecí sa kúdlí
na listy sadá mu popol.

Raz ho však vyťali, spálili,
vykvitla žeravá ruža;
získali chlebiček spanilý:
bielunké vápno jak duša.

V húštinách čistili dúbavy,
pálili krpaté chrastie,
všetko, čo zbytočne rastie.

Ale ten topoľ keď rúbali,
želajúc väčší kus chleba,
stratili z modrosti neba.

Brehy a mosty

Ovenčenú slovenčinu
vencom slova, činu
pevne miluj ako milú
matku-domovinu.

Dušu, reč a pieseň rodnú
vliala do nás matka,
krajec práva štedro dáva
domovina sladká.

Navzájom si uznávajme
domoviny, reči,
presvedčme ho slovom, činom,
komu sa to prieči.

Nech nás spojí v pravom boji
práca všemohúca:
družba tvorcov budúcnosti
dejinami skrúca.

Pozdrav mame

(K 8. marcu, k jej narodeninám)

Otec náš bol vápenárom zo Santova,
mať – sirota zo susedných Mlynkov.
Osem detí vychovala chorá vdova,
dvoje dcérok a šestero synkov.

V jej záhrade bujné pokolenie rastie:
dvanásť vnúčat, jedno pravnúča má.
Želáme Ti všetci dobré zdravie, šťastie,
sedemdesiatdeväťročná mama!

Najstarší brat písal z druhej strany Zeme:
„Čo vám chýba, to my všetko máme,
čo máte vy, to my postrádame.”

Bratia, sestry, snáď sa toho dožijeme:
vy zďaleka tiež budete s nami
na oslavách stopäťročnej Mamy.

(1983)

Otvoriť cestu

Obchodiť naše rodné polia,
znova objaviť všetky končiny,
zahojiť rany, čo nás bolia,
pokračovať, kde iní skončili.

Naplňať ďalej naše sýpky,
bedlivo zbierať skromnú úrodu,
nepozerať sa naň tak z výšky,
otvoriť širšiu cestu k národu.

Rozrobiť úhorové plochy,
pripraviť pôdu väčšej úrode,
s nádejou hľadať pokrok v národe.

Prideliť takým z našej trochy,
ktorí nemajú z plodov skoro nič;
všetko na svoje miesto položiť.

(Santov 1990)

Pod Pilíšom studienka

(Balada)

Jaj,
pod Pilíšom studienka
a v nej bystrá vodienska.
Moja milá narieka,
vraj
nebude viac moja.

Ej,
čože je to, mamenka,
že ma bolí hlavenka?
Neplač, milá dcérenka,
veď
vráti sa ti z boja.

Tam
pod Pilíšom tichý dom,
moja milá čaká v ňom.
Čakalas' ma, prišiel som,
Pán
Boh daj, milá moja!

Ej,
vitaj doma, milý môj,
kde sa podel koník tvoj?
Tu je, milá, koník môj,
veď
na ňom idem z boja!

Ach,
beda tebe, milý môj,
musel to byť krutý boj.
Aj ty, aj ten koník tvoj,
veď
vy ste mŕtvi oba!

Už
vyschla naša studienka,
vytiekla z nej vodienska.
Moja milá narieka
vraj
nebude viac moja!

(Santov 1990)

Poznámka:
STUDIENKA je ľudový spevácky zbor,
ktorý vo svojej rodnej obci r. 1980 založil,
do r. 1990 viedol a na gitare sprevádzal
autor tejto ním zhudobnenej básne.

Prísľuby

Lásky a času tu
nikdy nie je dosť,
smrť nám nedovolí
zabúdať budúcnosť.
Zabúdať budúcnosť,
prísľuby Ježiša,
nad nami bez nich len
ničota veží sa.
Bez nich je človek len
stratená sirota
v kozmickej samote,
márnosti života.

(Santov 10. február 2007)

Zadostučinenie

Stratený raj, to je
popieranie Boha,
vylúpnuté oči,
odseknutá noha.
Stratený raj, to je
stratená mladosť,
stratené zdravie,
stratená radosť.
Za tie naše straty,
útrapy a strachy,
jedine Pán Boh nám
učinil zadosť.

(Santov 10. február 2007)

Poslúchať

To nie básnik tvorí,
keď rýmy stružliká,
lež tá jeho báseň
vytvára básnika.
Každá jedna báseň
je nové poznanie,

poslúchať znamená
správať sa podľa nej.
Veď sama tá báseň,
ba i jej predloha,
všetko, čo je dobré,
pochádza od Boha.

(Santov 10. február 2007)

Do pekla s modlami!

Motto:

Pohania sa rozhnevali, ale prišiel tvoj hnev a čas súdiť mŕtvych,
dať odplatu svojim služobníkom, prorokom, svätým a tým,
čo sa boja tvojho mena, malým i veľkým, a zničiť tých, čo ničia zem.
(Zjavenie Jána 11:18)

Modliari sveta, traste sa!
Zrútia sa na vás nebesia!
Zem sa prepadne pod vami!
Do pekla s vašimi modlami!
Obrovské majetky
zháňate, kým
žobráci nemajú
na gate!
Po sláve, slasti
túžite,
za groš i čerta
slúžite!
Hýrivo žeriete,
slopete,
množíte nevinné
obete!
Tá vaša modla
zo zlata
zrúti sa z výšky
do blata!
Modliari sveta, traste sa!
Zrútia sa na vás nebesia!
Zem sa prepadne pod vami!
Do pekla s vašimi modlami!

(Santov 13. november 2007)

Jeseň

ľahké a ťažké vozidlá
po ceste naprázdno letiacich nocí
súťažia s prebdeným časom

smelé a bázlivé myšlienky hrnú sa
korunami stromoradií
oprchujúcej nádeje

vzrušene čítaš pestré listy
a kým sa prehŕňaš medzi spomienkami
suchorí odkaz leta

Dvojica dvojíc

Človek je vlastne čarovná dvojica,
spojený život ženy a muža.

Človek je rodič, potomok rodiča,
zjarmená krv a slobodná duša.

Človek je Nemaďar alebo Maďar,
Človek je ľudstvo – černochoč či beloch,
ktorý sa v zrkadle prírody zbadal,
sotva sa zjavil na večných brehoch.

Človek to spoznal, veď nie je opica,
v osudnom hniezde jadrových hromov
máme len jeden jediný domov.

Človek a domov je divná dvojica,
splynuté bytie hmoty a ducha,
odkedy srdce na Zemi búcha.

Trojica trojíc

Z hlboka korenia
tri divy stvorenia,
prekrásne tri rody
zázračnej prírody.

Tajomstvo počatia,
studnica dojčťa,
pramenná praruža,
rozvitá pre muža.

Koruna stvorenia
z božského koreňa,
polotvor bez ženy,
s ňou celok vznešený.

Hviezdnatý kvet očí,
slnečný plod noci,
zušľachtená ruža,
spln ženy a muža.

Z hlboka korenia
tri divy stvorenia,
prekrásne tri rody
čarovnej prírody.

Koniec zimy

Jar a zima súťažili,
zmerali si svoje sily.
Praskli zime v boku žily,
lúče slnka zvíťazili.

Zlomila sa sila chladu,
už je koniec mrazu, ľadu.
Dost' ich bolo, nabok s nimi!
Blíži sa jar, koniec zimy!

Zatancoval južný vietor,
rozteplil sa celý priestor.
Sneh sa topí, potok žblnká,
spieva jarnú pieseň slnka.

Vtáčí chór sa pridala k nemu,
zobudil i riečku nemú.
Lúče slnka potichúčky
zobúdzajú jarné púčiky.

Sady, lesy v chóre hučia,
každé srdce rozozvučia.
Radujú sa mladí, starí:
dožili sa novej jari!

(Santov 17. február 2006)

Zahučali hory

Zahučali hory,
zahučali lese:
/: Kdeže sa podeli, kdeže sa podeli
naše mladé čase? :/

Čase, mladé čase,
nezažili krásy.
/: Ani naše letá, ani naše letá,
nezažili sveta. :/

Čase, mladé čase,
tak som vás utratil,
/: jak keď bych bol kameň, jak keď bych bol kameň
do Dunaja hodil. :/

Ešče sa ten kameň
ve vode obráti,
/: ale moją mladosť, ale moją mladosť
nikdaj sa nevráti. :/

Keď sa chléb vypošchá,
lahúčko sa vráti.
/: Keď sa dieťa vydá, keď sa dieťa vydá,
nikdaj sa nevráti. :/

Keď sa chlapec žení,
jak keď bych sa topil,
/: jak keď bych sa na svet, jak keď bych sa na svet
nikdaj nebol zrodil. :/

Už sme tú lavičku
na poly zlámali,
/: čo sme s mojím milým, čo sme s mojím milým
na nej sedávali. :/

Už sú z téj lavičky
štyri polovičky,
/: čo na nej sedali, čo na nej sedali
sivé holubičky. :/

Alexandrovi Zderkovi

(Verše rodákovi zo Šarišápu,
ktorý ich už nikdy neprečíta)

Tá posledná zima s krutým mrazom
na Silvestra ťa na smrť utýrala,
nemilosrdne ťa zrazila na zem,
vycerenými klincami ti rakvu pribýjala.

Hoci si večne jaré srdce mal,
nedožilo sa novej jari,
hoci si veľa plodných rokov mal,
nebol si nikdy starý.

Ešte si mohol pracovať s nami
aspoň dvadsaťpäť činných rokov,
keby tvoj život neboli žrali
pažravci s chuťou vlkolakov.

Bdieme nad tvojou pamiatkou drahou,
stokrát cennejšou než podlé životy
tvojich krutých anonymných vrahov.

Nesieme v česti tvoje meno,
tvoj duchovný odkaz – naše veno,
večne verný tebe, tvoje siroty.

(Santov 12. január 1996)

Písmo bez písma

Motto:

Nemé slová, čiže slovenská národnosť bez slovenského jazyka,
avšak s početnými jalovými inštitúciami,
keďže zradcovia potrebujú mať pracovisko a vláda potrebuje
politiku výkladovej skrine,
kdežto národnosť by potrebovala slovenské školy.

Vzal som si do ruky pero,
hárok-dva bieleho papiera,
mienil som s plamennou vierou
prebásniť celý svet do biela.

Aby bol celý svet čistý,
bielunký, bez škvrny, bez hriechu.
Bol som však zároveň istý:
dal som si úlohu priveľkú.

Počujte, čo sa mi stalo:
Túžená myšlienka neprišla,
papier som ponechal bez písma.

Spravil som to čo sa dalo,
hárok som zachoval prázdny,
čistunký, bielunký, krásny.

(Santov 1. júl 2006)

Chlieb náš každodenný

Ten, komu najatí čerti zobrali
aj poslednú možnosť sebaobrany,
darmo si počíta nespočetné rany,
keď mu pasce kladú služobníci strany.

Nedajú mu zomrieť, ani žiť v pokoji,
namiesto chleba mu vnucujú okovy.
Olúpili ho aj o právo na prácu,
splnili vražedné pokyny z palácu.

Srdce mu krváca, duša mu plače,
zabili slobodu slova a tlačé.
Zástupy zradcov pľujú mu do tváre,
zákerne rúcajú posledné oltáre.

Za tie vytúžené judášske mince
kladivom bijú mu do čela klince.
Čertovské zásluhy takto si získajú,
ochotne tancujú, ako im pískajú.

(Santov 26. február 1999)

Básnik

Za dobré skutky
nečakaj dobré,
otrhaný básnik
zmoknutý žobre.

Žobroní o dobro,
varujúc sa zla,
stránia sa ho ani
prašivého psa.

Všetko je aj naše,
to čo je tvoje,
ale čo je naše,
nebude tvoje.

Také sú pravidlá
terajších mravov,
pošlú ťa do pekla
s morálkou pravou.

Ale raz aj na nich
príde veľký krach,
kriesiť budú pravdu
pochovanú v prach.

(Santov 29. február 2005)

Prah smrti

Sú ľudia, ktorých strach
neškrtí,
keď majú prekročiť
prah smrti.

Prežili zlé časy
tiesnivé,
päť rokov z obdobia
penzie.

Radosť im nevidíš
na tvári,
život im sto vecí
otrávi.

Vedia však, nežili
nadarmo,
cestovať môžu už
zadarmo.

Cesta je pred nimi
storaká,
trebárs ich nikde nik
nečaká.

Čaká ich spustnutá
záhrada,
v ktorej ich ani pes
nehľadá.

Sú ľudia, ktorých strach
neškrtí,
keď majú prekročiť
prah smrti.

(Santov 10. apríl 2006)

Barbarizmus

Zákerne prišla staroba,
ako smrčka s krvavou kosou,
hrkotajúcou kostrou a
zubatou lebkou.

Vedeli sme, že raz príde,
veď sme sa celý život
chystali na ňu
s najlepším svedomím.

Ale niekto nás drasticky
olúpil o všetko dobré,
čo sme v živote
vytvoriť dokázali.

A to práve vtedy,
keď sme mohli už
pokojne, pokorne opustiť
krvavé bojiská života.

Nieкто nás nemilosrdne
olúpil o zaslúžený odpočinok.
Nebol to náhodou ten,
kto nás olúpil aj o našu mladosť?

(Santov 25. máj 2007)

Najdrahší dar

1.

Vyletela hviezda
z nebeského hniezda,
po oblohe pláva
trblietavá sláva.

Refr.:

/: V požehnanej krásnej noci
zaiskrili krásne oči,
natešené krásne tváre
zajasali v krásnej žiare. :/

2.

Nebola to hviezda
z nebeského hniezda,
lež to bola matka
novorodeniátka.

Refr.

3.

Nebola to hviezda
z nebeského hniezda,
lež to bolo dieťa,
premilené kvieťa.

Refr.

4.

Pozdravujme všetci,
hriešnici aj svätci,
milé Božie dieťa,
Spasiteľa sveta.

Refr.

Večne budeš živý

Sprvu bolo Slovo, a
potom prišiel Ježiš,
Slovo Božie,
v ľudskom tele prišiel, a
z hrobu živý vzišiel.

Obetuj i život svoj
za Božieho syna,
Spasiteľa,
môžu ťa i mučiť, veď
pomsta by to chcela.

Sprvu bolo slovo, a
potom prišiel človek
s menom Sloven,
slovenčina, rodná reč,
kráľovna kráľovien.

Obetuj i život svoj
za slovenský jazyk,
poklad živý,
možno stokrát zomrieš, no
večne budeš živý.

(Santov 19. marec 2005)

Deň pred hodami

Zlatá koruna úsvitu sa slávnostne kotúľa hore chrbticou Dlhého vrchu. Svieži horský vetrík záhadne šelestí v sýtej júnovej zeleni santovských záhrad. Píše sa rok 1990.

U horných susedov už od pol piatej veselo pokrikujú okolo dvojmetrákového brava, visiaceho na zabíjačkovej šibenici. Ktovie, prečo v taký nezvyčajný čas zakáľajú? Či sa im minulo krmivo, a či sa chystajú na svadbu? Zabíjačku odbavujú u nás obyčajne v zimných mesiacoch. Síce ich dvojičky sú práve v plnom rozkvetu, ale ľudia tak vedľa, že sa z nich ešte ani jedna neponáhla pod čepiec, veď len teraz, nedávno maturovali a nikto im nemôže zazlievať, že si chcú trochu užít z tej svojej slobody zlatej mladosti. Veď i najobľúbenejšia svadobná pesnička ľutuje mladých, ktorí si dobrovoľne berú na krk jarmo manželského stavu:

Ťažko teda uhádnuť, čo priviedlo nášho suseda k tomu, aby zvolal ten hlúčik známych a príbuzných, aby mu pomohli zvaliť, zaklať, obariť, opáliť, očistiť a rozkrájať brava, potom prihotoviť z neho všelijaké svinské maškrtky: chrumkavé škvarky, škvrčiacie jaternice, voňavé klobásky, v rôsoli zrejúce šunky a štráfy slaniny, chutne okorenenu tlačenkú a všelijaké iné, pod nos, či pod zuby súce dobroty. Dost' na tom, že všetci majú veselú náladu, a to nielen pre zdarnú spoločnú prácu, lež aj od domácej slivovičky, ktorou štedro ponúka prítomných jedna zo šarmantných dvojčiek, druhá zase pagáčikmi z kvetovanej misky.

Nákladné vozidlá už od úsvitu hrmocú po strmých prašných uliciach horskej dedinky, učupenej v pilišskej dolinke medzi vápenatými vrchmi. Zaprášené nákladáky naložené čerstvým, ešte horúcim vápnom, už pred úsvitom sa vybrali na cestu – k ďalekým objednávatelom. Iné zase privádzajú k peciam z kameňolomu vápenec, buď uhlie z Dorogu.

Nakladači (nakladári) vstávajú tiež medzi prvými. Ťažkým kladivom bez slova lámu kameň, ktorým potom majstrovsky obkladávajú vnútorné steny vápennej pece, vymurovanej z ohňovzdorného kameňa. Na zasklepenie naloženej pece použijú vždy ten najväčší ploský kameň (sklepák). Vápennú pec treba vykurovať 48 hodín, bez prestávky. Zo susednej pece sa valia husté čierne mraky smradľavého dymu.

Do konca päťdesiatych rokov pri pálení vápna sa používalo suché, ale aj surové drevo, trnčie, chrastie, najviac haluzie, pri konci aj siahové polená. Drevo a kameň zväžali vtedy ešte konskými záprahmi. Tak chodievali aj predávať vápno, obyčajne na Dolnú zem. Od šesťdesiatych rokov vápno už pália hneďým uhlím, ale tým najlacnejším.

Čierny a vycivený kurič (šuruvár) – samá sadza, samý pot – práve teraz skončil svoju nočnú smenu (šichtu). Sotva ho vystriedal pred otvorom (šullochom) pece jeho kolega, už aj uhaňa na zodratej motorke do dediny, rovno do krčmy, rýchle prepíť asi tretinu dennej mzdy, aby sa do poludnia stihol aj vyspať, lebo popoludní musí ísť okopávať kukuricu, buď vinicu.

Vápenári museli ešte donedávna ťažko zháňať robotníkov na túto neľahkú prácu, ale dnes kmeňoví robotníci novému uchádzačovi hrozia päšťou, lebo rýchle sa šíriaca nezamestnanosť vycerí svoje vlčie zuby už aj u nás.

Purpurová koruna spočívajúceho slnka po večernej spříške sa pomaly znižuje za husté čabské a čívske lesy. Susedov pes kdesi pod plotom bolestne skuvíňa. Azda mu uškodila znamenitá zabíjačková večera.

Na Santove sa skončil jeden z júnových dní. Mohutný Piliš, zahalený do hustých oblakov, bedlivo stráži spánok pracovitých dedinčanov, ktorí pred zaspaním ešte i dnes sa modliavajú po slovensky. Piliš, ktorý je symbolom, ba erbom tunajších Slovákov, žijúcich v dvanástich okolitých osadách,

prísne sa díva do okien ich červeno-bielych domkov ako korunný svedok, svedčiaci o tom, že ich praotcovia túto osadu osídlili po vyhnaní Turkov, kedysi na začiatku 18. storočia, a že aj oni slovensky odriekali sväté verše Otčenáša. Avšak Pilíš svedčí aj o tom, že tu Slováci žili už aj pred Turkami, lebo ohyb Dunaja, ba i celé Zadunajsko bolo súčasťou Veľkomoravskej ríše, vlastne krajiny Slovenov, predkov dnešných Slovákov a Slovincov, na čele s ich kniežatami a kráľmi, ako bol Samo, Kocel, Pribina, Rastislav a Svätopluk. O tom jasne svedčia dnešné i dávnejšie zemepisné mená, respektíve názvy chotárných častí mnohých zadunajských, no najmä pilíšskych osád.

Zajtra, v deň svätého Antonína, ochrancu dediny, budú na Santove hody a slávnostnou omšou, ktorá bude celebrowaná pánom Dominikom Hrušovským, slovenským biskupom z Ríma, sa začnú oslavy 275. výročia znovuosídlenia obce. To, koľkokrát presne boli na Santove hody, nevie nikto, ale že takéto jubilejné oslavy budú usporiadané v dejinách obce prvýkrát, to vie každý. Ešte málokto vie, že na počesť výročia založenia Santova vyšla moja zbierka ľudových piesní „F santofském Pilíši“, ktorá obsahuje vyše 300 piesní.

Pri zabíjačkovej večeri u susedov, hoci nie je svadba, prekrásne spieva to santovské červené víno. Široko-ďaleko sa rozlieha clivá, dvojhlasná svadobná pieseň:

*Ked sa chlapec žení,
jak ked by sa topil,
jak ked by ten kameň
do Dunaja hodil.*

*Ešče sa ten kameň
ve vode obráti,
ale moja mladost'
nigďaj sa nevráti.*

Gregor Papuček

Narodil sa v Mlynkoch 24. júna 1938. Základné vzdelanie získal v budapeštianskej slovenskej škole. Maturoval r. 1958 na slovenskom gymnáziu v Békešskej Čabe. Potom študoval v Budapešti na vojenskej dôstojníckej škole, kde bol r. 1961 vyradený na poručíka. Už ako dôstojník študoval slovenčinu na Univerzite Loránda Eötvösa v Budapešti, diplom získal r. 1984. Ako dôstojník spojovacej služby slúžil vo Vacove, od r. 1978 ako tlmočník a prekladateľ v Budapešti. R. 1993 odišiel do dôchodku ako podplukovník.

Básne začal písať už v základnej škole (1949). Uverejňoval ich v Našej slobode, neskôr v Ľudových novinách. R. 1958 získal 2. cenu na literárnej súťaži DZSM. R. 1975 sa zaradil do prúdu literárneho života Slovákov v Maďarsku. Bol nielen tvorcom, ale aj mnohostranným organizátorom nášho literárneho života. Vydal 6 zbierok vlastných básní, 2 zbierky básní pre deti, zbierku preložených básní pre deti od S. Weöresa, zbierku a kompaktný disk (CD) zhudobnených básní pre deti, zbierku mlynských ľudových piesní a monografiu Mlynkov, je spoluautorom zbierky mlynských rozprávok a 6 antológií. Je čestným členom Spolku slovenských spisovateľov a členom Maďarského zväzu spisovateľov.

Pilíš

Spočiatku si bol Pleš.
Potom si ostal Pilíš
a teraz strácaš čiarku nad íčkom.
Ani ten mäkčeň už
nad S mať nebudeš,
lebo nás,
darcov tvojho mena,
zmäkčili červy sebeckosti.
Prenikli nám do hlbok kostí
a medzi prstami
sme už len malíčkom.
Ak ani po polnoci
ti na chuť neprídeme,
všetkých nás stroví
podpilíšska hlina.
Nebude v našej moci
zachrániť meno Pleš.
A čo si bol
už nikdy nebudeš.

(Mlynky 27. august 1991)

Doma

Po ľavej ruke sníva starý dom,
pokrovec tieňa leží pod stromom,
žblnkotom spieva voda z prameňa,
slnko mi farbí tvár a ramená.

Štebocú múdre vtáky v chotári,
vetrík ma jemne hladká po tvári...
Či je to len snom prilákaný raj?
Je to môj rodný podpilíšsky kraj.

(Mlynky 15. jún 1991)

Pod Pilíšom

Pod Pilíšom,
tam je môj svet!
Tam je môj rod
stáročia zasadený.

Ostrá skala,
strmé Brdo,
Kohútov vrch,
tmavé Zbojnícke skaly

Pod Pilíšom
hrúd cudzích niet:
tam spí môj ded
aj praded – v čiernej zemi.

zdolať bralá,
biť sa tvrdo,
stráhať mračná
z nebies ma učievali.

Na Pilíši
totolie,
kamenné ruže,
štíhla oskoruša...

Pod Pilíšom
vánok svieži,
košaté hory,
žblnkajúci prameň...

V Petrohrade,
vo Varšave
o nich sníva
moja pilíšska duša.

Tam, v tých horách,
leží niekde,
čaká na mňa
aj môj náhrobný kameň.

Dedina moja!

Chodím pod Pilíš pokoj duše hľadať,
túlam sa zavše v tieňoch cintorína;
vidím, ako do čiernej zeme padá
môj rod, ako ho osud povytína.

Na hrobch sedí Zloboh sebeckosti,
v bledom mramore stelesnená pýcha,
kým pod ním práchnivejú slabé kosti
a zmrzačený duch už sotva dýcha.

Dedina moja, moja jediná!
Kde sa ti stráca hrdá patina,
tak primeraná k pilíšskemu kraju?

Poobzeraj sa po okolí, vidíš,
aký je silný tvoj erb: ten tvoj Pilíš?!
A ľudia tvoji – dvakrát umierajú.

Pilíšske etudy

Hrdzavé hory,
hrdzavý Pilíš
v októbri vinobrania:
hrdzaví Pilíšania.

V rannom brieždení ktosi
za sivej, sviežej rosy
mohutným rytmom bosý
voňavú trávu kosí.

Chodí hubár v lese,
veľký košík nesie.
Tam, kde vkročí, práve
dubák sedí v tráve.

Krdeľ vložiek poletuje
z neba ku zemi.
Celý Pilíš do snehu je
zababušený.

Noc drieme pod kamenným Lohom,
kraj sa zmenil v zákutie krta.
Pod vápencovým kameňolomom
horúca piecka haluzie hltá.
Pred ňou sa zvráta, v žiare sa mihá
do tmy vyrytá kontúra z medi:
Pilíšan šuruje, skláňa sa, dvíha...
a na piecke mu mesiačik sedí.

Nadarmo vravia, že
zázraky nebývajú!
Pilíšske jablone
podivné plody majú.

Zelené ich strom roní,
od kmeňa gúlajú sa,
ďaleko od jabloní,
ďaleko od Pilíša.

Pod Pilíšom sa rozjarieva!
Ladovú pôdu roztápajú
premilé slová
drobných detí:
a všade rastú bujné kvety,
a sviežu vôňu ponúkajú
rodnému kraju.

Na dvore podpilíšskej chaty
bledá zakliata
panna stojí:
má odeté brezové šaty
a ozvať,
ach, ozvať sa bojí.

Šialená krása
prilieva pôvab kraju:
pri Dvoch potôčkoch
studienky vyvierajú.

Z komických náhrobných

1

Zakál sem žil,
ból sem súcí
fajnšmeker vín
na Kestúci.
A čil na ten
velkí chlast
mosím v hrobe
morki pást.

2

Čéra ešče na Číve
seđel v šenku pri pive
a ňeská už Jano Pleva
leží v truhli
jak kus dreva.

3

Osud krajini v zlí sa zmeňil,
lebo tot skonol pilíšskí richtár.
Lež žil v bohatém oslňení,
život mu takíto koňec chistal:
Richtárská pícha hupkom rósťe
a končí na zajačém chvostě.

4

Vihíbat sa téjto jame
šeckí kumšti márně su:
Kďe raz hlava skapat mosí,
nohi hu ta odňesu.

5

Pod zem sa dostal
čuďák Melichar!
Leží tu ďivně,
troška ňedbalo.
Ďiví sa temu
jeho bledá tvár,
ved také sa mu
ešče ňestalo.

Prší

V našich horách sa rozplakala jeseň.
 Kalné potôčky blúdia po výmoľoch.
 Pilíš fajčí.
 Hmla ako hustá plesen
 sedí na ňom.
 Akoby všetko zakvasené bolo.
 Kohútov vrch sa díva do dediny,
 pozerá ako prší, prší, prší...
 Tam vonku na náš chotár,
 tu vnútri – v mojej duši.

O čo?

Od dobrej palice
 o čo je lepšie „bot“?
 Ja tebe „Dobrý deň“
 a ty mne „Jó napot!“

Ja tebe po našom,
 a ty mne – po cudzom!
 Ver-never, ja i dnes
 pilíšsky Slovák som.

Mne náš Vrch kohútov
 nebude Kakashegy.
 Na pozdrav po našsky
 dám našskú odpoveď.

Ako tá tetuška,
 – želám jej večný raj -,
 čo vie, že najkrajšie
 je skromné „Pán Boh daj!“

Lež tebe slovenskosť
 vyprchá z hlavy, z rúk,
 čo „Huťská díra“ nám,
 to tebe „Ördögluk!“

Ty, čo tak zabúdaš
 reč našich otcov, mám,
 len jednu otázku
 ku tebe ešte mám,

skôr než tá pekná reč
 nám vyjde na bankrot:
 od dobrej palice
 o čo je lepšie „bot“?

Už 60 rokov

Už 60 rokov sedím v Mlynkoch
do náručia vrchov zovretý.

Cítim sa jak kosci na dožinkoch.
Už 60 rokov sedím v Mlynkoch,
na truc času popíjam si víňko,
aj na to, že nie som zomletý.

Už 60 rokov sedím v Mlynkoch,
ešte mám chuť na triolety.

Nostalgická

Zelené grúne,
hory zelené,
spevavej strune
praskli korene.

Staré chodníčky
burina kryje.
Mrú pomaličky
tie melódie.

Kochali sa v nich
blažene, hrdo
Kohútov vrch,
aj Brány, aj Brdo,

aj temno-šeré
Zbojnícke skaly
vo večnom šere
im načúvali.

Hory, tie stoja
sťa mrakodrapy;
lež myseľ moja
trápi ma, trápi.

Skryte ma, horské
ozrutné skaly!
Na moje Mlynky
súmrak sa valí.

Zelené grúne,
hory zelené,
spevavej strune
praskli korene.

Kedy býva pod Pilíšom pekne?

Pod Pilíšom vtedy býva pekne,
keď na nebi mesiacik má spln,
keď jar svoje prvé slovo riekne
a v Trninách zaznie či-či-trn.

Pod Pilíšom je aj vtedy pekne,
keď na nebi slnko darebáči,
keď nám telo horúčavou mäkne
ako nahé kurča na pekáči.

Pilíš, to je miesto, kde je pekne,
aj keď lístie z vetiev cupoce,
vietor bzučí, mrázik do nás sekne,
jelen ručí v horskom šuchote.

Ba, aj keď už v nekonečnom spánku
celý chotár pod perinou drieme,
od Pilíša niet krajšieho stánku,
my, Pilíšania, to dobre vieme.

Čo Pilíšan, odradiť sa nedá
od Pilíša, jeho nálady,
ani keď by zo šíreho neba
na hlavu sekerky padali.

(Budapešť 24. júl 1996)

V otupne

Doma som,
opäť doma.
Záhradka samý kvet.
Otec spí – v cintoríne
a matky doma niet.

Jeden brat
za Dunajom,
druhý brat ktovie kde...
Sedím sám v dome samom
a otupno mi je.

Dom rodný
stojí stroho,
až ľútosť z neho mám.
Čo stojí ľudské slovo,
keď som tu iba sám?

V tom
bezhraničnom smútku
vrch Pilíš prevraví:
– Nepadaj do zármutku
a nebuď dengľavý...

Naša reč

Naša reč je pekná ako príroda sama,
rozvoniava v nej tisíc pestrých kvetov
a zurčí, žblnká na perách rozspievaná,
do srdc sa vlieva melódiou svätou.

Naša reč je stará ako plešatý Pilíš
a predsa svieža ako jarná tráva.
Pohrdame ňou, pohrdame až príliš;
len duša nám s ňou v podvedomí spáva.

Hriešnici sme na lodi stroskotanej
a naša reč je zlatý náklad na nej.
Stámilióny Slovanov jej v svete
rozumejú – vy zabúdať ju chcete?!

Prosba k horám

Ej, hory, hory, vy Pilíšske hory,
či máte ešte stromček na rúčky?
Ak by šiel do vás zas môj otec chorý,
pomôžte mu, veď už je staručký!

Ej, skaly, skaly, vápencové skaly!
Ustúpte nabok z jeho chodníčka,
aby mu nohy príliš neustali,
veď cesta za ním nie je maličká.

Nakloňte sa mu, vrchy, nač´ tá pýcha?
Vidíte, i tak sa mu ťažko dýcha!
Posaďte si ho trošku do chládku!

Ej, hraby, duby, kleny, buky, kríčky,
ponúknite ho vodou zo studničky,
oslávte jeho sedemdesiatku!

Vstaň a chod'...!

Mať moja drahá,
mám hriechov veľa:
som z tvojej krvi
a z tvojho tela.
Som z tvojej krvi
a z tvojho tela.

Po praslici a
slovenskom meči
zdedil som zlato
pilíšskej reči.
Našej pilíšskej
slovenskej reči.

Vo svete, v ktorom
všetko sa točí,
chránim si slová
jak dvoje oči;
tie tvoje slová,
jak dvoje oči.

Nepomýlia ma
úklady dravé,
svet tvojho ducha
víri mi v hlave.
Naša minulosť
víri mi v hlave.

Preto som prežil
tisíce bojov,
pole ôstia je
krajinou mojhou.
Pole ôstia je
krajinou mojhou.

Hľa, to sú fakty
hriechmi toť zvané,
do mojich génov
zakódované.
Do mojich génov
zakódované.

Ony sú mojhou
Golgotou teda,
vrchom trápenia,
čo žiť mi nedá.
Vrchom trápenia,
čo žiť mi nedá.

Som tvojím synom,
nechcem byť iný,
preto od vzniku
melú ma mlyny.
Márne ma melú,
nebudem iný.

Svet v hriechu tonie,
zmieta sa chorý...
Mňa chránia naše
Pilíšske hory.
Naše odveké
Pilíšske hory.

Zo všetkých hriechov,
vín všetkých tvarov
vyspovedám sa
pod Ostrou skalou.
Vyspovedám sa
pod Ostrou skalou.

Za ilúzie,
za večné sny
veľký Pilíš mi
dá rozhrešenie.
Veľký Pilíš mi
dá rozhrešenie.

Vypočuje si
moje úzkosti,
povie mi: „Syn môj,
veď sú to cnosti!
To nie sú hriechy,
lež vzácne cnosti.

Vstaň a choď pekne
 ku svojmu statku
 a pozdrav svojich:
 otca i matku.
 Pozdrav si pekne
 otca i matku.

Čas hupkom plynie,
 čas pamäť hasí,
 ty zachovaj si
 pilíšske hlasy
 a buď im verný
 na večné časy!”

(Mlynky 10. august 1998)

Ach, Pilíšania!

Ach, Pilíšania, Pilíšania,
 čo za tmú máte v Huťskej diere?!
 Zhustila sa tam
 všetka čierňava histórie.
 Dajte si pozor,
 nech vám ňou Satan
 celý váš chotár
 nezakryje!

Ach, Pilíšania, Pilíšania,
 čo za klamy to na vás idú?!
 Hrozí vám faloš,
 líšky vám striehnu nakraj lesa.
 Tak pozor na lož!
 Vo svojich humnách
 oklamať líškam
 nedajte sa!

Ach, Pilíšania, Pilíšania,
 kam sa to tratia slávičie trilky,
 vaše slová?!
 Do húšťav, do hôr,
 dravých pazúrov líšcej smrti?
 Len pozor, pozor,
 nech vám ich všetky
 nepoškrť!

(Budapešť 1993)

Z kuchyne myšlienok

Často chodievam
po vyšliapaných
chodníčkoch vedomia
po myšlienky
ako kedysi
matka chodievala
s vázkami na pleci,
s bielymi vedrami
po čistú vodu.
Opatrne začrela vedrom
do studničky,
aby sa voda nezamútila.
Nesiem si myšlienky
na vážkach – rozvážne.
Škoda by ich bolo vyšpliechať.
Vraciam sa po zelenej lúčke
do kuchyne
prihrbený pod vzácnou ťarchou.
Matka tak prinášala vedrá,
položila ich
a s narovnaným driekom
vydýchla:
– Už vodičku mám,
dám sa do varenia.
Dávku olúpaných slov
posýpam korením citov
a zalievam čistými myšlienkami,
postavím na horúci sporák,
dlho to miešam.
Snáď z toho bude
báseň?
Ktohovie?!
Matke to nikdy
neprihorelo.

Pilíšska jeseň

Duje vetrík,
tichučko duje,
uberá sebou
chladný čas;
len chvíľka malá
preletí,
len mih
do šerej pamäti
a nad hlavou nám
žlté lístie
poletuje.
Tu ešte stojí
zelený ker,
tam kvietok žltý
z trávy kuká,
ale hľa, tam
v tom lese už
len ďateľ ťuká.
Trepo do stromu,
hora hučí
a kdesi v diaľke
na poplach,
v príšerných, hustých
dubinách
akoby hlásnik
v pozdný večer
jeseň ručí.
Pred jasom slnka
v skoré ráno
pilíšske grúne
povlak kryje
ako pleseň.
Všade je len
spustnuté chrastie,
po lúkach bledý
naháč rastie...
a do Pilíšskych hôr
sa ticho
vkráda jeseň.

Návraty

Zase sa k tebe vraciam, rodný kraj,
a ty ma iste na hrud' pritúliš,
a závidieť mi bude nežný máj,
keď ma uvidí kráčať pod Pilíš.

Hraj, divý ohník citov, len mi hraj,
snáď aj dnes zopár duší vykúpiš!
Zase sa k tebe vraciam, rodný kraj,
a ty ma iste na hrud' pritúliš.
Do objatia ma vezme čudná tíš
a prehovorí ku mne mĺkvy háj,
pokým ty, ľud môj, v tichom spánku spíš.

Zase sa k tebe vraciam, rodný kraj,
a ty ma iste na hrud' pritúliš.

Podpilíšska

(Ludovo)

Tak nám povedali
zo sebeckej chuti:
„Nech sa ten váš Pilíš
– Ľalia voňavá! –
ej, nech sa na vás zrúti!”

Nezrútil sa Pilíš,
zrútili sa sami.
Ostali však po nich
– Ľalia voňavá! –
ej, pokrytecké klamy!

Zhora chlapi, zhora
novinečka ide,
že nám pod Pilíšom
– Ľalia voňavá! –
ej, že nám dobre bude.

Že nám dobre bude,
budú nás mať radi.
Že nám všetko dajú
– Ľalia voňavá! –
ej, naši kamaráti!

Naši kamaráti,
naši dobrí bratia,
že nám všetko vziatie
– Ľalia voňavá! –
ej, že nám všetko vrátia.

Naši kamaráti
veľmi prajní boli:
„ponúkli” nám štedro
– Ľalia voňavá! –
ej, svoje vlastné školy!

Svoje vlastné školy,
svoje vlastné zvyky,
svoje vlastné slová
– Ľalia voňavá! –
ej, svojich rečí šíky!

Nevieme už sami,
či sme my, či oni,
že už ten náš jazyk
– Ľalia voňavá! –
ej, mnohým cudzo zvoní!

Jazyk cudzo zvoní,
plaší dcéru, syna,
vnuk nechápe deda
– Ľalia voňavá! –
ej, čia že je to vina?!

Čia že je to vina?
Len tej našej Matky,
čo má pre nás súcit
– Ľalia voňavá! –
ej, prinajmenej krátky!

Ty, naša krajina,
naša rodná mati,
či nám budeš aspoň
– Ľalia voňavá! –
ej, slzy utierati?

Ach, mamenko naša,
keď nás tak máš rada,
prečo si nám slzy
– Ľalia voňavá! –
ej, päšťou utierala?

Päšťou utierala,
jazyk vytrhala,
menšinový chlebič
– Ľalia voňavá! –
ej, na nože merala?!

Ej, mamenko naša,
keď nám chceš tak dobre,
prečo naša Pravda,
– Ľalia voňavá! –
ej, za dverami žobre?!

Pravda za dverami
a my vonku nemí.
Čože to za hroby
– Ľalia voňavá! –
ej, v podpilišskej zemi?

V podpilišskej zemi
zahojí sa rana,
vyrastie z nej ešte
– Ľalia voňavá! –
ej, Pravda zakopaná!

Poznámka: Spievať sa môže
na nápev ľudovej piesne „Zho-
ra chlapani, zhora...” (Zbierka
Zahučali hory, strana 167).

Nezabúdaj

Horia zory.
V Dubinách ako v chráme
šum modlitieb
zaromoní.

Duše predkov
v korunách stromov máme.
Počúvaj ich:
to sú oni!

Orodujú
za nás, za naše cnosti
pokradnuté,
roztratené...

Vyprosujú
u Pána vo výsosti
naše veľké
prebudenie.

Si Pilíšan.
Čtou nebeskou i svetskou
drž sa svojich
odvekých slov!

Pamätaj sa
na svojich dávnych predkov:
na Slovenky,
na Slovákov!

Na ich zvyky,
na ľubozvučné piesne,
krásu reči,
nádherný kraj...

pokým žiješ
kdekoľvek v širom svete,
nezabúdaj,
nezabúdaj!

(Budapešť 14. august 1997)

Zo zhudobnených básní

Pilíšske hrušky

Na nemocničnom stolíku
pilíšskej vône plná misa
a odkaz stromu spod Trnín:
„Spomeň si na mňa, ponúkni sa!”

„Dožič si tento dobrý liek
a vzdaj hold opäť nášmu kraju!”
Z bielučkej misy vábivo
zlatisté hrušky vykúkajú.

Bože, vedieť im odolať
musel by som byť slepé húsa.
Jak zrelé dievča prsnaté,
tak zvádžajú, tak núkajú sa!

„Povedzte, hrušky buclaté,
aký to stromček rozprávkový
dobroty toľkej rodiť vie,
do zlata balí svoje plody?”

„Nás rodil nie strom z rozprávok,
náš strom tvoj dobrý otec sadil.
Aby korenkom uhovel,
neváhal stokrát šliapnuť na rýľ

a do tej jamky priestrannej
nanosiť čiernej, kyprej zeme,
tak opatroval, chránil ho,
jak dieťa novonarodené.”

A ťažko čakal potom jar,
vopred sa tešil z prvých pukov.
A že ho stromček nesklamal,
hladkal mu kôru tvrdou rukou.

Nosil mu vodu každý deň,
nech pije, keď vetvičky pučia.
Urobil všetko dobré preň,
div že ho nebral do náručia!

„Pozri, tu, v tomto púčku, list,
v tom druhom biely kvietok drieme,”
– ukazoval mi nadšený
jak dieťa darom potešené.

A potom stromček zarodil
zlatými plodmi. Ako inak?
Chcel byť len vďačný tomu, kto
opatroval ho ako syna.

Tak rád mal otec každý strom
a záhradu mal plnú detí,
stromčekov láskou objatých.
Tak sa mi vrezal do pamäti.

Na nemocničnom stolíku
pilišskej vône plná misa.
To otcov stromček vraví mi:
„Spomeň si naňho, ponúkni sa!”

Zhudoobené básne pre deti

Pilíške dievčence

Hej, pilíške dievčence,
kdeže ste?
Gágajú vám húsence
na ceste!

Húska s húskou sa o tom
zhovára,
že ste ušli k frajerom
do hája.

Hej, pilíške dievčence,
driečne ste,
ale by ste boli aj
driečnejšie,

keby ste si od mája
do mája
nevodili šuhajov
do hája!

Pri potoku

Pri potoku do ucha
škriekala mi ropucha.
Bruchatá, okatá,
veľká ako lopata!

Nerob, žaba, furtom furt
po chotári taký hurt,
po lúke, po poli,
po širokom okolí.

Zavolaj si otca, mať,
budeme sa zhovárať
potichu, šepotom,
krasorečným brekotom.

Vo tme

Pricválala nôcka
na nečujnom koni,
materina dúška
po chotári voní.

Na nebi sa blyštia
drobné klince z medi,
veľkohlavý mesiac
medzi nimi sedí.

V čiernej húšti skvie sa
svätojánska muška,
pod Pilíšom vetrík
uspávanku šušká.

Voz

Vozárske kolesá
po ceste do lesa
vášnivo dole sa ženú.

Štvorakým vŕzganím
skladajú kontrarým,
volajú diablovu ženu.

Pribehne Satanáš,
prinesie kolomaž,
namastí na voze
osi.

Koníčkom odľahne,
záprah sa rozbehne,
čert za ním uteká
bosý.

Damoklov meč

Prišiel som na svet stigmou poznačený,
na svojej vlastnej i nevlastnej zemi.
Vyrastal som jak teliatko, čo škrečí:
odúčaný od svojej rodnej reči,
pozbavený vznešených, vzletných snov
a Damoklov meč visel nado mnou.

Nerest' mi často do svedomia sekla
a páčila ma jak uhlíky pekla.
Moril ma mráz a týralo ma leto,
trápilo ma, že v svete pravdy nieto,
že na zlepšenie škoda všetkých slov
a že mi hrozí meč, ten Damoklov.

Nepodriaďoval som sa hexametu,
odľahčil som si často proti vetru,
nechodieval som na diablove omše,
nevadilo mi nič už v svete, krom že
som čiernym kráľom na šachovnici
a Damoklov meč nado mnou visí.

Zvečerieva sa. Tma sa húfom valí.
Môj prameň je už v nedozernej diali.
Desaťročia šesťkrát sa vystriedali,
pravej priazne nikdy sa nedočkali.
Vytriezvel som zo všetkých vzletných snov,
Damoklov meč sa škerí nado mnou.

Mňa, Slováka, tu každý ľahko spozná:
som ten, čo nepil mok z božského hrozna,
čo v práci, cnostiach nikdy nebol planý,
len od stola bol vždy odstrkávaný...
Som pozbavený svojich slov a snov,
Damoklov meč vždy visí nado mnou.

(Budín 17. august 2007)

O pilíšskych frndulienkach

Bol som v Mlynkoch
pod Pilíšom
na chate.

Všimol som si
frndulienky
strapaté.

Mali šarm a
hlások tenký
o-jo-joój!

Vyzerali
na Slovenky,
božemôj!

O pilíšskych
frndulienkach
málo viem.

Možno preto
vzbudili môj
záujem.

Sklamali ma
hneď na druhý
okamih:

chýbala im
ľubozvučnosť.
Škoda ich!

Ten žalospev
o frnduľkách
a o nás

potrápil ma
cestou z Mlynkov
na Pomáz.

Náš dom

Tu stojí tento dom
hluchý, opustený.
O päťdesiat rokov
tu budú len steny.

Potom zas preletí
päťdesiat liet a zím
a ostane tu len
hromádka zrúcanín.

Raz zatára sa sem
tulák pilíšskych hôľ
a začne rozmýšľať:
– Ký zázrak to tu bol?

Nik nerozmotá to
záhadné kľbko vlákien
tajomstva zašlých čias,
iba ak táto báseň.

(Mlynky 7. jún 2007)

Nemeľte, Mlynky

Nemeľte, Mlynky, našu drahú reč!
To nie je žito, nebude z nej múka.
Kde slová melie mlyn, tne tmavá ruka,
tam národnosti chladný vietor fúka.

I keď sa nad nami už zradne zmráka,
nemeľte, Mlynky, naše pekné piesne!
To nie je jarný jačmeň. To je spev,
ostal by po ňom iba vlčí rev.

Aj keď by do nás blesky bili hned,
nevzdávajme sa reči, piesní, veď
bol tu už križ, bol aj vrch Golgota.

Diabol zmlkol, hromy prestali biť.
Mali sme sa od koho naučiť,
že pravda prežije, zlo stroskotá.

(Budín 12. október 2005)

Zbohom ostaň

Bol som doma, už koľký raz!
A odchádzam preč zasa...
Po ceste z Mlynkov na Pomáz
autobus kotúľa sa.

Z domova domov odchádzam
povinnosťami hnaný.
Myšlienky už v Budíne mám,
srdce pod Trninami.

Majer prvý, majer druhý,
striedanie krov a čistín...
Rútíme sa ako pstruhy
v návale horských bystrín.

Dívam sa oknom na scénu
v obrysoch horských veží...
Vidím čobanskú panenku
jak horeznačky leží.

V duchu už vynára sa mi
tvár budínskeho parku,
kým tu sa črtá pred nami
pás Vajzlíkovo jaru.

Z tohto miesta, Mlynky moje,
už nedovidiť po vás.
Ešte minút dvoje, troje
a pohltí nás Pomáz.

Zbohom ostaň, moja Slovač!
Vieš, Mlynčan sa nestratí!
Vráti sa vždy ako oráč
od úvrate k úvrati.

Nepoznám krajšiu reč

Kedysi, keď som hlásky začal vnímať,
keď som z nich začal skladať prvé slová,
akým ma učievali otec i mať,
netušil som, že sa tak do mňa schová
tá reč, ktorou vy opovrhujete.
Poznáte krajšiu reč na tomto svete?!

V mojom jazyku sa hrá s vlnkou vlnka
a zurčí voda a potôčik žblnká
a čerstvý vánok bujné vrby mazná...
Tá vaša duša je snáď celkom prázdna,
že takou rečou opovrhujete!
Poznáte krajšiu reč na tomto svete?!

Sotva preletel čas pomerne krátky,
vy už haníte seba, otcov, matky
a zmietajú sa v cintorínoch kostí!
Veď sa vám zato život ešte pomstí,
že ich rečou tak opovrhujete!
Poznáte krajšiu reč na tomto svete?!

Môj jazyk zúri, bije ako hromy,
keď treba, cvendží, ohnivý sa blýska
a udrie na vás, vy ťuťmáci chromí
a osvieti vám v hlavách skryté hmliská.
Čo svojou rečou opovrhujete?!
Poznáte krajšiu reč na tomto svete?!

Nemúdry je, kto všetko pozabúda,
kto si do svojho hniezda vpustí šaša.
Ako sú pre nás vzácní všetci ľudia,
všetky reči sú pekné – aj tá naša!
Aj keď vy ňou tak opovrhujete,
nepoznám krajšiu reč na tomto svete!

Po večeroch

Po večeroch,
keď sa myšlienky lámu,
chcem skladať slová
dohromady,
aby našli seba tí,
ktorí nevedia,
že oni už nie sú oni,
aby vyzliekli
malovernosťou
presiaknuté košele
odeté v záludnej minulosti.

Po večeroch,
keď ma únava
do spánku ženie,
chcem zvoniť
slovami
do hustnúcej tmy,
aby ste mi naveky
nezaspali.

Po večeroch
chcem, aby horeli lampáše –
moje slová,
aby ste videli
pri ich jantárovom svetle,
ako pod tieňom vašej tmy
snívam o vás.

Situácia

Vyhasla ranná zora,
stal som sa kráľom na trinásty deň.
Vyberám perly z mora
pre nežný úsmev cudzích kráľovien;

pre spásu seba,
hoci ku nej pravú cestu nepoznám.
Čakám ju z pekiel.
Čakal som ju aj z neba!
Všade len klam a mam a klam a mam.

Podávam perlu
do dlaní cudzích, do rúk neznáma.
Nemám s ňou šťastia.
Asi preto, lebo
tá pravá ma už dávno prekliala.

Vyhasla ranná zora.
Stal som sa kráľom na trinásty deň.
Vyberám perly z mora
za drahý úsmev cudzích kráľovien.

Prelud

Beda mi,
cítim,
ajaj, stokrát beda!
Spal by som,
ale
túžba spať mi nedá.

Tmavá noc
čuí,
svieti mesiac mladý.
To som ja.
Ach, ach!
Neviem si s ním rady.

Spadol som
na zem.
To ma duchna kryje?
Čo chcete
so mnou,
jedovaté zmije?!

Na mojom
nebi
dve-tri hviezdy stoja.
Daj mi spať, túžba!
Nech je tá noc moja!

Teším sa,
drahá!
Vitaj z nevských brehov!

Sním si ťa zavše
vytúženou nehou.

Usínam.
Vidím
už len tvoje pery.
Vzápätí
osud
zuby na mňa cerí.

Smútočný
pochod;
v truhle môj duch nemý.
Len ešte
odznie
„Malá časka zemi...”

Len ešte
ktosi
zhaní moje slová.
Čierna tma
hustne,
kdesi zhúkne sova.

Na nebi
svieti
len tvár moja bledá.
Beda mi,
cítim.
Ajaj, stokrát beda!

Chodníček môj

Život sa búri,
nad hlavou splasli vlny.
Kde ma vedieš,
chodníček tajuplný?

Lúkou žitia
voľnou, či nevoľnou?
Čo sa skrýva
v diaľave predou mnou?

Či som kdesi
spáchal hriech preveliký,
že pod nohy
kladieš mi otázky?!

Život hučí,
rúti sa k svojmu kraju,
kdesi v mozgu
bunky sa napínajú,

vädnú oči,
uniká žiara z nich,
zo slabých pľúc
stráca sa svieži dych...

Tieň infarktu,
naduté modré žily...
Chodníček môj,
tuším sme zablúdili?!

Podivný sused

Podivný sused
s ktorým sme spolu bývali
v spoločnom byte
jedného dňa
začal sa čudne správať
svoje veci
si kládol medzi moje
sadal si za môj stôl
vytláčal ma z môjho kúta
svoje nápisy
si lepil na moje predmety
zatváral moju izbu
silou-mocou chcel vychovávať
moje deti
po svojom
na svoju podobu
hoci aj palicou
bral mi všetko
robit si srandu zo mňa
prisvojoval si moje zásluhy
správal sa panovačne
Keď mi už pobral všetko
vypúčal sa v mojich nohaviciach
keď moje vlastné decká

už hovorili ako on
a správali sa nápodobne jemu
keď nesúhlasil
ani s mojim nesúhlasom
a všade šíril reči o tom
ako sa o mňa dobre postaral...
napísal som to všetko
do novín
Nech ľudia vedia pravdu
O týždeň som dostal protest
od jeho priateľa
veľmi sa čuduje
že také články píšem
práve na Vianoce
„keď oslavujeme sviatok lásky“
keď sa práve chystajú založiť
klub nášho vzájomného
priateľstva
rád by vedel čo som zač
odkiaľ pochádzam
že taký článok som napísal
ktorý „môže vzbudiť nenávisť“
medzi mnou
a mojim susedom

Buď ako strom!

Buď trpezlivý ako strom
čo v tuhých mrazoch
lepšie časy
čaká

Buď nezlomný jak zrelý strom
ktorý sa žiadnych
víchric nena-
ľaká

Buď ty len dobrý ako strom
čo štedro núka
všetkým svoje
plody

Buď rodu verný ako strom
čo cudzím plodom
nikdy neza-
rodí

!

19

88

BUDÍNPEŠŤ

Výber z veselých epitafov

TU
odpočíva
dobrý doktor Grob,
od povrchu na 200 centi.
Okolo neho všade samý hrob,
v nich ležia jeho
pacienti.

„**Tu**
odpočívam ja”-
čítaš mi z kríža
ty.
Kiež
by
som
čí
tal
ja,
a odpočíval ty.

Tu ležíme dvaja:
slovenská reč
a ja.
Hrob nám kryje
chrastie,
z reči tráva
rastie.

Mnoho hrozna
zgniavil preš,
kým žil Jožko
Čerepeš.
Skôr než by sa
sem bol schoval,
preš mu dušu
vyprešoval
z tela
pri
kreh
ké
ho.
Pokoj
prešu jeho.

TU

ležíme dvaja:
môj dobrý psík a ja.
Stalo sa to, môj milučký,
verný psiček Gajar.

Tvrdu zimu sme prežili,
boli sme, už nie sme živí.
Ach, môj milý Gajar,
zmrzli sme až na jar.
***24.6.1938 – †6.4.2003**
***5.04.1998 – †6.4.2003**

**Vyhý
bať sa
tejto**

jame
všetky triky márne sú:

Kde raz hlava
zhynúť musí,
nohy

j o
u d
ø n
t e
a s
m ú

Na
krí
ži
sedím, strážim ho.

Ne
div
sa,
že
ma
nevidno.
Bola som, ale
už nie som žena.
Som duša z tela
vyzlečená.

Ucti si, priateľ,
tento hlinostan,
v ňom odpočíva
dobrý Pilíšan,

čo život mal rád,
ako decko hračky.
Keď nadišiel čas,

umrel
p j
o a
s č
t k
o y

Slovák

som bol

s

o

m

aj budem,
či v nebi, či
v pekle budem.
Odrodilcov,
zapredajcov
vo dne v noci
strašiť budem.

19 98

Ω

Tuto
leží
Smädná Vala,

+

čo sa v rieke utopila.
Z vody vždycky
triašku mala,
preto iba
víno pila.
Kým dosiahla 50,
prepila si vinohrad;
ale zato pravdu mala:
raz v živote vodu pila,
a hľa, tá ju
usmrtila

!!

+

Tuto leží
moja stará.
Jój, či pekný
pohreb mala!
Ludé v žáli stonali...
Aj kňaz spadol do jamy!

TU

leží

+

pilíšsky
hrdý Slovák,
vedľa seba má
koňa vraného.
Tak rád mal svojich
nepriaznivcov, že
kvôli nim zničil
seba samého.

Tuto
leží

Marka Kiss,

nad
ňou
sto
jí
ten
to
kríž

plače za ňou malý synček.
Zhotovil ho Jano Klinček.

Koloman Papuček

Narodil sa r. 1947 v Mlynkoch (Pilisszentkereszt). Študoval v budapeštianskej slovenskej základnej škole a gymnáziu, kde r. 1965 zmaturoval. Roku 1982 získal diplom stredoškolského profesora na budapeštianskej univerzite ELTE. Päť rokov pracoval ako vychovávateľ v internáte slovenskej školy v Budapešti, potom bol vychovávateľom v dabašskom internáte, neskôr pôsobil v meste Örkény, odkiaľ r. 2007 odišiel do dôchodku. Básne začal písať ako žiak piatej triedy. Mal mimoriadne rád slovenskú literatúru. Tento hlboký vzťah ho inšpiroval k tomu, aby aj on zvečnil na papieri svoje jednoduché myšlienky. Jeho prvé štyri básne boli uverejnené v Ľudových novinách r. 1957 a 1958.

Obroda pri pive

Sedím si spokojne
v bratislavskom Humne,
dneska sa mi darí.
Kuchár obed varí,
kečka sa mu parí.

A ja na to nedbám,
radšej si pivo dám.
Zlatý bažant asi,
v dobré i zlé časy
najlepšie smäd hasí.

Priniesli dvanástku,
na pohári peny!
Bože môj milý,
keď za tri vypijem,
celý svet sa zmení!

Večer o desiatej
časník účet píše.
Zbohom gramatika,
zbohom sémantika,
celý svet sa kníše!

Pražská láska

Hrozná ty sílo mámivá,
co překonáš dálky všechny.
Proč s' pro mně jenom zdánlivá,
mně nedáš tvůj úsměv pěkný?

Ty lásko, lásko jediná,
spanilá tvář tvá plane hezky.
Věnuj se prosím tomu, kdo
přijel pro tebe z Budapešti.

Kdo přijel proto aby ctil
krásu tvou s tvým hlučným hlasem,
aby první krát pocítil,
šťěstí s pražským děvčetem.

(V Praze 30. července 1964)

Hlásenie zo Šáre

Tu v Šáre je všetko fajn:
zelená sa tráva,
každý veľa pracuje
a len málo spáva.

Preto sme my bohatí
a všetkého máme!
Keď nás láme únava,
BAŽANTA si dáme!

Prvá láska

Keď si sa zjavila na mojom obzore,
bol som jak ružička v lekne.
Nemal som nikoho a i srdce moje
túkalo tichučko, pekne.

Zrazu sa zohrialo sťa oceľ topená,
bilo jak kladivo vyhne.
Nemal som tušenia, čože to znamená,
rozlúštil som to však ihneď.

To s' prišla ty, moja hrdinka premilá,
perla mojich túžob zvodných.
Tvár tvoja spanilá čo pre mňa znamená,
ťažko nájsť slov na to vhodných.

Ty si učinila, ty moja prelestná,
mojim vrelym túžbam zadosť.
Láska môjho srdca, ty si mi priniesla
do života večnú mladosť.

Buď stále, poklad môj, so mnou, bo bez teba
bezvládnym som a vždy smutný.
Bez teba, má milá, mi je i jasný deň
temná noc, hlas nemej lutny.

Z básní pre deti

Posledný sneh

Už sa lúči zima tuhá,
už len o rok príde druhá.
Poďme, chlapci, kým sneh padá,
kým sa belie zime brada!

Pod horou je trma-vrma,
sneh je klzký, stráň je strmá.
A už letia po sanici
zasnežení nezbedníci.

Na stráži je pán Snehuliak,
stojí pevne ako vojak.
Miesto nosa – koniec mrkvy,
na hlave má hrniec mĺkvy.

Na druhý deň ráno skoro:
„Čože to tu v noci bolo?
Poďte, chlapci, rýchlo sem,
veď je všade čierna zem!

Ráno

Slniečko už dávno vstalo,
naše chlapča ešte spalo.
Darebáči sa mu vstať,
lepšie mu je ešte spať.

Sníva o tom, čo má robiť,
ležať, a či chlieb si drobiť?
Ale radšej leňoší,
stiahne duchnu na uši.

Spí si sladko, len tak fučí,
zrazu šuch mu poza uši!
Skočí z postele jak strela,
vody dostal veru veľa!

Odvtedy nedarebáči,
slovíčko mu vždycky stačí.
Využije každú chvíľku,
naučí sa násobilku.

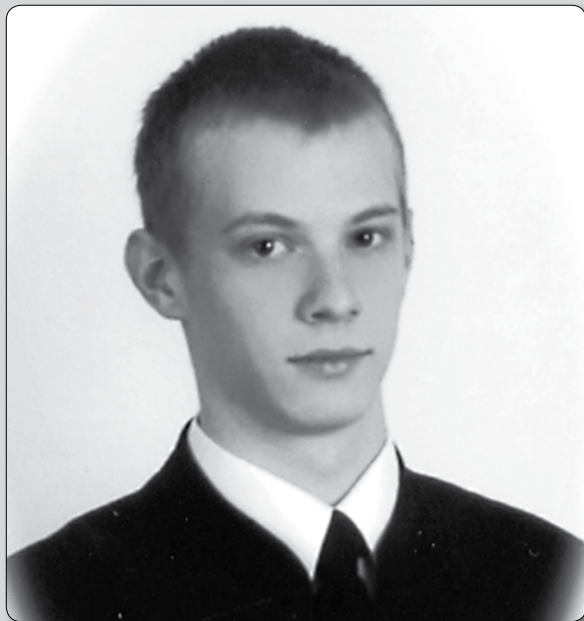
Prázdniny

Prázdniny nám prišli práve
všetkým deťom na radosť.
Pod dubinou v sviežej tráve
z chlapcov kypí veselosť.

Aj slniečko skoro vstáva,
otec kravy napája.
Matka deťom mliečko dáva,
vystrojí ich do hája.

Čosi-kamsi odskočíme,
slobodný je pre nás svet.
Dnes sa učiť nemusíme,
poďme, chlapci, na výlet!

Zlatko Papuček

Zlatko Papuček (syn Gregora Papučka) sa narodil síce už v Budapešti, ale pod Pilišom má chatu, pod Trninami stojí dom jeho starých rodičov a početným príbuzenstvom sa viaže k pilišskemu kraju. Základnú školu a gymnázium vychodil v Budapešti, zmaturoval r. 2001. Roku 2007 absolvoval Katedru žurnalistiky Univerzity Komenského v Bratislave. Písať začal už ako žiak nižšieho stupňa základnej školy (Autíčko, vláčik – 1989). Básne uverejňoval v školskom časopise Študentské pero, ale aj v ročenke Náš kalendár, v časopisoch Ľudové noviny a Budapeštiansky Slovák. R. 1992 dostal diplom v súťaži Literárny Kežmarok. Knižne sa predstavil básňami a prózami v zbierke Dvoma chodníkami (Budapešť 2002), ilustrovanej vlastnými kresbami.

Predjarie

Fujak si mračí tvár,
blíži sa skorá jar.

Na dvore v mori mlák
ochorel snehuliak.

Pod rúškom nočnej tmy
víchrice utiekli.

Svet nový koncert hrá,
a zima – umiera.

Pomsta ošípanej

Vošiel Jano do krmníka,
v ktorom stará sviňa kvíka,
že ju skolí, potom schuti
že si na nej zamaškrtí.

Sviňa bola prefíkaná:
prekvapila gazdu Jana.
A pozrite, nech sa páči,
už je Jano na pekáči!

Vianočný vinš

Prajem vám veselé
vianočné sviatky,
aby ste vždy mali
zdravie a statky.
Aby ste vždy mali
čo jesť a piť,
aby ste vždy mohli
v hojnosti, bez prieku
pokojne žiť.

Krutá realita

Žijem v krajine holubov,
kde každý je len holub.
Holuby sedia v parlamente,
holub si stavia kozub.

Holubom je aj starý gazda,
čo rozkazuje: – Porúb!
A kto ten rozkaz vykonáva,
takisto je len holub.

Kontrolór na električke
pokuty štedro dáva,
boháč derie chudobného
bez kresťanského práva.

Oni všetci sú holuby,
ja sám som ako palec...
Nik ma tu nechce ani vidieť,
pretože ja som vrabec.

Ja som iný ako oni,
pierka inej farby mám,
mne aj červík iný chutí,
aj inakšie čvirikám.

Nadávali stále na mňa
do cudzích otrhancov...
Rozhodol som sa, že ujdem
ku vtákom iných tancov.

Sadol som si na lietadlo
Typu: Aero-OMAL.
Povedal som si aj hrdo:
– Hľa, vrabec emigroval!

V novej zemi

Žijem už tu, v krajine vrabcov,
kde každý je len vrabec.
Vrabce sedia aj v parlamente,
nie som sám ako palec.

Vrabcom je tu aj starý gazda,
čo rozkazuje: – Zamec!
A ten, kto rozkaz vykonáva,
takisto je len vrabec.

Kontrolór na električke
pokuty štedro dáva,
boháč derie chudobného
bez kresťanského práva.

Oni sú tu všetci vrabce
a ja mám opäť smolu:
nikto ma nechce ani vidieť,
pre nich som iba holub.

Ja som taký ako oni,
aj pierka jak oni mám,
ten istý mi červík chutí,
aj tak isto čvirikám.

Predsa na mňa nadávajú,
za cudzieho ma majú,
ale aspoň som už doma,
tu, kde vrabce bývajú.

Reinkarnácia

„Čo sa stalo? Kde som to vlastne? A... prečo je tu taká tma?“ pýtal sa Jozef Dubovský nahlas, ale nikto mu neodpovedal. Nečudo, veď bol sám v jednej sieni, kde bola taká tma, že Jozef si nevidel ďalej od nosa. Pretože mu nikto neodpovedal, sadol si na zem a začal rozmýšľať...

„Nieкто si zo mňa strieľa? Ale veď nie je prvého apríla?! A... akože ma nič nebolí? Veď ja mám byť v nemocnici! Včera som dostal infarkt, a... nič. Nič necítim. Nič ma nebolí.“

Vtedy Jozef vyskočil na nohy a to mu spôsobilo nové prekvapenie...

„Toto už vôbec nechápem! Skáčem tu ako pred dvadsiatimi rokmi, a pritom mám už šesťdesiatpäť! Iste sa mi to celé len sníva. Ale veď sny nezvykli byť takéto... ozajstné!“

No nemohol si to domyslieť, lebo v tom momente sa otvorili dvere a ozval sa silný, hrubý mužský hlas: „Priveďte nasledujúceho!“ Nato vošli dvaja ľudia v modrej uniforme, chytili Jozefa pod pazuchy a voviedli ho do veľkej, krásnej miestnosti. Tu sa vykreslil celý Jozefov výzor. Bol malý a plešatý, oči mal maličké, ale o to väčší červený nos plný vyrážok. Robil bezpochyby dojem nenapraviteľného ožraha. Hlavu nemal veľkú, ani malú. Ani bradu, ani fúzy, ale už tri dni sa neholil. Mal na sebe bielu pyžamu s malými červenými srdiečkami. Bola mu malá, na tenkých nohách ju mal len po kolená. Vyzeral ako typický nešťastný človek, ktorý v živote nemá žiaden cieľ, len tak vegetuje. Mal len jeden veľký sen: dostať sa raz do Juhoafrickej republiky. Sám nevedel, prečo.

„Posaďte sa!“ oslovil ho jeden z tých v uniforme. Jozef sa obzrel doprava, keď zbadal veľké pohodlné kožené kreslo. Nemal na výber, sadol si doňho. Vtom sa kreslo pohlo smerom hore. Pred ním sa objavila vysoká drevená stena. Čoskoro však vysvitlo, že to nie je stena, ale veľký stôl. Kreslo sa zastavilo. Jozef uvidel vysokého bradatého muža, ktorý sedel za stolom na drevenej stoličke, na akej sedávajú sudcovia. Jozef sa pozrel na stôl, kde bol ohromný neporiadok: papierové poháre na Coca-colu, všelijaké papiere, chipsy, ale čo ho najviac prekvapilo, to bola vizitka s nápisom: BOH.

„Vitajte medzi nami, milý Jozef Dubovský! Nevieam, či ste na to už prišli, ale presne pred hodinou ste v nemocnici zomreli. Pravdou je, že lekári urobili všetko, aby vás zachránili, no pomôcť vám už nemohli. Vidíte? Nemali ste toľko fajčiť a piť!“

Jozefa tieto slová poriadne prekvapili: „Takže som zomrel?“

„Áno, pane. Ale uisťujem vás, že budete mať pekný pohreb.“

„Pekný pohreb,“ opakoval Jozef. „Máte cigaretu?“

„Jozef, Jozef! Vy ste nenapraviteľný. Pravda, zomreli ste, takže vám je to už jedno. Akú si dáte?“

„To je jedno!“

Jozef dostal cigaretu a začal fajčiť. Ihneď mu bolo príjemnejšie a ľahšie sa mu rozmýšľalo. Aj keď sa mu tu zdalo všetko také neskutočné, odrazu

mu svitlo. Áno, bolo mu všetko jasné. Nič nelutoval, veď so ženou sa už dávno rozviedli, deti nikdy nemal, len priatelia mu budú chýbať, s ktorými pravidelne hrával karty pri Dunaji. Dlho však nemohol rozmýšľať, lebo ho prerušil bradatý pán: „Neťahajme čas, kamarát, mám ešte strašne veľa práce!” Vtom vyhrabal spomedzi papierov na stole jeden zelený, na ktorom bolo Jozefovo meno a pod ním akýsi text. Bradatý pán si ho dôkladne preštudoval a po krátkom čase sa ozval: „Z tohto hlásenia vidím, že okrem seba ste takmer nikomu neublížili.”

„Takmer? Akože takmer?” pýtal sa Jozef prekvapene. Bol presvedčený, že nikomu nikdy nekrivdil.

„Myslím hlavne na vašich rodičov. Viete, koľko trápenia ste im narobili, keď namiesto školy ste sa radšej s kamarátmi túlili? Oni sami mi to povedali pred rokmi, keď stáli na tomto mieste. Ale nič to. To je vina, ktorú skoro každý spácha, veď rodičom je ťažko vyhovieť.”

„A teraz čo bude so mnou?”

„Preto som tu, aby som o tom rozhodol. Úprimne povediac, vašu situáciu nezľahčuje ani to, ako ste žili. Nič osožného ste neurobili, len ste vegetovali. Čo si myslíte, prečo som vám dal život? Aj teraz tu sedíte a fajčíte. Pravda, aj ja som na vine, že som vám dal cigaretu...”

„Ale aspoň som nikoho nezabil,” bránil sa Jozef.

„Vidíte, v tom máte pravdu. Aj mne je tak lepšie, aspoň rýchlejšie skončíme.”

„Prečo, čo by so mnou bolo, keby som, nedajbože, bol niekoho zabil?”

„Tak by som vám musel nájsť nejaký trest. Poviem vám jeden príklad. Asi tak pred päťdesiatimi piatimi rokmi sedel tu predo mnou istý Adolf Hitler. Jemu som vynašiel taký trest, že sa musel znovu narodiť, ale už ako Žid. Podnes žije, a stal sa z neho celkom slušný rabín. On, pravda, nevie, kým bol v predošlom živote. Ale ak počuje meno Hitler, srdce sa mu naplní nenávisťou a týmto spôsobom sa jeho duša očistí.”

„Zaujímavé!” zahmkal Jozef.

„No ale už ozaj nemám na vás viac času. Nemáte žiadnu veľkú vinu, takže môžete začať nový život v tele novorodeniatka.” Vtom sa bradatý pán priklonil k malému mikrofónu na stole a ozval sa: „Prosím nasledujúceho!”

Kreslo sa spolu s Jozefom pohlo doľava, kde sa na stene otvorili dvere, ktoré viedli do dlhého tunela. Jozefova cigareta už dohorela, takže ju zahodil. Tunel vyústil do väčšej siene, kde bolo troje dverí. Kreslo sa zastavilo. Pred strednými dverami stál pán v zelenej uniforme a ozval sa: „Jozef Dubovský? Tadiaľto, prosím.”

Jozef vstúpil a uvidel pred sebou dlhú sieň, kde na dvoch stranách boli paralelne so stenou drevené lavice. Na ľavej strane sedeli samí muži a na pravej ženy. Pri vchode bol automat na kapučíno, kakao a iné nápoje. Sieň bola dlhá, jej koniec nebolo vidieť. Steny boli vymaľované na žltu a celá miestnosť pripomínala nemocnicu. Vtom sa ozval pán v zelenej uniforme: „Mojou povinnosťou je informovať vás, pane, o tom, kde ste sa

dostali. Toto je, prosím, tá miestnosť, kde sa dostanú celkom normálni, každodenní mŕtvi. Sadnite si sem za posledného a čakajte na rad. Vždy, keď sa niekde na svete narodí jedno bábätko, ten, kto je na rade, vstane a skočí do jamy, ktorá je tam na druhom konci. Týmto sa jeho duša znovu zrodí v nevinnom bábätku. Ale treba pozorovať reproduktory, lebo tie povedia, či má ísť muž, alebo žena. Podľa toho, či sa narodil chlapec, alebo dievčatko.”

„A čo keď sa niekto pomýli?” spýtal sa Jozef trošku naplašene.

„Pane, aj my sme len ľudia. Chyba nie je vylúčená. Stáva sa občas, že sa ženská duša dostane do chlapčeka, alebo naopak, mužská do dievčatka. Takto vznikajú homosexuáli.”

„To ste ma teda veľmi nepotešili!”

„Mojou úlohou nie je tešiť vás. A teraz prepáčte, ale mám robotu.”

S tým pán v zelenej uniforme vyšiel zo siene. Jozef si odskočil k automatu na jedno kapučíno, ale čo tam uvidel ho rozčúlilo: „Desať korún za jedno kapučíno? Človeka aj po smrti odierajú? Tak to je teda škandál! Pekne vyzeráme! Desať korún!” Jozef sa ešte trošku rozčuľoval, no mal pri sebe vo vrecku práve desiatku, nuž si dal kapučíno s dvoma kockami cukru. Potom sa vrátil a sadol si do radu vedľa tučného pána, ktorému trčal z chrbta veľký kuchynský nôž. Bol asi tak starý ako Jozef.

„Dobrý deň!” pozdravil sa mu zdvorilo.

„Dobrý!”

„Som Jozef Dubovský z Bratislavy.”

„Teší ma. Ja som zase Magnus Janssen zo Štokholmu.”

„Veď to je vo Švédsku! A akože viete po slovensky?” pýtal sa Jozef prekvapene.

„Neviem po slovensky. Mne sa zase zdá, akoby ste vy hovorili po švédsky. Tu na druhom svete každý rozumie každému a zdá sa mu, akoby hovoril jeho jazykom. Podarilo sa mi to zistiť za ten krátky čas, ako som tu.”

„Veľmi zaujímavé. A smiem sa vás spýtať, čo sa vám stalo, že ste sa sem dostali?”

„Vadil som sa so ženou, a...”

„Ani nemusíte pokračovať!” skočil mu do reči Jozef, „je to známa a veľmi banálna historka. A ja som zase dostal infarkt.”

„To je nepríjemné...”

Takto družne sa bavili dvaja zomretí. Vyčerpali všetky politické témy, zhovárali sa aj o tom, o čom sa zhovára každý poriadny Švéd a každý poriadny Slováčok: o hokeji, až sa dostali na druhý koniec radu. Pred nimi zívala veľká jama. Tak dobre sa spriatelili za tie dve hodiny, čo tu spolu strávili, že by im bolo aj ľúto rozlúčiť sa. Zrazu sa ozval reproduktor: „Narodili sa dvojčatá, obaja chlapci.” Jozef a Magnus naraz skočili do jamy...

Prešli štyri roky a v Juhoafrickej republike na dvore jedného paneláka sa hrajú dvaja malí černoškovia. Jeden z nich – nikto nevie prečo – je vždy veľmi šťastný...

Pilišska hymna*

Pre-leť, sokol, ho-ru kri-žom, pek-ný cho-tár pod Pi-lí-šom chváľ, chváľ, chváľ!

Vy-kú-peš sa v dí-vej krá-se skál, skál, skál.

V tých pi-líš-ských dúb-ra-vách lás-ka-jú nás buj-né ko-ru-ny. Ti-

sí-ce krás, ne-bo na ze-mi.

Preleť, sokol, horu krížom,
pekný chotár pod Pilišom
chváľ, chváľ, chváľ!
Vykúpeš sa v divej kráse
skál, skál, skál.

Refrén:
V tých pilišských dúbavách
láskajú nás bujné koruny.
Tisíce krás, nebo na zemi!

Nehučí tu šíre more,
len nás často v hustej hore
vetrík vyruší,
keď nám Piliš, les praveký,
šepká do duší.

Refrén:
V tých pilišských dúbavách
láskajú nás bujné koruny.
Tisíce krás, nebo na zemi!

* Jedným z dvojice autorov tejto hymny je Slováč, niekdajší vynikajúci pilišsky (mlynský) rektor **Jozef Gajan**. Hudbu a text zložil spolu so svojim maďarským kolegom cestou do zahraničia, preto bol text pôvodne maďarský. Do slovenčiny ho preložil **Gregor Papuček**. Preklad sa medzi pilišskými Slováčmi začal šíriť r. 1993, keď vyšiel v novom katolíckom spevníku *Aleluja*.

O B S A H

Vitajte u nás!.....	3
Jozef Baďura	
Neskorý plameň	6
Ostaňme spolu	8
Najdrahšie semienka	10
Strom zbavený koreňov	12
Jozef Bajtek	
V čase vojny.....	14
Opúšťame ťa.....	15
Zoltán B. Valkán	
Prvá žatva	18
Balada o starkej	23
Päťdesiat rokov	32
Hody	39
Jako som sa dostav g motorke	42
Ovocný sad.....	43
Pivnica.....	45
Štefan Bendúr	
Pod Pilíšom	50
Pri vode	50
Pre seba	51
Ach, tá moja stará mama	52
Prečo?	52
Prví krok	52
Anton Drevenka	
Hľadáme predkov.....	54
Stratené hroby	54
Slovo mládeži.....	55
Túžba po speve	56
Eva Fábiánová	
Šuflíkopicovi	58
Slovenčina.....	58
Lyrika postele	59
Bez nadpisu	59
Bez nadpisu (II)	59
Nechajte ma	60

Kedy?	60
Týždenný sendvič pre teba	60
Až prídeš ku mne	61
Na starú nôtu	61
Cieľ	62
Kamaráti	62
Všetko	62
Prichádza búrka	63
Torzo I.	64
Torzo II	64
Svetlá starých Vianoc a mladých Nových rokov	64

Rudolf Fraňo

Pilišska história 1944-45	66
Ako ujček Vilo prihotovil drevo Zsigmondovi Móriczovi	78

Imrich Fuhl

Piliš	80
Neprebudíme sa	80
Zmlknem	81
Slová, ktoré bolia	81
Návrat	81
Čiernobiela mozaika	82
Spolu	82
Poézia	83
Sám	84
Keby som ťa našiel	84
Ticho so slovami	85
Ukrižovanie	85
Nebásnické znaky	86
Korene sú pod zemou	87
Návrat	87
Prvý sneh	88
Vlak mieri do pekla	88

Ildika Fúziková

Kamarát	94
Do prístavu	96
Fialky	104
Posledné vyznanie ku dňu matiek	108

Fotopríloha (Čív, Čobánka, Huť, Kestúc, Mlynky, Pilišska Čaba, Pomáz, Santov, Senváclav)	113

Fotografie Imricha Fuhla	137

Marta Glücková Demjénová

Rozprávky pre deti	
Bodrík.....	146
Černíkova kariéra.....	146
Rozprávka o snehovej vločke	147
Priateľstvo.....	148
Je to naozaj pravda.....	149
Marienka.....	149
December 1944	151

Gabriel Kara

Porada.....	156
Zase porada.....	156
Žijeme vo sne	156
Stopy.....	156
Usídiť sa.....	157
Soľný stĺp	157
Električka.....	158
Nočné verše.....	159
Triesky.....	160
Otázka.....	161
Aký požičaj taký vráť	161
Idyly	161
Varianty.....	162
Milosrdne.....	162
Zmena	162

Laco Klaus

Venovanie.....	164
Chlebík náš každodenný	164
Kvasili sme kapustu	166
Hrozná vojna bola	168

Alexander Kormoš

Pilíšski Slováci	181
Porozumenie.....	181
Na dvoch brehoch barikády	182
Za Boha a národ.....	183
Materské znamenie.....	184
Strom života.....	184
Brnkot gitary	185
V podpilíšskom hájku	186
Svadba v Pilíši	187
Zatmenie Slnka	188
Jazyk.....	188

Topol.....	189
Brehy a mosty.....	189
Pozdrav mame.....	190
Otvoriť cestu.....	190
Pod Pilišom studienka.....	191
Prísľuby.....	192
Zadostučinenie.....	192
Poslúchať.....	193
Do pekla s modlami!.....	193
Jeseň.....	194
Dvojica dvojíc.....	194
Trojica trojíc.....	194
Koniec zimy.....	195
Zahučali hory.....	196
Alexandrovi Zderkovi.....	197
Písmo bez písma.....	198
Chlieb náš každodenný.....	199
Básnik.....	200
Prah smrti.....	201
Barbarizmus.....	202
Najdrahší dar.....	203
Večne budeš živý.....	204
Deň pred hodami.....	204

Gregor Papuček

Piliš.....	208
Doma.....	208
Pod Pilišom.....	209
Dedina moja.....	209
Pilišske etudy.....	210
Z komických náhrobných.....	211
Prší.....	212
O čo?.....	212
Už 60 rokov.....	213
Nostalgická.....	213
Kedy býva pod Pilišom pekne?.....	214
V otupne.....	214
Naša reč.....	215
Prosba k horám.....	215
Vstaň a choď...!.....	216
Ach, Pilišania.....	217
Z kuchyne myšlienok.....	218
Pilišska jeseň.....	219
Návraty.....	220
Podpilišska (Ľudovo).....	220

Nezabúdaj	222
Pilíšske hrušky	222
Pilíšske dievčence	223
Pri potoku	223
Vo tme	224
Voz	224
Damoklov meč	225
O pilíšskych frndulienkach	226
Náš dom	226
Nemeňte, Mlynky	227
Zbohom ostaň	227
Nepoznám krajšiu reč	228
Po večeroch	229
Situácia	230
Prelud	231
Chodníček môj	232
Podivný sused	232
Buď ako strom!	233
Výber z veselých epitafov	234
Koloman Papuček	
Obroda pri pive	238
Pražská láska	238
Hlásenie zo Šáre	238
Prvá láska	239
Z básní pre deti	
Posledný sneh	240
Ráno	240
Prázdniny	240
Zlatko Papuček	
Predjarie	242
Pomsta ošípanej	242
Vianočný vinš	242
Krutá realita	243
V novej zemi	243
Reinkarnácia	244
Pilíšska hymna	247

Obálku s použitím vlastnej fotografie navrhol Imrich Fuhl.

